

מאמרי הפרשה

מבית

אספסופקולריא

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

2248228@gmail.com

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

תוכן העניינים (מהווה גם קישורים למאמרים):

ה. אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר.....ה

אבוא בעיר / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת מעוז חי"ל, עיה"ק ירושלים.....ז

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים.....יא

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד..יט

ביאורים והארות / הרב משה הלוי הורן, מח"ס 'תפארת ציון' בסוג' תקפו כהן, מג"ש בישיבת תפארת ישראל, בני ברק.....כג

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ' בב"ב, מח"ס באר צבי.....כח

בית המשפט / הרב ישי יצחק שרגא, ר"מ בישיבת לב אליהו ומח"ס תורת העובר, ירושלים.....מא

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספר.....מג

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'.....מד

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד, מח"ס 'ויאמר שמואל' וש"א"ס.....מז

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשוב.....נ

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים וש"א"ס.....נג

חלקו של ידיד / הרב משה יעקב הלוי קנר, מח"ס 'שפתי מלך' על הרמב"ם, כותב 'איגרת לידיד', טורונטו - קנדה.....נו

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב.....נז

מי הדעת □ תלמוד תורה בפרשת השבוע / הרב יוסף קסלר, מח"ס 'משנת ברכה', מודיעין עילית.....נט

- מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד..... סד
- משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית.....סט
- מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית.....ע
- נגוהות בפרשה / הרב ישראל מאיר אסטריק, מח"ס יאמר ישראל, רחובות. עו
- נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל.....עט
- פניני פז / הרב אברהם נח זלצמן, מח"ס 'אדני פז' על סוגיות הש"ס פא
- פרחים לתורה - כיצד מחנכין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי.....פד
- שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מאנשעסטער.....פו
- שמחת אלעזר / בעקבות הגאון רבי שמחה (בן הגה"ק רבי אלחנן הי"ד) וסרמן זצ"ל, ראש ישיבת אור אלחנן, מגדולי דורו וממעוררי תנועת התשובה.....צב
- תאיר נרי / הרב חיים מאיר נריה.....צז
- תא שמע / הרב שמעון גרינפעלד, הר יונה.....צט
- תבונות שורש □ הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד.....קא
- תשובות הגר"ח □ פנינים מתורת רבינו מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זיע"א (חלקם טרם נדפסו) / הרב אהרן הלוי גרנדש מח"ס תשובות הגר"ח.....קה
- חינוך.....קז
- חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי.....קז
- חידות.....קח
- פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא יסור שבט מיהודה'.....קח

חידה / הרב יצחק קלונימוס פריד, קריית גת..... קי

אספקלריא לדף היומי..... קיג

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת..... קיג

סיפור..... קטז

בומרנג - דרמה סוחפת בהמשכים בעלת מסר חד ביותר / הרב חנוך חיים

וינשטוק..... קטז

סיפור / מתוך המדור 'אמונה ובטחון' באספקלריא הנוכחי..... קכד

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)

"והיה כעץ שתול על פלגי מים" - מגן על דורו, כמו עץ שהוא מגן ומיצל על היושב מתחתיו!

"וְהָיָה כְּעֵץ שֶׁתוּל עַל פְּלָגֵי מַיִם אֲשֶׁר פִּרְיוֹ יִתֵּן בְּעֵתוֹ, וְעָלְהוּ לֹא יִבּוֹל, וְכָל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יִצְלִיחַ". הבאנו כמה מקורות וטעמים לכך שהכתוב ממשיל את תלמיד חכם "כעץ", ונמשיך בע"ה.

*

יש שפירשו, שהכוונה שהאיש המדובר [אשר לא הלך בעצת רשעים ובתורתו יהגה יומם ולילה] מגן על דורו, כמו עץ שהוא מגן ומיצל על היושב מתחתיו. זאת כדרך שפירש רש"י (במדבר יג, כ) את הכתוב "היש בה עץ": "אם יש בהם אדם כשר שיגין עליהם בזכותו".

מהרי"ץ דושינסקיא גאב"ד ירושלים עיה"ק כותב פירוש זה בספרו על תהלים 'תהלות מהרי"ץ'^א, ושם תורף דבריו, שלמרות שכה רבה זכותו, אף על פי כן הוא משפיל את עצמו כמרומו ב"על פלגי מים"^ב.

לעומת זאת, מהר"ש אמסלם אבד"ק מידלת כותב פירוש זה בספרו 'בני שלמה' באופן אחר: במה זכה להיות כ"עץ", שזכותו תגן על דורו כמו עץ שהוא מגן ומיצל על היושב תחתיו, כי תמיד עוסק בתורה שנמשלה למים.

*

חשוב לציין, שלמעשה כבר נכלל פירוש זה בדברי חז"ל (תרגום, ותקוני זהר תקון יג, דף כז ע"ב), שאמרו ש"עץ" הנזכר כאן הכוונה ל"עץ החיים", ונכללת בזה משמעות שהתלמיד חכם הוא כמו עץ שמגן על דורו.

*

^א שם תורף דבריו שלמרות שכה רבה זכותו אף על פי כן הוא משפיל את עצמו כמרומו ב"על פלגי מים", וראה הערה בנוגע לרמז מ"על פלגי".

^ב ענין הענוה נרמז בפסוק 'על פלגי מים' מכמה פנים, ולכשנעסוק בפסוק זה נביא מהם בע"ה.

^ג ראה זוהר הקדוש (פרשת בלק, דף רב ע"א): לא תשחית את עצה - זה תלמיד חכם שהוא בעיר, שהוא עץ החיים, אילן שנותן פירות. [בימתוק מדבש' מביא ביאור: שהוא העיקר בעיר]. ובהמשך שם, על "לא תשחית את עצה": שהתלמיד חכם נותן עצות לבני העיר איך להנצל מן הדין ומלמד אותם את הדרך ילכו בה, ולחזור בתשובה, ומכין להם כלי זיין נגד השונא - שמלמד אותם את דרכי התשובה. ובהמשך: "אותם שמשדלים בתורה הם עצים גדולים בעולם הזה".

המשלת התורה הקדושה ל'עץ' מסוים

בעוסקנו בפסוקים "כי אם בתורת ה' חפצו ... והיה כעץ שתול", נציין כי מצאנו במדרשי חז"ל בכמה וכמה מקומות שממשילים את התורה ואת תלמידי החכמים לעץ.

לעת עתה נמנה בע"ה כדוגמא בעלמא, כמה מקומות בהם המשילו חז"ל את התורה לעץ מסוים, ותן לחכם ויחכם עוד.

לזית ושמנו:

שתחילתו - קודם כתישת הזית - מר, וסופו מתוק (דברים רבה, פרשת כי תבוא ז, ג). שמביא חיים לעולם (דברים רבה שם).

שמביא אורה לעולם (דברים רבה שם, עיין ברכות נו, א [נראה תקוני זהר תקון ל, דף עה, א]).

שאינן השמן יוצא אלא על ידי כתישה, כך דברי תורה מתקיימים בצער (מדרש אגדה בובר תצוה כ, ועיין תנחומא כי תבוא ג "ומה השמן הזה נכתש וכל מה שנכתש הוא משובח, כך התורה ככל האדם מתייגע בה כך היא נעשית משובחת עבור הלומד [עי"ש הלשון, וגי' עץ יוסף "מייגע"]).

שאינו מטפטף כשמתמלא הכוס ממנו, כך דברי תורה אין מטפטפים בדברי ליצנות (שהש"ר פרשה א פסוק ג, אות ב).

שאם נופלת טיפת מים לתוך כוס מלאה שמן יוצאת כנגדה טיפה של שמן, וכן להפך, כך בלב האדם התורה מול הליצנות (שהש"ר שם).

לתאנה:

שנלקטת מעט מעט (עיין במדבר רבה, פרשת נשא יב, ט) שאין בה פסולת (ילקוט יהושע ב בשם מדרש ילמדנו) ראה דימוי נוסף במסכת ברכות (דף נו ע"ב).

לפרדס רימונים:

(עי' שמות רבה, פרשת תרומה לג, א).

אבוא בעיר / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת מעוז חי"ל, עיה"ק ירושלים

משכון המשכון והמקדש

מה טובו אהליך יעקב משכונתיך ישראל (כד, ה)

משכון - משכון

במדרש (במדב"ר יב יד) 'מה טובו אהליך יעקב' זה אוהל מועד שבמדבר ושבשילה ובנוב וגבעון, 'משכונתיך ישראל' אל תהי קורא 'משכונתיך' אלא 'משכונתיך', שהמשכון ומקדש יתמשכנו ע"י ישראל בעת שחטאו וכו', לכך נקרא 'משכון' שכך אמר לו הקב"ה למשה, אמור להם לישראל שיעשו לי משכון, שאם יחטאו יהא מתמשכון על ידיהם. ויש להתבונן למה הוצרכו להעמיד משכון בטרם נוצר חוב, ולמה נקבע שם המשכון על צורך זה, וכי זו היא עיקר תכליתו. וביותר, כי באמת ה'משכונות' לא התמשכנו, ואילו בתי המקדש שמשו למשכון¹, אף שלא נקרא שם משכון.

עוד אמרו (שמו"ר לא י) 'משכונתיך' שני משכונות, ונקראו 'אוהליך' כשהם בנויים, ו'משכונתיך' כשהם חרבים, לא מפני שאני חייב לעובדי כוכבים אני ממשכון להם משכני, אלא עונותיכם גרמו לכם שאמשכון להם מקדשי. וצריך ביאור, כיון שהעובדי כוכבים אינם בעלי החוב, למה באמת ינתן ה'משכון' בידם, והלא בעל החוב אמור ליטול את המשכון אליו, עדי יפרע החוב, וישיבנו. אכן עוד אמרו (שמו"ר לה ד) 'אמר משה לפני הקב"ה והלא עתידים שלא יהיה להם לא משכון ולא מקדש, ומה תהא עליהם, אמר הקב"ה, אני נוטל מהם צדיק אחד וממשכנו בעדם, ומכפר אני עליהם על כל עונותיהם, וכן הוא אומר ויהרוג כל מחמדי עין, וזה אמנם כדרך נטילת משכון, אך כבר תמה בשו"ת בית יצחק (סוף האה"ז דרוש ו) איך אמר הקב"ה שהצדיק ניטל כשאין המקדש עומד כמשכון, והרי בסוף הפס' 'ויהרוג כל מחמדי עין' נאמר 'באהל בת ציון שפך כאש חמתו', ומבואר שאין הצדיק עומד כמשכון תחת המקדש, אלא שניהם נלקחים יחד.

שכינה - משכון

ומצינו פנים חדשות למהות ה'משכון', בדברי הזהר (ח"ג קיד). על הכתוב 'ונתתי משכני בתוכם', שדרש 'ונתתי משכני', דא שכינתא. 'משכני' משכונא דילי. דהיא אתמשכנא בחובייהו דישאל. והביא משל לאדם שאמר לאוהבו, באהבה עליונה שיש לי אליך אני רוצה לדור עמך. אמר, איך אדע שתדור אצלי, לקח כל חמדת ביתו והביא אליו. אמר, הנה המשכון אצלך שלא אפרד ממך לעולמים. כך הקב"ה רצה לדור עם ישראל, מה עשה, לקח את חמדתו והוריד להם לישראל. אמר להם, ישראל, הנה משכני אצלכם כדי שלא אפרד מכם לעולמים. ואף שהקב"ה התרחק מאתנו, השאיר את המשכון בידינו, ואנו שומרים את אותה חמדתו. מי שירצה את משכנו, יבא לדור אצלנו. וזהו 'ונתתי משכני בתוכם', משכון אתן בידכם כדי שאדור עמכם. ואף שישראל כעת בגלות, משכנו של הקב"ה אצלם, ולא עזבו אותו לעולמים.

נמצא שמשמעות המשכון בשם ה'משכון' אינה על שם המשכון שעתיד הקב"ה לקחת מישראל, אלא אדרבא על היות גילוי השכינה בתוכו, והיא נקראת כן כי השראתה עמהם היא מצד המשכון שנתן הקב"ה לישראל, והוא התורה שבארון העדות, וכמו שאמרו במדרש (שמו"ר לג, א) 'יש לך מקח שמי שמכרו נמכר עמו, אמר הקב"ה לישראל מכרתי לכם תורתי כביכול נמכרתי עמה שנאמר ויקחו לי

¹ בכלי יקר (שמות לח כא) נקט ש'משכון' זה ניטל מישראל מאחר שחטאו בעגל, ואדרבא, עניינו להורות שהקב"ה מחל על חטאם, שהרי נוהג שבעולם מי שנתחייב לחבירו ונותן לו משכון בחובו שוב אינו תובע חובו מגופו כי אם מן המשכון, ובעוון העגל נתחייבו ישראל כליה בגופם, והקב"ה הבטיחם לקבל מהם משכון בחובו, אך אף שמחל להם, אין זה אלא על תנאי אם לא יחזרו לסורם, וכאשר חזרו לסורם בעגלים שעשה ירבעם בן נבט נפקד עליהם גם עוון העגל הראשון. ועל זה באמר 'וביום פקדי ופקדתי עליהם את חטאתם', שאפקוד עליהם עוון כל העגלים כאחד, ומכל מקום לא אענישם בגופן לכלותם מעל פני האדמה, אלא אקח מהם משכון בחובם.

² ראה רש"י (שמות לח כא) 'אלה פקודי המשכון משכון העדות, המשכון שני פעמים, רמז למשכון שנתמשכון בשני החורבנות על עונותיהם של ישראל. והיינו שני בתי המקדש. אכן במדרש (במדב"ר שם ותנחומא נשא יד) אמרו 'משכון מנין שנתמשכון, שנאמר (תהלים עח) ויטש משכון שילה אוהל שכן באדם שנתמשכון ע"י ישראל שנקראו אדם'.

³ רמ"ז ביאר 'כלומר, היינו משכוני היינו משכני, כלומר סיבת המשכון הוא המשכון, היא הדירה, כי מפני הדירה אתן המשכון, וסיבת המשכון היא המשכון, שנתנית המשכון בתוכם תלויה בנתינת המשכון'.

תרומה וכו', אמר הקב"ה לישראל נתתי לכם את התורה לפרוש הימנה איני יכול, לומר לכם אל תטלוה איני יכול, אלא בכל מקום שאתם הולכים בית אחד עשו לי שאדור בתוכי, הרי שהמשכן נקרא על שם משכון השראת השכינה, כנגד התורה שהיא ביד ישראל¹. הרי שה'משכן' כולל שני משכונות, הפנימי הוא השכינה שבו, שהיא משכון שהניח הקב"ה לישראל, להורות שיהיה עמהם בכל מקום שתהיה התורה אצלם. והחיצון, הוא עצם המשכן, שהוא עומד לשמש כמשכון, אם יחטאו ישראל², ואמנם סיבת ותכלית ה'משכון' שהונהג במשכנות חלוקות בשרשן מסיבת ותכלית ה'משכון' בבתי המקדש, כדלהלן.

משכון ומקדש – יעקב וישראל

כבר יסד לן הגר"א (שה"ש א יז) שבמשכן היה גילוי האישות, שהיו דבקים תמיד להקב"ה, אבל בתי המקדשות לא היה כי אם בערך המפרנסת את ביתה³, וביאור החילוק בין המשכון למקדש הוא כמו שכתב הרמב"ן (שמות כה ב) 'עיקר החפץ במשכון הוא מקום מנוחת השכינה שהוא הארון וכו', וסוד המשכון הוא, שיהיה הכבוד אשר שכן על הר סיני שוכן עליו בנסתר'. והיינו שמהות המשכנות היה בהיותם 'משכון', מקום המשכון אשר נתן השי"ת לישראל, לשרות בתוכם בכל עת, בגילוי רצונו בתורה המונחת בארון הברית. ומה שנקראו המשכנות 'אהליך יעקב', הוא לפי שה'אהל' שייך להנהגת דור המדבר, והיא גילוי הנהגת הייחוד שאינה נתפסת בהשגת עוה"ז, ולכך הארתה אינה קבועה בו⁴, ונקראת 'יעקב', יושב אהלים, כי האהל אינו קבוע, אולם לאידך, הנהגה זו שהיא מעין העתיד לבא, בה נגלית הדבקות ביותר, בהיות הענן קשור על האהל כל ארבעים שנה⁵, וזאת לפי שאצל 'יעקב' מקומה של השכינה מצד עצמו. ברם, בתי המקדש מהותם הוא 'בית', כי הם שייכים להנהגת 'ישראל' שעליהם שורה השכינה בקביעות, בבית המקדש, כי בעוד בדור המדבר היו ישראל במעלה גדולה מכל הזמנים, כי ענן ה' לפניהם יומם ועמוד האש לילה, וניזונו בלחם שמלאכי השרת אוכלים אותו ומים מצור החלמיש, עם זאת היו כל העת בגלות ומסעות, ומעונים ביסורים, ככתוב ויענך וירעיבך וגו', ולא ניתנה להם ממשלה בכל העולם, עד ימי הבית הראשון, שאז היתה סיהרא באשלמותא, ושלמה נקרא 'איש מנוחה' ומשל בכיפה, וישבו איש תחת גפנו, ואז היתה עת בנין ה'בית' התחתון כנגד קביעות מקום הבית העליון.

וביאר הגר"א חבר (פת"ש גדלות דז"א סד-ה) שדור המדבר הונהגו בהנהגה גלויה ומפורסמת, שלא היה לה שום לבוש ענין טבעי כלל, רק בדברים רוחניים לגמרי, ובזה היתה מעלתם גדולה יותר מכל הדורות, אבל בענייני שלמות העוה"ז הגופני, היו במצב פחות, רחוק מן השלמות, וזה אופן קרבת ה' מצד הנהגת 'יעקב', ולכן התגלתה מעלתם לעיני כל האומות במתן תורה, וראו איך כבוד השי"ת שוכן עליהם, אך גילוי זה היה רק לישראל בפנימיות, ואילו האומות הכירו בו מבחוץ, שראו כבודם במה שקרבם אליו. וגם כל עניניהם וניסיהם לא התמידו, רק כל נס היה לאותו הזמן בלבד, כדי ליתן הכנה לדורות העתידים. ואילו כשנכנסו לארץ, והחלה הנהגת 'ישראל', היה ראוי שתהיה כוללת בקרבה גם את הנהגת 'יעקב'⁶, אך כיון שלא קבלו מעלת 'יעקב' בשלימות, אזי במקדש לא נגלתה כל הפנימיות,

¹ וראה בפרדס רמונים (שכ"ג פי"ג), משכון פ"א בתקונים (תי' כא נד). המלכות נקרא משכון שהוא המשכון שיש לישראל שעל ידה שורה הת"ת ביניהם. ומבואר שהשכינה היא המשכון שעל ידו מתקיים זיווג בין עליונים לתחתונים ע"י התורה, היא הת"ת, ולכך המשכון נקרא כן על שם השכינה, ולא שהתורה עצמה היא המשכון.

² כיון ש'משכון' מונח כנגד הלוואה, הרי שבמשכנות נחשב הקב"ה כביכול כלווה, כי מאז שניתנה התורה לישראל, הרי לא בשמים היא, וכביכול הקב"ה חפץ בתורה, והשכינה משכון בעדה. ולאידך, בתי המקדש הם משכנות בעד חוב ישראל להקב"ה, והוא חיוב העבודה, והמשכון נלקח כשהתרשלו בה.

³ והיינו שבמדבר היתה דרגה זמנית עליונה, של דבקות עצומה מעין מה שיהיה לעת"ל, וכמו שביאר הגר"א (אד"א ב כג) על האמור לעת"ל (הושע ב יח) 'והיה ביום ההוא תקראי אישי ולא תקראי עוד בעלי', כי חביבות ואהבת ודבקות הקב"ה יהיה ביום ההוא גלוי כל כך בישראל עד שיקרא לו שם אישי, כמו שנאמר (שה"ש ח א) אמצאך בחוץ אשקך גם לא יבוזו לי, וההבדל בין אישות לבעל הוא, כי אישות נאמר על מעשה אישות, ו'בעל' נאמר על שהוא אדוניה כמו (שמות כא לו) 'ולא ישמרנו בעליו'.

⁴ וכבר כתב הגר"א (יהל אור שלח קנז). שהנהגת משה במדבר היתה בבחינת 'חמה', ושל יהושע בארץ ישראל בבחינת 'לבנה'.

⁵ ראה ספורנו (ויקרא כד ג) 'כל ימי המדבר היה ענין המשכון בכל יום כענינו לדורות ביום הכפורים, שנאמר בו כי בענן אראה על הכפרת, וזה כי בכל ימי המדבר נאמר כי ענן ה' על המשכון יומם ואש תהיה לילה בו'.

⁶ כאשר כתב הגר"א (ביאורי אגדות ברכות יב:) ש'יעקב' מורה על גלות שנדש בעקב, ו'ישראל' על הגאולה, [ומה שאמרו שיהיה יעקב טפל לשם ישראל, משמעו שגם כשיקרא ישראל, יהיה גם יעקב, אך טפל לו]. ואמנם על חילוק דרגות אלו אמר בלעם 'דרך כוכב מיעקב וקם שבט מישראל' וביאר הגר"א (אד"א בלק מהדו"ד כד יז) 'כוכב מיעקב, זה משיח בן יוסף, וקם שבט מישראל, הוא כוכבא דשיט, והוא משיח בן דוד', וביאר הגר"א (אמרי נועם ברכות נח:) מתחילה יעשה הקב"ה לעת"ל נסים גלויים [קטנים], כפי שעשה תמיד, והם נמשלו] לכוכבים פשוטים, ולבסוף יעשה הקב"ה נסים נסתרים [גדולים], שתמיד היו נסתרים] שנמשלו לכוכב שביט, שהוא נסתר ואינו

ולא היה בו דבקות גמורה 'כאישות', כמו שהיה בימי המדבר, ואף שאוירא דארץ ישראל מחכים, גברה החיצוניות, ומי שלא ראה פאר ה'בית' לא ראה בית יפה מימיו.

מעשה מבואר, כי מה שנקראו בתי המקדש 'משכנותיך', על שם עתידם להלקח כמשכון מישראל, הוא כנגד האומות, שאין להם השגה ב'משכון' הפנימי שהונח במשכן, אלא רק בחיצוניות המקדש, שהיא הנקחת כמשכון, כי ברחמיו שפך חמתו על עצים ואבנים, ולכך בתורה נקרא שם 'משכן' רק על מקום הדבקות כאישות, ואילו המקדש נקרא 'בית'.

והוא אשר אמרו על בתי המקדש, 'משכנותיך' שני משכונות, ונקראו 'אוהליך' כשהם בנויים, ו'משכנותיך' כשהם חרבים, לא מפני שאני חייב לעובדי כוכבים אני ממשכן להם משכני, אלא עונותיכם גרמו לכם שאמשכן להם מקדשי. והיינו שבאמת לא חל שם 'משכן' על שני הבתים, אלא רק כלפי האומות בעת חורבנם, ובאמת לא ניתן ה'משכון' בידם, אלא שכאשר כלה חמתו בבנין, נראה להם כמשכון, וזו כוונת רש"י שכתב 'משכנותיך', אף כשהן חרבין, לפי שהן משכון עליהן, וחרבנן כפרה על הנפשות, שנאמר כלה ה' את חמתו, ובמה כלה, ויצת אש בציון'.

משכון לגאולה

בהקדמת תיקו"ז (יא:) אמרו, שיעקב לימד לבניו, שלא יכנסו בפרדס החכמה, אלא דרך המלכות, וזו היתה ברכתנו לבניו שיקבלו ברכה ממלכות, שנאמר 'וזאת אשר דבר להם אביהם', והמלכות נקראת 'זאת', וכיון שהיתה קבלה זאת בידם מינה לא בקשו מהקב"ה משכון אחר שבעדו יוציאם מן הגלות אלא 'זאת', כאמור 'ואף גם זאת בארץ אויביהם', ועל כך כאשר ראה ירמיה את דוחק דישראל בגלות אמר באיכה 'זאת אשיב אל לבי'. וביאר בשפע טל (ש"ה פ"א) שבקשו שהשכינה תהיה עמם כמשכון בגלות, כי בודאי יגאל את השכינה, ובגאולת השכינה יגאל גם אותם וזהו 'ואף גם זאת בארץ אויביהם' דהיינו שאפילו השכינה שנקראת 'זאת' תהיה עמם בגלות בארץ אויביהם. הרי לנו שנטלו ישראל את השכינה כמשכון מהקב"ה על הגאולה.

לעומתו, עומד משכון המקדש, אשר נטל הקב"ה בחובו, והוא אמור להשיב את המשכון כאשר יפרע החוב, ועל כך אמרו במדרש (שהש"ר א ד) 'משכני אחריו נרוצה, אל תקרי 'משכני' אלא 'משכינני', אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, ממשכון גדול שנטלת ממני אחריו נרוצה, דא"ר יוחנן, מאי דכתיב (נחמיה א) 'חבל חבלנו לך', זה חרבן ראשון וחרבן שני שלא נתמשכנו אלא על ידינו, הרי שכנסת ישראל חפצה לפרוע את חובה, ואז ישוב אליה המשכון שניטל ממנה.

ולהאמור, הרי המשכון שהקב"ה מניח לישראל, עניינו הוא חיבור אל תוך פנימיותם, והיא השכינה השורה עמם לעולמים, בכל מקום שהתורה אצלם, כמו שאמרו (מגילה כט.) 'מעולם לא זזה שכינה מישראל, גלו לבבל שכינה עמם' ומבואר שם שמקומה הוא בבתי מדרשות שבבבל. ואילו המשכון שנטל הקב"ה מישראל, הוא רק חיצוניות המקדש, ולכך מיד כאשר יפרעו חובם, יבנה המקדש כמקום לשכינה, וישבו ישראל אליו.

ואמנם כבר בבית ראשון אמר הקב"ה ליחזקאל (ט ד) 'עבור בתוך העיר בתוך ירושלים והתוית תו על מצחות האנשים', ואמר שמואל (שבת נה.) שתו זה קבע שכבר תמה זכות אבות, אכן כבר הקדימו האבות ונטלו משכון על הגאולה, כמו שהביא רש"י (ויקרא כו מב) 'בחמשה מקומות נכתב יעקב מלא ואליהו חסר, בחמשה מקומות נטל יעקב אות משמו של אליהו ערבון שיבוא ויבשר גאולת בניו'. וביאר השל"ה (פר' בא) שענין חמש פעמים ו', הוא כי יעקב הוא מרכבה לשם הוי"ה, ולכן נטל את משכון מאלוהו אות ו' שבו יתגלה בגאולה אחרונה, וחמש פעמים מורה על אות ה' בשם הוי"ה, שהיא הנוק' שתתיחד עם וא"ו שהוא הזכר, ויתעלו ו"ה התחתונות לאותיות י"ה העליונות, ומ'שירה חדשה' תהיה 'שיר חדש', ונקבה תסובב גבר.

הרי שיש משכון על קיום זיווג עליונים ותחתונים במקדש.

נראה אלא לעתים רחוקות, וזה שאמר מתחילה יעקב ואח"כ ישראל, שכשיהיו עדיין במדרגה פחותה, שעל זה מורה שם יעקב, לא יעשה להם אלא נסים פשוטים, וכשיעלו למדרגת ישראל, יזכו לניסים גדולים'. נמצא שסדר מעלת ישראל הוא, שבתחילה יהיו במדרגת 'יעקב' הפחותה, ואחר כך יהיה עליהם שם 'ישראל'. ועומק הענין התבאר בליקוטי הגר"א (בסוף ספד"צ, ענין רחל ולאה), ששתי בחינות במציאות השי"ת, א. שאנו דבוקים בו ומודים במציאותו, וזהו 'יעקב' [והיינו ההנהגה התלויה בהכרה מצד ישראל, והיא הנהגת המשפט]. ב. מצד הגלות, כשנתגלה מלכותו בעולם מצד אותות כמו במצרים ולעת"ל, והוא גאותו של הקב"ה. [והיינו הנהגת הייחוד, שאינה תלויה במעשי ישראל].

משכון הצדיק

מעשה מתבאר מאליו שאין הצדיק עומד כמשכון תחת המקדש, אלא שענין המשכון הוא בהיות השכינה עומדת לקיום חיבור עליונים ותחתונים במקדש, כי על ידה שורה הת"ת בישראל, וכאשר ניטל משכון השכינה, ממילא אין מקום לצדיק, שהוא שורה בה לחבר עליונים ותחתונים, ולכך מצינו שבעת החרבן נלקחו שניהם גם יחד, המשכון והצדיק, כי כשאין המקדש משמש כמקום שכינה, הרי יסוד מתהלך עמה למקום גלותה, וכיון שבכל מקום נמצא הצדיק עם השכינה, הרי שגם כאשר אין מקדש, יהיה סילוק הצדיק נחשב כנטילת משכון, כי העדרו הוא חסרון חיבור²⁷.

על כך חזו ישעיהו (א כח) 'ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה', ודקדק הגרי"ז שלגבי פדיית ציון נקט לשון 'משפט', ואילו לגבי שביה נקט לשון 'צדקה'. וביאר, שכיון שהמקדש הוא ערב, והתמשכן עבור חטאי ישראל, הרי כאשר מוחל המלוה ללוה את חובו, ממילא נתבטלה גם ערבותו של הערב, ושניהם פטורים, אך יש חילוק בין הלוה לערב, כי הלוה קבל הלוואה מהמלוה, ועתה עשה עמו חסד שמחל לו את חובו. ואילו הערב לא קבל שום דבר מהמלוה, אלא שבמחילת הלוואתו אין מקום לערבות. וכן יהיה כאשר הקב"ה ירחם על עמו ישראל וימחול להם חובות חטאיהם, תפקע הערבות, וממילא יבנה בית המקדש, ונמצא ש'שביה בצדקה' היינו עצם המחילה על חטאי ישראל, אך אחר שמחל הקב"ה, שוב מתחייב להשיב את בנין בית המקדש, ואין זה בגדר צדקה אלא 'ציון במשפט תפדה'! ולהאמור לעיל ביאור הכתוב הוא כסדרו, כי בתחילה 'ציון במשפט תפדה', כאשר לעת התיקון ישוב המשכון ויבנה המקדש, ואז יהיה בו מקום לצדיקים, הם 'שביה בצדקה'.

לתגובות: h0527690963@gmail.com

²⁷ כמבואר בקישוטי כלה לרמח"ל.

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים

"וַיְהִיפוֹךְ ה' לְךָ אֶת הַקְּלָלָה לְבִרְכָה", ה"מ-ל-ך" הוא ההיפוך של ה"כ-ל-ם" (ה'מלכות' מצלת מ'כליה', ואותיות כ'-ל'-מ')

"ה' אֶלְהִיו עִמּוֹ וַתְּרוּעַת מֶלֶךְ בּוֹ" (כג, כא)

"ויהפוך ה' אלוקיך לך את הקללה לברכה"

[א] בגמ' בברכות (ז, א) אמרו: "תניא, "ואל זועם בכל יום" וכמה זעמו? רגע, וכמה רגע? אחד מחמשת רבוא ושמונת אלפים ושמנה מאות ושמנים ושמנה בשעה, וזו היא רגע, ואין כל בריה יכולה לכוין אותה שעה, חוץ מבלעם הרשע, דכתיב ביה "ויודע דעת עליון", השתא דעת בהמתו לא הוה ידע, דעת עליון הוה ידע! אלא מלמד שהיה יודע לכוין אותה שעה שהקב"ה כועס בה".

וכותבים התוס' שם (ד"ה שאלמלי): "ואם תאמר, מה היה יכול לומר בשעת רגע? יש לומר "כלם". אי נמי מאחר שהיה מתחיל קללתו באותה שעה היה מזיק אפילו לאחר כן".

ובתוס' בעבודה זרה (ד, ב ד"ה רגע) הוסיפו עלה: "וי"ל היה אומר "כלם", והקב"ה הפכו ואמר "מלך" כדכתיב (כג, כא) "ותרועת מלך בו".

ומוסיף המהרש"א, שזהו מה שנאמר (דברים כג, ו) "וְלֹא אָבָה ה' אֱלֹהֶיךָ לְשָׁמַע אֶל בְּלָעַם וַיְהִיפֶךְ ה' אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת הַקְּלָלָה לְבִרְכָה כִּי אֶהְיֶיךָ ה' אֱלֹהֶיךָ", דהיינו לא רק שה' ביטל את הקללה אלא שהפכו לברכה, והכונה שהפך את ה"כלם" ל"מלך".

וכותב רבינו בחיי (כג, כא): "ושמעתי שהוצרך בלעם להזכיר בברכתו "מלך", לפי שהקללה אלמלא שנהפכה היתה "כלם" באותו רגע שהוא שעת הכעס, והקב"ה המשים דבר בפיו נתן בלבו להפך המלה שהיה "כלם" ואמר "מלך", וזהו (דברים כג, ו) "ויהפוך ה' לך את הקללה לברכה".

ועלינו להבין, מה השייכות וההיפוך בין ה"כלם" ל"מלך", ומדוע ואיך ה"מלך" משתק את הקטרוג של ה"כלם".

"ותרועת מלך בו" - ה' מלכנו הוא יושיענו

[ב] ובפשטות אפשר לבאר, שהכונה היא של"מלך" יש כח לבטל את גזירת הכליה, גם כאשר מדת הדין נותנת שיהיה כליה.

וכפי שכותב בספר העיקרים (א, ד) לבאר מה שנאמר (ישעיה לג, כב) "כי ה' שופטינו ה' מחוקקנו ה' מלכנו הוא יושיענו". ואלו דבריו: "ואמר ה' מלכנו", לרמוז על העיקר השלישי שהוא מציאות השם, שהוא מלך על כל העולם ונקרא ביחוד מלך ישראל וגואלו. ולומר, כי אף אם מצד היותו מחוקק לא ירצה להעביר על החוק, מכל מקום מצד היותו מלכנו

ראוי שיושיענו, כי המלך יש לאל ידו לעבור על החוק ולעשות מה שירצה כדי להושיע את עמו".

ויש לצרף לזה מה שמפרש רש"י בפרשה על המקרא הנ"ל של "ה' אלוקיו עמו ותרועת מלך בו": "שאפילו בשעה שמכעיסין וממרין לפניו אינו זו מתוכן, ותרועת מלך הוא לשון חיבה ורעות".

"ה' ימלוך לעולם ועד" - תכלית הבריאה

ג] אך באמת טפי נראה שהלשון "מלך" בא מצידנו, שאם אנו ממליכים אותו (תרועת מלך בקרבינו), זה עצמו סיבה לביטול ה"כלם".

והביאור הוא, ע"פ המבואר בזוהר (תצוה קפה, א): "וסימנך בזמנא דגלותא "כי נמכרנו אני וגו' כי אין הצר שוה בנזק המלך" (אסתר ז, ד). מאי "בנזק המלך"? כמה דאת אמר (יהושע ז, ט) "והכריתו את שמנו מן הארץ ומה תעשה לשמך הגדול", דהא שמא עלאה לא אתקיים בקיומיה" (כי שם העליון הוי"ה אינו מתקיים בקיומו בלי בני ישראל).

ומבואר שאין קיום לשמו יתברך בלי עם ישראל, כי רק עם ישראל יכולים לקיים את תכלית הבריאה.

וכפי שכותב הרמב"ן (דברים לב, כו): "השם ברא את האדם בתחתונים שיכיר את בוראו ויודה לשמו, ושם הרשות בידו להרע או להטיב, וכאשר חטאו ברצונם וכפרו בו כולם לא נשאר רק העם הזה לשמו, ופרסם בהם באותות ובמופתים כי הוא אלהי האלהים ואדוני האדונים ונודע בזה לכל העמים. והנה אם ישוב ויאבד זכרם, ישכחו העמים את אותותיו ואת מעשיו ולא יסופר עוד בהם, ואם אדם יזכיר כן, יחשבו כי היה כח מכחות המזלות והכוכבים וחלף ועבר. והנה תהיה כוונת הבריאה באדם בטלה לגמרי, שלא ישאר בהם יודע את בוראו רק מכעיס לפניו, ועל כן ראוי מדין הרצון שהיה בבריאת העולם, שיהיה רצון מלפניו להקים לו לעם כל הימים, כי הם הקרובים אליו והיודעים אותו מכל העמים".
ומהו כל תכלית הבריאה? מבואר ברמב"ן הנ"ל, שהוא בכדי שהאדם יכיר את בוראו ויודה לשמו.

וזוהו מה ששנינו בסוף אבות: "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו, שנאמר כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו", ואומר "ה' ימלוך לעולם ועד".

וממה שהביא התנא מקור לזה שתכלית הבריאה הוא כבוד שמים מהפסוק "ה' ימלוך לעולם ועד", מבואר שכבוד שמים הוא גילוי מלכות שמים.

⁷ וכפי שאמרו גם במדרש (אסתר רבה ז, יב): "כי לא יטוש ה' את עמו בעבור שמו הגדול" בין חייבין בין זכאין, כך אי אפשר להניחם, לפי שאי אפשר לעולם בלא ישראל". גם המסילת ישרים (פרק יט) כותב: "שהרי אי אפשר לכבוד העליון להתרבות אלא בגאולתן של ישראל וריבוי כבודם, שזה תלוי זה בזה באמת".

וכפי שכותב המהר"ל שם באבות: "מאחר שהוא יתברך מלך, אם כן כל הנבראים הם לכבודו, כי בלא הנבראים לא שייך לומר מלך כו'. ולפיכך מביא ראיה, כי כל אשר הוא בעולם, הוא לכבודו, שהרי הוא יתברך מלך והמלכות הוא מצד הנבראים וזהו הכבוד, והרי הנבראים כבוד מלכותו שאמר "ה' ימלוך לעולם ועד"^{טו}.

ומאחר שכאמור דבר זה נעשה על ידם של ישראל, ממילא גם כאשר יש קטרוג של "כלם", באה תפקידם שהם ממליכי ה' ומשתיק את המקטרג, כדי לקיים בהכרח את תכלית הבריאה.

אך נבוא לבאר, שיש גם ענין עמוק יותר במה שה"מלך" הוא ההיפך מה"כלם" גם באותיות, לא רק שהמלכות מצילה מהקטרוג, אלא שיש כאן דבר בעצם היפוך זה מזה. והענין הוא, האם הכ' מנהל את הל' והמה שולטים על המ', או אדרבה המ' מנהל ושולט על הל' והכ'.

"זה שלוש רגלים"

ד' ונקדים, דהנה נאמר במקרא (כב, כה) שאמרה האתון לבלעם: "מָה עָשִׂיתִי לָךְ פִּי הַפִּיתָנִי זֶה שָׁלַשׁ רַגְלִים", ופירש רש"י: זה שלש רגלים, רמז לו אתה מבקש לעקור אומה החוגגת שלש רגלים בשנה".

וצ"ב מה ראתה לנכון להדגיש לו את ענין ג' הרגלים.

עוד מצינו ברש"י (שם, כו) שכותב: "ומדרש אגדה יש בתנחומא, מה ראה לעמוד בשלשה מקומות, סימני אבות הראהו".

וצ"ב מה מהו הענין והרמז על האבות.

וכיוצ"ב מצינו עה"פ שאמר הקב"ה לבלעם "כי ברוך הוא", ובתרגום יב"ע: "וַיֹּאמֶר יְיָ לְבַלְעָם לֹא תִזְלַע עִמָּהוּן וְלֹא תִלֹּט יַת עַמָּא אַרוּם בְּרִיכִין הִינוּן מְנִי מְיוֹמָא דְאַבְהֵתְהוּן".

וצ"ב הקשר לג' הרגלים ולג' האבות.

ג' הסימנים בתלמודיו של בלעם

^{טו} וזהו הענין המבואר בגמ' בברכות (ז, א) ש"בשעה שהחמה זורחת וכל מלכי מזרח ומערב מניחים כתריהם בראשיהם ומשתחווים לחמה, מיד כועס הקב"ה" [ויעו"ש במהרש"א שזהו מה שכוּעַס הקב"ה רגע בכל יום]. ומבאר המהר"ל (באר הגולה באר הרביעי פי"א) שהכעס הוא על מה שאין הם מקבלים את מכלותו בעולם, ואלו דבריו: "אז השם יתברך כועס בודאי, במה שיש בעולם דבר הזה מצד בני אדם, אשר אינם עובדים את השם המיוחד, ואינם מקשרים את העולם הזה באחדותו יתברך, ובזה הם משתחווים לחמה. וכאשר יש בעולם עבודה זרה, הרי כעס בעולם. ואין ספק, כי יש אומות אשר אינם מקבלים אחדותו יתברך, ולפיכך אי אפשר שיהיה העולם בלא כעס וזעם. ואף כי ישראל בודאי הם מקבלים מלכותו יתברך, דבר זה הוא מצד שיש לישראל מעלה העליונה, עד שאינם נחשבים תחת החמה כו'" (עכ"ד). וממילא מובן היטב, שכאשר בלעם ניסה לקלל ברגע זה, באה כנגדו התשובה של "מלך", שאדרבה ישראל ממליכים אותו בעולם, ורק מכוחם מתקיים תכלית הבריאה, וממילא ה"כלם" לא שייך עליהם.

הן והביאור הוא, ע"פ מה ששנינו במשנה באבות (ה, יט): "כל מי שיש בידו שלשה דברים הללו מתלמידיו של אברהם אבינו, ושלשה דברים מתלמידיו של בלעם הרשע. עין טובה, ורוח נמוכה, ונפש שפלה, מתלמידיו של אברהם אבינו. עין רעה, ורוח גבוה, ונפש רחבה, מתלמידיו של בלעם הרשע".

ומבאר אדונינו הגר"א (ברק השחר קהלת), שג' דברים הללו (עין רעה, רוח גבוה, נפש רחבה) הם כנגד הקנאה התאוה והכבוד.

ואלו דבריו: "וידוע כי ג' מדות הן המוציאות מן העולם שהן שורשין לכל המדות, והן הקנאה והתאוה והכבוד. ותאוה הוא בנפש, וקנאה וכבוד הן ברוח, והן ג' מדות בתלמידיו של בלעם הרשע, ונפש רחבה הוא התאוה לכן כינו אותה בנפש, ורוח גבוהה הוא הכבוד כו', ועין רעה הוא הקנאה".

וכ"כ השם משמואל (שנת תרע"ג): "והנה בלעם היה רוצה לקללם ועקם ה' את פיו וברכן, והיינו שבלעם רצה להכניס בהן שלש מדותיו הרעות עין רעה רוח גבוהה ונפש רחבה, והן שורש קנאה תאוה וכבוד שמוציאין את האדם מן העולם, עין רעה היא קנאה, רוח גבוהה היא כבוד, נפש רחבה היא תאוה, ובאמצעות המדות הרעות האלה תחול עליהם ח"ו קללה".¹⁰

ועפ"ז מוסיף השם משמואל (שנת תרע"ב) לבאר את השייכות לג' הרגלים ולג' האבות: "ויש להתבונן מאי אולמא דשלש רגלים מיתר המצות שבתורה. ונראה דהנה אמרו ז"ל "עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה מתלמידיו של בלעם הרשע", ונראה דג' אלה הם קנאה תאוה וכבוד שמוציאין את האדם מן העולם, עין רעה היא קנאה, ורוח גבוהה היא כבוד, ונפש רחבה היא תאוה, ומביאים לידי ע"ז ג"ע שפ"ד, קנאה לידי שפ"ד, תאוה לידי ג"ע, כבוד לידי ע"ז, כי כל אדם שיש בו גסות הרוח כאילו עובד ע"ז.

¹⁰ יש לצרף בזה מה שמפרש רש"י באבות (ד, כא) על המשנה של "הקנאה התאוה והכבוד": "ויש אומרים הקנאה שראו מלאכי השרת שעשו לו לאדם הראשון שהיו צולין לו בשר ומוזגין לו יין, וראו כבודו ונתקנאו בו. והתאוה שהתאוה לאכול מן הפרי. והכבוד שעשו לו המלאכים, לפיכך נגרש מגן עדן". ומבואר שדרגת אדה"ר אחר החטא שנתקלל, בא מכח ג' דברים הללו.

וכ"כ השל"ה (תולדות אדם, רמזי אותיות לחתימת ההקדמה): "תנן, הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם. ואדם הראשון שיצא מהעולם, ונקנס מיתה עליו ולכל הדורות, בא לו ממדות אלו, מצד הנחש שנתקנאה כשראתה את חוה כו', אז הסיתה לתאוה כמש"כ "וכי תאוה הוא לעינים", ולכבוד כמש"כ "והייתם כאלהים". והנה זה החטא של אדם הראשון, הוא שורש פורה ראש ולענה מכל החטאים, שהביא זוהמת הנחש ויצר הרע לעולם. והתיקון לזה, הוא מדת הענוה, כי מי שהוא עניו במאוד, ונפשו כעפר, אז אינו מקנא ואינו מתאוה ובורח מהכבוד".

ולכן בלעם שהיה בו את ג' מדות הללו, היה בו את שורש ה"קללה", לעומת אברהם אבינו שהיה לו את ג' מעלות ההפכיות, שלכן הוא היה ראש לברכה, וכמש"נ "והיא ברכה" וביאר השל"ה (עשרה מאמרות מאמר שני): "כי כולם נכללו באברהם, כמו שאמרו רז"ל (פסחים קיז, ב) יכול יהא חותמין בכולן, ת"ל (בראשית יב, ב) 'והיה ברכה', כך חותמין".

וידוע במהר"ל שג' האבות אברהם יצחק ויעקב תקנו את ג' החטאים האלה, ובזכותם ג' רגלים שנותנים כח ועוז לישראל לעמוד נגד ג' אלה.

ויש לומר עוד שפסח שהוא ראשית הכנסת ישראל תחת מלכות שמים היפוך ע"ז, וכמאמרם ז"ל משכו ידיכם מע"ז וקחו לכם צאן של מצוה, באה בו המצוה לאכול לחם עוני רומז לרוח נמוכה, היפוך מדת בלעם שהיתה לו רוח גבוהה. שבועות הוא לעומת התאווה, כמאמר הרמב"ם (סוף הל' איס"ב) שאין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מן החכמה, וגדולה מכל זאת אמרו יפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה, והכנה למתן תורה היתה פרישה, ואין התורה מתקיימת אלא במי שדעתו שפלה עליו. סוכות לעומת עין רעה וקנאה, וחג הסוכות היא היפוך מזה שהוא בטחון בהש"י היפוך הקנאה על זולתו אלא טובת עין, וע"כ באה בו מצות הלולב יעשו כולם אגודה אחת ויבואו אלו ויכפרו על אלו. הרי כי ג' מועדים אלו משפיעים בישראל היפוך מדתו של בלעם, ע"כ הי' בלעם שונא ביחוד לג' מועדים ורצה לעקרם מישראל".

וכ"כ הפנים יפות (כב, כו) לבאר מה שהראהו סימני אבות:

"נראה להבין ענינו, כי אמרו חז"ל "הקנאה והתאווה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם" וכולם היו בבלעם, כמ"ש תלמידיו של בלעם הרשע "עין רעה" הוא קנאה שעינו רעה בשל אחרים, ו"רוח גבוהה" הוא הכבוד והגאווה, ו"נפש רחבה" הוא התאווה. והיפוכם בתלמידיו של אברהם אבינו, ולפי שהדרך הזה בשביל תאות כבוד והממון להטיל עין הרע בישראל, ע"כ הראה לו סימני אבות שהם היו מתוקנים באלו הדברים, כי אברהם הוא בחינת חסד הוא תיקון התאווה, ויצחק בחינת גבורה תיקן את הקנאה, ויעקב תפארת ישראל בחינת הכבוד".

עוד מוסיף השם משמואל לבאר, שזהו גם ג' הברכות שברך את ישראל:

"ונראה שזהו ענין ג' ברכות שברכן בלעם. הברכה הראשונה "מי מנה עפר יעקב" היא לעומת כבוד שישראל אינם מבקשים כבוד מדומה, ולהיפוך אתם המעט מכל העמים שאתם ממעטין עצמכם ומקיימין נפשי כעפר לכל תהיה, ע"כ זכו לברכה זו ולמצוות שהם מקיימין בעפר, וכענין שדרש רבא (חולין פח, ב) בזכות שאמר אברהם "ואנכי עפר ואפר" זכו בניו לאפר פרה ועפר סוטה.

הברכה השנייה "לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה' אלקיו עמו ותרועת מלך בו" ותרגום ושכינת מלכהון ביניהון, והיא היפוך התאווה עמל ואון אלא תאותן של ישראל הוא הקב"ה שכינת מלכהון.

הברכה השלישית "יזל מים מדליו וזרעו במים רבים", זו היפוך הקנאה, כי (ב"ק יז, א) אין מים אלא תורה שישראל עתידין להשקות מתורתם וללמד דעת את כל באי עולם, וזה "וזרעו במים רבים", ומים רבים אלו האומות כמ"ש "מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה", וזה היפוך מדת המקנא שאינו יכול לסבול לראות השלמת זולתו, וישראל הם טובי עין להשלים אפי' אותם שהיו מתנגדים להם".

ו] והנה הגר"א (ברק השחר שם) מוסיף, שהתאווה זה ב'כבוד', ואילו הקנאה והכבוד המה ב'לב'.

ואלו דבריו: "כידוע נמצא באדם ג' נפשות, הצומח והחי והשכלי, והן נר"נ (נפש, רוח, נשמה). הנפש משכנו בכבוד, ורוח בלב, ונשמה במוח. וכל אחד הולך ומתאווה לשרשו, הנפש מתאווה מאכל ומשתה כו', וכן כל התאוות באים מן הכבוד כו'. והרוח מתאווה כבוד ועושר כו'. וכל מדות הקנאה והגאווה ושאר המדות, ענפים לאלו, והכל בלב כו'. והנשמה הוא חלק אלקי ממעל מתאווה לדברים אלוקיים, והיא במוח מקום החכמה והנשמה".

וממשיך הגר"א שם: "וידוע כי ג' מדות הן המוציאות מן העולם, שהן שרשים לכל המדות. והן הקנאה והתאווה והכבוד. והתאווה הוא בנפש, וקנאה וכבוד הן ברוח, והן ג' מדות בתלמידיו של בלעם הרשע. ונפש רחבה הוא התאווה לכן כינו אותה בנפש, ורוח גבוהה הוא הכבוד כו', ועין רעה הוא הקנאה".

וכך גם כותב בארחות צדיקים (שער יראת שמים) שזהו הנר"נ: "ועתה אודיעך חכמת הנפש ורוח ונשמה, כדי ליראה את הקב"ה. הנפש היא הכבוד, כי הדם הוא הנפש, והוא מתאווה לאכול ולשתות וחושק ממשלה ותאוותה, לפי שהכבוד מלא דם ומתאווה לעידוונים ולשעשועים, וזהו (משלי כו, ז) "נפש שבעה תבוס נופת". הרוח הוא הלב, ומבקש שררה גדולה ומלכות בלב בני אדם לרדוף אחר הכבוד, על כן גאות הלב נקראת גסות הרוח, והוא המגביה דעת בני אדם להשתרר ולהתגדל. הנשמה היא החכמה, והיא יושבת במוח כמלך בגדוד, ודומה לכבוד בוראה, ומואסת בתענוגי בני אדם והבלי שעשועיהם, ומחכמת ומשכלת דעת, וכל מחשבותיה לעבוד להקב"ה ביראה, ומחשבת מה יהיה בסוף בעת שימות הגוף ויכלה, ואיך תשוב בטהרה למי שבראה והכניסה בגוף כו'".

מבואר שבכבוד יש את התאוות (וזהו ה"נפש"), בלב יש את הכבוד והקנאה (וזהו ה"רוח"), ובמוח יש את החכמה והדעת והשכל האלוקי (וזהו ה"נשמה").

ועפ"ז יוצא בספר משיב כהלכה (פתיחה לאה"ע ויו"ד דרוש א למעלת התשובה) לבאר דבר נפלא, שזהו הענין של ה"כלם" שהתהפך ל"מלך", שהענין הוא האם הכבוד שולט על הלב ועל המוח, או שהמוח שולט על הלב והכבוד.

וכך הוא כותב שם בשם הג"ר יהונתן אייבשיץ:

"אך מ"מ להבין מה זה הצירוף של "כלם" ו"מלך". אך ידוע, כי עיקר התנהגות האדם על ידי המוח ששם משכן השכל, והלב והכבוד ששם משכן נפש הבהמית. והנה עיקר קללת בלעם היה להכשיל אותם כמו שעשה באמת שהכשיל אותם בזנות, והיתה כונתו שינטו אחרי החומריות. וזה חישב לומר כל"ם וראשי תיבות: כבוד לב מוח. אולם הקב"ה היפך "מלך" שיהיה מוח לב כבוד - פירוש שהמוח ינהג [את] האדם. לזאת עיקר כונת בלעם היתה להיפך".

נמצא מבואר היטב, שבלעם הרשע רצה להכשילם שהכבוד ישלוט על הלב ועל המוח (וכפי שהחטיאם לבסוף בבנות מואב), ובצורה שכזו זה מביא לידי "כלם". והקב"ה היפך את ה"כלם" ל"מלך" שהמוח ישלוט על הלב ועל הכבוד, כי בדרך עבודה זו יש הצלה מכליה.

המלכה על איבריו

[ז] וזהו הבחינה של "ותרועת מלך בו", שהאדם חי בצורה של מלוכה על עצמו שהוא שולט על עצמו.¹

וכפי שאמרו בגמ' בנדרים (לב, ב): "אמר רמי בר אבא, כתיב "אברם" וכתיב "אברהם". בתחילה המליכו (השליטו, רש"י) הקב"ה על מאתים וארבעים ושלושה אברים, ולבסוף המליכו על מאתים וארבעים ושמונה אברים, אלו הן שתי עינים ושתי אזנים וראש הגוייה". הרי שהאדם שחי בצורה שהוא שולט על אבריו, זה נקרא שהוא מולך עליהם. וזהו הבחינה של "מלך", שהמוח שולט על הלב והכבוד!

והנה הבסיס והשורש שהאדם יכיר במלכותו יתברך, זה רק בתנאי אם קודם כל הוא חי בצורה שכזו שהוא שולט ומולך על איבריו.

וכפי שכותב החפץ חיים (שם עולם), ואלו דבריו:

"וגם על עיקר קבלת מלכות שמים שמעתי בשם הגאון האמיתי ר' ישראל סלנטר זצ"ל שהתאונן, שבעוונותינו הרבים אין אנו נוהגים כראוי. אמת שאין אנו מתעצלים להמליך השם יתברך על כל שבעת הרקיעים ועל הארץ בד' רוחותיה כדין, אבל על עצמנו אין אנו מקבלים אותו למלך שיהיו אברינו נשמעין לקבל עליהם עול מלכותו יתברך, וכמה פעמים שוכחים דבר זה לגמרי. ובאמת המשנה בברכות (יד, א) ד הוזהירה על זה ואמרה: "למה קדמה שמע לוהיה אם שמוע? כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחילה ואחר כך יקבל עליו עול מצות", הרי הוזהירה שיקבל עליו עול מלכות שמים. ויותר מזה מצאתי מפורש בהלכות גדולות הגירסא שם (יג, ב): "אמר ליה לא צריכת אלא כדי שתמליכהו עליך ולמעלה ולמטה ולארבע רוחות השמים", ואצלנו בש"ס חסר תיבת עליך, או שלא הזכירו מצד שהוא דבר פשוט מאד, ונזכר כבר במשנה וכנ"ל".

נמצא שרק מי ששולט על אבריו, דהיינו שהוא ממליך את המוח שלו על הלב והכבוד, יכול להמשיך הלאה להמליך את הקב"ה על כל העולם.

ולכן "תרועת מלך בו" כולל המלכה על האיברים, שמכח זה ממשיכים הלאה להמליכו על כל העולם. וזה מה שמציל את ישראל מהכליה, על ידי שחיים בצורה של המלכה ושליטה על האיברים, וממליכים את הקב"ה ומקיימים בזה את תכלית הבריאה!²

¹ ממור"ר הגאון הגרד"כ שליט"א בספרו מזמור לדוד חלק ב.

² דבר נפלא הביא מור"ר שליט"א משמיה דחכם אחד, דהנה אותיות כ' ל' מ' במזמור "תהילה לדוד" הם אותיות "כלם", כולם עוסקים על כבוד מלכותו, והם הפסוקים "כבוד מלכותך יאמרו וגבורתך ידברו",

”להודיע לכני האדם גבורתיו וכבוד הדר מלכותו”, “מלכותך מלכות כל עלמים וממשלתך בכל דור ודור”.
והענין הוא, כי כבוד המלכות המתגלה ע”י ישראל, הוא הוא כח הקיום כנגד הקללה של כלם. ולכן
במקראות של כלם הוכנס ענין כבוד מלכותו.

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

אינ עוד מלברו!!

וַיָּבֹא אֱלֹקִים אֶל בְּלַעַם לֵימֹר וַיֹּאמֶר לוֹ אִם לִקְרֹא לְךָ בָּאוּ הָאֲנָשִׁים קוּם לְךָ אִתָּם וְאֵךְ אֶת הַדָּבָר אֲשֶׁר אֲדַבֵּר אֵלֶיךָ אֹתוֹ תַעֲשֶׂה. (כב, כ)

לאורך כל הפרשה, רואים שבכל פעם שבלעם ביקש לקלל את כלל ישראל, השי"ת ברוב חסדו וטובו סילק ממנו בחירתו, ולא היה ביכולתו לקלל. זהו מה שאמר לו השי"ת מתחילה, קודם שהלך: "הדבר אשר אדבר אליך אותו תעשה". [נומבואר בדברי חז"ל (ע"ז ד.) שבלעם ידע לכוון השעה שהשי"ת כועס בכל יום, ובאותה שעה יכל לפעול רעה גדולה בקללתו ח"ו.] והגם שבלעם רצה לקללם, לא היה ביכולתו לעשות דבר אשר לא הניחו הקב"ה לעשות. זהו לימוד נפלא בענין השגחת השי"ת, דלא שייך כלל שיעשה אדם שום דיבור ומעשה אשר אינו כפי רצונו של השי"ת, ואפילו אם יש לו בחירה חופשית, ונבאר יסוד זה בהמשך.

טעם נס פי האתון

לפי זה, כתב הרמב"ן (כב, כג) לבאר טעם צורך הנס שהשי"ת שינה הטבע ונתן יכולת לבהמה, אתון, לדבר וז"ל, "וטעם הנס הזה, להראות לבלעם מי שם פה לאדם או מי ישום אלם, להודיעו כי השם פותח פי הנאלמים, וכל שכן שיאלם ברצונו פי המדברים, גם ישום בפיהם דברים לדבר כרצונו כי הכל בידו, ולהזהירו שלא ילך אחר נחש וקסם ויקללם בהם, כי מנחש וקוסם היה", עכ"ל.

וכן איתא במדרש (במדבר רבה פרשה כ'): "ויפתח ה' את פי האתון - להודיעו שהפה והלשון ברשותו, שאם בקש לקלל פיו ברשותו", ע"כ. ועי' בפ"י העץ יוסף וז"ל, "ושהפה והלשון ברשותו - של הקב"ה, שאם יחפוץ לקלל הוא, ברשות הקב"ה להכריחו לברכם, כמו שפתח פי האתון", עכ"ל. וכן איתא במדרש תנחומא (ילקוט תלמוד תורה): "ויפתח ה' את פי האתון, להודיע שהפה והלשון ביד הקב"ה, שהרי פתח פי האתון שהיה סתום, וכך יסתום פי הפתוח, שלא יהיה בו רשות לקלל את ישראל", ע"כ.

כלומר, שהצורך בנס זה שהשי"ת נתן יכולת לאתון לדבר, להורות - שאין בכח בעל בחירה לדבר שום דיבור שאינו כפי רצון השי"ת, וכמו שבהמה על פי חוקי הטבע אינה יכולה לדבר, רק משום שכן הוא רצון השי"ת, והקב"ה שהוא "כל יכול" יכול לתת לבהמה כח דיבור, כמו כן יכול לסלק כח דיבור של אדם, הגם שלפי חוקי הטבע אדם יכול לדבר, אבל השי"ת יכול לסלק ממנו כח זה ולא יוכל לדבר דיבור שאינו ברצונו ית'.

סיבה לבטוח בהשי"ת

על זה מיוסדת כל "תורת הבטחון", דכדי שיסמוך ויבטח במישהו, צריך שיהא מי שסומך עליו "בר סמכא", שאם לא כן, לא שייך שיבטח בו ויסמוך עליו. א"כ, אם נימא שחז"ש יש כח אחר בהאי עלמא, ויכול אדם לפעול דבר שאינו בגזירת השי"ת, לא שייך כלל לבטוח בהשי"ת, שהרי סובר שאינו בר סמכא, דאיך יתכן שיסמוך ויבטח על השי"ת, ויסבור שאחר יכול לשנות את הדבר ולפעול דבר אשר אינו בגזירת השי"ת? □ ונפלה כל "תורת הבטחון". אבל מאחר שאנו "מאמינים

באמונה שלימה שהבורא יתברך שמו הוא בורא ומנהיג לכל הברואים והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים", מגדול ועד קטן, ואין שום דבר בעולם שנעשה בלא הנהגתו ית', ואין שום נברא יכול לעשות דבר שאינו בגזירת השי"ת, אפילו אם יש לו בחירה חופשית, לכן שייך לבטוח לגמרי בהשי"ת באופן מוחלט, שהרי הוא "בר סמכא", שאין שום כח אחר בהאי עלמא שיוכל לפעול שום דבר שאינו בגזירתו ית'. מי שמאמין בזה באמונה שלימה, בודאי יבטח אך ורק באדון הכל, מלך מלכי המלכים הקב"ה.

וכבר האריך ה"חובות הלבבות" שזו אחת הסיבות שצריך להאמין באמונה שלימה כדי שיבטח בהשי"ת, לידע ש"כולו מסור בידו, ואין ביד אחר שום כח לעשות לו דבר שאינו כרצון השי"ת". וכתב (בשער הבטחון פרק ג') וז"ל, "שאינ ביד אחד מהברואים להועיל את נפשו ולא להזיקה ולא לזולתו, כי אם ברשות הבורא יתברך, כי העבד כשיהיה לו יותר מאדון אחד ויהיה כל אחד מהם יכול להועילו, לא יתכן לו לבטוח על אחד מהם, מפני שמקוה התועלת מכל אחד מהם. ואם יהיה אחד מהם יכול על תועלתו יותר משאריתם, יהיה חוזק בטחונו בו כפי יכלתו, אף על פי שהוא בוטח בשאריתם, ואם לא יוכל להועילו ולהזיקו, כי אם אחד מהם בלבד, על כרחו יבטח עליו לבדו, מפני שאינו מקוה תועלת מזולתו. וכן כשירגיש האדם, שלא יועילנו ולא יזיקנו אחד מהנבראים אלא ברשות הבורא ית', ישוב לבו מיראתם ותקותם, ויבטח על הבורא לבדו, עכ"ל. הרי, דאם יחשוב אדם שיש כח ביד מאן דהוא לעשות דבר שאינו כרצון השי"ת, יפסיד את כל הבטחון, כי אי אפשר לתלות בטחונו בהשי"ת לבדו, שהרי סובר שיש כח לאחר.

בביאור איסור נקמה

כדאי להביא כאן מ"ש ספר החינוך (מצוה רמ"א) בביאור "איסור נקמה" וז"ל, "משרשי המצוה, שידע האדם ויתן אל לבו כי כל אשר יקרהו מטוב עד רע, הוא סיבה שתבוא עליו מאת השם ברוך הוא, ומיד האדם מיד איש אחיו לא יהיה דבר בלתי רצון השם ברוך הוא, על כן כשיצערהו או יכאיבהו אדם, ידע בנפשו כי עוונותיו גרמו והשם יתברך גזר עליו בכך, ולא ישית מחשבותיו לנקום ממנו כי הוא אינו סיבת רעתו, כי העוון הוא המסבב, וכמו שאמר דוד עליו השלום (שמואל ב' טז, יא): הניחו לו ויקלל כי אמר לו השם יתברך, תלה הענין בחטאו ולא בשמעני בן גרא. ועוד נמצא במצוה תועלת רב להשבית ריב ולהעביר המשטמות מלב בני אדם, ובהיות שלום בין אנשים יעשה השם שלום להם", עכ"ל.

אופן לדון חבירו לכף זכות

ולהורות עד היכן הדברים מגיעים, הנה ר' יעקב עמדין (בספרו בירת מגדל עוז, בענין עליית הדן לכף זכות) כתב דבר נפלא עד מאוד, שאפילו אם לא ימצא שום אופן לדון את חבירו לכף זכות, יאמר: "שהקב"ה סילק ממנו הבחירה כדי לעשות רצון אבינו שבשמים". דברים נוראים!

הבוטח בה' נשמר מכל רע

איתא בזוהר הקדוש (ח"ב דף כב ע"א) דמי שבוטח בהשי"ת - לא יכול שום אדם בעולם לעשות לו שום רע וז"ל, "בטחו בה' עדי עד - כל יומי דבר נש בעי לאתקפא ביה בקודשא בריך הוא. ומאן דשוי ביה בטחוניה ותוקפיה כדקא יאות, לא יכלין לאבאשא ליה כל בני עלמא, דהכי אמר דוד אלקי בך בטחתי אל אבושה אל יעלצו אויבי לי". [תרגום: בטחו בה' עדי עד - כל ימי האדם צריך להתחזק בהקדוש ברוך הוא, ומי ששם בו בטחונו ותקפו כראוי, לא יכולים להרע לו כל בני העולם. שכך אמר דוד אלקי בך בטחתי אל אבושה אל יעלצו אויבי לי"] עכ"ל.

וכן איתא בחולין (ז, ב): "אין עוד מלבדו - אמר רבי חנינא: ואפילו כשפים. ההיא איתתא דהות קא מהדרא למישקל עפרא מתותיה כרעיה דרבי חנינא, אמר לה: שקולי, לא מסתייעא מילתיך, אין עוד מלבדו כתיב. והאמר ר' יוחנן: למה נקרא שמן כשפים? שמכחישין פמליא של מעלה! שאני ר' חנינא, דנפישא זכותיה", ע"כ. וגם בגמ' דסנהדרין (סז, ב): "אמר רבי יוחנן: למה נקרא שמן כשפים - שמכחישין פמליא של מעלה. אין עוד מלבדו, אמר רבי חנינא: אפילו לדבר כשפים. ההיא איתתא דהות קא מהדרא למשקל עפרא מתותיה כרעיה דרבי חנינא. אמר לה: אי מסתייעת - זילי עבידי, אין עוד מלבדו כתיב. איני, והאמר רבי יוחנן: למה נקרא שמן מכשפים - שמכחישין פמליא של מעלה! - שאני רבי חנינא דנפיש זכותיה", ע"כ, ע"כ. ופי' רש"י (ד"ה אפילו כשפים) וז"ל, "אין בהן כח לפני גזרתו, שאין כח מלבדו", עכ"ל.

סגולה - אין עוד מלבדו

ידוע מה שכתב הנפש החיים (שער ג', פרק י"ב) לבאר דברי הגמ', שהכוונה בזה דר' חנינא □ "נפיש זכותי", שלא סמך על זכויותיו ותורתו ומעשים טובים שעשה, רק משום שדיבק עצמו במחשבתו לבעל הכחות כולם - אדון יחיד הממלא כל עלמין ואין שום שליטה ומציאות כח אחר. לכן היה נכון לבו בטוח שלא ישלטו עליו הכשפים הנמשכים מכחות המרכבה הטמאה.

מעשה נפלא:

יש להביא כאן מעשה נפלא בענין הסגולה של "אין עוד מלבדו". פעם הגיע בבהלה לביתו של רבי יוסף דב סלובייצ'יק, אחד הסוחרים שבעיר, וכה אמר: "המשטרה המקומית עורכת עתה חיפושים אחר סחורה מוברחת. קבוצות שוטרים עוברות מחנות לחנות ובודקות את הסחורה הנמצאת בה. איש אשר בחנותו תימצא סחורה מוברחת צפוי לגלות לסיביר. מכיון שכך" - אמר הסוחר □ "גדול פחדי, שכן חנותי מלאה סחורה מוברחת ומה אוכל לעשות כעת?"

מששמע רבי יוסף דב את הדברים, הוציא מהארון את ספר "נפש החיים" והחל ללמוד עם האיש את "הסגולה הנפלאה". לאחר שעתיים רצופות של לימוד הופיעה בבית הרב אשת בעל החנות ובפיה בשורה: "ניצלנו" - אמרה האשה □ "השוטרים סיימו זה עתה את בדיקת החנויות באזורנו ועל החנות שלנו דילגו".

וכך היה המעשה: בהגיע עת הצהרים סיימו השוטרים לבדוק את החנות הסמוכה לחנות שלנו, ואז החליטו לעשות הפסקה במלאכתם. כדי שידעו היכן להמשיך לאחר ההפסקה, עשו סימן על חנותנו. משנגמרה ההפסקה, התעורר ויכוח בין השוטרים אם הסימן מציין את המקום שבו סיימו את מלאכתם לפני ההפסקה, או שמא זהו סימון של החנות אשר ממנה עליהם להתחיל את המלאכה אחר הצהרים. לבסוף הוכרע הויכוח כדעת האומרים שחנותנו כבר נבדקה, ובדרך זו עזרנו ה' וניצלנו, סיימה אשה. [מורשת אבות פרשת נח]

עוד סיפור נפלא:

סיפר הרב מבריסק, שבשעת בריחתו מוורשא לוילנא בעת סערת מלחמת העולם השנייה, כשהגרמנים כבשו כבר את מחצית פולין והדרכים היו מלאות רוצחים נאצים, לא פסק בנסיעתו מלהגות בסגולה הנפלאה. כאשר פעם הסיח דעתו, מיד הופיע נאצי ונטפל אליהם. מיד חזר הרב להגות בדברי ה"נפש החיים" וניצל!

נסים רבים קרו לו בנסיעה זו. פעם נכנסה עגלתו בלילה לעיירה שהנאצים הכריזו בה על עוצר לילי. נוסעי העגלה המשיכו לנסוע לתומם, מבלי שידעו שכל מי שנמצא בחוצות בשעת העוצר נורה מיד למוות. כך המשיכו לנסוע. הבתים היו סגורים ומסוגרים ולא הייתה אפשרות לשאול ולברר היכן הם נמצאים ומהי הדרך שבה עליהם לעבור.

באופן זה עברו מרחוב לרחוב ומסימטה לסימטה תוך סכנת מוות בלי לדעת על כך. פתאום ראו גרמני זקן שהחל לצעוק עליהם כיצד הם מסתובבים ברחובות בשעת העוצר כאשר הם עלולים

לההרג בכל רגע. לטובתם, ציווה עליהם להסתלק תיכף ומיד. ואכן ברחו ליער שמחוץ לעיירה וכך

ניצלו! [שם]

לתגובות: adebstein@gmail.com

ביאורים והארות / הרב משה הלוי הורן, מח"ס 'תפארת ציון' בסוג' תקפו כהן, מג"ש בישיבת תפארת ישראל, בני ברק הקדמת "ה' שפתי תפתח וכו'" קודם התפילה

ויפתח ה' את פי האתון (כב, כח)

ובספורנו: נתן בה כח לדבר, כענין ה' שפתי תפתח, עכ"ל. בדעת חכמה ומוסר (ח"ג עמ' קמ"ח) פירש דבריו שכמו שפתיחת פי האתון הוא בריאה חדשה כן ביקש דוד המלך ע"ה שה' יפתח פיו ויהא עי"ז כבריאה חדשה, שענין הדיבור "רוח ממללא" שייך לעיקר ה"אדם", ולהגיד שבחיו של ה' נעשה כבריאה חדשה, עכ"ד. וכלומר, אדם קודם שמזכיר שבחיו של הקב"ה ואדם לאחר שמזכיר שבחיו של הקב"ה, הרי הוא כבריאה חדשה, שעלה מדריגה, והוא כפתיחת פי האתון שהוי בריה חדשה ממש. ונראה להוסיף עפ"יז שלכך תקנו חז"ל לפתוח התפילה בפסוק "ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהילתך" וכדאי בברכות דף ד' ע"ב, כי ע"י תפילה נעשה האדם כבריאה חדשה, וכיבואר.

דהנה, ענין התפילה הוא מסירת הנפש אל ה' וכלשון הגמ' בתענית (ח, א) "אין תפילתו של אדם נשמעת אלא"כ משים נפשו בכפו". ופירש הרבינו יונה בברכות (כא, ב בדפה"ר) וז"ל: צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה כלומר שיחשוב בלבו כאילו עומד בשמים ויסיר מלבו כל תענוגי העולם הזה וכל הנאות הגוף כענין שאמרו הקדמונים כשתרצה לכוין פשוט גופך מעל נשמתך, עכ"ל"ט. ומבואר שבמעשה התפילה הוי כ"בריאה חדשה", ולכן קודם התפילה מבקשים "ה' שפתי וכו'" מאחר ולהגיד שבחיו של הקב"ה הוא כבריאה חדשה ממש וכנ"ל מהספורנו.

ובאופ"א וע"ד הנ"ל, הנה ידוע מש"כ בס' העיקרים [מאמר רביעי פי"ח] שע"י התפילה נעשה האדם לל"אדם אחר" וכלשונו שם "ואין להקשות ולומר איך ישתנה רצון הי"ת ע"י התפילה, שכך רצון הי"ת מתחילה שתקיים הגזירה בהיותו באותו מדריגה ואותה הכנה, ואם תשתנה ההכנה תשתנה הגזירה", עכ"ל. היינו שע"י היות האדם "מתפלל [לשון נפעל כמו "ואני תפילה"] נעשה האדם לאדם אחר ועי"ז בטלה הגזירה, והדברים ידועים. ומעתה מבואר מאוד שלכך בפסוק זה תקנו חז"ל הק' לפתוח השמו"ע כי כאמור בפס' זה האדם מבקש להיות "בריאה חדשה" וכפתיחת פי האתון שהיה זה בריאה חדשה, דו"ק בזה.

וי"ל עוד שהנה גדר מעשה תפילה הוא "עומד לפני המלך" כידוע מהגר"ח ריש הל' תפילה שזהו החפצא של תפילה וכוונה זו שהרי הוא עומד לפני המלך היא כוונה מעכבת שבלא כוונה זו חסר בצורת ומעשה התפילה, עיי"ש. והנה הלא "אין עמידתו לפני מלך מלכי המלכים כעמידתו לפני בשר ודם" [עי' רמ"א ריש או"ח], ולכן תקנו לומר פסוק זה כבקשה שיהא האדם באמת "עומד לפני המלך" שכנתבאר העומד לפני המלך הוא אדם אחד, וכבריאה חדשה, ועי'.

ומצאתי בס"ד בפנים יפות ריש פר' ואתחנן שכותב: י"ל מלת לאמר על דרך שאחז"ל [ברכות ד ב] המתפלל צריך שיאמר בתחלה ה' שפתי תפתח, וענינו כי התפלה היא כאילו עומד בהיכל המלך ומבקש מן המלך, "ואם יחשוב האדם באמיתת מחשבתו גדולת הבורא אשר סביביו נשערה מאוד, ויכיר בשפלות האנושי יאחזהו הפחד והרעדה לאין תכלית עד כי יהיה כאלם לא יפתח פיו, לולי העזר מאת ה' לפתוח פיו" וז"ש [ישעיהו סה, כד] טרם יקראו ואני אענה, שצריך עזר מאת הבורא להיות התפלה שגורה בפיו, עכ"ל.

^ט ובנפח"ח ש"ב פי"ד הביא לדבריו וכ' וז"ל: והענין שעבודת התפלה היא במקום עבודת הקרבן וכמו שענין הקרבן היה להעלות נפש הבהמה למעלה ולכן עיקר הכפרה היה תלוי בזריקת הדם הוא הנפש וכן הקטרת האימורים עיקרם היה לכוונת העלאת הנפש כן עיקר ענין התפלה הוא להעלות ולמסור ולדבק נפשו למעלה וכו' לזאת בעת עומדו להתפלל לפני קונו ית"ש יפשיט גופו מעל נפשו היינו שיסיר כל רעיוני ההבלים הבאים מכחות הגוף שנחלקו ונתדבקו בנפשו שלא תהיה עבודת תפלתו רק בהנפש, עכ"ל עיי"ש. וברוח חיים אבות פ"א מ"ב וז"ל: כי ענין התפלה היא מסירת נפש להקב"ה כענין הקרבן. כי בכל תיבה שמוציא מפיו הוא חלק מהנפש שלו וכו', עיי"ש

וכן מבואר בנפש החיים ש"ב פי"ח: לכן קבעו אנשי כנה"ג לומר קודם התחלת תפלת העמידה הפסוק אדני- שפתי תפתח, כי מי שזיכה למדרגה זו בעת התפלה "הרי מהתקשרות המחשבה זו יוכל להיות גופו כאבן דומם וכאלם לא יפתח פיו, רק שהוא ית' יפתח שפתיו לדבר לפניו תיבות התפלה", עכ"ל.

והעירני ח"א שליט"א דהנה ברש"י בתהילים (נ"א, י"ז) פירש הקרא הנ"ל וז"ל: מחול לי ויהיה לי פתחון פה להגיד תהלתך, עכ"ל. ובספורנו שם: תנקני מן העון באופן שאהיה ראוי ללמד ובוזה פי יגיד תהלתך, עכ"ל. והוא מבואר ע"ד הנ"ל כי גדר תשובה הוא שנעשה ל"אדם אחר" כמבואר בלש' הרמב"ם וכידוע, וזהו שביקש דוד ה' שפתי תפתח שהקב"ה ימחל לו ויהא בזה "אדם אחר" ואזי יהיה לי פתחון פה להגיד תהלתך.

ובאמת שלהנ"ל כבר יש לפרש שלכך תקנו פסוק זה קודם תפילת שמו"ע כי הנה מבואר בכ"ד שקודם התפילה צריך האדם להרהר בתשובה, עי' הערה כמה מקורות לזה.²

ויסוה"ד נראה כי התפילה במקום קרבן, וכמו שבהקרבת הקרבנות בעי' להרהר בתשובה וכמו שהאריך הרמב"ן בריש פר' ויקרא, עיי"ש כ"א. כך גם התפילה שהיא כקרבן בעי' להרהר בתשובה קודם התפילה, ופשוט.

מעתה מבואר שלכך קודם התפילה מזכירים הפסוק "ה' שפתי תפתח וכו'" שהוא על ענין התשובה וכמו שהבאנו מהרש"י והספורנו בתהילים, וכנ"ל שקודם התפילה בעי' להרהר בתשובה שע"י התשובה הוי כ"אדם אחר", ועי'.

כח הלוחות - "בידיהם" של ישראל

ויעמד מלאך ה' במשעול הפקמים גדר מזה וגדר מזה (כב, כד)

במד"ר כאן [כ, י"ד] איתא: גדר מזה וגדר מזה אין אתה יכול לשלוט בהן שבידיהם לוחות כתובים משני עבריהם מזה ומזה הם כתובים, עכ"ל. ועי' בט"ז שבי' עפ"י מש"כ רש"י כאן שהיה זה גדר של "אבנים" לרמוז לד' המד"ר הנ"ל.

ויל"ד שהלא קרא זה "משני עבריהם מזה ומזה הם כתובים" כתי' גבי לוחות ראשונות והלא לוחות ראשונות נשברו ובמה נחשב א"כ שלוחות ראשונות "בידיהם"³. עוד יש להבין מהו הענין שכל שהלוחות "בידיהם" אי אפשר לשלוט בהם.

ונראה לבאר בס"ד, דהנה איתא בברכות דף ל"ב ע"א דאיתא שם עה"פ: "ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול", ואמרי' בגמ' "א"ר אבהו אלמלא מקרא כתוב א"א לאומרו מלמד שתפסו משה להקב"ה כאדם שהוא תופס את חבירו בבגדו ואמר לפניו רבש"ע אין אני מניחך עד שתמחול ותסלח להם" עכ"ד הגמ', ובי' הגר"א באמרי נועם וזה לשונו

² [ונציין מעט, במד"ר פרק בשלח (כ"ב, ג) איתא: וכשם שהן טהרו לבם ואמרו שירה שכן כתיב וייראו העם את ה' ויאמינו ואח"כ אז ישיר כך צריך אדם לטהר לבו קודם שיתפלל וכן איוב אמר (איוב טז) על לא חמס בכפי ותפלי זכה, עכ"ל וכן איתא במדרש רבי עקיבא בן יוסף אות פ [נד] בבתי מדרשות ח"ב עמ' תע"ו] דאיתא: שכל תורה ותפילה שאין בה תשובה ומעשים טובים התורה בטלה והתפילה אינה רצויה, עכ"ל. ועיי"ש במפרשים שהכוונה לעשית תשובה קודם התפילה. וכן בבעל הטורים פר' תזריע (ויקרא י"ג, מ"ד) וז"ל: ויטהר ממנו בתשובה קודם שיתפלל, עכ"ל. וברלב"ג במלכים (א, ח, ל"ג) עה"פ: "ושבו אליך והודו את שמך" כ': הרצון בזה שכאשר יחטאו ישראל בדרך שתענשם שינגפו לפני אויב והם ישוּבו אליך ויסורו מדרכיהם הרעים ויודו את שמך לתת שבת לשמך ולכבודך קודם התפלה כראוי ואחר כך יתפללו ויתחננו אליך בבית הזה לסלות חטאתם ולהשיעם מיד אויב ולהשיבם לאדמתם אשר לקח מהם האויב הנה אתה תשמע השמים ותסלח לחטאת עמך ישראל ותשיבם אל הארמה אשר נתת לאבותם, עכ"ל.

ובס' חסידים סי' תרי"ב הביא מ"ספר התשובה לרס"ג" בזה"ל: כתיב בספר התשובה של רב סעדיה גאון בשביל שבעה דברים אין תפלתו של אדם נשמעת ואין עתירתו מתקבלת וכו', והשביעי אשר גברו עונותיו עצמו משוכותיו והוא מתפלל בלי עשות תשובה אין תפלתו נשמעת כדכתיב (זכרי' ז' י"ג) כאשר קרא ולא שמעו, עכ"ל. ובפלא יועץ ערך דיבור: ולכן צריך להרהר קודם כל לימוד וכל תפלה שהוא מתחרט חרטה גמורה ע"כ מה שהכעיס את בוראו ואף שיחזור לסורו כמארו"ל רשעים מלאים חרטות מ"מ כל שמתחרט מלב ומנפש עביד ומהני לשיעלו תפלותיו לרצון לפני ה' ומה טוב שיהא רגיל לומר בפה קודם כל לימוד וכל תפלה הריני מתחרט חרטה גמורה, עכ"ל עיי"ש עוד. ועי' עה"פ "שמר רגליך וכו'".

³ [והקרא ד"זבח רשעים תועבה" נדרש הן על הקרבנות כדאי' בסנהדרין דף מ"ז ע"א באכל חלב והפריש חטאת והמיר דתו עיי"ש וכן בשעיר המשלח בשבועות דף י"ב ע"ב שבלא עשה תשובה הוי זבח רשעים תועבה, והן על התפילה כדאי' בברכות דף כ"ב ע"ב שהמתפלל ועוונת בידו הוי זבח רשעים תועבה, הרי שהתפילה כקרבן ממש].
⁴ ולפי פשוטו י"ל עפ"י"מ דמבואר בכ"ד שאף אחר שנשתברו הלוחות מ"מ אופן הלימוד הוא לחזור למדרגת לוחות ראשונות, ואכמ"ל.

"וי"ל בהקדים דכללא הוא דכל דבר שהקב"ה קורא שמו עליו נקרא אותו הדבר ג"כ ה', כמו וה' הולך לפניו ואח"כ ויסע מלאך ה' ההולך לפניו, ושני הלוחות היו דבר גדול וחלק אלוק ממעל שהרי כשראו הארון נפלו כמה אלפים, ודאי קדושה גדולה היתה בהם, וע"כ כל זמן שהלוחות היו ביד ישראל אי אפשר לכלותם כיון שנתן להם דבר השייך לו והוא כמו שאדם מקדש אשה במה שנותן לה ובזה הוא תפוס בידה ואינו יכול להפרידה כי אם על ידי גירושין, וכן הכא אע"פ שפרחו האותיות מ"מ כיון שהשברים קיימים עדיין אנו אוחזים לקב"ה ואין הקב"ה מפריד אותנו והוי כמו שהוא תפוס בידנו לכך אמר הקב"ה הניחה לי פירוש תן לי הלוחות ואכלם אבל כ"ז שהלוחות בידך א"א לכלותם", עכ"ל³².

וכן עי' במהר"ל בנצח ישראל פ"ב שהביא לד' הירושלמי בשקלים פ"ו ה"ה שהלוחות היו ארכן ו' טפחים ורחבן ו' טפחים ומשה היה תופס ב' טפחים והקב"ה ב' טפחים וטפחיים באמצע וביקש הקב"ה לקחת הכל וגברה ידו של משה, ובי' וז"ל: ולכך אמר כי הלוחות היו טפחיים ביד של הקב"ה וטפחיים בידו של משה ורויח באמצע, ודבר זה הוא החבור הגמור ודיבוק הגמור שיש לישראל עם הקב"ה כי ע"י התורה יש לישראל דביקות אל הקב"ה וכו' אבל כאשר היו טפחיים ביד הקב"ה וטפחיים ביד משה שמקבל התורה לישראל וטפחיים חלק זהו חיבור הגמור, כי אלו שני טפחים חלק אשר ביניהם משותף בו הנותן והמקבל יחד וכו', עיי"ש.

ומבואר הלשון שהלוחות "בידם" כי עי"ז הרי הם דבקים בחיבור גמור אל הקב"ה וא"א לכלותם וכנ"ל מהגר"א והמהר"ל, ואתי שפיר מה שנתקשנו הלא הקרא ד"מזה ומזה וכו'" נאמר על לוחות הראשונות, אכן כמבואר בדברי הגר"א הנ"ל שענין זה שכל שהלוחות "בידם" אי אפשר לכלותם הוא אף בשברי לוחות כיון שגם עליהם נקרא שם ה' ולכן סגולת לוחות ראשונות שהמה מעשי ה' נמצא "בידם", ודו"ק.

במעלת ראש הפסגה שלא תחול קללות בלעם

ויקחהו שדה צפים אל ראש הפסגה (כג, יד)

וברש"י: בלעם לא היה קוסם כבלק ראה בלק שעתידה פרצה להפרץ בישראל משם ששם מת משה. כסבור ששם תחול עליהם הקללה וזו היא הפרצה שאני רואה, עכ"ל. ובמד"ר (כ, י"ט): ויקחהו שדה צופים ראש הפסגה ראש שיש פרצים שם ששם מת משה שנאמר עלה ראש הפסגה, עיי"ש. וכ"ה בתנחומא כאן פיס' י"ג.

מבו' שחשב ל"מקום" שמת משה ל"פרצה" שמשם יכול לקלל את ישראל, ויתכן שהתשובה ל"פרצה" זו היא על דרך מה שאמרו במגילה דף י"ג ע"ב על המן ש"לא ידע שביום שמת בו נולד", והיינו שמיתת משה אינה רעה לישראל כי ביום זה גם נולד, [ונתבאר במק"א]. וה"נ י"ל על דרך זה כלפי ה"מקום" שמת משה, וכדלהלן.

דהנה ראה ביערות דבש (ח"א דרוש ח') שכתב שמה שלא נודע "מקום" קבורת משה כי "משה לא מת" ומתעברת נשמתו בכל דור ודור בחכמי הדור וז"ל: כי כבר פירשו במה שאמרו משה שפיר קאמרת, כי תלמידי חכמים בכלל נקראים משה, והוא כי כבר פירשו במה שאמרו יעקב לא מת [זוהר א' לז.], משה לא מת, והיינו כי נשמתם ונפשם לא נסתלקו למעלה, רק הם מתקשרים עם נשמות החיים להגין על הדור, וביתוד משה נשמתו ונפשו תמיד נקשרת עם חכמי הדור ואדוקה בהם, נפשו קשורה בנפשם,

³² [וכבר ציינו לדבריו בפ' ל"ס יצירה (א, ח): אומר לך מהו ענין ברית והוא אדם שיש לו אוהב כנפשו ורוצה שלא יפוש ממנו אבל א"א להיות אצלו נותן לו דבר שכל מגמתו ותשוקתו אליו והן נקשרים ע"י הדבר ההוא אע"פ שנוטל ממנו את הדבר מ"מ כל מחשבתו שם הוא, ולשון ברית הוא הבטחה שע"י הדבר ההוא ודאי לא יתפרד ממנו, וזהו ענין לשון כריתה שכורת ממנו דבר הדבוק לו ונותן לו וכו', וכן היא התורה והמילה הן דברים אמצעים בין הבורא ית' ובין ישראל, וכל זה לפי שאין יכולת להשיגו בעצמו ית', עכ"ל].

כי הוא מקור החכמה והמדע והתבונה בתורה, שהיא ממרום קדשו, אשר ה' יערה רוח ממרום על לומדי תורה, הוא למשה לבד, כי הוא עיקר הצינור המקבל חכמות אלקים, ועל ידו יושפעו לישראל להיות נשמתו כלולה בהם, וזהו מאחז"ל מתחילה ניתנה תורה למשה לבדו, והוא נהג טובת עין להנחיל לישראל, ולכך נקראת תורת משה, ולכך משה מתדבק בכל לומדי תורה לשמה, ולא עלתה נשמתו למעלה, רק תמיד שרשה דבוק עם נשמת צדיקים ות"ח, וזהו "ולא ידע איש את קבורתו" כי הוא קבור בגולה עם כל חכמי הדור, ולכן כל ת"ח נקרא משה, עכ"ל. הרי שראש הפסגה ששם מת משה ושלכן הראו לבלעם אותו מקום, באמת "לא מת" ונשמתו מתעברת בכל דור ודור בתלמידי חכמים, ונמצא א"כ שמאותו מקום גופא שחשב בלעם לפרצה – שם גופא התגלה ש"משה לא מת" ע"י שנשמתו מתעברת בחכמי ישראל בכל דור ודור, ועי'.

עוד נראה לבאר דהנה האלשיך כאן כ': אמנם, הנה ארז"ל כי מה שהוליכו ראש הפסגה, הוא על כי שם יאסף משה רבינו ע"ה מושיעין של ישראל. והעולה על רוחם, כי בסלוקו של מוציאם ממצרים נסתלק זכות כניסתם לארץ. כי הן זה מאמר בלק. כמו שאמרו ז"ל באומרו ואגרשנו מן הארץ, לגרשם מן העולם כל יבואו וירשו ארץ ישראל. ועל כן יתכן בא ויאמר, משומו אל בפיו, לא איש וכו', עיי"ש עוד מה שהאריך בזה.

ונראה שהתשובה לפירצה זו היא מאותו מקום עצמו שהראהו, ונקדים למש"נ בס"ד במק"א מהמהרש"א (ברכות יח, ב) והרמח"ל (פר' ואתחנן) והמשך חכמה פר' האזינו (דברים ל"ב, מ"ט) שע"י שמה ראה את ארץ ישראל היתה ארץ ישראל נוחה ליכבש לפנייהם, וכ"ה בש"ך פר' ואתחנן.

מעתה למש"כ האלשיך שהראהו מקום מיתת משה בראש הפסגה שחשב שמאחר ומת משה לא יהא בידם הזכות ליכנס לארץ ישראל, הנה מאותו מקום עצמו [ראש הפסגה] ראה משה את כל ארץ ישראל, ובכח ראייתו היתה הארץ נוחה ליכבש לפנייהם ונסתלק מה שרצה בלק באומרו "ואגרשנו מן הארץ" - לבל יבואו וירשו את ארץ ישראל, ועי'.

לערב מצות מילה בשופר

לא הָבִיט אָנֹכִי בְּיַעֲקֹב וְכוּ' וְתִרְוַעַת מְלֶךְ בּוֹ (כג, כא)

וברש"י פירש דהוי לשון חיבה ורעות ועי' בלשון התרגום. אכן בתרגום יונתן וכ"ה באבן עזרא ובספורנו מבואר דקאי על תקיעת שופר ועי' רמב"ן, וזהו כדאיתא בר"ה ל"ב: שאומרים פסוקים אלו בסדר שופרות, עיי"ש.

ויל"ע במה שמשבח את ישראל ב"שופר" יותר מכל המצות שהם לישראל בלבד, ומטו בשם מרן הגרי"ז זיע"א שביאר דבשופר מלבד המצווה יש ענין של תפילה, וביאר בזה נוסח התפילה בר"ה "כי אתה ה' שומע קול תרועת עמו ישראל ברחמים" וצ"ב היכן מצינו במצוות שהקב"ה 'שומע' 'מאזין' ו'רחמים', ומבואר שבשופר יש ענין של תפילה. ולפי"ז ביאר הקרא דמשבח את ישראל ב"שופר", והיינו דמתפילה עכו"ם לא הופקעו וכמבואר במעשה דנינוה וכן שלמה המלך אמר (דברי הימים י, ב) "וגם אל הנכרי וכו' יבואו ויתפללו", אלא ש"מהתפילה שיש בשופר" עכו"ם הופקעו, וזהו דכתי' הכא במעלת ישראל "ותרועת מלך בו".

והנה כתב הט"ז (או"ח תקפ"ד): שמעתי שהגאון הרב מהר"ר פייוויש מקראקא ז"ל היה מל בר"ה ולא קנח פיו אחר המילה אלא בפה המלוכלך בדם מילה תקע בשופר לערב מצות מילה בשופר, עכ"ל. ויש להבין השייכות של מצות מילה עם השופר. ויש לבאר עפ"י ד הגרי"ז הנ"ל, ובהקדם דהנה באבודרהם בפ"י על סדר התפילה על "כי אתה שומע תפילת כל פה" כתב וז"ל: פה בגימט' מילה, כלומר ישראל שהם מהולים, עכ"ל. ובפרקי דר"א פכ"ח איתא "ואין תפלתם נכנסת לפני הקב"ה שנ' לא המתים יהללו י-ה אבל ישראל שהם נמולים תפלתם נכנסת לפני הקב"ה כריח ניחוח שנ' ואנחנו נברך י-ה'. ובעוללות אפרים (מאמר תמוז) הביא מהמנורת המאור: גדולה מילה שבזכותה הקב"ה שומע תפלתן של ישראל וזכר לדבר מה שאנו אומרים בתפילה כי אתה שומע תפלת כל פה וזה תפלת ישראל בזכות המילה, פה בגימ' מילה, עכ"ל. והרי מבואר שמכח המילה

מאמרי הפרשה - פרשת בלק תשפ"ג

ה"תפילה נכנסת". [וביאורה"ד שגדר תפילה הוא "עמידה לפני ה'" והערל אינו יכול לעמוד "לפני ה'" כמבואר בכ"ד^כ, ומשו"ה אין התפילה "נכנסת" לפני הקב"ה רק מי שנימול, וזהו דאיתא בפרקי דר"א הנ"ל שעכו"ם אין תפילתן "נכנסת" שכל הגויים "ערלים"]

מעתה נראה ששופר שהוא מגדר "תפילה" (וכנ"ל מהגרי"ז), ואף אמרו עליו (ר"ה כו, א) שהרי הוא כ"לפני ולפנים דמי^{כה}, לכך אנו מצרפים לזכות המילה אשר בזכותה תיכנס "תפילת השופר" ל"לפני ולפנים", ועי'.

^כ וכמבואר בפר' לך לך (בראשית יז, ג) דכתי' "ויפול אברהם על פניו" ופרש"י: ממורא שכנה שעד שלא מל לא היה בו כח לעמוד ורוה"ק נצבת עליו, עכ"ל. וכ"ה בת"י: ועל דלא הוה אברם גזיר לא הוה יכול למיקם ונפל על אנפוי, עכ"ל. וכ"ה בפרקי דר"א פכ"ט: בוא וראה כה של מילה שעד שלא נימול אברהם היה נופל וכו', עיי"ש. מבוי' שהערלה מעכבת הנבואה שאינו יכול לעמוד "לפני ה'". וכן מציינו אצל בלעם במדרש שהביא רש"י בפר' בלק (במדבר כ"ד, ד) עה"פ: "נופל וגלוי עיניים" שהיה נופל וגלוי עיניים מחמת שהיה ערל, וכ"ה בבעה"ט שם. ובפענח רזא שם וכן בנחל קדומים להחיד"א שם הביא ש"יחזה נופל וגלוי עינים" ס"ת מילה כי לא היה מהול, עיי"ש. וכן מציינו במעשה במלכת שבא עם שלמה וכך אי' בילקו"ש דברי הימים א' רמז תתרפ"ה: ועוד דוגמא אחרת עשתה הביאה לפניו מהולים וערלים, א"ל הפרש לי מהולים מן הערלים, מיד רמז לכהן גדול ופתח את ארון הברית, מהולים שבהם כרעו בחצי קומתם, ולא עוד אלא שנתמלאו פניהם מזיו השכינה, וערלים שבהם נפלו על פניהם, מיד אמר לה אלה מהולים ואלה ערלים, אמרה ליה מהיכן לך זה, אמר לה מבלעם וכו', עיי"ש. מבוי' שהערל אינו יכול לעמוד "לפני ה'". ונראה שכך מבוי' גם בגוף הצווי לאברהם על המילה דכתי' "התהלך לפני והיה תמים" והלשון "התהלך לפני" כתב הספורנו וז"ל: לפני, כמסתכל בי לדעת דרכי כפי האפשר אצלך כענין שויתי ה' לנגדי תמיד, עכ"ל. מבואר שמכח המילה זוכה האדם ל"שויתי ה' לנגדי תמיד" שהוא "עומד לפני ה'". וכמו"כ מציינו בעת עשיית המשכן שרק לאחר שמלו ופרעו זכו למשכן וכדאי' בזה"ק משפטים (קכ"ו, א) דאי': בשעה דקיימו ישראל מצות מילה ופריעה בההוא שעתא אתבשרו למהוי בנייהו מקדשא, כמה דאת אמרת "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", עיי"ש. והביאור נראה כי א"א להמשכן מקום השראת השכינה בלא שיהו נימולים כי לא יוכלו "לעמוד" במקום השראת שכינה זו ומיד יהו "נופלים" לכך נצטוו מקודם על המילה. שו"מ כן בס"ד בדרשות חת"ס ח"א דף קי"א ע"א ד"ה לי תרומה. וכן מציינו במצות עליה לרגל דאי' בזה"ק (משפטים קכ"ד, א) כל בר נש דאתגור בעי לאתחזאה קמי מלכא קדישא, עיי"ש. וכן בפר' שלח אי' (קס"ה, ב): אלא כל אינון דנטרין קיימא קדישא ולא חבאן ביה אינון הוו בני מלכא וכו' ועל דא בעי דיתחזון תלת זמנין בשתה קמיה, עכ"ל.

^{כה} [ועי' בהגרי"א תקפ"ד ס"ב שלכך הבעל תוקע עולה לתורה דוגמת כה"ג ביוה"כ, עיי"ש]

באר צבי / הרב צבי קרייזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ' בב"ב, מח"ס באר צבי

שרשי המעשים

וַיַּעַן בַּלַּעַם וַיֹּאמֶר אֶל עֲבָדַי בְּלֶק אִם יִתֵּן לִי בְּלֶק מְלֵא בֵיתוֹ פָּסֶף וְזָהָב לֹא אוֹכֵל לַעֲבֹר אֶת פִּי ה' אֱלֹקֵי לַעֲשׂוֹת קִטְנָה אוֹ גְדוּלָה (כב, יח)

שנינו באבות (פ"ה מכ"ב) כל מי שיש בו שלשה דברים הללו הוא מתלמידיו של אברהם אבינו, ושלשה דברים אחרים הוא מתלמידיו של בלעם הרשע. עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה, תלמידיו של אברהם אבינו, עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה, תלמידיו של בלעם הרשע וכו'.

ומקשים בזה כמה קושיות: א', מדוע נקט התנא 'מה בין תלמידי אברהם אבינו לתלמידי בלעם', ולא מהו ההבדל בין אברהם לבלעם עצמו. ב', מהיכן ידעו חז"ל לדרוש על בלעם שהיו בו מדות כה רעות, והלא אין הדבר מפורש בתורה, אלא כמו שדרשו חז"ל מן המקראות והובא ברש"י על הפרשה, רוח גבוהה □ מאן ה' לתתי להלוך עמכם (אלא עם שרים גדולים מכם, כב, יג), נפש רחבה □ מלא ביתו כסף וזהב (כב, יח), עין רעה □ וישא בלעם את עיניו (כד, ב). ולכאורה בכל זה היה אפשר גם לדונו לצד הטוב [היינו בלי לדייק את מילותיו שכוונתו היתה לרעה]. וביותר, שאם היה נביא והקב"ה השרה שכינתו עליו, אשר מחזה שדי-יחזה, ואמרו חז"ל (במדב"ר יד, יט; ילקו"ש פרשת וזאת הברכה רמז תתקס"ו; זוה"ק שמות כא:; במדבר קצג:;) על הפסוק 'ולא קם נביא עוד בישראל כמשה' (דברים לד, י) בישראל לא קם אבל באומות העולם קם, כלומר שהשוו את דרגתו שהיה כדרגת משה רבנו, והאיך יתכן אפוא לומר עליו שהיו בו מדות מגונות כאלו.

והנה על דברי חז"ל אלו שלמדו ממה שאמר בלעם (כב, יח) "אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב" וגו' שהיתה נפשו רחבה ומחמד ממון אחרים, כבר הקשו על כך המפרשים, דבמה שונים דברי בלעם אלו מדברי רבי יוסי בן קיסמא (אבות פ"ו מ"י) שאמר ג"כ כאותם דברים, שכאשר פגשו אדם והציע לו "רצונך שתדור במקומנו" וכו', ענהו רבי יוסי בן קיסמא "אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם אין אני דר אלא במקום תורה". ומה החילוק בין בלעם לרבי יוסי בן קיסמא, ואדרבה, ריב"ק לכאורה עוד הוסיף יותר באומרו "כל כסף וכו' **שבעולם**", ולא מצאנו מי שיטען עליו שהיתה נפשו רחבה. וכבר ידועים בזה ביאורים שונים.

ועכ"פ נמצינו למדים, שלחז"ל הקדושים היה ענין למצוא דוקא בבלעם דברים שליליים, אף שבעין אנושית רגילה לא היינו יכולים לקבוע בודאות שכך הם פני הדברים. וכן איתא

¹² ובאמת כבר הקשו הראשונים, דלאחר שהיה קים להו לחז"ל שלבלעם היו מידות מושחתות, כיצד זכה בלעם להיות נביא, והלא אמרו חז"ל (נדרים לח). שאין הקב"ה משרה שכינה אלא על חכם גיבור עשיר ועניו, [ואמנם יש מפרשים את כוונת הגמרא למעלות גשמיות, וכפי שמוכח מהראיות שהגמרא מביאה שם וכולן ממש, וידועים דברי ה"רוח חיים" על אבות (ד, ב) שמבאר שכל אלו נצרכים כדי לדעת על ענוה אמיתית. אולם יש שפירשו שברור שכוונת הגמרא היא גם למעלות רוחניות, חכם הלומד מכל אדם, גבור הכובש את יצרו, עשיר השמח בחלקו, כדאיתא באבות רפ"ד]. וע"ע ברמב"ם (בפ"ז מיסוה"ת ה"א) שכתב בזה הלשון: "ואין הנבואה חלה אלא על חכם גדול בחכמה, גבור במידותיו, ולא יהא יצרו מתגבר עליו בדבר בעולם, אלא הוא מתגבר בדעתו על יצרו תמיד והוא בעל דעה רחבה נכונה עד מאוד". ואם כן בלעם שהיה רחוק מאוד ממידות נעלות אלו, איך זכה להיות השכינה שורה עליו. וידועים דברי הר"ן (בדרוש ה' עמ' פ'), שתירץ בזה, שלפעמים לפי צורך השעה, משרה שכינתו גם על שאינם ראויים. והרא"ש בנדרים שם כתב שרק בקביעות אינו משרה שכינתו על מי שאין בו מעלות אלו. אולם שאלתינו היא על עצם הענין שקבעו על בלעם שאכן היו בו מידות נשחתות אלו. [וע"ע בספר "רסיסי לילה" לרבי צדוק הכהן מלובלין עמ' מ"ג].

להדיא בסנהדרין (קו:). אמר ליה מר בריה דרבינא לבריה, בכולהו [מלכים והדיוטות] לא תפיש למידרש [לגנאי], לבר מבלעם הרשע דכמה דמשכחת ביה [לגנאי] דרוש ביה. ובאמת, שכענין זה אנו מוצאים עוד פעמים רבות, שיש כביכול יחס שונה בחז"ל בין התייחסותם למעשיהם של רשעים ששופטים אותם לרעה, לבין מעשים של אנשים צדיקים, עד שנראה לנו שזהו יחס של איפה ואיפה. ונביא כמה דוגמאות שמצינו שדרשו חז"ל מעשי אנשים דוקא לרעה:

בפרשת לך לך בפסוק "ויסע לוט מקדם" (בראשית יג, יא), דרשו חז"ל שאמר לוט "אי אפשי לא באברם ולא באלוקיו". ומקשה הסבא מקלם זצ"ל, מהיכן לקחו חז"ל לדרוש עליו עד כדי כך שמורד בהקב"ה ח"ו, הרי למעשה מצינו שהוא אפילו מסר נפשו על הכנסת אורחים (בראשית יט, ג-ט)?

עוד מצינו בפרשת ויצא על הפסוק "ויחבק לו וינשק לו" (בראשית כט, יג) דרשו חז"ל והובא ברש"י שם, שלבן חמד את ממונו של יעקב וכסבור שהטמינם בחיקו או בפיו. והקשה מורנו הגר"ד פוברסקי זצ"ל, דמאחר ואפשר גם שעשה זאת מתוך אהבה ונימוס גרידא, מה"ת לדורשו לגנאי, ומדוע שלא נפרשו כפשוטו. [אמנם שם י"ל בפשטות שזהו משום שכבר מצינו שהיה חמדן בתחילה אצל אליעזר וכן בסופו שאמר שהכל שלו, וגם כשנפרד מכולם ונישק בנותיו לא כתוב שנישק גם את יעקב, ממילא מובן שמה שנישק כאן לא היה אלא מחמת הממון].

ויעויין במבוא האגדות למהרי"צ חיות זצ"ל (נדפס בתחילת העין יעקב) שכתב "שהיה מקובל אצל חז"ל שכל מה שהיו יכולים להרבות בשבח מעשה הצדיקים ולהפך בזכותם וכו' ויגעו בדרכי הדרוש להראות שיותר ממה שכתוב בכתבי הקודש היטיבו מעשיהם וכו' אולם בפעלי הרשעים היה להם כלל גדול להעמיס עליהם התועבות האפשריות" וכו'. (וכ"כ הרמח"ל במאמר על אגדות חז"ל המובא בתחילת המדרש רבה עיי"ש). ויסוד הדברים כבר כתוב להדיא בתנא דבי אליהו (רבה פי"ח, וכ"ה בילק"ש שמות ב' י"ד) שכתב וז"ל: "הוא דתן ואבירם שהותירו מן הזמן שנאמר (שמות טז, כ) ויותירו אנשים ממנו עד בקר וגו' ולהלן הוא אומר (שם ב, יג) והנה שני אנשים עברים נצים וגו' מה אנשים האמור להלן הם דתן ואבירם אף אנשים האמור כאן דתן ואבירם. מכאן אמרו כל מה שאתה יכול לתלות ברשעים תלהו עליהם". עכ"ל.

אך עדיין שומה עלינו להבין את טעם וביאור הענין, מדוע אכן כך גזרו חז"ל, שכל מה שאתה יכול לתלות ברשעים לרעה ולגנות, יש לנהוג כך, מה ביאור הענין בזה, וכי משוא פנים יש בדבר? אתמהה!

תוכן המעשים נקבעים לפי השורשים

וכדי לבאר הענין נקדים יסוד אחד ידוע, שלעולם לא ניתן לדון ולהבין את מדרגתו של האדם על פי המעשה גרידא, וכמו שכתוב (ש"א טז, ז) האדם יראה לעינים וה' ללבב, כלומר שאפשר שיהיה הבדל גדול ומהותי במעשה בין מה שנראה לאדם לבין האמת האלוקית. וכידוע שגם במעשה המצוה הנעלה ביותר עלולים להיות פניות זרות עד שיהפוך את המעשה לשלילי ביותר, ואת המצוה לעבירה. מה לנו גדול ממצות תלמוד תורה, שעל זה איתא (ירושלמי ברכות א' ב', מד"ר פ' בחוקותי ל"ה ז') שהלומד על מנת לקנות □ נוח לו שנהפכה שלייתו על פניו. וזהו דבר שרק ק-ל דעות יכול לבחון ולדעת את כוונתו של האדם לאיזו מטרה הוא לומד. וכן הוא במצות תוכחה, דכתיב ביה (ויקרא יט, יז) "ולא

תשא עליו חטא", (ראה ערכין טז:). וכן הוא במצות יבום, דאיתא ביבמות (לט:): "אבא שאול אומר הכונס את יבמתו לשם נוי ולשום אישות ולשום דבר אחר כאילו פוגע בערוה וקרוב אני בעיני להיות הולד ממזר". וכהנה במצוות רבות על זה הדרך. [וע"ע מסילת ישרים פרק ט"ז].

וראה מה שהביא בסוף ספר "שיחות מוסר" למרן הגר"ח שמואלביץ זצ"ל [במאמר "מילי דהספידא"], דהא דאמרו חז"ל (בסוטה כב:), שיש שמעשיהן כמעשה זמרי ומבקשין שכר כפנחס, אינו רק כשמסתיר את "מעשי זמרי" שלו ומתיימר שיש לו גם מעשים כפנחס, אלא שעל אותם מעשים רעים כזמרי עוד מבקש שכר. וזאת כנ"ל שהמעשה מצד עצמו אינו מוכיח כלום, אלא רק מה מסתתר מאחריו, ומה המניעים של העושה אותם. והביא על כך את מה שמצינו ביומא (כג.) ת"ר מעשה בשני כהנים וכו' איבעיא להו שפיכות דמים הוא דול וכו' הרי שאותו מעשה ממש יכול להתפרש בשני אופנים הפכיים מן הקצה אל הקצה, עיי"ש.

עוד מובא שם (ב"שיחות מוסר הנ"ל), כי לא מעשים גדולים של האדם מגדירים את גדלותו, אלא להיפך, גדלותו של האדם מגדירה את גודל מעשיו. וכגון אברהם אבינו ע"ה שאמרו חז"ל (ב"מ פז:): בזכות חמאה וחלב שנתן אברהם אבינו לאורחים, זכו בניו למן ארבעים שנה במדבר, ובזכות יוקח נא מעט מים, זכו לבארה של מרים. ולכאורה צריך ביאור מהי הרבותא של חמאה וחלב או של מעט מים, והרי אין לך אדם מישראל שאינו מכניס אורחים ונותן להם מעט מים, ומוכח שאם זכה על ידי זה לשכר כה גדול על כרחך ערכו היה גדול מאוד, בטהרת הלב. עיי"ש.

ומעתה, מאחר שמבואר שכל מעשה שעושה האדם, אין המעשה מורה על מעלת האדם אלא להיפך, הרי שכשרוצים לדעת מהו מהות המעשה של האדם, יש לראות תחילה מי הוא אותו אדם, ומהי דרגתו הרוחנית, מאחר ותוכן המעשים נקבעים לפי השורשים שלהם, מדוע הם נעשו.

וכן מבואר בדברי הרבינו יונה בספרו 'שערי תשובה' (ש"ג אות רי"ח) שכתב בזה הלשון: הדין את חבירו לכף זכות וכו', ואם הדבר נוטה לכף חובה יהיה הדבר אצלך כמו ספק ואל תכריעהו לכף חובה, ואם האיש ההוא רוב מעשיו לרוע או בחנתו כי אין יראת אלוקים בלבבו, תכריע מעשיו ודבריו לכף חובה, שנאמר (משלי כא, יב) "משכיל צדיק לבית רשע מסלף רשעים לרע" וכו', עכ"ל. ומבואר להדיא, שאדם אשר אין יראת אלוקים בלבבו, אז אפילו המעשים שלו שמצד עצמם לא נוטים לחובה, אפילו הכי יש לדונו ולשפוט מעשיו לכף חובה. והביאור בזה נראה כפי שנתבאר, שמאחר וכל מעשי האדם הולכים אחרי שורשו ועיקרו, על כן רחוק הוא שמעשיו יהיו על הצד הטוב.

ויש להוסיף בעומק הענין, דהנה ידוע שכל פעולה, מעשה, ואפילו דיבור ומחשבה, הכל הולך אחר שורש האדם אם הוא טוב או לא, משום שהפעולות והמעשים של האדם הינם כפועל יוצא מעצם מהותו ושורשו, שבא לידי ביטוי באותם מעשים שעושה האדם בפועל. וכמו שמצינו שאמרו (עירובין סה:): בשלושה דברים אדם ניכר, בכוסו ובכיסו ובכעסו. כלומר, שאלו הג' דברים מראים לכל מפנימיותו של האדם. ומבואר שגם המעשים החיצוניים של האדם מושפעים הם ממהותו הפנימית.

ראיות רבות ניתן להביא ליסוד זה שהמעשים של הצדיקים הם חלק ממהותם, עד שאמרו חז"ל (ב"ר ל, ו, הובא ברש"י ריש פרשת נח) שעיקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים, ואכ"מ, רק נביא את דבריו הידועים של רבי נתן צבי פינקל זצ"ל (ה"סבא מסלבודקא", אור

הצפון ח"א עמ' ט') שביאר מה שאמרו חז"ל (שבת קלג:): "ואנוהו", הוי דומה לו, מה הוא חנון ורחום, אף אתה היה חנון ורחום, דלכאורה היה להם לומר בלשון מה הוא "מרחם" אף אתה היה מרחם וכו', שכן עיקר הענין הוא שיש נתנהג בהנהגותיו של הקב"ה. אלא, שלשון זה מורה, שכשם שהשי"ת כביכול הוא רחום בעצם, אף על פי שאין לנו מושג בעצמותו של השי"ת, כך האדם צריך להיות רחום בעצמותו, כלומר, לא רק שינהג ברחמנות כפי שמצווים אנו על 'צער בעלי חיים', שיתכן ומצד טבע האדם אינו מסוגל לראות את צער הזולת, אלא מלבד זאת צריך האדם שיהיה רחום בעצם, מה הוא רחום אף אתה רחום, ואם אינו כך, זה אדם אחר מכפי שהתורה דורשת, וזה נמשך לדורות הבאים, כי תולדותיהם כיוצא בהם.

ויעויין ב"בעל הטורים" בפרשת פנחס, על הפסוק "בני יששכר למשפחותם לתולע משפחת התלעי לפוה משפחת הפוני לישוב משפחת הישובי" וגו' (במדבר כו, כג-כד), שכתב בזה הלשון: "היה לו לומר הפוהי וכתוב הפוני לומר, שכל ישראל פונים אליו ללמוד מתורתו, ישוב הוא יוב וקורא אותו ישוב בשביל שבעלי ישיבה היו". כלומר שמה שהוסיף את האות נ' בשמו הוא כדי להדגיש שהכל פונים אליו ללמוד מתורתו, וכן גבי ישוב שהיו בעלי ישיבה, והיינו שמעלה זו שהיתה בהם □ נהפכה להיות חלק מעצמותם ומהותם, עד כדי כך שזה נהפך להיות חלק משמם, זה שמם וזה זכרם.

ומעתה מובן, שגם חז"ל כאשר רצו לקבוע על המעשים של האדם אם הם היו מעשים טובים או מעשים שליליים ר"ל, הם לא קבעו זאת לפי מה שנראה כלפי חוץ מעצם המעשה, אלא לפי שורש אותו האדם שעשה את המעשה ההוא, ואם הוא אדם רע ורשע, הרי שגם את המעשה שלו יש לפרשו לרעה.

השורשים מתבררים לפי התוצאות

אלא שעדיין צריכים אנו להבין, שכל מה שביארנו שחז"ל ידעו לקבוע את מהות המעשים לפי שורשו של האדם, זה ניחא דוקא באותם אלו שהתורה קי"ק כבר העידה עליהם שהיו רעים ורשעים, כמו לוט ולבן, שלאחר שכבר יודעים אנו את מהותם הפנימית, שפיר דרשו ברוח קדשם גם את מעשיהם, ולכן דרשו לשלילה את מעשיהם של לוט ושל לבן, אולם לגבי בלעם, שעליו דרשו חז"ל (במדבר"ר יד, יט; ילקו"ש פרשת וזאת הברכה רמז תתקס"ו; וזה"ק שמות כא:; במדבר קצג:): מן הפסוק 'לא קם נביא עוד בישראל כמשה' (דברים לד, י), בישראל לא קם אבל באומות העולם קם ומנו בלעם, והיינו שהיה בדרגה של נביא כמשה רבנו, א"כ לכאורה כיצד ידעו חז"ל לקבוע ולשפוט את מעשיו על הצד הרע.

ועוד יש להקשות על כל עיקר היסוד הנ"ל, שנתבאר שכל המעשים הולכים אחר השורשים ומהותו הפנימית של האדם, נוכמו שהבאנו מהתד"א (רבה פי"ח, וכ"ה בילק"ש שמות ב' י"ד) מכאן אמרו כל מה שאתה יכול לתלות ברשעים תלהו עליהם]. והיינו שכל המעשים של רשע הם מעשים רעים, מה מחייב ומכריח זאת שאם האדם הוא רשע חייב גם המעשה שלו להיות שלילי, וכי לא יתכן שגם אדם רשע יעשה פעם מעשה שכולו קודש, וממקום טהור יגיע?

והנראה לומר בזה יסוד גדול, דאף אמנם שנתבאר שכל מעשי האדם נקבעים לפי השורש שלו וכנ"ל, אך מה הוא טיב שורשו ומהותו של האדם, את זאת יכלו חז"ל לקבוע דוקא לפי התוצאות והפירות שיוצאים ממנו וממעשיו, על פי זה יכלו לדעת את שורשו ומהותו הפנימית של האדם, כי התוצאות שיש מכל מעשה ומעשה על דרך כלל הם בהתאם לשורשים של העושה אותם. אם השורש הוא טוב אז כך גם התוצאה של מעשיו, וממילא

המעשה שיצא מכך הוא מעשה טוב, ואילו כאשר אנו רואים שבמבחן התוצאה יצא מעשה לא הגון, אות הוא כי השורש כבר היה פגום. וכמו שכתב הרמב"ן בפרשת נצבים (דברים כט, יז) וז"ל: ואמר פרה ראש, לרמוז כי משרש מתוק לא יצא מר, וכל אשר לבבו שלם עם השם הנכבד ולא הרחר כלל בעבודה זרה לא יוליד מודה בה. עכ"ל. וראה עוד מה שכתב בענין זה בארוכה ה'אור החיים' בפרשת ויחי על הפסוק "ראובן בכורי אתה" (בראשית מט, ג), וכן בפרשת יתרו (שמות יט, ה) כתב עוד בזה הלשון: ודע, כי מעשה האדם יגיד על שורש נפשו, אם שורש ראש ולענה שהוא בחינת הרע, או אם שורש המתוק והערב שהוא בחינת הקדושה, וכבר כתבתי ענף מזה בפרשת ויחי בפסוק ראובן בכורי וגו' (בראשית מט, ג). עכ"ל.

ידוע רעיונו של האדמו"ר רבי יואל טייטלבוים מסאטמר זצ"ל, שהקשה על ה'מגן אברהם' (סי' קל"א ומובא במ"ב שם ס"ק ל"א), דנוהגין האשכנזים להרבות בט"ו בשבט במיני פירות של אילנות. ואילו המג"א עצמו (סי' תצ"ד) על דברי הרמ"א שם ונוהגין לשטוח עשבים בשבועות בבית הכנסת והבתים זכר לשמחת מתן תורה, ומוסיף הוסיף על כך ה'מגן אברהם' (סק"ה): "נוהגין להעמיד אילנות בבית הכנסת ובבתים, ונראה לי הטעם שיזכירו שבעצרת נידונין על פירות האילן (ר"ה טז). ויתפללו עליהם". עכ"ל. והקשה דלכאורה הרי איפכא מסתברא, שבט"ו בשבט שהוא ראש השנה לאילנות (ר"ה ב.) - היה מן הראוי להעמיד אילנות, ואילו בעצרת שנידונין בו על פירות האילן - להרבות באכילת הפירות, ומה הענין להעמיד אז אילנות? וביאר, דהנה המהות של ראש השנה הוא 'יום דין', שבו דנים על הדבר. והנה הפירות הם התולדות של האילנות, כדוגמת הבנים של האבות. ומעתה נמצא, שכאשר דנים בט"ו בשבט על האילנות עצמם [היינו האבות], יש להביט על פירותיהם, היינו איזה ילדים הם מגדלים... וכמו כן, כשהתולדות הם טובים - מהווים הם זכות לאבות, בבחינת "ברא מזכה אבא" (סנהדרין קג.). לעומת זאת, כאשר דנים בעצרת על 'פירות האילן', כלומר על התולדות, או אז יש להעמיד אילנות - מביטים על האבות שלהם, מנין באו אלו התולדות, איזה תנאי חינוך הם קיבלו... וכמו כן יש בכך בכדי לעוררנו לילך בעקבות האבות הקדושים, בתורה ומעשים טובים ומידות טובות, כי "זכות" האבות לפעמים "מחייבת" גם כן את הבנים.

[וידועים דברי הגמ' (כתובות קג; ב"מ פה): דאמר רבי כמה גדולים מעשי חייא, שעשה שלא תשתכח תורה מישראל על ידי כך שהכין הלימוד לתינוקות בכך שבעצמו טרח לזרוע הפשתן, ולהכין ממנו מצודות לצבאים שעל עורם יכתוב התורה. והיינו שכל הפעולות משרשם יהיו רק לשם שמים, ועל ידי זה גם התוצאה תהיה הטובה ביותר.]

כמו כן ידוע מש"כ בספר "הגאון החסיד מוילנא" (עמ' מ"ו) "לפי מסורת אחת בשם הגר"א, אין הלומד רואה סימן ברכה בלימודו אם בבית תקוע מסמר אחד שאינו שלו". גם רבי אברהם אחיו של הגר"א מביא בשמו (בספר "מעלות התורה" הוצ' ניו יורק תש"ז עמ' קכ"ד), "אם היו בונים בית הכנסת כראוי, היינו שאף הקרדום שחוטבים בו העצים היה הישראלי עושה במחשבה לשם שמים כראוי, לא היו מתפללים באותו בית הכנסת במחשבה זרה". ע"כ. וע"ע בס' "ישמרו דעת" למו"ר רבי דוד פוברסקי זצ"ל בפרשת פנחס (עמ' רמ"ו), ובפרשת נצבים (עמ' ר"צ), שביאר ענין "שורש פורה ראש ולענה" (דברים כט, יז), דשורש הגדרתו הוא אותו חלק שמונח עמוק ונכסה מעיני האדם, שאף אם האדם בכללותו הוא טוב, אך אם בפנימיותו יש בו שורש רע, יהיו התוצאות כראש ולענה, כי כל מעשה אינו נמדד לפי הפעולה החיצונית שלו, אלא בשורש הפנימי הנטוע באדם עצמו.

ובזה ביאר מה טענו השבטים בבזותם את פנחס בן אלעזר שהיו אומרים (סנהדרין פב): הראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה וכו', עיי"ש].

וזהו כלל ויסוד מוסד, שאם השורש טוב אז גם התוצאה טובה. ואם התוצאה לא טובה, בהכרח שהיה פגם בשורש. וכדמבואר בירושלמי דחגיגה (ב' א', הובא בתוספות חגיגה טו. ד"ה שובו, וכ"ה בקה"ר ז' ח') גבי אחר שדרשו עליו חז"ל את הפסוק 'טוב אחרית דבר מראשיתו' (קהלת ז, ח), שבעבור שלא נתנו אביו לתורה לשם שמים יצא ממנו אחר. ובקה"ר שם איתא שאמר אחר בעצמו 'ועל ידי שלא היתה מחשבתו של אבי לשם שמים, לא נתקיימה בי תורתו'. [ועיין בזה ב"שיחות מוסר" למרן הגר"ח שמואלביץ זצ"ל ל"ב מאמר ח', ומאמר ל"ד]. ולכאורה לנו הרי קשה מאוד להבין את הפגם הדק שהיה שם בתחילתו של אחר, דמה ש"לא לשמים" הוא זה מה שעשה בשביל שראה האש מלהטת סביבותם. ויותר קשה, דוכי מה שאביו נתנו לתורה שלא לשם שמים ישפיע עליו עד כדי כך באופן שלילי.

ועיין בסוף ספר 'מעלות המידות' בהגהות מהגריעב"ץ שהוסיף והקשה בזה שתי קושיות: א', ממה שאמרו חז"ל (פסחים נ:): לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה, ואם כן מה איכפת לי אם אביו של אלישע חשב עליו ביום מילתו להפרישו לתורה שלא לשמה, שהרי לא יאומן שמחשבת אחרים תזיק יותר ממחשבת עצמו. ב', ואפילו אם נאמר שכאשר אביו חשב כך זה גרוע יותר, מכל מקום איך אפשר להבין שמחשבת האב תפעל בבן אחר שיצא לאויר העולם להטות לבבו אל הרע?

אולם ביאר, שהפשט הוא "שעיקר תכונת הנוצר ונטיית טבעו בא לו מכוונת אבותיו בעת החיבור וכו', והנה נודע כוונת אבויה ומחשבתו וכו' כי לא ידע ממעלת התורה עד עתה, והיא שגרמה לאלישע שהרשיע הרבה וזה ברור ונכון" עכ"ל. ועכ"פ רואים אנו שרק לפי התוצאות, לאחר שיצא אחר, יכלו חז"ל לקבוע שזה יצא מחמת זה שמתחילה לא היתה ראשית תורתו לשם שמים, והיה שם איזה פגם כלשהו.

והנה כתיב בפרשת שלח (במדבר יג, כ) היש בה עץ, ופירש רש"י אם יש בהם אדם כשר שיגין עליהם בזכותו. ומקשים, איך יוכלו לדעת מי כשר הרי רק ה' יראה ללבב (ש"א טז, ז). [ואין לומר דהוא על ידי רוח הקודש, דאם כן הכל יראו ברוה"ק], וראיתי בספר 'תורות ועובדות מבית רבותינו' (בשם ספר 'בוצינא קדישא' לרבי זושא מנאפולי, ח"ב עמ' רכ"ב), דלכאורה עוד יש להקשות דלפי דרשה זו איך יתפרש המשך הפסוק "והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ"? אלא הכוונה היא, שמשה רבנו נתן כאן עצה למרגלים איך יוכלו לדעת על פלוני אם אדם כשר הוא, הרי רק ה' יראה ללבב, ודלמא אין תוכו כברו, אולם סימן מובהק מסר להם, כי על פי רוב ניכר מהות האדם לפי התנהגות בניו ותלמידיו, דאם הוא אדם כשר ולבו לשמים, הרי שהוא עושה פירות וגם פירותיו כמוהו, ואילו מי שאין תוכו כברו ורק מראה עצמו לאדם כשר, הרי שניכרת מחשבתו ומעשיו על ידי פירותיו, כלומר שבניו ותלמידיו אינם הולכים בדרך הישרה, והם מגלים את מהותו האמיתית, וזהו שאמר "היש בה עץ אם אין" □ ומהיכן ידעו זאת □ "ולקחתם מפרי הארץ", כלומר על ידי שיראו ויתבוננו בפירות של אותו אדם היינו בהנהגת בניו ותלמידיו, מזה יוכלו לדעת אם הוא באמת אדם כשר.

ונראה, שזהו גם הביאור בהא דאיתא בחולין (ד:): ודלמא גברי דאחאב הוו מעלו, לא סלקא דעתך, דכתיב (משלי כט, יב) "מושל מקשיב על דבר שקר כל משרתיו רשעים". ומבואר, דאם המושל הוא רשע, על כרחך שגם משרתיו כן, [וכל שכן תלמידיו] שהם

רשעים. [וידוע ביאור ה'בית הלוי' זי"ע על הפסוק בתהילים (ק"ב, א-ב) אשרי איש ירא את ה' במצותיו חפץ מאוד, גיבור בארץ יהיה זרעו דור ישרים יבורך. שמי שעובד את הקב"ה באמת ולא למטרות אישיות, זוכה לכך שגם בניו אחריו ינהגו כך ויהיה לו דור ישרים יבורך. מכל מקום ברור שאין ביד כל אדם לקבוע לבדו על פי מראה בניו של האדם □ מהי מהותו הפנימית, כי מצינו פעמים רבות שיש סיבות אחרות שגורמות לצדיק להוליד בן רשע, ומי לנו גדול מאבותינו אברהם ויצחק ע"ה שיצאו מהם ישמאעל ועשו].

ומעתה לפי מה שנתבאר יתכן שיהיו שני אנשים שיאמרו ויעשו את אותם דברים, אך בעוד שאצל האחד זה מעשה צדקות, אצל השני זה מעשה שלילי, ורק חז"ל ברוחב דעתם היו יכולים לקבוע זאת על פי התוצאות של המעשים, או על פי מה שיצא מסופו של האדם.

הלימוד על מהותו של בלעם

ומעתה מבואר מה ששאלנו כיצד היה ניתן לקבוע על כל מעשי בלעם שהיו שליליים, דמאחר ומפורש בתורה בפרשת מטות שהחטיא את ישראל, וכדכתיב (במדבר לא, טז) "הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם למסר מעל בה' על דבר פעור", הרי שלאחר שאנו רואים את התוצאה של בלעם עד להיכן הגיע, הרי שמזה גופא נקבע שגם במהותו הפנימית מעולם הוא לא היה טוב. ולאחר שלמדו חז"ל שבלעם היה רע משורשו, שפיר יכלו לקבוע שהיו טבועות בו מידותיו הרעות, עד כדי כך שמצינו שדרשו חז"ל (סנהדרין קה:): שהיה עושה עם אתונו מעשה אישות בלילה. ומכך יש להבחין ולתת טעם על כך שכל מה שקרה לו שהיה חיגר וסומא היה רק בעבור מה שניסה כאן לקלל את ישראל.

וכשנתבונן נראה, דיתכן לומר דאף שכבר היו בו כל המדות הרעות הנ"ל, מכל מקום רק כאן הם יצאו מן הכח אל הפועל. דהנה יש להקשות במה שאמרו חז"ל (בסוטה יא, א, סנהדרין קו). שלושה היו באותה עצה, בלעם ואיוב ויתרו. הרי מבואר שכבר בתחילת השעבוד היו בו מידות משחתות כאלו. [וכמו"כ דרשו חז"ל (סנהדרין קה:): שהיה עושה מעשי אישות עם אתונו], אולם באמת על כרחך שלא רק המדרשים חלוקים בזה, אלא אף בבבלי גופא, דהנה איתא בסנהדרין (קו:): דכאשר נהרג בלעם על ידי פנחס הוא היה בן שלשים ושלוש שנים, ואם כן הרי שלא יתכן שזהו אותו בלעם המוזכר בגמרא הנ"ל שהיה בעצת פרעה ד"הבה נתחכמה לו", שהרי מאז ועד זמן גאולתם עברו רד"ו שנים, ועוד הוסף עליהם את שנות המדבר. וכבר העיר כן רש"י שם על אתר, וכתב דלית ליה דרב סימאי דאמר לעיל שלשה היו באותה עצה וכו' יותר ממאתים ועשר שנים וכו'.

ויעויין עוד במדרש הגדול ריש בלק (עמ' שצ"ז) "שיניו יחרק ונמס" (תהילים ק"ב, י) זה בלעם, שהיה סבור שעל ידו יצאו ישראל ממצרים, ועל ידו תינתן תורה לישראל, וכיון שלא עלתה בידו ולא השגיוחו בו ישראל ולא סיפנוהו, מיד נתקנא בישראל וחרק שיניו והיה מתחמד לקללם. עכ"ל. ועוד שם (עמ' תי"א) "אמר רבי אלעזר בן פדת משום רבי חנינה מפני מה ערך בלעם הרשע את דעתו לקלל את ישראל כסבור שעל ידיו יוצאין ממצרים ועל ידו תינתן תורה לישראל וכיון שראה שיצאו ע"י משה מיד היה עורך בליבו סדרין של קללות לקללן". עכ"ל. ובפשטות אם היה סבור שתינתן תורה על ידו הרי בהכרח שראה עצמו במעלה יתירה על שאר עכו"ם. ועל כרחך שאפילו אם הוא אותו בלעם שהיה בתחילתו מיועצי פרעה, מכל מקום כלפי חוץ עדיין לא היו נראים כל מידותיו הנשחתות, עד שסבר שיכולה התורה להינתן על ידו.

אולם נראה דדוקא כאן התדרדר בלעם עוד ועוד עד שהגיע לדיוטא התחתונה להשיא למואב עצת זימה, כי כאשר מזדמן לאדם נסיון קטן ואינו עומד בו, הרי הוא מתדרדר יותר

ויותר, וכך כאשר היה עליו להבין שאין רצונו של הקב"ה שילך לקלל, ולא ביטל רצונו אלא היה חפץ ללכת, בזה גופא נתן פתח לאותם המידות הרעות לשלוט בו, ועל ידי זה גופא התדרדר יותר ויותר עד שנטרד לגמרי.

ואביא כאן כמה ראיות על כך שמחמת מידותיו הרעות הללו נטרד דוקא לאחר שהלך לקלל את ישראל, והכשילם בבנות מואב.

(א) אמרו חז"ל (תנחומא א') והובא ברש"י בריש הפרשה (כב, ה), מפני מה השרה הקב"ה על עכו"ם רשע, כדי שלא יהא פתחון פה לעכו"ם וכו'. ואם תימצי לומר שכבר מעיקרא היה נחשב לרשע, קשה דעדיין יהיה להם פתחון פה, דיטענו אומות העולם שבעוד שלישראל היה נביא קדוש כמשה רבנו ושאר נביאים הקדושים, להם נתנו את בלעם הרשע.

(ב) עוד איתא (שם): "העמיד להם נביאים והם פרצו גדר העולם שבתחילה היו גדורים בעריות וזה נתן להם עצה להפקיר עצמן לזנות". ומבואר להדיא, שהמגרעת והקלקול שעשה בלעם היתה דוקא על ידי כך שהשיא עצה זו, וכמבואר בתורה שדבר זה היה רק לאחר שהלך "לברך" את ישראל.

(ג) הרש"י על הפסוק 'לשטן לו' (כב, כב) כתב וז"ל: מלאך של רחמים היה והיה רוצה למונעו מלחטא שלא יחטא ויאבד. עכ"ל. ומבואר דמה שיאבד את עולמו זהו דוקא בחטא זה שילך עמם.

(ד) הרש"י בסוף הפרשה (כ"ד י"ג) כשאמר "לעבור את פי ה'" פירש"י: כאן לא אמר אלוקי כמו שנאמר בראשונה, לפי שידע שנבאש בהקב"ה ונטרד. עכ"ל. ומבואר להדיא דדוקא הכא לאחר שכבר רצה לחזור למקומו נבאש ונטרד.

(ה) איתא בנדה (לא): דרש רבי אבהו, מאי דכתיב (במדבר כג, י) מי מנה עפר יעקב ומספר את רובע ישראל, מלמד שהקב"ה יושב וסופר וכו' ועל דבר זה נסמית עינו של בלעם הרשע אמר מי שהוא טהור וקדוש וכו', מיד נסמית עינו דכתיב (שם כד, ג) נאום הגבר שתום העין וכו'. ומבואר דדוקא מאחר שאמר דבר זה והתפלא בזה על הקב"ה מיד ניסמית עינו, אבל קודם לכן לא. [ונכמו שנהיה חגיגה גם כן דוקא בדרך הילוכו לקלל, כמבואר בקרא (כב, כה)].

(ו) כתיב (כג, ב) "ויעל בלק ובלעם פר ואיל במזבח". והקשו האחרונים (עיין בספר טעמא דקרא, ובספר משולחן רבי אליהו ברוך), איך הקריב בלעם קרבנות, והרי היה בעל מום, שכתוב (כד, ג) 'שתום העין' ואיתא בסנהדרין (קה). דהיינו שהיה סומא באחת מעיניו, ובעל מום פסול אף בבמה (זבחים טז), ואף בבן נח (ב"ר פ"ל סי' ו'). ועל כרחך שנעשה בעל מום רק לאחר שאמר 'ומספר את רובע ישראל'. ולפיכך הקריב רק בקרבנות הראשונים, אבל בשתי הפעמים האחרונות אכן לא כתיב שהקריב אלא בלק. [ומה שהיה חגיגה על ידי שנלחצה רגלו אל הקיר, יש לומר שבבן נח פוסל רק מחוסר אבר. אבל לגבי 'שתום העין' כתב רש"י להלן (כד, ג) שעינו נקורה ומוצאת לחוץ וחור שלה נראה פתוח, והוי מחוסר אבר].

ועל פי זה יש לבאר, דכנגד כל מדה רעה שהוציא לפועל מיד נענש 'מידה כנגד מידה' [שזה לבד גם ראייה על גודל מעלתו הרוחנית שנענש תיכף ומיד], וכמו שאמרו חז"ל (אבות פ"ד מכ"א) הקנאה והתאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם, והיינו גם מן העולם הזה. וממילא יש לומר, שכנגד "עין הרע" נסמית עינו, וזה כנגד הקנאה. תאוה כנגד מה ש"נפשו רחבה" וחמד ממון □ על כך נעשה חגיגה ברגלו. ואילו כנגד מה שהיתה "רוחו

גבוהה" והיתה בו מדת הכבוד □ יצא בסופו עם בזיונות גדולים כמו שאמר לו בלק "ועתה ברח לך אל מקומך" (כד, יא). ומבואר כנ"ל שדוקא כאן באו לידי ביטוי כל אותן מידותיו הרעות שמנו חז"ל.

וממילא מיושב היטב החילוק שיש בין דברי בלעם, שכשאמר "אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב" שעל כן דנוהו חז"ל שהיה מחמד ממון, לבין רבי יוסי בן קיסמא שלא חשדוהו בכך. כי להמבואר הרי שכשאנו רוצים לדעת מה הכוונה בדברים אלו, הרי שזה תלוי מי אומר אותם, כי העיקר הוא לא רק עצם הדיבורים, אלא מה מהותו ושורשו של האדם שאומר אותם, שאם הוא רשע □ בהכרח ששורש הדיבורים מקורם במידה רעה של חמדת הממון, ואילו כשנאמרים הם על ידי צדיק □ בהכרח שאין שורשם במידות רעות. וממילא, אף אמנם שבאותה שעה שאמר את אותם משפטים, עדיין לא יכלו לקבוע על בלעם שהיה מחמד ממון, כי אכן אז עדיין לא ראו עליו כל פגם, אולם מעת שנתגלו התוצאות שלו ומתלמידיו הרשעים, יכלו חז"ל לקבוע שהיה רשע, וממילא שוב יכלו לפרש את אותם משפטים לשלילה כפי שפירשו שכבר כאן יש את השורש הרע שהצמיח את "בלעם הרשע". ומובן אם כן מדוע חז"ל באבות כתבו רק את השוני והחילוק שבין תלמידיהם של א"א לבלעם, שכן בזה גופא גילו לנו חז"ל שרק מתלמידי ותוצאות מעשיו של האדם נוכל לשפוט מה הוא היה.

וכך גם בענין לוט, ממה שהגיע בסופו שרצה להגן על אנשי סדום, ורק בעבור אברהם ניצול, והמעשה עם בנותיו במערה, ידעו חז"ל לקבוע שכבר כשפירש מאברהם היו בו שורשים של רע שגרמו לו להפרד מאברהם. וכמו כן בענין לבן, מכך שבסופו ביקש לעקור את הכל, ידעו חז"ל לקבוע על כל מעשיו לשלילה.

וכן להנ"ל מיושב גם השאלה השנייה ששאלנו, על מה שאמרו חז"ל בתנא דבי אליהו (רבה פי"ח, וכ"ה בילק"ש שמות ב' י"ד): "מכאן אמרו כל מה שאתה יכול לתלות ברשעים תלהו עליהם". והיינו שכל המעשים של רשע הם מעשים רעים, ושאלנו דוכי לא יתכן שגם אדם רע יעשה פעם מעשה שכולו טוב? אמנם לפי מה שנתבאר שכל עיקר ומהות המעשה נקבע לפי המהות של האדם שעושה אותו, הרי שכאשר המעשה נעשה ע"י רשע, והשורש של העושה הוא פגום, הרי שבהכרח יש פגם בכל המעשה גם כן, עד שגם התוצאה של המעשה תהיה פגומה, וכמו שנוכיח זאת להלן.

"מרע לא יוצא טוב"

וע"פ יסוד הדברים הנ"ל נוכל להבין היטב מה שמצינו בכמה מקומות שקבעו חז"ל שאין לקבל שום טובה והנאה מרשע ומגוי, ואף כאשר כוונתם לטובה ולשם שמים. דהנה איתא בגמרא (יבמות קג., נזיר כג.): "כל טובתן של רשעים רעה היא אצל צדיקים", שנאמר (בראשית לא, כד) השמר לך פן תדבר עם יעקב מטוב עד רע, בשלמא רע לחיי, אלא טוב אמאי לא, אלא שמע מינה טובתן של רשעים רעה היא אצל צדיקים. ע"כ. וכתב ע"ז המהר"ל (בחיידושי אגדות שם) וז"ל: כי הצדיק והרשע שני הפכים אי אפשר וכו', מזה לזה, ולפיכך אין ראוי לקבל שום טובה מרשע, דלא מסתייעא מילתא שיהיה טובה בא לו מן הרשע, שזה הוא מהפך אל הפך וכו', כי מרע לא יצא טובה, ועל כן טובתן של רשעים נחשב רעה אצל הצדיק וכו', עכ"ל. ומבואר אפוא יסוד גדול שבאפשרותו לבאר לנו עד כמה לא טוב ולא ראוי לקבל איזה טובת הנאה מאדם רשע.

ולאור מה שנתבאר לעיל הרי שהדברים מבוארים היטב, דמאחר וכאשר השורש של העושה או הנותן הוא פגום, הרי שגם התוצאה שלו תהיה פגומה, עד שאפשר

שתזיק יותר משתועיל. [נויעויין בספר 'אגרא דפרקא' (אות פ"ב) עד כמה על האדם לזוהר שלא ליהנות מאדם שאינו הגון, כי כח הפועל בנפעל וכו', והאיש הישר בלוקחו אותו הממון, ולא יוכל לברר הטוב מן הרע, קונה לעצמו מידות רעות, ומשום הכי נאסר לנו מרז"ל (ב"ק קיג.) אפילו לפרוט מטבע מתיבת המוכסין].

ונביא בע"ה כמה ראיות לזה, שאפילו מעשה טוב שעושה אדם רשע, לא רק שאינו מועיל, אלא עוד עלול אפילו להביא נזק.

א) בפרשת חיי שרה (בראשית כד, ט) לבן מברך את רבקה "אחותינו את היי לאלפי רבבה". ואיתא על זה במדרש (ב"ר ס' י"ג): אמרו רבי ברכיה ורבי לוי בשם רבי חמא בר חנינא, מפני מה לא נפקדה רבקה עד שהתפלל עליה יצחק, והיינו שהיתה עקרה עשרים שנה. אלא שלא יהיו עובדי כוכבים אומרים תפילתנו עשתה פירות. ע"כ. הרי לנו שברכתו של לבן לא רק שלא הביאה לרבקה כל תועלת, אלא אדרבה, עוד גרמה לה נזק גדול.

ובזה מבאר ה"אור החיים" הקדוש את הכתוב בפרשת תולדות (בראשית כה, כ) "אחות לבן הארמי לו לאשה", רמז בזה טעם מדוע היתה עקרה עשרים שנה, לומר לך כיון שלבן בירך אותה "אחותינו את היי לאלפי רבבה". [וכמה טועים אותם שהולכים לקבל ברכות ממי שאינו ראוי, תוך מחשבה "אם לא יועיל - לא יזיק", ומתברר שדווקא יכול להיות נזק מברכה של מי שאינו ראוי!].

ב) כתוב בפרשתנו (כב, יב) שהקב"ה אמר לבלעם "לא תלך עמהם לא תאור את העם כי ברוך הוא". ופירש רש"י, משל שאומרים לצירעה לא מדובשך ולא מעוקצך. ומקשים המפרשים, שלכאורה המשל היה צריך להיות הפוך "לא מעוקצך ולא מדובשך", שהרי בלעם נתכוין מלכתחילה לקלל, ורק לאחר שהקב"ה אסר עליו הוא הפך את עורו ורצה לברך את ישראל. אך מובא מהקדמונים לבאר על פי הנ"ל, דהנה יש לתמוה מה הפירוש בבקשת בלעם, היכן שמענו שאדם המבקש לקלל ואינו מצליח, אומר ניחא, אם אי אפשר לקלל, לפחות אברך? הלא לכאורה דבר זה הוא חסר כל הגיון. אולם לפי דברי המדרש הנ"ל שמצאנו אצל רבקה דמה שהיתה עקרה עשרים שנה, היה מפאת הברכה שנתן לה לבן, ממילא זו היתה גם כוונתו המרושעת של בלעם, וכך הוא אמר להקב"ה, אם איני יכול לקללם, אם כן אברכם, וכוונתו היתה שברכתו תזיק להם כפי שברכת הרשעים הזיקה לרבקה. אולם בלעם טעה בכך טעות חמורה, משום שכל זה היה שייך לגבי רבקה, כי מכיון שלא נתברכה מפי הקב"ה קודם שבירכוה לבן וסיעתו, אז אם היתה נפקדת מיד, היו אומרים שברכתם עשתה פירות, ולכן היה הכרח שתהיה רבקה עקרה, כדי שיידעו הכל שלא היתה כל תועלת בברכתם. אבל מי שהכל יודעים שכבר התברך מפי הקב"ה, ורק לאחר מכן בירכוהו גם רשעים, במקרה כזה ודאי שברכת הרשעים לא תזיק, כי מי פתי יסור הנה לומר שברכת רשעים נשאה פירות, הלא הכל יודעים שהקב"ה בירך אותו עוד קודם לכן. וזה מה שהקב"ה השיב לבלעם, "כי ברוך הוא", אני בירכתים עוד לפניך, וא"כ ברכתך כבר לא תוכל להזיק להם... ומעתה, זהו גם מה שכתב רש"י "לא מדובשך ולא מעוקצך", שכאן מדובר על הענין של הברכה ולא על הקללה. כלומר "לא מדובשך" שזאת הברכה שלך, "ולא מעוקצך" שזאת כבר התוצאה של הברכה שלך...

והנה איתא בסנהדרין (קה:): שכל הברכות שברך בלעם לישראל חזרו לקללה חוץ מבתי כנסיות ומדרשות שנשארה ברכתו במה שאמר "מה טובו אהליך יעקב" וכל הפרשה. וטעם הדבר שכל הברכות של בלעם לא נתקיימו, אפשר לומר על פי המדרש בפרשת חיי שרה הנ"ל בטעם הדבר שלא נתקיים ברבקה ברכתו של לבן "היי לאלפי רבבה", אלא נפקדה רק

לאחר שיצחק התפלל עליה, שזהו כדי שלא יאמרו שדברי לבן עשו פרי, ולפי זה גם כאן יש לומר על דרך זה, שמהאי טעמא לא נתקיימו ברכותיו של בלעם, כדי שלא יאמרו שברכתו עשתה פרי. והיינו כנ"ל ש"כל טובתן של רשעים רעה היא אצל צדיקים". נאבל הברכה מבתי כנסיות בהכרח היו צריכים להתקיים, שכפי שאמרו בהרבה מקומות בגמרא שאלמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ (פסחים סח:; ע"ז ג. ועוד), ואם כן לתכלית קיום העולם בהכרח שלא יתבטלו בתי כנסיות ומדרשיות].

ג) וכענין זה מבארים גם בפרשת עקב על הפסוק "לא יהיה בך עקר ועקרה ובבהמתך" (דברים ז, יד), שלכאורה יש להבין שהרי כבר כתוב לעיל (בפסוק י"ג) "וברכך והרבך וברך פרי בטנך ופרי אדמתך", ואם כן היה מתאים יותר שהברכה של "לא יהיה בך עקר ועקרה" תהיה סמוכה ל"וירבך"? אולם מבאר ה"זכרון ישראל" בשם ה"בינה לעתים" על פי המדרש הנ"ל, שרביקה אמנו היתה עקרה מחמת ברכתו של לבן אחיה, ולפיכך כאשר הקב"ה אומר "ברוך תהיה מכל העמים" והיינו שגם העמים יברכו אותנו, הרי שזה גופא עלול להיות לנו לרועץ חלילה מ"ברכה" שכזאת, לכן אומר הקב"ה, שאף על פי שהעמים יברכו אותך, לא יהיה בך עקר ועקרה. כלומר, למרות הברכה שהם מברכים אותך, תתקיים בך ברכת ה'.

ביאורים ע"פ היסוד הנ"ל שאין ליהנות מרשע ומגוי

א) ולאור מה שנתבאר, יש להבין גם מה שפסק הרמב"ם (בפ"ח ממת"ע ה"ט) וז"ל: אסור לישראל ליטול צדקה מן העכו"ם בפרהסיא וכו'. והוא מגמרא בסנהדרין (כו:; דמבואר שם ברש"י שזהו מטעם חילול ה' מחמת ממון, והו"ל כרשע דחמס. וכבר הקשו עליו שסותר מה שכתב בהלכות עדות (פי"א ה"ה) שמי שמקבל צדקה מן העכו"ם פסול לעדות רק מחמת בזיון, ומשמע שאין בזה איסור של חילול ה'.

אולם נראה, שבאמת סובר הרמב"ם שהטעם הוא כמו שכתוב ב'אוצר הגאונים' בזה הלשון: אומר רב נחשון אסור לקבל צדקה מן הגוי, ומי שקיבל אינו רואה סימן ברכה שנאמר (ישעי' כז, יא) ביבוש קצירה תישברנה. ובספר 'ראשון לציון' כתב שגם בצינעא אסור ליטול מגוי כשאפשר לקבל מישראל. הרי לך להדיא שאין זה משום חילול ה' גרידא, אלא משום שבין כך לא יצא לו מזה שום תועלת, וכמו שכתב רבי נחשון שאינו רואה בזה סימן ברכה. [וכן העיר בספר 'תורת חיים' לסנהדרין שם על הרש"י שפירש שהטעם הוא משום חילול ה', שכן בגמרא אין חילוק בין שקיל בצינעא לפרהסיא, אלא דמבזי נפשיה בפרהסיא, עיי"ש].

אך עדיין צריך ביאור מנא להו לחז"ל שאינו רואה סימן ברכה. וביותר, דהא מצינו בפסחים (קיב.) ובב"ב (טו:;) "כל הנוטל פרוטה מאיוב מתברך", ומהלשון "כל הנוטל" משמע אפילו ישראל, והרי איכא למ"ד שם שאיוב היה גוי, ואם כן איך אמרינן שהנוטל צדקה מעכו"ם אינו רואה סימן ברכה?¹²

אך להנ"ל יש לומר שהחילוק נעוץ באמת מהו שורש האדם הנותן, גבי איוב דרשו חז"ל בב"ב שם (טו.) שהיה מגין על דורו כעץ, וכן אמרו שם "גדול הנאמר באיוב יותר ממה שנאמר באברהם" וכו', ממילא ודאי שהנתינה שלו שהיתה בשיא השלימות יכולה להביא

¹² והנה בפשוטו, כל העובר איסור או אפילו נדנדו חטא אינו רואה בזה סימן ברכה, כמבואר בריש פרק מקום שנהגו (פסחים נ:), וכמו שכתוב (דברים יא, כו) "אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה". אולם הכא זהו גופא הנידון, מהו מהות האיסור בקבלת ממון מהעכו"ם, דאם אינו אלא כשנוטל בפרהסיא, מדוע אין ליטול אפילו בצינעא.

רק טובה וברכה, לעומת זאת בכל גוי בעלמא שאין נתינתו שלימה, וכמו שאמרו חז"ל (ב"ב י:) שכל צדקה שעושין חטא הוא להם שאין עושין אלא להתיהר, או לחרף עיי"ש, ממילא לא יתכן שיצא מהם שום סימן ברכה, וכפי היסוד של המהר"ל הנ"ל שמרע לא יכול לצאת טוב.

(ב) עוד מצאנו גבי אברהם אבינו שלא רצה לקבל שום ממון והנאה מרשע, כמבואר בפרשת לך לך בפסוק "אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך" (בראשית יד, כג), ובטעם הענין שלא רצה אברהם ליטול דבר ממלך סדום, כתב בפירושו רבי יהודה החסיד בזה הלשון: 'ש'אדם צדיק אין לו ליהנות מממון אדם רשע שבזה העולם לא עשה טובה מממונו'. וכענין זה כתב שם גם בפירושו הטור הארוך וז"ל: 'אע"פ שאסור להחזיר אבידה לגוי ומלך סדום רשע היה, אעפ"כ לא רצה ליהנות מממון אדם רשע'. עכ"ל. ויעויין עוד מה שכתב בזה הדרישה בחו"מ (סי' רמ"ט ס"ה). ובביאור וטעם הענין יש לבאר כנ"ל. [ואדונינו הגר"א זי"ע (בחידושי לברכות לב., ובפירושו לספר יצירה פ"א מ"ח) כתב, שרוח האדם חופפת על ממונו. וזהו כהנ"ל].

(ג) וכיוצא בזה פירש בספר 'מושב זקנים לבעלי התוספות' (בראשית יב, טז) בטעם שאברהם אבינו לא הסכים לקבל דבר ממלך סדום [בעוד שמפרעה נטל], וז"ל: ועוי"ל זהו שאמר הנביא (משלי כג, ו) אל תלחם את לחם רע עין, לפי שהסדומים היו צרי עין, על כן לא רצה לקבל מהם, אבל המצריים אינם כך, עכ"ל. וכתב ב'ספר חסידים' (סי' תתרע"ה), שהנוטל ממון של קמצן ורע עין, יש בו סכנת מיתה או עניות למקבל. וההיפך במי שהוא וותרן בממונו, כל אותם שיבוא לידם מממונם יצליחו, כמו שמצינו אצל איוב שכל הנוטל פרוטה מאיוב מתברך עיי"ש.

ועל פי זה פירש בספר 'שושני יעקב' את הגמרא בבב"ב (ח:) שדרשו מן הפסוק "ופקדתי על כל לוחציו" (ירמ' ל, כ) דמוסב על גבאי צדקה שייענש כאשר הוא דוחק ומפציר יותר מדאי, שלפי הנ"ל יתכן לפרש שהמדובר אפילו באופן שבעל הבית הוא עשיר, אלא שמזה גופא שנדרש ללוחצו הרבה, סימן שאותו בעל הבית הוא קמצן, וממונו עלול להזיק למקבל.

(ד) במלכים ב' (ד, ה) גבי נעמן שר צבא ארם, שריפאו אלישע מצרעתו, כתוב שרצה מאוד לתת מנת לאלישע, ועל אף הפצרותיו שיקח מיאן בזה אלישע. ובאמת גיחזי לא הבין בזה את הנהגת רבו, כי סבור היה בודאי שבכסף הרב שיקבל יוכל להשתמש בו להרבצת תורה וקידוש ה'. ובאמת יש ליתן טעם מדוע מיאן בזה אלישע, ולדברי המהר"ל הנ"ל יתכן לומר כש"נ, דאלישע ידע, שהרבצת תורה, כמו כל קידוש ש"ש, שייך שיצא דוקא מכסף כשר שהגיע מאדם שכל חפצו ומגמתו לענייני שמים, וממילא ממעות נעמן שר צבא ארם לא יגיע לתכלית הנרצית.

(ה) וכעין זה מבארים במשנה באבות (פ"ו מ"ט) גבי רבי יוסי בן קיסמא שכאשר ביקשו אדם שידור במקומו ויתן לו אלף אלפים דנרי זהב וכו', אמר לו שאפילו אם יתן לו כל כסף וזהב שבעולם אינו חפץ בזה. וכבר הקשו אמאי, הא אם יתן לו ממון רב כל כך בודאי יוכל על ידי זה גופא לבנות שם מקום תורה וישיבות לרוב. אולם להנ"ל י"ל גם כאן על דרך זה, שבשביל לבנות מקום תורה דרוש שכל הממון יהיה זך ונקי, וכאשר הבחין רבי יוסי בן קיסמא באותו אדם שאין שורש הנתינה שלו לשם שמים, הבין שלא יצמח מזה טובה.

(ו) ובזה נוכל להבין מה שמצינו בקרח שלא רק הוא ומשפחתו נבלעו באדמה, אלא אף כל ממונו ורכושו, כמבואר בקרא (במדבר טז, לב). ולכאורה צריך ביאור הטעם בזה שכל רכושו נבלע, ואמאי לא יכל אף אחד ליהנות ממנו. [ובספורנו שם כתב וז"ל: שלא יזכו שיהנו

צדיקים בעמלם כענין נפלה סלע מחיקו ומצאה עני ונתפרנס בה. עכ"ל]. וכן מצינו גבי מחיית עמלק, שמבואר בשמואל א' (טו, ג) שהיה ציווי מהקב"ה להחרים את כל רכושם של עמלק ולא לשייר אפילו בהמות וחפצים שלהם, וצריך ביאור הטעם. אולם על פי הנ"ל נראה לבאר, שמאחר ושורש הממון הוא רע, לא רק ששום תועלת טובה לא יוכל לבא מממון זה, אלא אף יכול לגרום לנזק רוחני. [ועי' עוד בספר 'נחלת אליהו' (להגאון הצדיק רבי אליהו דושניצר זצ"ל) עמ' ת"ס שביאר בשם מרן החפץ חיים בנוסח אחר].

ז) והנה לפי זה שמעות של גוי עלולים לגרום נזק לישראל, לכאורה צריך ביאור במה שמצינו שבני ישראל ניצטוו לפני יציאת מצרים ליטול את כספם וזהבם של המצריים, ולכאורה הרי עלולה להיות להם מכך השפעה שלילית. ואמנם בפשטות אין זה קושיה, כי מאחר וניצטוו על כך, הרי קיי"ל 'שומר מצוה לא ידע דבר רע' (קהלת ח, ה), ולא מגיע שום נזק ומכשול מקיום מצוה. ואולם יעויין בספר "שפתי חיים" (למו"ר רבי חיים פרידלנדר זצ"ל ח"ב עמ' של"ח) שביאר דמה שבני ישראל ניצטוו ליטול מן המצרים רק בתורת 'שאלה', כמו שכתוב 'וישאלו איש מאת רעהו (שמות יא, ב) הוא כדי שלא יהיה להם זכות].

ושמעתי פעם מהגאון רבי נתן גשטטר זצ"ל דבר נחמד, שלכאורה יש להבין במה שהביאו המצרים את כספם וזהבם לישראל, וכמו שכתוב (שמות יב, לו) וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאילום, ואיתא בברכות (ט:): וישאילום וכו' איכא דאמרי שהיה אפילו בעל כרחם של ישראל, ויש להבין מה הענין והצורך בנס כה גדול? אלא, שהמצרים באמת סברו שעל ידי זה גופא שיהיה ממונם בידי ישראל □ תהיה להם שליטה עליהם, ואמנם באמת סכנה היתה בדבר, אך הטעם שהקב"ה צוה לקחת ולא יהיה מזה מכשול, כי כתוב על אותו לילה (שמות יב, יב) "ובכל אלוהי מצרים אעשה שפטים", ואם כן נתבטלו כל הכוחות הטומאה של מצרים, וממילא תו לא היתה יותר השפעה שלילית מצד ממונם של המצרים. [ובזה יישב גם מה דאיתא במנהגי מהרי"ל, שבליל הסדר היה מניח לפניו גם הכלי כסף של הגויים שהיו בידו בתורת פקדון. וקשה מה הענין בזה, והלא זה מלא טומאה, אולם מאחר ובכל ליל פסח יש את אותה השפעה של התבטלות כח הטומאה, לכן יכל דוקא אז להניח את כלי הגויים על שולחנו].

בית המשפט / הרב ישי יצחק שרגא, ר"מ בישיבת לב אליהו ומח"ס תורת העובר, ירושלים

אכילת ג'לטין מעצמות בעלי חיים טמאים במשנת **מרן האור לציון**

יאכל גוים צָרְיוּ וְעִצְמֵתֵיהֶם (כד ח)

כ' באור לציון ח"א (או"ח סי' לד) ליסד, דמה שמצאנו בכמה מקומות דדבר איסור שנשתנה מהותו מותר באכילה, זה רק בדבר שנשתנה בידי שמים, אבל לא בדבר שנשתנה בידי אדם. ויש מזה נקפ"מ לכמה ענינים, א, להתיר חמץ בפסח שנפסל מאכילת הכלב, ב, להתיר ג'לטין באכילה שנעשה מעצמות חיות ובהמות טמאות, אחר שנפסל מאכילה.

וז"ל האורל"צ: ומש"כ ר' יונה שהובא ברא"ש (ברכות פ"ו סי' לה) בהיתר אכילת המוסק שעיקרו דם, בזה מצאנו בדבריו ז"ל שיצא לדון בדבר חדש להתיר דבר שנשתנה מהותו בשתי דוגמאות, האחת לגבי מוסק שעיקרו דם וכעת נתיבש ונהפך לדבר אחר, והשנית בדין נבילה שנפלה לדבש ונימוחה, דמותרת משום שדרך הדבש להפוך דבר הנופל לתוכו ג"כ לדבש ומותר. אלא דלכאורה יש להקשות ע"ד ר' יונה הנ"ל מהא דקי"ל דכל הנקברין אפרן אסור (תמורה לד.), וכ"פ הרמב"ם (פ"ט מה' מאכלות אסורות ה"א), וקשה נימא פנים חדשות באו לכאן ונשתנה מהות הדבר ויחזור להיות מותר.

והנראה לענ"ד, דיש חילוק גדול בין שינוי שנעשה בידי אדם לשינוי בידי שמים באופן טבעי, דבנקברין שהשנוי נעשה בידי אדם נשארו האיסורין, משא"כ במוסק שהשינוי באופן טבעי (בידי שמים) אמרינן פנים חדשות באו לכאן ופקע איסורו, והטעם לדבר נראה לבאר דשינוי בידי אדם חשיב שינוי צורה, ולא שינוי במהות. עכ"ל.

וע"פ האמור כ' באורל"צ ח"ה (פרק לב ה"ו) לאסור להשתמש בג'לטין שנעשה מעצמות בהמות טמאות. ע"ש.

והנה מצאנו בד' כמה מגדולי האחרונים דס"ל להתיר בשינוי אף בדבר שנעשה בידי אדם, ובשו"ת תפארת צבי (יו"ד סימן עג) כ' להתיר תולעים אדומים שמייבשים אותם וצובעים בהם משקה יי"ש, כיון שמתייבשים ונעשים כעץ בעלמא. והובא בפ"ת יו"ד (סי' פז ס"ק כ'). ומרן החיד"א בספר טוב עין (סי' צה), כ' וז"ל מה שנותנים קורמי"ז בתוך המרקחת הורה להתיר הרב הגדול מהר"מ בן חביב ז"ל בתשובה כת"י, וטעמו ההיתר כתבם מהר"י כולי ז"ל בספר מעם לועז ר"פ תרומה, וגם שמעתי מהרב המובהק כמהר"ש שלם ז"ל כתב להתיר, והסכים עמו הרב מוהר"ר אליהו ישראל ז"ל עכ"ל. ועי' במעם לועז שם שכ', שיש אילנות שמגדלים פירות קטנים כעדשים ובכל עדשה ועדשה יש כמאה תולעים קטנים המלאים דם, והם לחוצים מאד זה ע"ג זה, ואינם זזים ממקומן, והסוחרים מייבשים אותם בשמש בחודש תמוז ובחודש אב ומוכרים אותם, וכו'. ע"ש. וכן הוא בס' בן אברהם אבוקרא

(סי' נ' אות לב). וע"ע ביבי"א ח"י (או"ח סי' לז אות ו'), שהעיר מד' כמה אחרונים שהקילו גם בשינוי הנעשה בידי אדם. ע"ש.

והנלע"ד בזה, דיש להביא ראיה ליסודו וחידושו של האור לציון מד' מרן השו"ע, ביו"ד (סי' פד סי"ז), וז"ל: שרץ שרוף, מותר לאכלו משום רפואה, דעפרא בעלמא הוא. עכ"ל. ונחלקו האחרונים בביאור ד' השו"ע, במש"כ להתיר רק משום "רפואה". ויש לבאר דבריו בב' אופנים. חדא יש לומר משום דס"ל דלבריא אסור, כי איסורו עומד בו לכה"פ מדרבנן ורק לחשאב"ס שרי, כשאר איסורי דרבנן, ולכן כ' להתיר משום רפואה. ועוד יש לפרש, דגם לבריא מותר באכילה, ומש"כ מרן דשרי לרפואה, משום דלבריא אסור כיון דאין מבטלין איסור לכתחילה, ולעולם אם כבר נשרף מותר לבריא לכתחילה.

ועי' בכה"ח שם (אות קע) שאסף ד' המדברים מזה, וז"ל: לבריא אסור, והיינו לשרוף לכתחלה כדי לאוכלו אסור, אי לאו משום רפואה, משום דהוי כמבטל איסור לכתחלה, אבל בשרוף כבר מותר אפילו לבריא. מנחת יעקב על התורת חטאת כלל מ"ו אות ט'. משבצות זהב אות כ"ג. מחזיק ברכה אות מ"ב. מיהו הרב ערך השלחן אות יו"ד כתב להוכיח, דאפילו לכתחלה מותר לפגום האיסור ולאוכלו. יעו"ש. ומ"מ יש להחמיר, כיון דכן משמע לשון השולחן ערוך, דלבריא לכתחלה לא. וכן משמע ממה שכתבנו לעיל סוף אות קס"ז. עכ"ל. ולעיל באות קסז הביא ד' הכנה"ג שאדם בריא יזהר. עכ"ל. ע"ש.

והנה יש לשאול, לשיטת האוסרים לבריא ומתירים רק לחשאב"ס, מדוע אסרו זאת, והלא השרץ הזה כבר נשרף ובטל מתורת אוכל, ולשיטת האור לציון הדברים ברורים, כיון שזה שינוי הנעשה בידי שמים. ועי' גם בהגהות יד אברהם על גליון השו"ע שם שכ' שאין להתיר רק לחשאב"ס.

גם נלע"ד להוכיח שדעת מרן היא כשיטת הסוברים שאסור לאכול שרץ שרוף רק לחשאב"ס, ודלא כהערך השולחן, דהנה מקור דין זה הוא בב"י מד' האו"ח, וז"ל: כתב בארחות חיים (הל' איסורי מאכלות סי' לט ד"ה והאוכל) מותר לשרוף שרץ ולאכלו משום רפואה דעפרא בעלמא הוא. עכ"ל. אמנם מרן שינה לשונו וכ': שרץ שרוף, מותר לאכלו משום רפואה, דעפרא בעלמא הוא. ואף שמרן דרכו להעתיק לשונות הפוסקים בדקדוק, מ"מ כאן מרן שינה במכוון את הלשון וכ', דמותר לאוכלו, ולא כ' שמותר לשרוף, ומזה נראה דמרן ס"ל דאין להתיר רק לחשאב"ס.

ובעיקר ד' החידוש דבנשתנה בידי אדם אין להתירו באכילה, ואף אם נשתנה טעמו כעפר, יל"ע כיצד למד ופירש הגאון אור לציון ד' השו"ע ביו"ד (סי' פז ס"י): וז"ל: עור הקיבה, לפעמים מולחים אותו ומייבשין אותו, ונעשה כעץ, וממלאים אותו חלב מותר, דמאחר שנתייבש הוי כעץ בעלמא, ואין בו לחלוחית בשר. ע"כ. ופשט ד' השו"ע, דנעשה כן בידי אדם, ואפ"ה שרי.

וצ"ל, דשאני התם שאין אוכלין אותו בגופו, ואינו רק נו"ט, וכשנתיבש אינו נו"ט. ועדיין צ"ב.

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר',

קרית ספר

לא עלתה בידו אלא רגזנותו

וַיֵּרָא בַּלֵּק בֶּן צְפוּר אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאַמְרֵי (כב ב)

בפרשה מתואר בלק לגנאי כמלך רע ומרושע, מאותם שנכנסו לרשימה של שונאי ישראל, אך צ"ב, הרי מיד בתחילת הפרשה נאמר "ויגר מואב מפני העם מאד כי רב הוא ויקץ מואב מפני בני ישראל", הרי שמואב פחדו שעם ישראל ישמידו אותם, כך גם הם אמרו לבלעם "עתה ילחכו הקהל את כל סביבותינו", אם כן הם בסך הכל קיימו את ההלכה של "הבא להרגך השכם להורגו", אז מה התביעה עליהם? ומה מאשימים כל כך את בלק בן ציפור מלך מואב?

יכול להיות שהתשובה היא, למה הפתרון שלך הוא בכיוון של רצח-עם? של מיליונים? של ילדים ותינוקות שלא עשו כלום? קודם מנסים בדרכים טובות, את אותם שרים ונכבדים שידעת לשלוח לבלעם בשביל לקלל, תשלח לעם ישראל, למשה רבינו, לאותו עניו מכל אדם, שסחב כבש צמא על הכתפיים, ותתחנן לפניו שירחם על האומה שלך, שלא יפעל בכוחות העל-טבעיים שלו נגדך.

ויותר מזה, הרי מקריעת ים סוף ומתן תורה האומות ידעו שמשה לא מכשף ולא קוסם, ולא משתמש בכוחות טומאה ומלאכי חבלה, אלא השם הוא הנלחם להם, והקב"ה הוא שמאכיל ומגן ושומר על כל המיליונים האלו במדבר הגדול והנורא, אז איתו אתה מתחיל??? עם מי שמוכיח קבל עם ועולם שהוא הבורא והשולט בכל כוחות הבריאה??? אז אל תתלה במסכנות שלך, ובפחד שלך מפני השמדה, אתה "כופר בעיקר"!!! ויוצא למלחמה על השם ועל משיחו!!!

עכשיו מובן שבלק ראוי לכל גינוי והוקעה, להאשמה כי הוא פעל מתוך שנאה ואנטישמיות, ולא מתוך הגיון והתגוננות. לכן הוא גם ראוי לכל לעג וזלזול, מצאת עם מי להתחיל? אז תישא בתוצאות, אתה והעם שעזרו לך ועודדו אותך.

ומה זה קשור אלינו?

גם אנחנו פותרים לפעמים בעיות מתוך האינסטינקט של כעס ועצבים, במקום להרגע ולחשוב על פתרון במתינות, באוירה נעימה ונוחה, שאז כולם מרוויחים ומרוצים. הגמרא אומרת "רגזן לא עלתה בידו אלא רגזנותו" (קידושין מא.), מהתקפת עצבים כולם נשארים עם טעם רע, הטחות ועלבונות ואוירה נוראה. הגמרא גם אומרת שהרתחן "חיינו אינם חיים" (פסחים קיג:). מישהו אמר לסטייפלר שקשה לו להתגבר על הכעס, הסטייפלר התחיל לעשות פרצופים משונים מוזרים, והמתייעץ כמובן לא הבין מה הוא רוצה ממנו, אמר לו הסטייפלר כך אתה נראה כשאתה מתעצבן!!!

והשם הטוב יזכנו לכל מעלה ומידה נכונה.

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י' פניני עיון בפרשת השבוע – פרשת בלק

כב, ג: וַיְגַר מוֹאָב מִפְּנֵי הָעָם מֵאֵד כִּי רַב הוּא וַיִּקְרָץ מוֹאָב מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

נזכר כאן בפסוק שמואב "ויגר" מפני "העם", "ויקץ" מפני "בני ישראל". שמעתי לבאר ד"העם" הם האנשים הפחותין בעם ומהן "יגר" מואב, כי הם נראין מזויינים וגיבורים כדפירש"י, אבל מהאנשים הצדיקים שהתורה מתישה את כוחם ונראין חלשים אינו ירא, אולם מאידך גיסא מי זה נראה בעיניו כקוצים שאינו יכול לראותן, זה מפני בני ישראל הצדיקים אשר בשם "ישראל" יכונה, דלצד רום מעלתן ודרגתן הגדולה שהיו מוקפין בענני כבוד, היה מואב מקנא ושונא אותן יותר מאחרים ולכך אין יכול לראותן שיסתלקו מעלי.

*

כב, ה: והוא יושב ממלי.

פירש"י חסר כתיב, קרובים הם להכריתני כמו "כי אמילם". יש לעיין הלא כתיב לעיל עתה ילחכו הקהל את כל סביבותינו וגו', הרי דלא חששו שישראל יכריתום, והאיך שלח בלק לומר לבלעם דהם קרובים להכריתני.

והנה להלן [כג, כח] פירש"י קוסם היה בלק וראה שהן [ישראל] עתידין ללקות על ידי פעור, ולא היה יודע במה וכו', וכן כל החוזים בכוכבים רואים ואינם יודעים מה רואים. ויש לומר דאכן מואב לא חששו דישראל יכריתום ולא אמרו אלא עתה ילחכו וגו', אבל בלק דהיה קוסם הוא ראה דאכן קרובים ישראל להכרית למואב, אלא כמו שכתב רש"י דכל החוזים בכוכבים רואים ואינם יודעים מה רואים, והוא סבר דראייתו היא על עתה, ולכן שלח לומר לבלעם "והוא יושב ממולי" קרובים הם להכריתני.

אמנם בלעם פירש לו לבסוף את ראייתו דאמר לו [כד, יז] אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב דרך כוכב מיעקב וקם שבט מישראל ומחץ פאתי מואב, ופרש"י ומחץ פאתי מואב זה דוד שנאמר בו השכב אותם ארצה וימדד שני חבלים להמית, והיינו דאמר לו בלעם לא כמו דאתה סבור דהם קרובים להכריתך עתה, אלא אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב, אלא כשידרוך כוכב מיעקב דהוא דוד אזי הם יהיו קרובים להכרית למואב וכדפרש"י שנאמר וישכב אותם ארצה וימדד שני חבלים להמית. [מהג"ר יצחק זאב דיסקין שליט"א]

*

כב, ט: וַיָּבֵא ה' אֶל בְּלָעַם וַיֹּאמֶר מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ.

בספר מעלות המידות [מעלת שם טוב ד"ה צא ולמד] כתב צא ולמד מבלעם הרשע שבשביל השם שיצא לבלעם בעולם שהיה נביא, נתגאה בעצמו והיה רודף אחר הכבוד ואחר השררה וניטרד מן העולם. ומנין שנתגאה בעצמו והיה רודף אחר הכבוד והשררה, שכשאמר לו הקב"ה "מי האנשים האלה עמך", השיב לו "בלק מלך מואב שלח אלי" לשון שררה וגסות הרוח, כלומר שהוא אדם נכבד וחשוב בעיני המלכים, וכן השיב בשררה וגסות לשלוחי בלק שאמר להן "מאן ה' לתתי הלוך עמכם", כלומר שאין כבודו לילך עם אנשים פחותים כמותם, מה עשה לו הקב"ה הראה לכל שאינו ברשותו עיין שם.

*

כב, יח: אם יתן לי בלק מלא ביתו פסף וזנהב לא אוכל לעבר את פי ה' אלוקי לעשות קטנה או גדולה.

צ"ב מהו "קטנה" ומהו "גדולה" שהיה יכול לעשות. ובברכות [ז, א] אמרו שאם הקב"ה היה כועס אצל בלעם לא נשתייר משונאיהן של ישראל שריד ופליט, ומבואר שם בגמ' שהקב"ה היה כועס רגע כמימריה. וכתבו שם תוספות ואם תאמר מה היה יכול לומר בשעת רגע, יש לומר כלם, אי נמי מאחר שהיה מתחיל קללתו באותה שעה היה מזיק אפילו לאחר מכן עכ"ל.

מאמרי הפרשה - פרשת בלק תשפ"ג

לפי זה שמעתי לבאר מה שאמר בלעם כאן לעשות קטנה או גדולה, ד"קטנה" היינו מעשה קללה קטנה שאומר כלם, ו"גדולה" היינו קללה גדולה שמתחיל בשעת הכעס וממשיך לאחר מכן עכ"ד.

ובהכי ניחא דלכאורה אי קטנה אין יכול לעשות גדולה מבעיא ולא צריכא למימר, אולם להנ"ל דהוי שני סוגי קללות שונות ניחא. ובאמת בתנחומא [אות ב] איתא ד"בלק היה שונאן יותר מכל שונאים שבעולם, שכולן היו באין במלחמות ובשיעבוד שהן יכולין לעמוד בהן, וזה באדם שהוא מוציא דבר מפיו לעקור אומה שלימה", דהיינו דבשאר שונאים נשאר עדיין קיום ועמידה בעולם ואילו כאן רצה לעקור את הכל, וזהו שאמר לו קטנה היינו מילה אחת כלם שעוקר הכל, ואם אי אפשר זה גדולה קללה גדולה אבל ישארו מעט. ובזה אתי שפיר שאמר לשון נקיבה כמו שקללה הוא לשון נקיבה, ולא אמר קטן או גדול שהוא לשון זכר, ועיין עוד פנינים משולחן הגר"א.

*

כב, כא: וַיִּקַּם בְּלָעָם בַּבֶּקֶר וַיַּחְבֹּשׁ אֶת אֲתָנּוֹ.

כתב רש"י שבלעם חבש בעצמו את אתונו ומכאן שהשנאה מקלקלת את השורה, אמר הקב"ה רשע כבר קדמך אברהם שניחא וישכם אברהם בבוקר ויחבוש את חמורו.

וביאר בגור אריה שהיה קשה לרש"י שמן הסתם גם בלעם משנאתו השכים בבוקר [וכן הוא להדיא בתנחומא אות ח] ומדוע לא אמר הכתוב "וישכם", ועל כך כתב שלא הזכיר זאת הכתוב כי אברהם הקדימו עכ"ד.

וצריך להבין מה זה מתרץ למה לא כתוב אצל בלעם וישכם, הלא הוא השכים גם כן. וצריך לומר כמו ששמעתי מהגר"י דיסין שליט"א שהתורה כותבת "וישכם" רק אם הוא יכול להשתמש עם המעלה זו של הזריזות כמו שבלעם סבר שיזדרז ובשכר מעלה זו יהא לו רשות לקלל, ולזה שינה הפסוק וכתב "ויקם" ולא "וישכם" לומר שאין הוא יכול להשתמש במעלה זו לקלל את ישראל כיון שקדמו אברהם אביהן של ישראל ונזדרז לעקידת בנו, א"כ מעלה זו של "זריזות" עומדת גם כן לבניו אחריו לזכות, וממילא בלעם בזריזותו לא עדיף בדבר זה מהן א"כ לא יוכל לגבור על ישראל ע"י דבר זה שיוכל לקללן.

*

כב, כח: וַתֹּאמֶר לְבָלָעָם מַה עָשִׂיתִי לָךְ כִּי הִפִּיתָנִי זֶה שְׁלֹשׁ רְגָלַיִם.

פירש"י רמז לו אתה מבקש לעקור אומה החוגגת שלוש רגלים בשנה. וצריך ביאור למה רמזה לו דוקא הך מצוה דראיה ברגל. ובלבוש האורה פירש דזוהי מידה כנגד מידה דכאן כתיב ויחר אף ה' כי הולך הוא שהליכה זו היתה רע בעיני ה' יתברך, והליכת ישראל בעלייתן לרגלים היה טובה וחביבה לפני השי"ת [ועיין בגור אריה].

ובפרדס שמאי [גראס] כתב ועוד נראה לי דאשכחן דסגולת מצות עליה לרגל לשמרן מכל היזק כדאיתא פסחים ח, ב [בירושלמי פאה ג, ז ובתשב"ץ ח"א סימן ג], וא"כ ק"ו הוא דזכות המצוה של עלייתן לרגל מגינה עליהן שלא יוכל בלעם הרשע לעקורן ח"ו.

ועוד נראה על פי תנחומא פרשת ניצבים דבזמן שישראל הם באגודה אחת אין אומה ולשון יכולין לשלוט עליהם. והנה בעלייתן לרגל היו כל ישראל יחד באגודה אחת, ובפרט דבשעת הרגל איתא בחגיגה [כו, א] דטומאת עם הארץ ברגל טהור דהכתוב עשאן כולן חברים ויליף לה מקראי, וכיון דכל ישראל חברים אי אפשר להרע להם.

*

כב, לה: וַיֹּאמֶר מִלֶּאדָּה ה' אֵל בְּלָעָם לָךְ עַם הָאֲנָשִׁים.

פירש"י בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו [מכות י, ב]. בפשוטו היינו מסובבין שזה יקרה אבל לא משנין את הטבע לצורך זה. והנה איתא במדרש רבה פרשת שמיני [פרשה יב] א"ר אחא מעשה באחד שהיה מוכר כלי ביתו וקונה בהן יין, אמרו בניו א"כ לא ישאיר לנו ירושה כלל, השקו אותו הם יין עד שהשתכר ואז לקחוהו והניחוהו בבית קברות [כדי שילמד לקח שלא כדאי להשתכר]. עברו שם מוכרי יין ופתאום שמעו קול המיה כעין קול מלחמה, עזבו הסוחרים את חביותיהם בבית הקברות והלכו לראות מה הם הקולות הללו. בינתיים הקיץ האבא משנתו וראה נוד יין למעלה מראשותיו התיר אותו והחל לשתותו. לאחר ג' ימים אמרו הבנים זה לזה בא נלך

מאמרי הפרשה - פרשת בלק תשפ"ג

ונראה מה שלום אבינו שהנחנו בבית הקברות ומצאוהו כשבקבוק יין בפיו... עיין שם. **חזינן דבדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו מסוגל גם לשנות הטבע**, שהרי בדרך הטבעית מוצאין חביות יין בחנויות בשוק ולא בבית קברות, אלא שלפי שאותו שיכור כל כך רצה יין סובבו מן השמים למלאות את רצונו שגם בבית קברות ישיג יין.

ומידה טובה מרובה אפשר ללמוד מזה שאם אדם באמת ירצה וישתדל לדעת ש"ס ופוסקים שמן השמים יוליכו אותו בדרך זו גם באופנים שלא חשב עליהן מתחילה, לא גרע מאותו שיכור שלא העלה על דעתו שימצא לו יין בבית הקברות וגם לא הוליכוהו לשם על דעת כן.

[שמעתי]

*

כג, א: ויאמר בלעם אל בלק בנה לי בזה שבועה מזבחת והכן לי בזה שבועה פרים ושבועה אילים.

באילת השחר העיר תיבת "בזה" מה משמעותה, ולמה נכפל ב' פעמים.

ובתרגום אונקלוס ויונתן נראה שפירושו "הכא" במקום זה יעשה. ובספר הכרמל להמלבי"ם מבואר דההבדל בין תיבת "פה" ל"בזה", הוא ד"פה" מציינ המקום בפרטות ובצמצום יותר, ותיבת "זה" בא גם על המקום וכולל גם מקום גדול ולא יפורט חלק המקום בצמצום.

*

כג, ב: ויעל בלק ובלעם פר ואיל במזבח.

בזוהר [בלק ר, א] כתב דמה שנאמר "ויעל" בלשון יחיד, מפני שהיו שניהן בעצה אחת ושניהם יחד הקריבו, וברמב"ן כתב שהיה אחד מהן שוחט ואחד מהן זורק. ורבינו בחיי [להלן כד, א] כתב כדי שיהא בלעם שוחט למידת רחמים ובלק זורק למידת הדין עיין שם.

*

כג, ט: כי מראש צרים אראנו ומגבעות אשורנו.

הנה רש"י פירש אני מסתכל בראשיתם ובתחילת שרשיהם ואני רואה אותם מיוסדים וחזקים כצורים וגבעות הללו ע"י אבות ואמהות. וכתב בעיקר שפתי חכמים "צורים" קאי על אבות, ו"גבעות" על האמהות.

ויש להעיר אמאי בצורים שזה "האבות" הזכיר ה"ראש" צורים שזהו אברהם, וכ"כ ברבינו בחיי "ולפי שהיה אברהם ראש להם וראש האמונה והיחוד, לכך קראו הכתוב ראש צורים, ואילו ב"גבעות" שזה האמהות לא הזכיר "ראש" והמכוון לכולן. שמעתי שהג"ר יונה ראם זצ"ל אמר בשם רבינו הגר"א זצ"ל שביאר כיון שזה האבות היתה שלשלת בן אחר בן אברהם, יצחק ויעקב, וא"כ כל מה שזכו יצחק ויעקב הוא תלוי באברהם שהיה מורה דרכם, וא"כ כשאתה מסתכל באברהם הרי נכלל בזה כל מה שזכו יצחק ויעקב אחריו.

משא"כ באמהות שרה, רבקה, רחל ולאה לכל אחד מהן היה אב בן נח וכל אחת היתה אמא בפני עצמה עכ"ד.

ועיין עוד בבית אלקים להמב"ט [שער היסודות פרק מז ד"ה ולא באתי] שכתב דכל מה שזכו יצחק ויעקב הוא תלוי באברהם, כי הוא זכה מעצמו מבלי היות לו מלמד ומורה לו, כי אביו היה עובד ע"ז, והוא זיכה ג"כ את הרבים ואת בנו יצחק וגם את יעקב במה שהשיג יעקב ממנו בט"ו שנה שהיה כשמת אברהם, וכמו שאמרו כי ידעתינו למען אשר יצוה את בניו אחריו וגו' לשמור את דרך ה' וגו'.

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד, מח"ס 'ויאמר שמואל'

ושא"ס

בלי עין הרע!!!

**** בלעם הרשע רצה לתת עין הרע בעם ישראל, אך מזימתו לא צלחה** מהו עין הרע? מתי חוששים לעין הרע וכיצד מתגוננים מפניה? ** הרה"ג רבי שמואל ברוך גנוט זצ"ל מצייע לנו לתת עין טובה****

הגבאי 'שבר את הראש', לא יודע מה לעשות. הם נמצאים כעת בשבת 'עליה לתורה' של משפחת ויסגרין, הוא נתן לאבא, לשווער, לשני הסבים ולאח שמעון עליה, וכעת הוא צריך להעלות לתורה גם את אחיו יעקב. הבעיה היא שלא מעלים שני אחים לתורה אחד אחרי השני, כפי שנפסק בשולחן ערוך, וזה מחשש לעין הרע.

בלעם הרשע עומד מול רבבות אהליהם של בני ישראל. הוא מיישיר את מבטו ורוצה להטיל בהם עין הרע. הגמרא מספרת שהאמורא הקדוש רב היה "לוחש על הקברות". רב הקשיב לדיבורים העולים מהקברים ואמר 99 מתוך 100 נפטרים נפטרו כאן, בבית הקברות, בגלל עין הרע, בעוד שרק אדם אחד בלבד נפטר בדרך העולם, סתם כך כי הגיע זמנו למות...

התורה הקדושה אסרה למנות את בני ישראל ודוד המלך, שספר את היהודים, נענש על כך, יחד עם יהודים רבים, שנגפו במגיפה. האברבנאל מסביר לנו כיצד העין הרעה המגיעה על ידי ספירתם של יהודים גורמת לאסונות. ואלו דבריו המרתקים: "הנגף הבא בעקב המנין אינו בא מדין עונש שמימי, אבל הוא דבר טבעי, שהמנין שנעשה פנים בפנים גורם היזק רב. שהעין הוא הגורם היותר מזיק בהבטתו הארסיית וכמו שזכרו מנחש האפעה שימית האדם בראותו את פניו. וההיזק היותר עצום הוא כשתהיה הבטתו אל פני הנראה, שתיכנס הארסיות בעיניו ובאזנו ומדרך הפה שהם כלים פתוחים, קלים להתפעל באופן שיוכל משם ההיזק אל המוח הקרוב לשם".

הגמרא אומרת שאסור לאדם לעמוד על ידי שדה חבירו בשעה שעומדת בקמותיה, כאשר התבואה בשלה והיא נראית בשיא כוחה וגובהה, ומסביר רש"י שזאת כדי שלא יפסידנה בעין הרע. כך גם נפסק בשולחן ערוך, ש"אפילו בראייתו אם יש בו היזק לחבירו אסור להסתכל בו, לפיכך אסור לאדם לעמוד על שדה חבירו בשעה שעומדת בקומותיה". הגמרא בפסחים כותבת שאדם המשתכר בקנים ובקנקנים אינו רואה סימן ברכה לעולם, משום שיש בהם נפח רב והבריות, שמתפעלות מהנפח שלהם, גורמות שייכנס בהם עין הרע. הגמרא גם מצייעה לנו שלא לסחור בחנויות הנמצאות במקום פומבי, מחשש לעין הרע. הגמרא (סנהדרין צג, א) מספרת שלאחר שחנניה מישאל ועזריה יצאו מכבשן האש, הביטו בהם כולם בתמהון והם נפטרו מהעין הרע, והזוה"ק כותב ש"מאד צריך לזהר מעין הרע".

ה'חוסן ישועות' כותב לנו שיש בעין הרע משום סכנת נפשות, והגאון בעל המנחת אלעזר ממונקאטש זצ"ל כותב ש"בפרט בדורותינו מקובל ששולט ביותר האי עינא בישא רחמנא ליצלן, על כן צריכים לזהר ביותר מעין הרע". המפרשים (ראו בפרדס יוסף פרשת שמיני) מסבירים, שכל מעשה רשעתו של בלעם היתה בכך "שהיתה עינו רעה להזיק בהשקפתו לרעה".

שני נושאים ישנם בעין הרע. האחד, האחד, אותו למדנו מדברי הזוהר הקדוש, הכותב שהאדם יסור אפילו ממאה דרכים, ולא יפגוש באדם שיש לו עין רעה, כי בכוחו של אדם שעינו צרה באחרים והוא אינו 'מפרגן' להם, להזיק לאלו שהוא מביט בהם ונותן בהם עינים רעות. וישנו נושא שני בעין הרע, צורה אחרת בה ניתן להזיק לאחרים, לפיו ההיזק שבעין הרע אינו תלוי דוקא בהסתכלות והשקפה לרעה, אלא עצם ההסתכלות בתמהון והתפעלות מהדבר המוצלח שבו מסתכלים, יש בכוחו להזיק ולקלקל. מסיבה זו מצינו מספר פעמים על תנאים ואמוראים שהביטו בהתפעלות, השתוממות ותמהון על חבריהם וגרמו להם על ידי כך לצרה, למרות שכלל לא התכוונו להזיק בראייתם. כך למשל מספרת הגמרא שרב אחא בר יעקב הצליח לכתוב ספר תורה מיוחד במינו, שמידת ארכו היתה כמידת הקיפו.

החכמים נתנו בו את עיניהם בהתפעלות רבה והוא נפטר מחמת העין הרע. כך מספרת הגמרא על רב הונא בנו של רבי יהושע ורב פפא, שפגשו את רב חנינא בנו של רב איקא. התפתח ביניהם שיח תלמודי והשניים כל כך התפעלו מחכמתו, עד שהוא נפטר לבית עולמו בגלל ההתפעלות הגדולה. חז"ל מספרים גם על רב זירא, שצם מאה ימים כדי שלא תשלוט בגופו אש הגהינום. הוא נהג לבדוק את עצמו על ידי תנור לוהט, אליו נכנס ויצא ללא פגע. "יומא חד יהבו ביה רבנן עינא, ואיחרכו שקיה", יום אחד נתנו בו החכמים את עיניהם ושוקיו נחרכו מאש התנור. וכך מסופר בגמרא בעוד מקרים. הרי לנו ששייך עין הרע אף בין התלמידי חכמים עצמם וכל הסתכלות בדבר המוצלח, בין בהצלחה גשמית ובין בהצלחה רוחנית, יכולה לגרום שתשלוט בו עין הרע.

כיצד יתכן ששחז"ל 'נתנו בדבר את עיניהם' והאדם, בו התבוננו, ניזוק? הרי לא היתה להם כלל כוונה לרעה?

רבנו החזון איש מסביר את הענין, בלשונו הציורית: "מסודות הבריאה כי האדם במחשבתו הוא מניע גורמים נסתרים

בעולם המעשה, ומחשבתו הקלה תוכל לשמש גורם להרס ולחרבן של גשמים מוצקים... ובשעה שגבי אדם

מתפעלים על מציאות מצלחה, מעמידים את מציאות זו בסכנה, ומכל מקום הפל בידי שמים וכל שלא נגזר עליה בדין שמים לאבדן, הדבר נצל, אבל כשנגזר הדבר לאבד, מתגלגל הדבר לפעמים ע"י שימת עין תמהון על הדבר וע"י זה הוא קלה, וכפי שאמרו חז"ל שרב נכנס לבית הקברות ואמר שתשעים ותשעה נפטרו בעין רעה, והינו כשנגזר עליהם מיתה ביום הכפורים, הזדמן לפניהן עין רעה שגלגלה את מיתתם, וכן רב אחא בר יעקב כשהגיע זמנו לפטר מן העולם ונגזר עליו זמנו, גלגלו מן השמים סבת מותו ע"י הערת תמהון בלב רבנו".

מאמרי הפרשה - פרשת בלק תשפ"ג

ואמנם הזוהר הקדוש כותב שכאשר יש לאדם עין טובה באופן מיוחד, עינו הטובה משפיעה ומסלקת את העין הרעה, ולכן, כך כותב הזוהר, כדאי לנו להתחבר תמיד לאנשים שעינם הטובה ומידת הפירגון שלהם 'נשפכת' מהם.

רבי אליעזר פאפו זצ"ל מייעץ לנו בספרו "פלא יועץ ש" וצריך אדם לישמר מאד מעין הרע כאשר יוכל, דהיינו שלא יתראה לא בחכמתו ולא במעשיו ולא בעשרו, אבל צריך לדעת שלא ירגישו בו שהוא משתמר שלא יבואו להקפיד עליו שחושדם שהם בעלי עין הרע". ואמנם אם הוא צריך להראות את עצמו בפומבי למען כבוד שמים, למסור שיעורים ולהביע דעת תורה, ולפעמים גם למחות ברבים על כבוד ה', בזה אין לו לחוש לעין הרע, כי בודאי כבוד ה' עדיף, ושומר מצוה לא ידע דבר רע, ומאחר שכל מעשיו הם לשם שמים, הקב"ה יגן ויסך עליו באברתו, ולא ישיגהו שום נזק בעזרתו ית' ובישועתו. לכן כותב ה"פלא יועץ" ש"ועל כל פנים לא ימנע מעשות מצוה מפני חשש עין הרע כגון להביא עני לביתו או לדרוש ברבים ללמד דעת את העם כי שומר מצוה לא ידע דבר רע, ומצוה אגוני מגנא והיא מגן וצנה".

עין הרע עם הציצה של משקפיים

ה'תורת חיים' (במסכת בבא מציעא) מסביר מדוע כתוב בחז"ל שעין הרע אינה שולטת בדגים שבים. לדבריו, "כל כמה שיש הפסק בין העין לבין הדבר הנראה לו, אין השפע הרע יכול להגיע אליו ולהדבק בו ולכך לא שולטת עין הרע בדגים שבים, אף שהם נראים תוך המים, כיון שהמים מכסים אותם ומפסיקים בין העין לביניהם, לכן אין שפע המזיק יכול להגיע אליהם ולהדבק בהם". ה'תורת חיים' מאריך בענין ומסביר שלכן מונים את בני ישראל במטבעות של מחצית השקל, כי העין הרע לא נדבק באנשים עצמם, אלא רק בשקלים שהביאו.

לאור דברי ה'תורת חיים', דן ידידי הרה"ג רבי יעקב ישראל הגר שליט"א (בקונטרסו 'המשקפיים בהלכה ובאגדה') האם יהיה מותר לעמוד ולהביט על התבואה של חבירו, שנאסר משום עין הרע, כאשר הוא חבוש במשקפיים, שהרי ישנה מחיצת המשקפיים המפסיקה בין העין לדבר הניזוק, ואף אם להרבה ענינים אנו סבורים להלכה שהמשקפיים בטלים לגוף האדם, אך בחשש עין הרע כתוב במפורש ב'תורת חיים' שעיקר ההיזק הוא על ידי שיוצא מהעין, ואם כן יתכן שאם יש הפסק של המשקפיים, שוב אין עין הרע שולט...

לא מעלים שני אחים לתורה

ישנם כמה הנהגות המובאות בהלכה, אותם נוהגים מחשש לעין הרע. אחת מהם היא ההנהגה המובאת בשולחן ערוך, לפיה לא מעלים לתורה שני אחים אחד אחרי השני, או אב ובנו, מחשש שהציבור יעשה עין הרע'. הפוסקים כותבים שכל החשש הוא דוקא בעליה, כיון שלפני העליה קוראים בקול את שמות האב והבן או האחים. או בגלל שלאחר הקריאה עורך הגבאי 'מי שבירך' לעולה לתורה ומזכיר את שמו ושם אביו, כפי שמסביר הכ"פ החיים'. מסיבה זו כתב בשו"ת אבני חפץ שמתר לכבד שני אחים או אבא ובן בהגבהה וגלילה, כיון שלא קוראים להם בשמם.

בספר 'גם אני אודך' שלח המחבר, הרה"ג רבי גמליאל רבינוביץ', שאלה לרבים מחכמי הדור, האם ראוי לאחים לפרסם חידושי תורה בקובץ אחד זה אחר זה, מחשש לעין הרע, והאם אפשר לכבד שני אחים בברכת 'שבע ברכות' אחד אחר השני, או שיש לחוש בכך לעין הרע. ישנם שטענו שאכן, יש להקפיד בדבר, ואחרים טענו שאנו חוששים מעין הרע דוקא בקריאת התורה, כשכל הציבור יושב יחד בבית הכנסת וכולם מביטים לראות את מי העלו לתורה. אך לא בכל פעם שמזכירים אב ובנו או שני אחים ביחד.

בשו"ת אבני חפץ (סימן טז) כתב שאין לקרוא לשני אחים בזה אחר זה להקפות בשמחת תורה, אלא שיקראו לאדם אחר באמצע, כמו בקריאה לספר תורה, שלא קוראים לשני אחים זה אחר זה. וכתב בשו"ת משנה הלכות (ח"ג סימן כ) שדבריו נכונים. בספר נטעי גבריאל כתב שיש מקפידים שלא לקרוא לשני אחים בהקפה אחת אפילו כשלא קוראים להם בזה אחר זה, ואולם שהוא מצוין שבחסידות גור קראו לאדמו"ר ולאחיו בהקפה אחת. מנהג חסידות בעלזא הוא שבכל השנה מקפידים שלא לכבד אב ובנו או שני אחים להגבהה וגלילה, אך בשמחת תורה לא מקפידים על כך.

בספר נטעי גבריאל (הל' נישואין ח"א פ"ט ס"ה) שהביא מספרים שישנם שחששו שהאבא לא יקרא את הכתובה אצל בניו משום עין הרע, ויתן את הכתובה לאיש אחר, כי קריאתה היא פרסום לעיני הרואים, אף יותר מהברכה. ומעניין: בשו"ת אדני פז (הובא בס' פתחי תשובה יו"ד סי' קט"ז סק"ו) כתב שאין לקרוא שני בנים באותו השם, משום עין הרע.

בפולקלור היהודי התפתחו מנהגים שונים כדי להימנע מעין הרע. ישנם דברים שיש להם מקור נאמן וקדום בספרות היהודית השורשית, אך ישנם המצאות שונות, שחלקם הם ממש בגדר 'דרכי האמורי'. ישנם שנושאים איתם מראות, המחזירות את המבטים, אחרים נושאים קמעות ממינים שונים, סרטים אדומים מגנים על ילדים, חרוזים עשויים אבן טורקזי נחשבים כאמצעים הגנה יעילים בארצות ערב. קמע נפוץ מאוד בארצות האסלאם גם בקרב היהודים, עשוי בצורת כף יד בעלת אצבעות פשוטות (חמש אצבעות ומכאן שמו - "חמסה"). הורים שמים בכיסי ילדיהם קצת מלח או פירורי לחם. לא רק בקרב היהודים התפתחו רעיונות למיגור העין הרע, אלא גם אצל הגויים. כיוון שעין הרע פוגעת גם בבהמות, תולים הערבים בצווארי הגמלים והחמורים חרוזי טורקזי, ואילו באירופה נוהגים לתלות זנב שועל בין עיני הסוס. במלטה סירות הדיג המסורתיות "לוצו" מעוטרות בחרטומן בצירור או תבליט של זוג עיניים, מנהג נכרי נגד עין הרע. כדי להגן על הבית מפני עין הרע נהגו חלק מיהודי מארצות המזרח לצבוע את מזוזות הדלת בכחול. יהודי אשכנז נהגו להוסיף את המילים "בלי עין הרע" כשהם מדברים בשבחו של משהו. ואילו הספרדים נהגו לומר גם "בן פורת יוסף" (בראשית מ"ט, כ"ב), מכיוון שחז"ל הקדושים אמרו שאין העין הרעה שולטת בזרעו של יוסף.

סגולה נפוצה ביותר היא ענידת חוטים אדומים שהקיפו עימם סביב קברי צדיקים. צבע החוט שנכרך סביב הקבר שנוי במחלוקת, היו שנהגו לכרוך חוט אדום סביב הקבר, אך ישנם שהתנגדו לצבע זה, והמליצו להשתמש בחוט לבן או בחוט בצבע תכלת, ונימקו זאת משתי סיבות: האחת – שהאדום הוא מצבעי האמורי, והשתמש בו עלול לעבור על איסור חוקות הגויים והשנייה – שהאדום אינו

מאמרי הפרשה - פרשת בלק תשפ"ג

מתאים כצבע סגולה על פי המובא בזוהר הקדוש שצבע אדום מצביע על מידת הדין. אולם בשו"ת באר משה כתב שלא לזלזל במנהג המקובל.

בספרי 'שלהי דקייטא' ציינתי על מנהג החוט האדום, את דברי התוספתא (שבת פרק ז), האומרת ש"אלו דברים שהם מדרכי האמורי.. והקושר מטולטלת על ירכו וחוט אדום על אצבעו". ועוד נאמר בתוספתא: "הקושר חוט אדום על גבי ידו, רבן גמליאל אומר אינו מדרכי האמרי ר' אלעזר בי ר' צדוק אומר הרי זה מדרכי האמורי". ואולם הגאון בעל בן איש חי צדוק"ל כתב בספרו שו"ת רב פעלים, שאין לחוש לדברים שהובאו בדברי התוספתא משום 'דרכי האמורי' ועלינו לאסור רק את מה שהובא בש"ס בעינינים אלו. ובשו"ת חוות יאיר כותב: "ולענין הלכה למעשה נראה דכל מה שנתפשט אצל הנשים מצאנו הנח לישראל דמסתמא נודעו בנסיון והורה להם מורה להתיר ולכך אין לאסור מה שמקיפין לילד שאחזתו חמה ונולדו בו סימני אבעבועות טרם שנראו את נקבי גופו בטבעת שהסירו מאצבע המת וכן כל כהאי גוונא". ואמנם שמעתי ממרן הגר"ח קניבסקי זיע"א שאין לכרוך חוט אדום מקבר רחל על היד, משום חשש לדרכי האמורי'.

האם אין עין הרע באלעד?

הגאון רבי אלעזר צדוק טורצ'ין זצ"ל, שחיבר יחד הגר"ח קניבסקי זצ"ל את ספרי 'שונה הלכות', העיד בשם מרן החזו"א זצ"ל שעין הרע אינה שולטת בבני ברק, וכך מציין מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל בהרבה שאלות הקשורות לעין הרע בעיר התורה. ואולם מרן זצ"ל מדגיש שלמרות שכך אמר החזו"א, אך בכל דבר שהוזכר בגמרא ובפוסקים, בצוואת רבי יהודה החסיד וכדומה, שיש להיזהר בהם משום עין הרע, צריך להיזהר בהם גם בבני ברק.

הגאון הצדיק רבי רפאל לוי זצ"ל, בנו של רבי אריה לוי זצ"ל, הרבה לערוך לאנשים 'לחש לעין הרע', אך כשהזדקן וכוחותיו נחלשו, והיה קשה לו לקרוא את נוסח הלחש, מיעט בעשיית הלחש, אך חילק רשימת פסוקים שכתבו הקדמונים כסגולה לעין הרע. (גם אני זכיתי לקבל ממנו דף זה, ובו פסוקים לזהירות מעין הרע, ובמשך תקופה ארוכה אמרתי את הפסוקים). כשהראו לו נכדיו שבן משפחתו מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל כותב שבבני ברק אין עין הרע שולטת, שמח שמחה גדולה, באומרו שעד כה נאלץ להשיב את פני הבאים ריקם, אך כעת הוא יכול להרגיעם בכך שבב"ב אין עין הרע.

לעומת דעת מרן הגר"ח קניבסקי, הסובר שדברי החזו"א אמורים גם בימינו, סבר מרן ראש הישיבה הגראי"ל שטינמן זצ"ל שכיון שעיינו רואות שגם בימינו ניזוקים רבים מעין הרע וכמעט כל הצרות שישנם, מגיעות מעין הרע, לכן מסתבר שהחזו"א הגן בכח טהרתו וקדושתו על בני ברק רק בחייו, אך בזמנינו עין הרע שולטת גם בב"ב. והוסיף מרן הגראי"ל זצ"ל שמוטב לאדם שיהיה כמה שפחות מפורסם, כי מי יודע כמה הפסדים נגרמים ע"י עין הרע. והוסיף שישנה סגולה בחזו"ל (ראו בערוכין סד, א, לגבי המחזיק בנכסי הגר), שבכל פעם שישנו חשש של עין הרע, ישתדל לעשות דבר מצוה ובכך ינצל מהעין הרע.

לפני מספר שנים שוחחתי עם מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל בעניני עין הרע, והוא אמר לי, להפתעתי הרבה, ש'באלעד אין עין הרע'. וכדומה שמרן זצ"ל אף כתב לי כך במכתב. לפני תקופה סיפר לי ידידי הרה"ג רבי אביעזרי שליזינגר שהוא עצמו שמע את מרן הגר"ח זצ"ל אומר זאת לאחד מתושבי אלעד, לפיו אין עין הרע שולט באלעד, מפני שאלעד סמוכה לבני ברק, ואין לו למה לחשוש מעין הרע. לפני כמה שנים ביקשתי מנכדו של מרן זצ"ל, הרב יעקב קניבסקי, להיכנס אל סבו ולשאול אותו האם אכן כך אמר, ואם כן, מהי הסיבה לכך. הנכד המסור גמל עימי חסד ונכנס למרן זצ"ל. אך מרן הגר"ח השיב: "אינני זוכר שאמרתי לו דבר כזה", וזהו, סתם ולא פירש.

ומדוע בבני ברק לא שולטת העין הרעה? אין לי הסבר ברור לכך. בספר 'גם אני אודך' מביא בנושא זה 'תשובה' ארוכה של הגאון רבי יחיה טובול, מרבני צרפת, והוא מסביר שעינם הטובה של תלמידי החכמים ואנשי העיר, מונעת עין הרע. בעניותי, יש לדון בסברה זו, בפרט שצריך להבין מדוע דוקא בני ברק זכתה לכך ולא ערים חרדיות אחרות, ובפרט שישנם סוגי עין הרע שגם גדולי עולם עשו בעיניהם, כפי שהזכרנו מהמובא בחזו"ל. כאמור, הגראי"ל שטינמן מסביר שעין הרע אינה שולטת בבני ברק בגלל זכותו הקדושה של מרן החזו"א איש זצ"ל. אך הרי הגר"ח קניבסקי סבור שאין עין הרע בבני ברק גם כיום.

בספר 'מנחת תודה' כותב נכד רבנו, הרה"ג רבי גדליה הוניסברג, שסבו מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל אמר לו שכיון שכך אמר מרן החזו"א איש, אזי גם אם אין לכך שום הסבר הידוע לנו, כך נקבע בשמים, שתושבי בני ברק הם כזרעו של יוסף הצדיק, שלא שולטת בהם עין הרע...

לפני כמה שנים נכנס נכד רבנו, רבי יעקב קניבסקי, אל מרן זצ"ל וביקש לברר, לבקשתי, את טעם וסיבת הדבר שבבני ברק אין עין הרע שולטת. מרן זצ"ל השיב: "זה בזכות זכויותיו של החזו"א איש". שאל הנכד: "והיום, לאחר שהחזו"א נפטר?", השיב מרן זצ"ל: "היום יש את זכויותיהם של יורשי החזו"א איש..."

---סתם ולא פירש.

"אף אחד לא מקנא בך"

בשו"ת ויען יוסף מספר לנו, על סגולה מעניינת לבדיקת עין הרע לחולה. כך: "נשאלתי האם מותר בשבת לעשות סגולה למי שפתאום התחיל להרגיש עצמו ברע, וחוששין לעין הרע, ויש להם סגולה בדוקה ומנוסה, ליקח מים פשוטים ולמדוד בכף שלשה כפות מים בצמצום, ואח"כ חוזרים ומודדים מים הנמדד, ואם יש יותר מים, היינו שנשאר יותר משלשה כפות מים, זהו הוכחה שזו עין הרע, והסגולה להרטיב מן המים הנשאר את פני החולה וזהו רפואתו..."

חז"ל אמרו על סכנת ה'זוגות', (שאינן לשתות זוגות של כוסות יין), ש'מאן דלא קפיד, לא קפדינן בהדיה'. היינו שמי שלא מקפיד ולא חושש לכך, לא מקפידים איתו בדברים אלו מהשמיים. לכן כותב האגרות משה" בענין עין הרע ודאי יש לחוש אבל אין להקפיד הרבה כי בדברים כאלו הכלל מאן דלא קפיד לא קפדינן בהדיה".

הנושא ארוך ביותר ורק נגענו בו, ונסיים בסיפור מחכים, שיש בו מוסר השכל גדול. יהודי עשיר נכנס למרן הגראי"ל שטינמן זצ"ל, ואמר: "קניתי רכב יקר מאד, בשווי מאות אלפי שקלים, ואני חושש שאנשים יקנאו בי ויתנו בי עין הרע. מה אעשה?".

שאלו הרב שטיינמן: "את כל הש"ס אתה יודע?"
"לא", השיב הגביר. "וחצי ש"ס אתה יודע?", שאל הגראי"ל. "לא", השיב האיש.
"אם כך", אמר לו ראש הישיבה, "אל דאגה. אף אחד לא מקנא בך... אין לך מה לחשוש מעין הרע"..."

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשוב

בענין "משה כתב ספרו ופרשת בלעם"

איתא בב"ב י"ד ע"ב "משה כתב ספרו ופרשת בלעם ואיוב", ולכאורה תמוה מאוד למה צריך לומר שמשה רבינו כתב את פרשת בלעם, הלא כל התורה נכתבה על ידו, וכי פרשה זו אינה בכלל התורה? ועל מה שכתב בזה רש"י שם ומה שתמה עליו המהרי"ל דיסקין בספר תורת האוהל סוף ח"ב (הובא באבי עזרי פ"ה מיסוה"ת), ומה שפי' הוא ז"ל בזה¹².
ובירושלמי סוטה ספ"ו איתא: "משה כתב חמשה ספרי תורה וחזר וכתב פרשת בלק ובלעם", משמע לכאורה שהחילוק הוא רק בסדר הכתיבה, שאת כל התורה כתב כסדרה, ופרשה זו כתב אחרי כל התורה, אך לשון הבבלי לא משמע דבא להשמיע את סדר הכתיבה.

פי' הריטב"א והציוני שפרשת בלעם הוא ספר בפני עצמו

ובחידושי הריטב"א בב"ב שם כתב: "והא דאמרינן לעיל במשה שכתב ספרו ופרשת בלעם. נראין דברי האומרים שאין זו פרשת בלעם שכתובה בתורה, דהיא הקב"ה כתבה כשאר התורה, אלא פרשה בפני עצמה היא שכתב והאריך בה יותר, והיתה מצויה להם".
וכן כתב הציוני פ' בלק, וז"ל: "איתא בגמ' בפ"ק דב"ב משה כתב ספרו ופרשת בלעם וספר איוב יטעון הטוען והלא פרשת בלעם בכלל התורה היא ומאי חדוש והלא דבר ידוע הוא שכל התורה מבראשית עד לעיני כל ישראל מפיו של הקב"ה לאזנו של משה... אלא דע כי כתובים כאן בקוצר בענין בלעם ובנבואתו ולישראל לפי שעה וגם קיצר הכתוב בענין חכמת קסמיו כמו שקצר בענין ע"ז של דוד אנוש שלא ספר בו הכתוב כלל, וחיבר בו אברהם אע"ה ספר שהיו בו ת' פרקים, וכן במלחמת מדין שהיה מפריח מלכי מדין באויר והוא פורח עמהם לולי ציץ הקדש שהפילם ונפלו חללים, ונראה מדעת רז"ל כי מרע"ה חיבר ספר לבד מה שכתוב בתורה ולשם ספר הענין באורך ונאבד הספר ההוא, כמו שנאבדו ספרים אחרים מכלל כ"ד ספר המקודשים מרוב אורך עול הגלות וטיט הצרות אשר טבענו בו אנחנו ואבותינו, השם ברחמי יוציאנו לרווחה במהרה בימינו אמן".

וכוונתו לדברי הזוהר פ' האזינו רצ"ט ע"ב: "א"ר אלעזר עד השתא לא שמענא מאסא דא ומספרא דא בר מזמנא חדא דאמר לי טייעא חדא דשמע לאבוי, דאסיא חד הוה ביומוי דכד הוה מסתכל בב"ב כד איהו בבי מרעיה הוה אמר דא חי ודא מת, והווי אמרין עליה דהוה זכאה קשוט דחיל חטאה וכל מאן דלא יכיל למדבק מה דאצטריך איהו הוה קני ויהיב מדיליה והוה אמרין דלית חכים בעלמא כגיניה ובצלותיה הוה עביד יתיר ממה דהוה עביד בידוי וכדדמי לן דא הוה ההוא אסיא, אמר ההוא טייעא ודאי ספרא דיליה בידי איהו דקא יריתנא מאבי אבא וכל מלוי דההוא ספרא כלהו אתייסדון על רזין דאורייתא ורזין סתימין אשכחנא ביה ומלין דאסוותא סגיין דאיהו אמר דלא יאות למפעל לון בר אי איהו דחיל חטאה ואינון ממה דהוה עביד בלעם דהוה לחיש לחישינן על מרע והוה אמר בפומי ואתסי מיז, וכלהו בריר לון בההוא ספרא, ואמר דא אסור ודא מותר למאן דחיל חטאה בגין דמרעין סגיין אמר דתלייא אסוותא דלהון בלחישו דפומא, ואינון מסטרא דנחש ומנהון מסטרא דקסם, וכל אינון דאסור לומר בפומא ואסור למעבד בעובדא הוה אמר עד דאשכחנא על מרעין ידיעאן דאצטריך לומר כך ולנדויי בנדוי ובשמתא על ההוא מרע ואיהו תוהא סגי לגבן, חדי ר' אלעזר וחדו חברייא א"ר אלעזר אי ההוא ספרא הוה לגבן נחמי מה איהו אמר, אנא אמסר במסירה על מנת לאחזאה לבוצינא קדישא, ותנינן א"ר אלעזר ההוא ספרא הוה בידי תריסר ירחי ואשכחנא ביה נהורין עלאין ויקירין, כד מטינא לאינון רזין דהוה מבלעם תוהנא, יומא חד לחישנא באתר חד והווי אתוון סלקן ונחתן עד דחמינא בחלמא ואמר לי מה לך למיעל בתחומא דלא דילך ולא אצטריך לך, אתערנא ואבאיש קמאי על רזין סתימין דהווי תמן, שדרנא להווא יודאי ור' יוסי בר' יהודה שמיה ויהיבנא ליה ספרא, וברזין דבלעם אשכחנא מאינון שמהן דמלאכין דשדר ליה בלק ולא הווי מסתדרן על תקונייהו כדקא יאות, אבל כמה זיני אסוותא אשכחנא ביה דקא מתתקני על תקוני אורייתא ורזין סתימין דילה, וחמינא דאינון בחסידותא וצלותין ובעותין לקודשא בריך הוא, ואי תימא דהוה עביד אסוותא בפסוקי אורייתא או ברזין דאורייתא ח"ו אלא הוה אמר רזין דאורייתא ועל ההוא רזא אפיק רזין דאסוותא דלא חמינא כההוא גוונא לעלמין, אמינא בריך רחמנא דאחכים לבני נשא מחכמתא דלעילא, ומאינון מלין דבלעם נסיבנא וחמינא בהו דלא הוה בעלמא חכים בחרשין כגיניה, אמינא בריך רחמנא דבטל מעלמא חרשין דלא יטעון בני נשא מבתר דחלתא דקודשא בריך הוא ית' וית' שמו אמן ע"כ".

¹² והג"ר צדוק הכהן בספר דובר צדק מ"ע א' כתב: "ואיתא בפרק קמא דב"ב משה כתב ספרו ופ' בלעם. פירוש שספרו נקרא חקיקת חכמתו שבמוחו. כידוע בזוהר דספר נקרא חכמה, ופ' בלעם הוא חוץ מחכמת משה רבינו ע"ה כי משה רבינו ע"ה הוא היפך זה ומול בית פעור כנ"ל, ולא היה יכול להשיג אותה חכמה הנפילה ובמטמוניות בדרך ארעי ומקרה, כי כל חכמתו של משה היה בפרהסיא ובהזמנה, כטעם לשון ויקרא [בא' דאלופו של עולם בגויה] רק אחר שהשיגה בלעם אז חזר משה וקלטן לאותן טיפי קרי דויקר וגו' והחזירם למקומן והכניסן תוך ספרו ועשה מחול קודש, כי בשעה שבלעם אמרן ודאי היה נחשבים לד' חול אצל בני ישראל, וכן היה באמת, רק כשכתבן משה בס"ת אז נעשו קודש ודברי אלוקים חיים".

מאמרי הפרשה - פרשת בלק תשפ"ג

ויש שכתב לשער שספר זה הוא "פנקסיה דבלעם" הנזכר בגמרא סנהדרין ק"ו ע"ב, דאיתא שם: "א"ל ההוא מינא לר' חנינא מי שמיע לך בלעם בר כמה הוה, א"ל מיכתב לא כתיב אלא מדכתיב אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם בר תלתין ותלת שנין או בר תלתין וארבע, א"ל שפיר קאמרת לדידי חזי לי **פנקסיה דבלעם** והוה כתיב ביה בר תלתין ותלת שנין בלעם הגירא כד קטיל יתיה פנחס ליסטאה".

ובימינו נמצאה בחפירות בתל דיר עלא שבעמק הירדן מצבה עתיקה שרובה פגום, ובראשו כתוב: "ספר בלעם ברבער איש חוזה אלהין ויאתו אלוה אלהן בלילה ויחז מזוה... (תרגום: "ספר בלעם בן בעור איש חוזה אלקים, ויבא אלקים אליו בלילה ויאמר לו..."), ואפשר שה'ספר' שהיה כתוב שם הוא פנקסיה דבלעם.

פירוש הרמ"ע מפאנו שהיא פרשה בספר יהושע

ומצאתי עוד פירוש נפלא בענין זה בספר עשרה מאמרות להרמ"ע מפאנו, במאמר חיקור דין ח"ה פ"ח, וזה לשונו: "לפיכך כתב משה פרשת בלעם והיא מגלה שמסר משה ליהושע ותחלתה ויתן משה למטה בני ראובן וסופה לשבט הלוי לא נתן משה נחלה וכו', דכתיב בה ואת בלעם בן בעור הקוסם הרגו בני ישראל בחרב על חלליהם, ומכאן דרשו בו ד' מיתות פורש בפסוק זה עונו ועונשו, ואידי דזוטרא פרשה זו טפלה יהושע לספרו".

ביאור דבריו, שמה שאמרו שמשה כתב פרשת בלעם אין הכוונה לענייני בלעם וברכותיו הכתובים בפרשת בלק, אלא הכוונה לפרשה שבספר יהושע פרק י"ג מפסוק ט"ו עד סוף הפרק, שמבוארים שם גבולות נחלת בני ראובן ובני גד וחצי שבט מנשה, וגבולות אלו הונחלו להם ע"י משה רבינו, ומה שנקראת פרשה זו "פרשת בלעם" הוא משום שכתוב בה (בפסוק כ"ב) "וְאֵת בְּלַעַם בֶּן בְּעוֹר הַקּוֹסֵם הִרְגוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּחָרֶב אֶל חַלְלֵיהֶם", ומפסוק זה דרשו בסנהדרין ק"ו (ע"א וע"ב) "ואת בלעם בן בעור הקוסם קוסם נביא הוא אמר רבי יוחנן בתחלה נביא ולבסוף קוסם כו' הרגו בני ישראל [בחרב] אל חלליהם אמר רב שקיימו בו ארבע מיתות סקילה ושריפה הרג וזנק", ולכן נקראת "פרשת בלעם" כי נתפרש בה עונו של בלעם ועונשו.

ובמגלה עמוקות פ' ואתחנן אופן קי"ח כתב: "גם בענין פרשת בלעם כתבו הקדמונים שהם י"ח פסוקים שבפ' יהושע שבהם מלחמות מדין והריגת בלעם, אבל בזוהר פ' ואת הברכה עמ' ע"א משמע שם ענין אחר בספרא דבלעם".

פירוש הגר"א שמשנה תורה ופרשת בלעם מפי עצמו אמרן

ונראה לענ"ד דהגר"א מפרש בענין זה פירוש חדש ונפלא, וכמו שיבואר:

דהנה בביאור הגר"א לתקו"ז תי' ל"ב (ד"ה אלא) מנה רבינו את כל החמישים מקומות שנוכרה יציאת מצרים בתורה, ואחר כך כתב: **"והן כ"ה בדברי השם יתברך וכ"ה בדברי משה במשנה תורה וספר בלעם שנאמר כאמרן מפי עצמו וכמו שכתוב משה מפי עצמו כו'".**

ולכאורה הדברים תמוהים שהרי כל התורה נאמרה מפי הקב"ה, ואיך כתב רבינו שמשנה תורה ופרשת בלעם הם דברי משה ושאר התורה הם דברי הקב"ה.

אכן כוונתו מבוארת על פי מה שכתב תלמידו המגיד מדובנא בספר אהל יעקב ריש פרשת דברים, וז"ל: **"והנה שאלתי את פי מורי ורבי הוא רבינו הקדוש הגאון החסיד מורינו ורבינו הרב אליהו מווילנא צוק"ל מה ההבדל בין התורה הקדושה ובין משנה תורה, ואמר לי כי הארבעה ספרים הראשונים היו נשמעים מפי הקב"ה בעצמו דרך גרונו של משה, לא כן ספר דברים היו ישראל שומעים את דברי הספר הזה כאשר שמעו דברי הנביאים אשר אחר משה, אשר הקב"ה אמר אל הנביא היום, וליום מחר הלך הנביא והשמיע החזון אל ישראל, ואם כן בעת אשר דיבר הנביא אל העם כבר היה נעתק ממנו הדיבור האלקי, כן היה ספר דברים נשמע אל ישראל מפי משה רבינו ע"ה בעצמו".**

ולפ"ז מבואר דזו היא כוונת הגר"א בתקו"ז הנ"ל, שספר משנה תורה ופרשת בלעם הם דברי משה כיון שתחילה נאמרו למשה מפי הקב"ה, ואחר כך הלך משה ואמר אותם לישראל מפי עצמו, אך שאר התורה הם דברי הקב"ה שאמר אותם בעצמו לישראל דרך גרונו של משה רבינו (ואמנם המגיד מדובנא כתב כן רק על ספר דברים, אך מדברי רבינו בתקו"ז למדנו דגם פרשת בלעם נאמרה מפי משה בעצמו).

ומה שכתב הגר"א "כמ"ש משה מפי עצמו כו'", כוונתו להא דאיתא במגילה ל"א ע"ב: "אמר אביי לא שנו אלא בקללות שבתורת כהנים אבל קללות שבמשנה תורה פוסק, מאי טעמא הללו בלשון רבים אמורות ומשה מפי הגבורה אמרן והללו בלשון יחיד אמורות **ומשה מפי עצמו אמרן**", ופירש הגר"א שאת כל משנה תורה אמר משה מפי עצמו כנ"ל (ורש"י שם פירש באופן אחר, וע"ע בתוס' רי"ד שם ובשו"ת רשב"ש סו"ס כ"א, ובאור החיים ריש דברים).

וכעין פירוש זה פירש המהר"ל בתפארת ישראל פרק מ"ג, וז"ל:

"וקודם שבאנו לבאר דבר זה, ראוי לך לדעת ההפרש שיש בין משנה תורה אשר בה גם הדברות השניות ובין שאר התורה. במסכת מגילה בפרק בתרא (לא א) אין מפסיקים בקללות, וקאמר אביי (מגילה לא ב) לא שנו אלא בקללות שבתורת כהנים אבל בקללות שבמשנה תורה מפסיקין, ואין בכך כלום, מאי טעמא, הללו מפי הקדוש ברוך הוא נאמרו ובלשון רבים נאמרו, והללו משה מפי עצמו אמרן ובלשון יחיד, עד כאן. ואין הכונה בזה חס ושלום שיאמר משה דבר מפי עצמו אף אות אחת. רק ההפרש שיש בין המשנה התורה ובין שאר התורה. כי התורה שנתן השם יתברך לישראל יש בה שתי בחינות, הבחינה האחת מצד השם יתברך אשר הוא נותן התורה. הבחינה השנית מצד ישראל המקבלים את התורה... ולפיכך התורה כולה חוץ ממשנה תורה שהוא החומש האחרון, ראוי שימצא בה הבחינה מצד הנותן, כי המקבל מקבל בסוף כאשר גמר הנותן את גזרת דבריו, ואז המקבל מקבל... ולפיכך כל דבור שנאמר בתורה אף משה היה מדבר אותו, מכל מקום היה כאילו השם יתברך מדבר. כי כל התורה שכך גזר וכך צוה השם יתברך, והיה השם יתברך נותן

מאמרי הפרשה - פרשת בלק תשפ"ג

הדבור בפיו. וכמו שכתוב בעשרה דברות "משה ידבר והאלהים יענו בקול". וכך היה בכל דבור שהיה מדבר משה, השם יתברך שם הדבור בפיו. אבל משנה תורה היה מדבר משה מעצמו, כמו השליח כאשר צוה לו המשלה. וזה פירוש מה שאמרו חכמים 'קללות שבמשנה תורה משה מפי עצמו אמרם', כלומר שלא היה השם יתברך נותן הדבור בפיו, שלא היה משנה תורה רק לקבל את התורה, והקבלה הוא על ידי מי שקרוב אל המקבל, כי המקבל הוא עיקר במשנה תורה. לכך היה זה על ידי משה רבינו עליו השלום שהוא קרוב אל המקבל, עכ"ל.

וכדברים הללו כתב גם רבינו המשנה ברורה בסי' תכ"ח ס"ק י"ח, וז"ל: "ומשה מפי עצמו אמרו שהרי במשנה תורה כתיב ידבק ה' בך ישלח ה' בך [שאף שהכל היה ע"י צווי השי"ת כמו שנאמר בסוף הפרשה אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה לכרות את בני ישראל וגו' עכ"ז בשעה שאמרן היה מפי עצמו] משא"כ בתו"כ הדברות נאמרו מפי הגבורה כי שכינה היתה מדברת מתוך גרונו של משה, שהרי אמרו בלשון משלחו ונתתי והפקדתי והשלכתי מי שהיכולת בידו לעשות כך".

ובראב"ן סי' י"ד כתב: "דאפילו מאן דלא דריש סמוכין בכל התורה, במשנה תורה דריש, וטעמא משום דכל התורה מפי הגבורה נאמרה ואין מוקדם ומאוחר, אבל משה שסידר משנה תורה פרשה אחר פרשה לא סידר אלא להדרש" (הובא בהגהות מהר"ב רנשבורג יבמות ד' ע"א), ולא ביאר למה דוקא את משנה תורה סידר משה רבינו יותר מכל התורה, אך לפי דברי הגר"א מבואר היטב.

ובמגילה ז' ע"א תניא: "כתב זאת מה שכתוב כאן, זכרון מה שכתוב במשנה תורה... דברי רבי יהושע, רבי אלעזר המודעי אומר כתב זאת מה שכתוב כאן ובמשנה תורה, זכרון מה שכתוב בנביאים", וכתב בצפנת פענח מהד"ת דף כ"ד טור א': "ור"ל דכל מקום שנאמר זכרון הוי במה שעבר ואינו הווה", וגם זה מבואר היטב לפי דברי הגר"א שאת משנה תורה אמר לישראל אחרי שנאמרו לו הדברים, נמצא שהוא בגדר זכרון מה שהיה.

אמנם עדיין יש לדעת מהו מקורו של הגר"א למה שכתב שגם פרשת בלעם נאמרה מפי משה רבינו בעצמו, ונראה לענ"ד ברור דכך פירש הגר"א את מה שאמרו חז"ל "משה כתב ספרו ופרשת בלעם", דהגר"א פירש ד"משה כתב ספרו" אין הכוונה לכל התורה, אלא רק לספר דברים, כי שאר התורה נאמרה מפי הקב"ה עצמו דרך גרונו של משה, וכתבתו היתה רק כמעתיק בעלמא, ואין זה נחשב "ספרו", ורק ספר דברים נקרא "ספרו" של משה, כיון שספר זה נאמר מפי משה רבינו בעצמו, וכן את פרשת בלעם אמר משה רבינו מפי עצמו ולא כמעתיק בעלמא, ולכן רק על ספר דברים ופרשת בלעם אמרו שמשנה רבינו כתבן.

ועי' במשך חכמה פ' ראה (יב, כז) שביאר בכמה מקומות בתנ"ך שכתוב "בספר משה" או "ספר תורת משה" שהכוונה היא רק לספר משנה תורה, שהוא 'ספרו' של משה, ע"ש, ודבריו מתאימים מאוד עם פ' הגר"א הנ"ל.

ובאדרת אליהו פרשת בלק כתב רבינו פירוש אחר בזה ע"פ סוד, וז"ל: "וכן משה רבינו גילה בתורה נו"ן פעמים יציאת מצרים וכמ"ש נ' שערי בינה נברא בעולם וכולן נתגלו למשה חסר א' והוא אנכי ה' אלקיך שאמר הקב"ה בעצמו... וכן הוא באיוב ששאל הקב"ה לו נו"ן שערי בינה אם נתגלו לו שבהן נברא כל מעשה בראשית, ואמר ידעתי כל כל תוכל, אע"פ שנעלם ממני ידעתי כי כל תוכל, שלכן אמרו משה כתב ספרו וספר איוב ופרשת בלעם".

פירוש נוסף של הגר"א שבפרשת בלעם יש מ"ט שערי בינה

ועוד כתב שם במהדורא רביעאה: "בארבע ברכות אלו של ישראל מרומז מ"ט שערי בינה, לכן כתב משה ספרו וספר בלעם, שהתורה מיוסדת על מ"ט שערי בינה ג"כ... ועשרת הדברות שער הנ'... וכן הוא מ"ט שערים באיוב במענה של הקב"ה, לכן כתב משה ספרו וספר בלעם וספר איוב".

ובפי' באר יצחק שם כתב: "ולכן מ"ט פעמים נזכר יצי"מ בכל פרשיות התורה שהם מ"ט שערי בינה כמ"ש רבינו ופעם החמישים בי' הדברות אנכי כו' אשר הוצאתיך כו'... והוא נגד שער הנ', והנה מ"ט ברכות מפי בלעם לישראל והחמישים הוא מפי הקב"ה בעצמו במ"ש לו תחילה כי ברוך הוא, והוא שער החמישים שתלוי בו ית' לבד ולא נגלה לשום בריה".

דהיינו שהתורה כוללת בתוכה מ"ט שערי בינה והשער הנ' בדיבור הראשון שבעשרת הדברות שמפי הגבורה שמענוהו, וכמו כן בברכות של בלעם רמזים כל המ"ט שערי בינה, והשער הנ' רמזו בדברי הקב"ה בעצמו לבלעם, וכן בספר איוב.

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים ושא"ס

תחבולות בלק עם בלעם

ויבואו אל בלעם ויאמרו לו כה אמר בלק בן צפור אל נא תמנע מהלוך אלי (כ"ב, ט"ז)

מלשונות הכתובים נראה, כי לאחר שבלק ביקש מבלעם פעמים ללכת לקלל את ישראל בשליחותו וראה שהוא מסרב, החליט לבסוף שלא לפנות אליו בבקשה ישירה כדי ללכת ולקלל את ישראל, אלא קודם כל להזמין אותו לפגישה ולדבר עמו כדבר מלך אל חבירו, וכך חשב שבתוך הדברים הוא יוכל לשכנע את בלעם לקלל את ישראל.

וכן מדויק בפסוקים שכן מתחילה שלח לו בלק בלשון מפורשת על כוונתו, שהיא: "ועתה לכה נא ארה לי את העם הזה". ולכן גם כאשר פונה הקב"ה לבלעם על מה שהגיע אליו: "מי האנשים האלה עמך", עונה לו בלעם בצורה מפורשת: "בלק בן צפור מלך מואב שלח אלי, הנה העם היוצא ממצרים וגו' לכה קבה לי אותו" וגו'. ולכך לא מן הנמנע שתשובתו המפורשת של הקב"ה היא: "לא תלך עמהם, לא תאור את העם כי ברוך הוא".

לאחר שראה בלק את סירובו המפורש של בלעם, החל לנהוג בערמה, ושוב לא דיבר עמו מפורשות על הקללה, אלא שלח לו שליחים רבים ונכבדים שרק בקשו ממנו: "כה אמר בלק בן צפור אל נע תמנע מהלוך אלי". כל הבקשה היתה: "קודם תבוא ונדבר!" ורק בתוך הדברים הוא השחיל: "ולכה נא קבה לי את העם הזה". ממילא ברגע שהגיעה בקשה מבלק רק להיפגש עם בלעם זאת, לא מנע זאת הקב"ה ממנו, ולכן נגלה לבלעם ואמר לו: "אם לקרוא לך באו האנשים", ר"ל אם כל מטרת שליחות אנשים אלה היא רק כדי לקרוא לך להפגש עם בלק, "קום" לך אתם, רק תדע ש: "ואך את הדבר אשר אדבר אליך אותו תעשה".

כאשר שמע בלעם שהקב"ה מתיר לו ללכת להיפגש עם בלק, שמח על אישור היציאה כמוצא שלל רב, ואע"פ שכל ההיתר היה רק להליכה על מנת להיפגש בלבד, מחשבתו הפנימית של בלעם היתה ברורה: ללכת על מנת לקלל. וכן פרש רש"י על הפסוק: "וילך עם שרי מואב", **לבו כלבם שוה** ע"כ.

וזה כעין מה שנאמר במגילה על המן ואחשוורוש, דגילו לנו חז"ל דשניהם רצו להרוג את ישראל, ולכן שמח אחשוורוש שרצונו העצמי נעשה ע"י המן. וגם כאן בלעם שהיה בעצמו שונא גדול לישראל ומעצמו רצה לכלותם, שמח בזה **שרצונו העצמי נעשה כעת בשליחות בלק**.

וזהו שנאמר: "ויחר אף ה' כי הולך הוא", ולכאורה אם כוונת הכתוב רק על הליכה בלבד, מה היה כעסו של ה', הלא הוא בעצמו נתן לו רשות ללכת. אלא פשוט שכוונת הכתוב להורות על מה שהיה בליבו, שרצה לקללם ועל מנת כן הלך. וכן מפורש בתרגום יונתן: "וּתְקִיף רוּגְזָא דְּיִי אַרְוּם אָזִיל הוּא לְטוּנִינּוּן", שתרגומו הוא: "וחזק רוגזו של יי כי הלך הוא לקללם", הרי שכל כעסו של הקב"ה היה, על מחשבתו הפנימית של בלעם, מחשבת הקללה, **שעל זה לא הסכים ה' שילך**, אלא רק על ההליכה בלבד. ולכן חרה אף הקב"ה על בלעם כיון שהוא לא נתן לו רשות לכת לקלל אלא רק לצאת ולהפגש עם בלק, ולכן יצא להיות לו לשטן בדרך ולהזכיר לו שאישור היציאה לבלק היה רק לפגישה ולא לקלל את ישראל.

ודברי הקב"ה שנאמרו ע"י המלאך, היו ברורים וחדים: "הנה אנוכי יצאתי לשטן", "כי עתה גם אתכה הרגתי ואותה החיתי". כיון שראה בלעם כי הקב"ה כועס עליו, הבין כי נתגלתה מזימתו ונתפס הוא בקלקלתו, וכל מה שיכל לטעון לזכותו הוא: "לא ידעתי כי אתה נצב לקראתי בדרך", ר"ל אתה ה', היודע מחשבות לבב ומה בליבות בני האדם, ויודע אתה כי יצאתי על מנת לקלל, ולא יצאתי כהוראתך המפורשת, ולכן: "ועתה אם רע בעיניך אשיבה לי" שכן למטרת יציאה זו לא קיבלתי ממך רשות לצאת, אלא רק לפגישה עם בלק בלבד.

אך הקב"ה, שאינו בא בטרוניא עם בריותיו, עונה לו בלשון: "לך עם האנשים ואפס את הדבר אשר אדבר אליך אותו תדבר". והנה מקודם ציווהו הקב"ה בלשון: "קום לך איתם ואך את הדבר אשר אדבר אליך אותו תעשה". ויש לדון: א. מדוע שם אמר "קום לך", וכאן רק: "לך". ב. מדוע שם אמר: "אותו תעשה", וכאן סיים: "אותו תדבר".

ויש לבאר לפי המהלך המבואר כאן, דמתחילה נתן לו הקב"ה רשות רק ללכת, ורשות זו היתה נתונה לו מתחילת המעשה, והרשות היתה על מעשה ההליכה ממש, ולכן אמר לו: "קום לך", ר"ל מלכתחילה הרשות בידך. וגם נתן לו אמון שאפילו מעשה ההליכה יהא בהיתר, וזהו: "אותו תעשה", שתכנין את מעשיך לפי דברי.

אך כאשר ראה הקב"ה כי בלעם בוגד באמונו, ויוצא לדרך על מנת לקלל, ונמצא כי תחילת מעשיו היו שלא כדין, ומעתה כבר לא ניתן להאמין בו, לכן גם כאשר נתן לו רשות ללכת, אמר לו: "לך עם האנשים", ר"ל אם ברצונך להתחרט על מעשיך הקודמים, ולקבל עליך ללכת רק לפגישה בלבד, אז לך עמהם, כהיתר של מכאן ולהבא. אמנם רמז לו הקב"ה, כי כבר אין לו אימון בו ובמעשיו, ולכן מכאן ולהבא הוא לוקח ממנו את כח הבחירה והופך אותו להיות "נשלט", ולא רק מעשיו, אלא אפילו פיו לא יהא ברשותו, ורק: "הדבר אשר אדבר אליך **אותו תדבר**", עם רצונך או ללא רצונך. וזהו לשון "אפס", שאינה כמו לשון "אך" היא רק מיעוט, אלא "אפס", ר"ל מכל וכל, דתדע שמכאן ואילך נוטל אני ממך את כח הדיבור העצמי מכיון שלא עמדת בנסיון, ולכן רק מה שה' ירצה, רק אותו אתה תדבר.

ולכן כאשר נפגשים בלק ובלעם לראשונה, מזכיר לו בלק לראשונה את עצתו להיפגש עמו רק לצורך פגישה בלבד ולא לצורך קללה, ולכן מיד כשפוגש אותו אומר לו: "הלא שלח שלחתי אליך לקרוא לך" ר"ל כל מטרת שליחותי היתה רק לקרוא לך שניפגש, ולכן: "למה לא הלכת אלי, האומנם לא אוכל כבודך", ורצונו היה בשאלה זו, מדוע התעכבת עד עתה, אם באמת כל הפגישה היתה רק למטרת פגישה, וכי הקב"ה מנע ממך זאת, הלא כאשר מטרת ההליכה רק לצורך פגישה, אין סיבה למנוע זאת.

אמנם בלעם ענה לו: וכי חושב אתה שהקב"ה אינו בוחן ליבות וכליות? הלא הוא בחן את מחשבותי עוד מעת שיצאתי לדרך, ושם לי מוקשים ומעכבים, עד כדי כך שהודיע לי שכח הדיבור ניטל ממני. ולכן אם דברייך באמת הם לקרוא לי לפגישה בלבד, אז: "הנה **באתי אליך**". אבל אם תרצה להמשיך ולדון עמי על מחשבתך האמיתית והסופית, לקלל את ישראל, אז תדע ש: "היכול אוכל דבר מאומה", אין בי שום תועלת מכאן ולהבא, שכן רק: "הדבר אשר ישים אלוהי בפי אותו אדבר", עם רצוני או ללא רצוני, ולכן כל תחבולותיך נועדו לכישלון.

ולכן גם בסוף המעשה, לאחר שבלק סופק את כפיו על ברכות בלעם היוצאות מפיו ללא שליטה, עונה לו בלעם בלשון: "לא אוכל לעבור את פי ה' לעשות טובה או רעה **מלבי** – אשר ידבר ה' אותו אדבר". בתיבות "רעה מלבי" רמז לו בלעם על כל המהלך המבואר כאן, דרצה לרמז לו כי הקב"ה שהוא בוחן ליבות וכליות, ידע מה בליבו מעת שיצא, ועל מחשבותיו הרעות שהיו בליבו, ולכן לא סמך עליו יותר ונטל ממנו את כח הדיבור. ולכן כיון שאף לבי בל עמי, כל שכן שפי ודיבורי אינם עמי. וזה מה שסמך, כיון שאפילו "רעה מלבי" איני יכול לעשות, זה מה שגרם ש: "אשר ידבר ה' אותו אדבר" אף ללא רצוני.

לפי ביאור זה, נבין את עומק דברי הנביא, המובאים בהפטרה, אשר אומר לישראל: "עמי, זכר נא מה **יעץ** בלק מואב", ורמז כאן על אותה עצה, שלא קרא לבלעם לצורך קללת ישראל אלא רק להיפגש עמו גרידא, שאת זה באמת לא מנע הקב"ה מבלעם, וכך קיוה בלק שפגישת שניהם תביא לכך שבסופו של דבר הוא יצליל להגיע לקללת ישראל. אך: "ומה **ענה אותו** בלעם בן בעור", שניטל ממנו כח הדיבור כנ"ל, ומהשוואת שניהם למדים כי שניהם היו באותה עצה, ושניהם חפצו להזיק לישראל באותה מידה, אלא שהקב"ה לא נתננו בידם, וזהו: "למען דעת צדקות ה'".

עפר יעקב

"מי מנה עפר יעקב" (כ"ג, י')

דבר אחר "עפר יעקב", אין חשבון במלות שהם מקיימין בעפר (דברים כ"ב, י), "לא תחרוש כסור ונחמור", (ויקרא י"ט, י"ט) "לא תזרע כלאים", אפר פרה, ועפר סוטה וכיולא בהם (רש"י)

יש לעמוד לבאר, איזה ענין מיוחד ראה בלעם במצוות הקשורות בעפר, יותר משאר מצוות שנצטוו בהם ישראל, ומה טעם הזכיר הוא רק מצוות שבעפר.

ת. ונראה לבאר, כי בא בלעם ללמדינו, כי יסוד המצוות מרתם היא לרומם ולקדש את האדם החומרי, אל הקדושה והרוחניות. שכן מצוות הם מלשון "צוותא", חיבור עם הקב"ה.

והנה העפר, משול הוא תמיד לחלק הפחות ביותר בבריאה, וכמ"ש חז"ל: "וכשהן יורדין, יורדין עד עפר". וכאן למדנו, כי המצוות נותנות משמעות רוחניות מרוממת, אפילו לעפר שהוא החלק הפחות בבריאה, וע"י שמקיימים בו מצוות, מקדשים את החומר, ונותנים משמעות רוחנית לקיומו בבריאה. ואם לעפר יש משמעות ע"י המצוות, ק"ו הוא על דבר בבריאה, שע"י המצוות יתקדש.

חלקו של ידיד / הרב משה יעקב הלוי קנר, מח"ס 'שפתי מלך' על הרמב"ם, כותב 'איגרת לידיד', טורונטו - קנדה

בענין חטאת קרייה רחמנא

וְהִיָּתָה לְעֵדוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמַרְתָּ לְמִי נָדָה חֲטָאתָ הִיא (יט, ט)
בספר 'כלי חמדה' בפרשתו, הביא ספק לענין פרה דמצינו דחטאת קרייה רחמנא, אם יש לשחטה לפני תמיד של הערביים, משום עשה דהשלמה.

והנה במקום שמצינו דפרה חטאת קרייה רחמנא בע"ז כ"ג: לענין נרבע ובחולין י"א. לענין טריפה, משמע שגזו"כ דחטאת הוא בעיקר בענין שיש לו דיני הקרבן לענין פסול ולענין קדושת הקרבן. והיינו שיש לנהוג עמו את דיני הקרבן, אולם בכל זאת אינו קרבן בעצם. וע' תוס' יבמות ע"ג. על דא' התם והזהר הטהור על הטמא, לימד על טבול יום שכשר בפרה - וא"ת מהיכא תיסק אדעתיה לפסול דאי משום דחטאת קרייה רחמנא הא לא דמי הזאה לשאר עבודה שהרי הזר כשר בה וי"ל מדקפיד קרא אהנחה במקום טהור.

ושאני עשה דהשלמה, הוא דין מיוחד בתמיד של שחר שצריך להקריב את כל הקרבנות אחריו דווקא וז"ל רש"י פסחים נ"ח. עלי' השלם - על תמיד של שחר השלם כל הקרבנות, ולא תשלימם על תמיד הערב, דלאחר תמיד הערב לא תקריב קרבן. ומסתברא דפרה לאו בכלל הקרבנות שצריך להשלים על תמיד של שחר.

שו"ר בתוס' חולין י"א. [ובר"ש פ"ב פרה מ"ג], לענין הא דפרה אינה עושה תמורה כדאי' בתמורה כ. - דגבי תמורה דנפקותא ליתא בגוף הפרה כלל לא שייך דרשא דחטאת קרייה רחמנא. והן הן הדברים לכאור' ואין ענין עשה דהשלמה נוגע לפרה.

*

[ובאותו ענין אי' ברמב"ם בהלכות פרה אדומה (פ"א הל"ט) נשחטה לשם חולין תפדה ואינה מכפרת, [מאבדת קדושת הגוף ודינה דקדשי בדק הבית דנפדית ולא כקדשי מזבח] ולכאור' קשה אמאי תפדה הא קדשים [ואפי' חטאת] שנשחטו לשם חולין כשרים, דשלא במינו אינו מחריב בה, וכ' בשם הגר"ח זצ"ל דהנה פרה אדומה הוי קדשי בדק הבית, וחטאת קרי ביה רחמנא, והיינו דהקדש דידה הוי בדק הבית, והקרבנה הוי חטאת וכל חלות דין חטאת שחל עלה הוא רק ע"י הקרבה, ולהכי פסול בפרה לשם חולין, דע"י הלשם חולין לא חל עלה תורת חטאת והוי רק קדשי בד"ה ותפדה, עכ"ד

ועל פי זה יישב בנו הגרי"ז זצ"ל, [פ"ד מהל' מעה"ק הי"א] הא דאי' ברמב"ם בהל' פרה אדומה (פ"ד הל"ג) וז"ל שחטה על מנת לאכול מבשרה או לשתות מדמה כשרה לפי שלא נאמר בה ריח ניחוח, עכ"ל, וכבר הקשה בכס"מ והא גם בשאר קרבנות אינם נפסלים אם חשב שלא לשם ריח ניחוח, אף שנאמר בהם לריח.

וכ' הגרי"ז על פי הנ"ל בשם הגר"ח, דסתמא דפרה אינה כסתמא דכל הזבחים, דסתמא דכל הזבחים, דאף קודם ההקרבה שם הזבח עלה, והפי' דסתמא לשמה היינו דע"כ מחשב לשמה, ואפילו מחשב בפירוש לא מצי עקר, ורק שלא לשמה הוי מדין מחשבה הפוסלת וכמוש"נ, אבל בפרה דלא חל עלה דין חטאת אלא ע"י עבודות, סתמא לשמה דידה היינו דנעשה כאילו חשב לשמה, וכשמחשב שלא לשמה ועוקר בפירוש באמת חסר כאן הלשמה].

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב

ג' דרגות - בנבואת בלעם

וַיִּקְרַ אֱלֹהִים אֶל בְּלַעַם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֵת שְׁבַעַת הַמְּזַבְּחֹת עֲרֹכְתִי וְאָעֵל פֶּר וְאֵיל בַּמִּזְבֵּחַ (כג, ד)
הנה שלשה פעמים התנבא בלעם בבואו לקלל את ישראל, ויש חילוקי דברים ביניהם.

בנבואה ראשונה נאמר:

"ויהי בבקר ויקח בלק את בלעם ויעלהו במות בעל וירא משם קצה העם. ויאמר בלעם אל בלק בנה לי בזה שבעה פרים ושבעה אילים.. ויאמר בלעם לבלק התיצב על עלתך ואלכה אולי יקרה ה' לקראתי ודבר מה יראני והגדתי לך וילך שפי. ויקר אלהים אל בלעם, ויאמר אליו את שבעת המזבחות ערכתי ואעל פר ואיל במזבח".

בנבואה שניה נאמר:

"ויקחהו שדה צפים אל ראש הפסגה ויבן שבעה מזבחת ויעל פר ואיל במזבח. ויאמר אל בלק התיצב כה על עלתך ואנכי אקרה כה. ויקר ה' אל בלעם וישם דבר בפיו.. וישא משלו ויאמר קום בלק ושמע האזינה עדי בנו צפר".

בנבואה שלשית נאמר:

"ויהאמר בלעם אל בלק בנה לי בזה שבעה מזבחת והכן לי בזה שבעה פרים ושבעה אילים.. וירא בלעם כי טוב בעיני ה' לברך את ישראל ולא הלך כפעם בפעם לקראת נחשים וישת אל המדבר פניו. וישא משלו ויאמר נאם בלעם בנו בער ונאם הגבר שתם העין. נאם שמע אמרי אל אשר מחזה שדי יחזה נפל וגלוי עינים".

- א. ומבואר שקודם לנבואה ראשונה, בלעם עשה כמה הכנות. א. ביקש מבלק שיבנה לו שבעה מזבחות. ב. בלעם 'הלך שפי'. ואילו קודם נבואה שניה לא מבואר בתורה שביקש שיבנה מזבחות אלא בנה מעצמו. וגם בלעם עמד ליד המזבח, כמו שכתוב 'אנכי אקרה כה' ולא הלך שפי. ואילו בנבואה שלישית התורה שלא הלך כפעם בפעם.
- ב. בנבואה ראשונה אמר בלעם "אולי יקרה ה' לקראתי". שהוא כמסופק אם ינבא, ובשאר נבואות לא נאמר כן.
- ג. עוד הוסיף בנבואה ראשונה לומר: "ודבר מה יראני והגדתי לך". ויש להבין מה רצה 'שיראה' לו.
- ד. בנבואה ראשונה נאמר: "ויקר אלהים אל בלעם". ובנבואה שניה נאמר: "ויקר ה' אל בלעם". ואילו בנבואה שלישית נאמר "ותהי עליו רוח אלהים".
- ה. בנבואה שניה אמר בלעם 'קום בלק' ואילו בראשונה ושלישית לא אמר כן. וכן הוסיף שם אביו של בלק "שמע האזינה עדי בנו צפר". [וגם צריך ביאור הכפילות 'שמע' - 'האזינה'].
- ו. בנבואה שלישית בעלם הזכיר שם אביו בעור, ואילו בב' הפעמים לא הזכיר שם אביו.

עוד יש להבין מה שאמר: "וילך שפי". שבאונקלוס ביאר שהלך יחידי, ובחז"ל (סנהדרין קה.) אמר רבי יוחנן: בלעם חיגר ברגלו אחת היה, שנאמר "וילך שפי". וצריך ביאור מה הענין הודעה זו שהלך 'יחידי' ושהיה 'חיגר'.

עוד יש להבין שבנבואה שלישית אמר: ג' פעמים 'נאום'. נאום בלעם בנו בער, נאום הגבר שתם העין, נאום שומע אמרי אל. וצריך להבין הכפילות. וכן יש להבין מדוע הזכיר גנותו שהיה 'שתום עין'. ועוד צריך ביאור שמיד אח"כ אמר ההפך 'גלוי עיניים'. וכן מדוע היה צריך להזכיר מה 'שנופל'.

נאום - 'בלעם בנו בער'

וביאר רבינו האלשיך זיע"א שהיה ג' דרגות בנבואתו, ורמזם במה שאמר ג' פעמים 'נאום'. כי בנבואה ראשונה היה ב' חסרונות א. שהיתה נבואתו מצד מדת הדין הנרמזת בשם 'אלהים'. ב. וכן שהייתה משתלשלת אליו ע"י צינורות חלאת טומאתו בו. וכמו שנכתב 'ויקר אלהים'. מלשון 'קרי' וטומאה. ועל גדר נבואה זו^כ קרא 'נאום בלעם בנו בער' כי כל מה שזכה לנבואה מסוג זה, היה רק משום שהיה גדול מאביו בחכמת טומאתו. אך שתי עיניו עדיין היו אטומים בשתי החסרונות, שהיה מתנבא ממדת אלהים, וגם על ידי צנורות טומאה וקרי.

ובזה יש לבאר מה שאמר בתחילה **אולי יקרה ה' לקראתי**. שהוא לשון מסופק אם ינבא, כי באמת בכדי להתנבא מצד הטומאה לא היה ספק אם יכול להתנבא, וכן לא היה צריך שום הכנה מוקדמת, אך עתה שרצה להתנבא מצד הרחמים [הנרמזת בשם הוי"ה], וכן שלא

^כ ולא על עצם מה שנתנבא בשלישית, ולכן דווקא כאן הזכיר שם אביו.

תהיה מצד טומאה, וכמו מדויק בלשון 'לקראתי' שהוא כמו מי שבא לקראת חברו להקביל פניו, ולא בלשון 'ויקר' שהוא קרי וטומאה. אמר בלשון 'אולי יקרה'.

ובשל כך הוסיף בלעם לעשות ב' הכנות קודם שהתנבא, א. ביקש מבלק שיבנה שבעה מזבחות ויקריב בכל אחד מהם פר ואיל. ב. וכן הלך 'שפי' דהיינו שהלך להתבודד כדרך נביאי ה' שהיו עושים כן בכדי להשיג גדר נבואה בשם ה' שהזכיר. ולזה הודגש בתורה עניין זה.

והטעם שבלעם רצה להתנבא בשם ה', לא היה זה לגודל צדקותו, אלא בכדי להוכיח לבלק שה' מדבר עמו, כי כששלח שיבוא אליו, אמר בלעם "מאן ה' לתתי הלוך עמכם". ובלק תמה בדבר מה לך עם ה' אלהי ישראל ואתה מצד הטומאה, ואיכה תאמר יקרה ה' לקראתי. ובוזה מבואר מה שאמר "ודבר מה יראני והגדתי לך". שהיינו שע"י הכנות אלו אוליי יוכל להראות לבלק ראייה מוחשית שה' דיבר עמו. ואמנם ה' לא נתן לו מבוקשו, כי מיד כתוב: "ויקר אלהים אל בלעם". דהיינו שגם נגלה אליו בצורת קרי וטומאה, וכן נגלה אליו מצד הדין [הנרמז בשם 'אלהים']^ל. וגם מבוקשו לתת הוכחה לבלק שיכול להתנבא מצד הקדושה לא נתן לו, וכמו שנאמר: "וישם ה' דבר בפי בלעם ויאמר שוב אל בלק וכה תדבר". ואפילו איזה 'דיבור' להגיד לבלק לא נתן לו, אלא שם דברים בפיו. שיאמר אותם, אבל לא היו מכוונים כדיבור לבלק כלל.

ובזה מבואר מה שהמשיך, "ויאמר אליו את שבעת המזבחות ערכתי ואעל פר ואיל במזבח". שתמה בלעם על זה שלא זכה לנבואה מצד הקדושה, שהרי עשה הכנה לדבר. ודייק לומר 'ערכתי' דהיינו שהוא מכוון לזכות על ידו.

נאום הגבר

והנה כשראה בלעם שלא קיבל נבואה כפי שרצה, חשב שהיה טעות במעשה הכנות, כי בפעם ראשונה הלך שפי, והתרחק מהמזבחות, ולזה בפעם השניה לא הלך שפי, אלא עמד ליד המזבח, וזה שאמר "התיצב כה על עלתך ואנכי אקרה כה". ויש לדייק בלשון שתיבת 'כה' כתובה עם דגש, לרמז שהוא בדומה 'לבטן מלאה', שיכוון לשפע שיבוא לשכינה הנקראת 'כה' במה שמעלה הקרבן, ואז עי"ז יזכה שיתנבא בשם ה'.

ואכן מיד נאמר "ויקר ה' אל בלעם". וזכה שנבואה שניה הייתה משם ה', אך עדיין היה על ידי השתלשלות צנורות הטומאה והקרי. וזהו אומרו שם "ויקר ה' אל בלעם". כי אף שהנבואה הייתה מאת מה', מ"מ בלעם קבלה ע"י קרי'.

ואמנם שינוי זה לא היה משום מעשיו של בלעם, אלא זכה לדבר זה משום שהתחיל לדבר טוב על ישראל. לכן הקב"ה העלהו מדרגה נוספת בנבואה כי זכות ברכת ישראל היה מכינו לשעשה. וגם למען תהיה ברכת ישראל הולכת ועולה, יוצאת בכל פעם מכח עליון גבוה ומשולל חלאת צנורות טומאה קו לקו.

ולכן בנבואה זו כתוב: "ויאמר לו בלק מה דבר ה'". שלא שאלו קודם כי כאן הייתה נבואתו מאת ה', ולכן בלעם אמר "קום בלק". כי כיון שעתה הנבואה היא מאת ה', ולזה אינו יכול לשבת אלא לעמוד. ולזה הוסיף שם אביו של בלק: "שמע האזינה עדי בנו צפור". כדי לומר שאף שהוא 'מלך', לפניו יתברך אינך אלא בלק. כי מלכותך לאפס ותוהו נחשב לפני מלכו של עולם?

ולזה כפל ואמר 'שמע' - 'האזינה'. כי שמיעה היא מרחוק, והאזנה היא מקרוב, (ילקו"ש ישעיה רפ"ז) כמו שנאמר "שמעו שמים והאזיני ארץ". ולזה אמר בלעם 'קום בלק ושמע'. כי רחוק הוא מה' יתברך. ואמנם יש כאן בחינת האזנה כי דבר ה' משתלשל על ידי 'בלעם' ולכן 'עדי בנו'.

ועל נבואה זו אמר 'ונאום הגבר שתם העין'. שבנאום שני כתוב בוא"ו החיבור כי בנבואה שניה נוסף בו בחינה שהתנבא מצד שם ה', אבל עדין היה זה בצורת 'קרי' ולכם אמר 'שתום עין' כי בנבואה זו היה פתוח בעין אחת. כי מצד אחד הייתה הנבואה מאת ה'. ומצד שני בצורת 'קרי'.

נאום שומע אמרי אל

ובנבואה השלישית זכה ששרתה עליו רוח אלהים קדושים, ולא היה ע"י קרי וטומאה. ועל נבואה זו אמר "נאם שמע אמרי אל אשר מחזה שדי יחזה נפל וגלוי עיניים". כי אז זכה שהנבואה מאת ה' וגם לא היה ע"י קרי, אמר 'וגלוי עיניים' כי עתה התנבא בשתי עיניו. אחד, שאין שורש מוצא נבואתו רק מהשם הגדול. שנית, שאינו על ידי השתלשלות קרי וטומאה, כי אם על ידי השתלשלות מדרגות הקדושה באומרו מחזה שדי יחזה.

ואמנם למרות זאת לא הייתה נבואתו במעלה הכי קדושה, וזה שאמר "אשר מחזה שדי יחזה" כי אמרו חז"ל (ב"ר מד, ו) שמחזה היא מדרגה הכי נמוכה שיש בנבואה^{לא}. וכן היה 'נופל'. שכיון שהיה ערל הייתה נבואתו בנפילה.

^ל עוד ביאר רבינו שהיה בזה גאווה מצד בלעם, שמארו רבותינו (תנחומא בלק יג) שבלק היה מנה בן פרס (המנה שווה יותר מהפרס) שגם אם לא היה הדיבור מאת ה', אלא דברי בלעם עצמו, ראוי לו להטות אזנו כי הוא לא בן גדולים אלא בנו של צפור.

^{לא} וז"ל: עשרה לשונות נקראת, נבואה, חזון, הטפה, דבור, אמירה, צווי, משא, משל, מליצה, חידה, ואיזו היא קשה שבכולן רבי אליעזר אמר 'חזון' שנאמר "חזות קשה הוגד לי". (ישעיה כא). גדול כחו של אברם שנדבר עמו בדיבור ובחזון, שנאמר "היה דבר ה' אל אברם במחזה".

מי הדעת □ תלמוד תורה בפרשת השבוע / הרב יוסף קסלר, מח"ס 'משנת ברכה', מודיעין עילית

בתי המדרשות בכל הדורות יונקים מכח יעקב אבינו

מה טבו אהליך יעקב משפנתיך ישראל (כד, ה)

ובתרגום יונתן בן עוזיאל "כמה יאוון הינון בתי מדרשיכון במשכנא די שמש בהון יעקב אבוכון וכו'".

הרי מתבאר בדברי התרגום יונתן דבר נפלא כי הבתי מדרשות שבכל דור ודור הם בתי מדרשות מיסודו של יעקב אבינו ורוחו של יעקב אבינו נמצאת בהם, שהרי כשבלעם רואה את הבתי מדרשות של ישראל שבמדבר הוא קורא אותם בתי מדרשות ששימש בהם יעקב אבינו, והוא נפלא למתבונן, הארה זו האיר את עינינו הגרמ"ש שפירא זצ"ל (זהב משבא).

ומצינו כבר שהתורה מגדירה את יעקב אבינו בתואר "יושב אהלים" ופירש רש"י אהלו של שם ואהלו של עבר, ובתרגום יונתן שם "ומשמש בבית מדרשא דעבר תבע אולפן מן קדם ה"י" הרי שהתורה מגדירה את יעקב אבינו בתואר יושב אהלים, שלא מצינו תואר כדוגמתו בתורה (מלבד יהושע בן נון שכתוב עליו "לא ימיש מתוך האהלי"). וראה עוד על הפסוק (בראשית ל"ג י"ז) "ויעקב נסע סכתה ויבן לו בית" איתא בתרגום יונתן "ובנא ליה בי מדרשא".

ויותר מצאנו אצל יעקב אבינו (בראשית מ"ו כ"ח) "ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו" שדרשו חז"ל לתקן לפניו בית תלמוד שמשם תצא הוראה.

וכשנתבונן בעצם הדברים המתבארים בתרגום יונתן כי בתי המדרשות יונקים מכח יעקב אבינו, ויותר מכך מבואר שיעקב אבינו שימש בבתי מדרשות אלו, לומדים אנו שבית מדרש הוא מציאות עצמית שיש לה מהות בפני עצמה, אין בית המדרש רק מקום ומשכן מציאותי הנצרך כדי ללמוד את התורה דא"כ מה השייכות ליעקב אבינו אלא יש כאן שורש מהותי ועמוק, וממילא יש לנו לעמוד על מהותו.

מעלות בית המדרש

ובמעלת בתי מדרשות מצאנו שבתי מדרשות הם המקום להשראת השכינה בישראל. ועיין במדרש רבה (ויק"ר יא ז) על אחז שאחז בתי כנסיות ובתי מדרשות אמר אם אין גדיים אין תיישים אין קטנים אין תלמידים וכו' אם אין תורה אין בתיכ"נ ובתימ"ד אם אין בתיכ"נ ובתימ"ד אין הקב"ה משרה שכינתו בישראל וכו' עיי"ש וכאן מבואר שהשראת השכינה בישראל תלויה בבהמ"ד, ועי' בגמ' מגילה כט. גלו לבבל שכינה עמהם, בבבל היכא אמר אביי בבי כנישתא דהוצל ובי כנישתא דשף ויתיב בנהרדעי, וכן ביומא כח: אברהם אבינו זקן ויושב בישיבה וכתב רבנו חננאל "ושכינה עמו", ועי' בברכות (דף ח') אין להקב"ה בעולמו אלא ד"א של הלכה בלבד, ועיין היטב בנפש החיים שער די פל"ד.

ועיין בספורנו (שמות כ"ה כ"ב) "כי בזה שרתה שכינה ותשרה בכל מקום אשר שם חכמי הדור אשר שם מגמת פניהם השכל וידוע אותי וכו'". וראה דברים נשגבים שכתב הרא"ש (ריש פ"ה דתמיד) שהכהנים היו קוראים ק"ש ומתפללים דוקא בלשכת הגזית "שתפילתו של אדם נשמעת במקום די אמות של תורה", הרי שאף שהיו בבית המקדש מ"מ התפילה נשמעת ביותר בלשכת הגזית שהם די אמות של תורה.

עוד זאת מבואר שבתי המדרשות הם הערבות למסירת התורה בישראל והעברת התורה מדור לדור, וכמבואר במדרש תנחומא (פרשת נח) ואף הקב"ה כרת ברית עם ישראל שלא תשכח תורה שבעל פה מפיהם ומפי זרעם עד סוף כל הדורות שנא' ואני זאת בריתי וכו' ולפיכך קבע הקב"ה שתי ישיבות לישראל שיהיו הוגין בתורה יומם ולילה ומתקבצין שתי פעמים בשנה באדר ובאלול מכל המקומות ונושאים ונותנים במלחמתה של תורה עד שמעמידין דבר על בוריו והלכה לאמתה ומביאים ראיה מן המקרא ומן המשנה ומן התלמוד כדי שלא יכשלו ישראל בד"ת וכו', ואותן שתי ישיבות לא ראו שבי ולא שמד וכו'. ע"כ, הרי שהבתי מדרשות וישיבות הם העומדים לישראל להעביר את דברי התורה מדור לדור, וע"ע במהרש"א בב"מ נט: וז"ל מהידוע כי הבתי מדרשות הוא דבר הכרחי לתורה כמ"ש בלעם דכולן חזרו לקללה חוץ מבתיכ"נ ובתימ"ד עכ"ל.

ענין זה של מסירת התורה שייך לבחינה הנמצאת בבית המדרש שהוא לימוד בחבורה ולימוד תלמיד מפי הרב. וזהו ששנינו באבות (פ"ב מ"ז) מרבה ישיבה מרבה חכמה, וברש"י שם מרבה ישיבה של תלמידי חכמים מרבה חכמה שמחדדין ומחכמין אותו וכו', והגר"א שם ציין לדברי הגמרא בתענית (ז.) ברזל בברזל וכו' שני תלמידי חכמים מחדדין זה את זה בהלכה וכו' והיינו דאמר רבי חנינא הרבה למדתי מרבותי ומחבירי יותר מרבותי ומתלמידי יותר מכולן ע"כ.

צורת בית המדרש

אך לגבי התנאים להעמדת בית המדרש המלמדים על מהות ואופי בית המדרש - הנה מצאנו דברים בהירים במאמרו של הגאון רבי אריה לייב מאלין (התבונה תש"ז) ונעתיק לשונו שם : וכמו שהיה רבינו ז"ל (רבי ירוחם ממיר) מבאר ענין יסוד בתי מדרשות בישראל, באמת כל הבריאה הריהי "בית המדרש גדול". כל הבריאה הריהי מחוברת ומדובקת לו ית', וקודם החטא באמת היסוד הוא "בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך", אלא שלאחר החטא שנתקלקלה הבריאה ונהרס "בית המדרש" של הבריאה, מהלך ודרך התיקון הוא לקבוע וליסד פנה אחת ולזככה בתכלית הזיכוך וששם יהיה הכל בשלימות כמקודם החטא. ומשום זה יסדו ותיקנו בני העליה של כל דור בתי מדרשות מקומות קבועים לקדושה, מקום עיון ומחשבה קדושה וטהורה מבלי שום תערובות של מחשבה זרה, מקום שכל עסקם וענינם בו הוא קדושה, זאת אומרת - חיבור ודיבוק בו ית', וכל הנכנס לשם נכנס למקום שכולו טהור ומזוכך מכל סיג ומתחבר תיכף עם הבורא ית', ושם השכינה שרויה, וע"י מהלך זה סוף סוף תתהווה ותחזור הבריאה למה שהיתה עכ"ל.

הרי מתבאר היסוד של מהות בית המדרש שהוא מקום מובדל מהבלי עולם הזה שהוא מקום בפני"ע מיועד ומיוחד לה' ולתורתו, ואף בתוך עולם הזה יש מקום בפני עצמו שכל כולו מעיד על מטרת הבריאה להיות דבק בה' יתעלה, וכפי שכתב שם עוד "לצמצם תורה בתוך אמה על אמה ד' אמות קבועים לתורה מקום להקב"ה בעולמו, פנה אחת שבה תשתמר תורה בטהרתה ולא יבואו בה זרים ופריצים ויחללוה".

עוד נראה ביסוד הדברים המעמידים את צורת בית המדרש, וזה יש ללמוד מלשון התרגום יונתן על הפסוק יושב אהלים "ומשמש בבי מדרשא דעבר תבע אולפן מן

קדם ה"י הרי שההגדרה של יושב בית המדרש הוא "תבע אולפן מן קדם ה"י דהיינו התביעה והביקוש ללמוד תורת ה', וביותר נראה שעל שם זה נקרא **בית המדרש** שהוא לשון **דרישה** דהיינו ביקוש ותביעה.

וכן מתבאר על הפסוק (בראשית כ"ה כ"ב) "ותלך לדרש את ה"י תרגם אונקלוס ואזלת למתבע אולפן מן קדם ה', וכן מבואר בשמות (י"ח ט"ו) בפרשת יתרו שבאו כל ישראל לשאול דבר הלכה ממשה רבנו כתיב "כי יבא אלי העם לדרש אלקים" ותרגם בתרגום אונקלוס וכן בתרגום יונתן "למתבע אולפן מן קדם ה"י, וכן פירש שם רש"י, הרי שדרישת אלקים פירושו תביעת אולפן מן קדם ה', אמנם הרמב"ן בשני מקומות אלו חולק דאיירי על תפילה כיון דלא מצאנו דרישה אצל ה' רק להתפלל, (ויש לציין שאף בתרגום יב"ע פירש לשון תפילה לגבי רבקה).

עוד מצאנו לשון ביקוש על ההולך ללמוד תורה בבית המדרש דכתיב בשמות (ל"ג ז') "ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה הרחק מן המחנה וקרא לו אהל מועד והיה כל מבקש ה' יצא אל אהל מועד וכו'" ובתרגום אונקלוס "וקרי ליה משכן בית אולפנא ויהי כל דתבע אולפן מן קדם ה' נפק למשכן בית אולפנא" ושם רש"י מפרש "והיה קורא לו אהל מועד הוא בית ועד למבקשי תורה", ועל הפסוק "והיה כל מבקש ה"י פירש רש"י מכאן למבקש פני זקן כמקבל פני שכינה, [ובגמ' בברכות (סג):] דרשו מפסוק זה על ההולך למקום רחוק ללמוד תורה שהתורה קראה אותו מבקש ה', ומשמע לכאוי דוקא מצד שהוא מקום רחוק אמנם רש"י פירש על כל מקבל פני זקן שהתורה קוראתו מבקש ה' ויל"ע].

ובזה יש לפרש מה שהתורה הגדירה את בית המדרש דוקא בלשון "אהל" כדכתיב "יושב אהלים" וכן בפסוק "אדם כי ימות באהל" דרשו חז"ל על הממית עצמו באהלה של תורה (וכן בברכות טו: נסמכו אהלים לנחלים וכו') ויש להתבונן מה שיידך לימוד התורה דוקא לאהל ולא בית או מקום, ובפרט הלשון יושב אהלים שבא בתורת תואר שבו התורה מגדירה את יושב בית המדרש וקשה היכן נרמז בשם אהל את בית המדרש.

אלא שמהות אהל הוא ארעי ואין בו קביעות אלא הוא ניטל ממקום למקום לפי המטרה שלשמה הוא נצרך משא"כ בית שהוא קבוע לימים מרובים והוא עובר בירושה ונמכר לאחרים ואף הבעלים עצמו משנה את ייעודו לפי רצונו אבל אהל

שאינן לו קיום הרי כל נטייתו והאהלתו מבטא את המטרה לשמה הוא נועד, ובזה ניכרו מעלות בית המדרש שכל ייעודו הוא לבקשת דבר ה' וכמתבאר שיושב ביהמ"ד הוא דורש ותובע אולפן מן קדם ה' וכן בחינה נוספת במהות בית המדרש שהוא מובדל מכל העולם לצורך מטרה זו מתבטאת במושג אהל בכך שכל יחוד ויעוד בית המדרש הוא רק לשמוע דבר ה'.

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

כל יהודי שליח של בורא עולם

במדבר פרשת בלק כב פסוק ד ובלק בן צפור מלך למואב בעת ההוא: (ו) ועתה לכהנא ארהלי אתהעם הזה כי עצום הוא ממני אולי אוכל נכהיבו ואגרשנו מזהארץ כי ידעתי את אשריתברך מברך ואשר תאר יואר: (ח) ויאמר אליהם לינו פה הלילה והשבת אתכם דבר באשר ידבר יקח אלי וישבו שרימואב עםבלעם: (יב) ויאמר אליהם אלבלעם לא תלך עמכם לא תאר אתהעם כי ברוך הוא: (יג) ויקם בלעם בבקר ויאמר אלישרי בלק לבו אליארצכם כי מאן יקח לתתי לחלף עמכם: (יד) ויקומו שרי מואב ויבאו אלבלק ויאמרו מאן בלעם הלך עמנו: (טו) ויסף עוד בלק שלח שרים רבים ונכבדים מאלה: (טז) ויבאו אלבלעם ויאמרו לו פה אמר בלק בןצפור אלינא תמנע מחלף אלי: (יז) כיכבר אכבדך מאד וכל אשריתאמר אלי אעשה ולכהנא קבדלי את העם הזה: (יח) ויען בלעם ויאמר אליעבדי בלק אםיתןלי בלק מלא ביתו כסף וזהב לא אוכל לעבר אתפי יקח אליה לעשות קמנה או גדולה: (יט) ועתה שבו נא בזה גסאתם הלילה ואדעה מהיסף יקח דבר עמי: (כ) ויבא אליהם אלבלעם לילה ויאמר לו אםילקרא לך באו האנשים קום לך אתם ואף אתיהדר אשראדבר אליך אתו תעשה: שאלות:

א) בפרשה מסופר על בלעם שהקב"ה נתן לו נבואה עד שקיבל את התואר המפורסם בין אומות העולם שאת אשר תברך מבורך ואשר תאור יואר, ויתר מכך יודע דעת עליון ומחזה שדי יחזה, והשאלה כיצד ומדוע זכה לזה? ב) זאת ועוד בתחילה ניתן רשות ללכת ולאחר מכן המלאך עוצרו בדרך ונגלה אליו בסוף וחרבו שלופה כנגדו ואומר לו לולי האתון נמתה היה הורגו הדבר נראה סותר? ג) ומה המסר שיש בשם הפרשה שנקראת בלק? הלך הרוחות בזמננו:

הנה כאשר נתבונן בזמננו את רוח ההנהגה נראה כי שני סוגי הנהגה בעם יש את ההנהגה הפוליטית ויש את ההנהגה התורנית וההבדל תהומי בניהן, הדברים ידועים לכל שלפני כל בחירות יש חנופות של אנשי הפוליטיקה בכדי לגרוף כמה שיותר קולות להגיע אל הנהגה ציבורית, ובאותו זמן אפשר לראות איך שמתחברים לכל אחד ומנסים להשפיע בכל דרך לעוד קול, ומרשים לעצמן לרדת אל העם ולהתחכך איתו בכל מיני הזדמנויות ומניחים את הכבוד ואת היוקרה בצד כי יודעים שבלעדי זה לא יהיה לו קיום, ואף מבטיחים הבטחות עד בלי די שכאשר יעלו לתפקיד הנחשק יעשו חיל, אולם לצערנו המציאות שונה לחלוטין ולאחר שעולים ומקבלים את התפקיד מתנתקים מהציבור וכבר לא ניתן להתקרב ולא לדבר כי יש הרבה מחיצות המונעות השגתם וקשר עמהם ומתעלמים מכל ההבטחות שהבטיחו בטענה פשוטה מה שרואים מכאן לא רואים משם והכל עורבא פרח, ואף מתרברים על הציבור במעמדם, וישנם יותר מכך מנצלים את מעמדם הציבורי לעשוק ולגזול רכוש הציבור כאשר אנו עדים בתקופתנו עד כמה ראשי רשויות נחקרים על מעשה שחיתות, ובמקום לשרת את הציבור ולדאוג לטובתו מנצלים את הבמה להרבות רכוש ולהעצים את מעמדם, אולם ההנהגה הרוחנית אשר פועלת ברוח התורה אינה כך אלא כל גדול וכל איש ציבור יודע שתכליתו בתפקידו שניתן לו הוא שליחות ממרום למען לשרת את טובת הציבור והמפתח להצלחת התפקיד הוא כמה שיותר מסייע לכלל, כי זהו תכליתו בעולמו של איש ציבור לפי שורשי נשמתו עליו לתקן בהיקף גדול יותר, ולכן עילת העילות ומסובב הסיבות מגלגל את האדם לאותו מעמד כי אפילו ריש גרנותא מן שמיא, דהיינו כל תפקיד ציבורי הוא הוכרו עליו משמים כי רק הקב"ה שהוא היוצר והבורא אשר יודע כל נשמה ותכליתה בעולם מגלגל הדברים שיתאפשר לתקן את חלקו השייך לשורשי נשמתו בימי חלדו עלי אדמות ולזאת טובת הכלל לנגד עיניהם ונהגים בענווה ובוזה נבא לפרשתנו.

מעשה שהיה כיצד נהג בגדולתו והצליח:
מסופר על רועה צאן יהודי שהיה רועה בשדות את צאנו ומחלל בחליל, פעם יצא המלך לצוד ציד ועבר באותו אזור שנמצא בו הרועה ושמע את ניגוני החליל ונמשך המלך מפאת הנעימות שהיה בניגון שלו, התקרב אליו המלך וביקשו האם יהיה מוכן לעזוב את מרעה הצאן ולבא אליו לחלל עבורו ויקבל שכרו בהיות ונהנה מאוד מניגוניו, כמובן שהסכים והיה בא למלך ומנגן לו והמלך נהנה מאוד, והיה המלך משוחח איתו וראה שאינו סתם

רועה צאן אלא פיקח גדול ומצא חן בעיניו ולכן קידמו בתפקידו עד שעשאו שר האוצר של המלך בגלל פיקחותו ונאמנותו, אולם היו אשר קינאו בו בפרט שהוא יהודי לכן היו תמיד מנסים לספר בנגותו למלך אך המלך לא היה מאמין להם, פעם העלילו עליו כי הוא גונב מאוצרות המלך ולכן יש לו עושר, ואם המלך אינו מאמין שיבא לביתו בהפתעה ויחפש וימצא אצלו רכוש גנוב, אכן שכנעו את המלך והודיע לשר האוצר בהפתעה כי הוא רוצה כעת ללכת לביתו עם פמלייתו, כמוכן שקיבל את בקשת המלך והלכו מיד לביתו וציוה המלך לחפש בכל הבית כך היו עוברים מחדר לחדר ורואים שכל הבית פשוט אין בו מראה ראוותני ולא עושר עד שהגיעו לחדר אחרון שהיה נעול וביקשו המלך לפתוח, אך התחנן למלך שרק את החדר הזה לא יפתחו, אולם בדיוק הפוך התוצאה שהדבר מהווה סימן ששם נמצא כל האוצר ולכן לא עזרו לו כל תחנוניו ונאלץ לפתוח וכבר אויביו שמחו שתפסו אותו, אולם להפתעת כולם מצאו חדר ריק ובו תרמיל מקל וחליל, שאלו המלך מדוע לא רצית לפתוח הרי אין בו כלום ומה ההסבר לחפצים האלו, השיבו שמא שלקחו המלך לארמון וגידלו פיחד שלא יתגאה ויזלזל בכני אדם מחמת תפקידו, ולכן נהג שבכל יום נכנס לחדר ולובש את תרמילו ואוחז את מקלו ויושב ומחלל בכדי שלא ישכח מהיכן הוא בא ועל ידי זה יתפקד בצורה טובה ובמאור פנים לכל אדם, שמח המלך בדבריו וגידלו מעל כל השרים והעניש את אויביו שהעלילו עליו.

ההבדל בין מנהיגי ישראל למנהיגי אומות העולם:.

ומתריצים הז"ל בכדי שלא יהיה פתחון פה לאומות העולם לכן נתן להם נביא כמושה, ואלו הן דברי הז"ל במדרש במדבר רבה (וילנא) פרשת בלק פרשה כ-א וירא בלק בן צפור זש"ה [זה שאמר הכתוב] [דברים לב] הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט לא הניח הקב"ה לעובדי כוכבים פתחון פה לע"ל לומר שאתה רחוקתנו, מה עשה הקב"ה כשם שהעמיד מלכים וחכמים ונביאים לישראל כך העמיד לעובדי כוכבים, העמיד שלמה מלך על ישראל ועל כל הארץ, וכן עשה לנ"נ [לנבוכדנצר], זה בנה בהמ"ק [בית המקדש] ואמר כמה רננות ותחנונים, וזה החריבו וחרף ונדף ואמר [ישעיה יד] אעלה על במתי עב, נתן לדוד עושר ולקח הבית לשמו, ונתן להמן עושר ולקח אומה שלימה לטובהחה, כל גדולה שנטלו ישראל את מוצא שנטלו האומות, כיוצא בה העמיד משה לישראל, ובלעם לעובדי כוכבים, ראה מה בין נביאי ישראל לנביאי עובדי כוכבים, נביאי ישראל מזהירין את ישראל מן העבירות, שנא' [יחזקאל ג] ואתה בן אדם צופה נתתיך וגו', ונביא שעמד מן הגוים העמיד פרצה לאבד את הבריות מן העולם, ולא עוד אלא שכל הנביאים היו במדת רחמים על ישראל ועל עובדי כוכבים, שכן ירמיה אומר [ירמיה מח] לבי למואב כחלילים יהמה, וכן יחזקאל [יחזקאל כז] בן אדם שא על צור קינה, וזה אכזרי עמד לעקור אומה שלימה חנם על לא דבר ע"כ. עוד מבואר במסכת חולין דף פט ע"א אמר רבי יוחנן משום רבי אלעזר בר' שמעון כל מקום שאתה מוצא דבריו של רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי בהגדה עשה אזניך כאפרכסת, [דברים ז'] לא מרכבם מכל העמים חשק ה' בכם וגו', אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל חושקני בכם, שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה אתם ממעטין עצמכם לפני, נתתי גדולה לאברהם אמר לפני [בראשית י"ח] ואנכי עפר ואפר, למשה ואהרן אמר [שמות ט"ז] ונחנו מה, לדוד אמר [תהלים כ"ב] ואנכי תולעת ולא איש, אבל עובדי כוכבים אינן כן, נתתי גדולה לנמרוד אמר [בראשית י"א] הבה נבנה לנו עיר, לפרעה אמר [שמות ה'] מי ה', לסנחריב אמר [מלכים ב' י"ח] מי בכל אלהי הארצות וגו', לנבוכדנצר אמר [ישעיהו י"ד] אעלה על במתי עב, לחירם מלך צור אמר [יחזקאל כ"ח] מושב אלהים ישבתי בלב ימים ע"כ. הראת לדעת את ההבדל בין מנהיגי ישראל אשר מקטינים עצמן ואינם מנצלים את הגדולה לשררה לעומת מנהיגי אומות העולם שמנצלים את הגדולה לגאווה שררה וכבוד.

הסוד להצלחה בהנהגה שלעולם לא ישכח מהיכן הוא בא:

והסוד להצלחה במשימה לא לשכוח מאין באת, כמאמר הז"ל בבראשית רבה (וילנא) פרשת לך לך ארבעה הם שיצא להם מונויטין בעולם, אברהם, ואעשך לגוי גדול יצא לו מונויטין, ומהו מונויטין שלו זקן וזקנה מיכן בחור ובתולה מיכן, יהושע (יהושע ו) ויהי ה' את יהושע ויהי שמעו בכל הארץ יצא לו מונויטין בעולם מהו שור מיכן וראם מיכן ע"ש (דברים לג) בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו, דוד (דברי הימים יד יז) ויצא שם דוד בכל הארצות יצא לו מונויטין בעולם, ומה היה מונויטין שלו מקל ותרמיל מיכן ומגדל מיכן ע"ש (שיר השירים ד) כמגדל דויד צוארך, מרדכי (אסתר ט) כי גדול מרדכי בבית המלך ושמעו הולך בכל המדינות, יצא לו מונויטין, ומה מונויטין שלו שק ואפר מיכן ועטרת זהב מיכן. ופירש במהרש"א בח"א דהכל קאי על אברהם ושרה ועשה מטבע זכר לנס שחזרו לנערותם וילדו. וכוונת הז"ל בזה ללמדנו על מנהיגי עם ישראל שלעולם אינם שוכחים את קטנותם גם לאחר שקיבלו גדולה ומעמד אלא אברהם שם תמיד לנגד עיניו שהיה כבר זקן ונעשה להם נס שחזרו כבחור ובתולה, דוד גם בגדולתו זכר את מקלו שהיה רועה את הצאן, יהושע עשה לו סימן שהכל בזכות אבות יוסף

הצדיק, ומרדכי גם בגדולתו זכר את שקו, ובזכות זה שמקטינים עצמן וזוכרים את עברם וחסדיו של הקב"ה זוכים שיש קיום לגדולתם, היות ורק כך יודעים לנצל את מעמדם ותפקידם לשרת את כלל ישראל.

כל תפקיד הוא שליחות של בורא עולם:

בכדי להבין את עומקן של הדברים מדוע יש הבדל בהנהגה של גדולי ומנהיגי ישראל למנהיגי אומות העולם, עם ישראל יודע כי כל תפקיד הוא שליחות של הבורא יתברך לעשות רצונו ולא הגדולה לצורך הכבוד והכסף, לעומת אומות העולם שאינם רואים בתפקיד את השליחות של בורא עולם ולזאת מנצלים את תפקידם למלא את תאוותם כבודם והונם, וכמבואר בפרקי אבות פ"ה (יט) כָּל מִי שֵׁישׁ בְּיָדוֹ שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הִלְלוּ, מִתְלַמְּדוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ. וְשֹׁלֵשָׁה דְּבָרִים אֶהְרִים, מִתְלַמְּדוֹ שֶׁל בְּלָעַם הָרָשָׁע. עַיִן מִזְכָּה, וְרוּחַ נְמוּכָה, וְנֶפֶשׁ שְׁפֹלָה, מִתְלַמְּדוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ. עַיִן רָעָה, וְרוּחַ גְּבוּהָה, וְנֶפֶשׁ רַחֲבָה, מִתְלַמְּדוֹ שֶׁל בְּלָעַם הָרָשָׁע. מִה בֵּין תְּלַמְּדוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ לְתַלְמִידוֹ שֶׁל בְּלָעַם הָרָשָׁע. תְּלַמְּדוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, אוֹכְלִין בְּעוֹלָם הַזֶּה וְנוֹחְלִין בְּעוֹלָם הַבָּא, שְׁנַאֲמַר (משלי ח), לְהַנְחִיל אֶתְּבִי יֵשׁ, וְאַצְרְתִּיהֶם אֲמַלֵּא. אָבֵל תְּלַמְּדוֹ שֶׁל בְּלָעַם הָרָשָׁע יוֹרְשִׁין גֵּיהֶנֶם וְיוֹרְדִין לְבָאָר שַׁחַת, שְׁנַאֲמַר (תהלים נה), וְאַתָּה אֱלֹהִים תּוֹרִידֶם לְבָאָר שַׁחַת, אֲנִישֵׁי דְמִים וּמְרֻמָּה לֹא יִחַצּוּ יְמִיהֶם, וְאֲנִי אֲבָטַח בָּךְ: ולזאת יש שני סוגי מנהיגים יש מנהיגי ישראל למרות הגדולה אינם נוהגים בשררה על הציבור ומנצלים את מעמדם להטיב ולשרת את העם ולא למלא תאוותם, ומאידיך מנהיגי אומות העולם מנצלים את מעמדם לרעה להתגאות ולמלא תאוותם, לכך נכתבה פרשת בלעם ללמדנו מוסר גדול מה שליחותו של האדם בעולם ואת סוד הצלחת החיים, כי הנה בלעם קיבל גדולה אך ניצל אותה לרעה ולכן אבד מהעולם בבזיון, ולכן מנהיגי עם ישראל שזכו לגדולה ונצלו אותה לטובה כיצד לשרת ולסייע לעם זכו שהגדולה נשארה בידם. והקב"ה רצה להראות לבלעם שאין ערך לגדולתו כאשר מתגאה ומנצל לרעה את כוחו שקיבל מהשמים, ולזאת בתחילה הרשה לו ללכת בכדי שבסוף יראה לו שהאתון יודעת יותר ממנו שהיא ראתה את המלאך והוא הודה שלא ראה את המלאך לעיני עבדי בלק איזה השפלה ובזיון כי המתגאה הקב"ה משפילו והמקטין עצמו הקב"ה מגדילו. ובדומה לכך בלק אמרו הז"ל במדרש אגדה (בוכר) במדבר פרק כב פסוק ד ובלק בן צפור מלך למואב בעת ההיא. שלא היה ראוי למלכות, אלא לפי העת המליכותו מואבים עליהם: והובא ברש"י. התורה מלמדת אותנו שבלק בסך הכל מינו אותו למלך זמני בעת ההיא וכבר ניצל את תפקידו ומעמדו לרעה לשכור את בלעם לאבד אומה שלימה, ובסופו של דבר הפסיד הכל, וזה המסר בשם הפרשה בלק שהוא סמל ודוגמה לכל אדם שמנצל את הגדולה והתפקיד לרעה.

דברי הרמב"ם כיצד צריך להנהיג:

וכך כתב הרמב"ם הלכות מלכים פרק ב הלכה ו כדרך שהלק לו הכתוב הכבוד הגדול, וחייב הכל בכבודו, כך צוהו להיות לבו בקרבו שפל וחלל שנאמר ולבי חלל בקרבי, ולא ינהג גמות לב בישראל יתר מדאי, שנאמר לבלתי רום לבבו מאחיו, ויהיה חונן ומרחם לקטנים וגדולים, ויצא ויבא בחפציהם ובטובתם, ויחוס על כבוד קטן שבקטנים, וכשמדבר אל כל הקהל בלשון רבים ידבר רכות, שנאמר שמעוני אחי ועמי, ואומר אם היום תהיה עבד לעם הזה וגו', לעולם יתנהג בענוה יתירה, אין לנו גדול ממשה רבינו והוא אומר ונחנו מה לא עלינו תלונותיכם, ויסבול טרחם ומשאם ותלונותם וקצפם כאשר ישא האומן את היונק, רועה קראו הכתוב, לרעות ביעקב עמו, ודרכו של רועה מפורש בקבלה כרועה עדרו ירעה בורועו יקבץ מלאים ובחיקו ישא וגו'.

לכל אדם יש שליחות מהבורא יתברך בעולם:

ובעצם אין הדבר נוגע רק למנהיגי הציבור אלא כל יהודי יש לו שליחות מהבורא יתברך בעולם כמבואר במסכת נדה דף ל ע"ב דרש רבי שמלאי: למה הולד דומה במעי אמו וכו'. ונר דלוק לו על ראשו וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו, וכו' ואין לך ימים שאדם שרוי בטובה יותר מאותן הימים, וכו' ומלמדו אתו כל התורה כולה, וכו' ואינו יוצא משם עד שמשביעין אותו, וכו' ומה היא השבועה שמשביעין אותו – תהי צדיק ואל תהי רשע, ואפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה – היה בעיניך כרשע. והוי יודע שהקב"ה מהור ומשרתו מהורים, ונשמה שנתן בך מהורה היא, אם אתה משמרה בטהרה – מוטב, ואם לאו – הריני נוטלה ממך ע"כ. מבואר שכל נשמה לפני שיוורדת לעולם הקב"ה מצווה עליה את השליחות שמוטלת עליה בעולם הזה ואף משביעים אותה לבצע את השליחות, ומכאן למד אברהם אבינו כאשר צוה את אלעזר עבדו לעשות שליחות להשביעו על קיום השליחות וכך יעקב אבינו צוה את יוסף על השליחות והשביעו, [ואגב מכאן למדו העולם להשביע אמונים על כל מינוי לתפקיד בכל מערכות השילמון שימלא את תפקידו ושליחותו נאמנה] כך שבעצם כל אדם נשלח לעולם לבצע רצון השם יתברך ובכל חי האדם צריך להתבונן בכל מעשה שעושה כמה ואיך הוא מקיים את השליחות שנשבע עליה, והדבר בא לידי ביטוי בכל מעשה האדם לאורך כל היום וכן בין אדם לחברו כלפי הוריו וכלפי הבן זוג וכלפי הילדים וכלפי התלמידים והעובדים וכדומא כיון שהקב"ה אשר יודע כל נשמה את השליחות שלה בעולם מתכנן את צעדיו בכדי שיוכל למלא את שליחותו, ועוד יותר כאשר זוכה לאיזה תפקיד צבורי הרי גודלת המחויבות יותר שנשלח

לשליחות יותר גדולה לנצל את תפקידו לעשות רצון השם, כך שאין מקום לגאווה או לניצול לרעה את מעמדו כיון שהוא מועל בתפקידו ומיפר את שבועתו אשר נשבע לבורא עולם לפני ביאתו לעולם.

עם ישראל בני מלכים

אדם המולך בעצמו ואינו נמשך אחר תאוותיו ויודע לנצל את מעמדו למלא תפקידו הוא נקרא מלך כעין שאמרו חז"ל מאן מלכי רבנן, ואכן אמרו כי צורת עמידתו והליכתו של האדם שונה משל הבהמה ומורה על מעלתו וייחודו. הבהמה הולכת כשראשה מופנה כלפי קרקע, ואילו האדם עומד ופועל כשהוא זקוף וראשו למעלה, ללמדך שמהותו של האדם שנברא בצלם אלקים, שראשו מעל כל האיברים. וכדברי הקדמונים שסדר איבריו הם מוח לב כבד, ובסדר זה האדם הוא מלך, שראשו, שכלו, הוא השולט, אולם אדם שנמשך אחר תאוותיו ומועל בתפקידו והולך אחר הנאת גופו נמשל לבהמה שהרי הבהמה ראשה כלפי מטה כך שהמוח למטה מהלב והכבד שכל ענינה בעולמה אחר החמירות ובחיפוש אחר קיום גופה, וכך כתב ה"שפת אמת", (שבת תשובה תרנ"א): "כי הנה עיקר התשובה הוא לתקן השליחות שנשתלה האדם לעולם הזה... והקב"ה נתן בכל איש ישראל דברים שצריך להוציאם בעולם מכה אל הפועל לעשות בהם פירות, ואז ישוב בשליחותו לפניו יתברך".

מטרת החיים

כותב הרבי מהב"ד (ספר השיחות תש"נ כרך א, עמ' 158). רעיון השליחות נוגע קודם-כול לדרך שבה היהודי תופס את עצמו ואת מהות חייו בעולם הזה. יש מי שמבור כי הוא חי בשביל עצמו, כדי להגשים את שאיפותיו ולהשיג את המטרות שהציב לעצמו. הוא בהחלט יהודי ירא-שמים, ולכן הוא מרגיש חובה לתת לקב"ה את 'חלקו' – הוא מקדיש בכל יום כמה שעות לתפילה וללימוד תורה, מפריש מעשר מרווחיו, נזהר מלעבור על איסורי התורה וכיוצא בזה. אולם במרכז חייו עומד הוא עצמו. "לאמיתו של דבר כל יהודי הוא שלוהו של הקב"ה, לעשות לו יתברך דירה בתחתונים, על-ידי קיום תרי"ג מצוות התורה. שליחות משמעותה שאינני אדם לעצמי אלא שליח. מה שקובע בעבורי אינו מה טוב לי ומה נעים לי, אלא מה ישיר את מטרת שליחותי. גישה זו משנה לגמרי את כל השקפת-עולמו של האדם. ההחלטה על כל דבר בחייו מתקבלת על-פי אמת-מידה אחת – באיזו מידה הדבר ישיר ויקדם את מטרת שליחותו. כך הוא מקבל החלטות הנוגעות למקום מגוריו, עיסוקו וכדומה, כשלנגד עיניו מטרה אחת – למלא בצורה הטובה ביותר את שליחותו בעולם. האדם נברא בתור שליח, עצם היצירה, הלידה, מנילה בתוכה בהכרח את דבר מינוי השליחות...את העובדה שמישהו חי בזמן מסוים, בתקופה מיוחדת ובמקום מוגדר, ולא נולד בתקופה אחרת ובמסביבות אחרות, נובל להבין אך ורק אם נקבל את עצם הרעיון בדבר שליחותו של האדם. ההשגחה יודעת היכן וכיצד יכול הפרט היחיד על הסרונותיו וכוחות הנפש האצורים בו, לקיים את שליחותו, באילו נסיבות ותנאים ובאיזו הברה יהא בכוחו של אדם למלא את שליחותו. בורא עולם פועל בהתאם להלכה האומרת, כי לא ייתכן למנות שליח כדי לבצע תפקיד, שהוא למעלה מכוונותו של השליח. זוהי שליחות, שאי אפשר לקיימה, והיא מחוסרת כל ערך, מאחר שאם ממנים אדם למלא שליחות, מן הראוי ליתן לו את היכולת לפעול כשליח. משום כך נברא האדם היחיד בתקופה ובמקום, שבהם יוכל לקיים את פעולתו לשם קיום שליחותו. שליחותו של הקב"ה לאדם היא בבחינת דבר שאינו קצוב בזמן – היא שליחות מתמדת. מזמן לזמן מקבל האדם תפקידים ומעשים חדשים. זוהי שליחות לכל החיים, והיא מסתיימת עם המוות. ויש להוסיף לזאת כל יהודי נמצא בשליחות וצריך למצות את יכולותיו וישנם רבים שזכו לחולל מהפך בעולם אם זה בהנהגתו או בחוכמתו או בספריו או בקירוב הלכות לתשובה כל אחד צריך לנצל את הכישורים שבהן ניהון, ואין הדבר תלוי בגודל ההיקף של הפעילות אלא גם בציבור קטן ואפילו עם בני ביתו שזו השליחות הראשונה לעזור ולהעניק את התשומת לב ולקרבת השם כל אחד כפי שזוכה ובלבד שינצל לטובה את היכולות שלו.

העשיר והשליחות שלו העני והשליחות שלו:

מסופר על "עשיר אחד עמד בליל יום הכיפורים אחר התפילה להשלים תהילים בבית הכנסת. אמר לו הגאון ר' יוסף דב מבריסק: "חייל שברח מן הצבא לחוצה לארץ דינו במיתה. לא ברח לחוצה לארץ אלא ללגיון של אותו מלך עצמו, כגון שנשתלה ללגיון של רגלים וברח ללגיון של רוכבים או להיפך, דינו מה? אפשר הואיל והוא עובד את מלכו אינו חשוב בורח? או הואיל ואינו עובדו באותו לגיון שנשתלה לשם אף הוא קרוי בורח?" עמד הגביר תמיה, מה מבקש הרב בדבריו. חזר הרב ואמר: "אבל יש לי ראייה ברורה שאפילו כן אותו חייל קרוי בורח, שכל אחד חייב לעבוד את מלכו בלגיון שלו. אף כך חייב כל אחד ואחד מישראל לעבוד את מלכו של עולם עבודתו שהטילו עליו. העשיר מחוייב לעשות צדקה בערב יום הכיפורים ולהחזיר לעניים שאין בידם לשלם חובותיהם את המשכונות שמישכנו בידו, והעני שאין בידו לעשות צדקה להרכות בתשובה ותפילה. לפיכך עניים דרכם לעמוד בליל יום הכיפורים בבית הכנסת לומר תהילים, והעשירים שהרכו לעשות צדקה וחסד הולכים לבתייהם

לישון. ואתה ידידי, ברחת מן הלגיון שלך ובאת לעבוד את בוראך בעבודת העיניים ובזה אמרת לצאת ידי חובה, אף אתה קרוי בורה, שכל איש מהוייב לעבוד את בוראו על מחנהו."

הסיפור שמאחורי המשקפיים הכהות של מרן הרב עובדיה:

כולם מכירים ויודעים שמרן הרב עובדיה היה הולך עם המשקפיים השחורים, אחד מסימני ההיכר של הרב עובדיה יוסף, כבר עשרות שנים, הסיפור שמאחורי המשקפיים הושף מאפיינים מיוחדים באישיותו. כך היה המעשה בראשית שנות השבעים לקה הרב בעיניו וראה הכול כפול. איבוד מאור העיניים הוא מכה קשה לכל אדם, אבל בשביל הרב עובדיה יוסף, שמשימת חיו היא לימוד תורה והרבצתה ברבים, זה היה חורבן ממש כמיתה. במר ייאושו נסע לצפת ופקד את קברו של הרב יוסף קארו, מחבר ה"שולחן ערוך", שזכה לתואר מרן בארץ ישראל. מרן הרב עובדיה השתטח על הקבר של הרב קארו ובכה. "קיימתי את הפסקים שלך", זעק אליו. הרי כל השליחות שלי בעולם להפיץ את הפסקים שלך "אם לא אני, התורה שלך היתה משתכחת. אני שורש נשמתך. התפלל עלי." ואכן אחרי העלייה על הקבר בצפת תפילתו התקבלה וראייתו חזרה להשתפר בהדרגה, ובתוך זמן קצר חזר הרב לשולחן תלמודו ולספריו. ממחלת העיניים, שאיימה למוטט את עולמו, אולם נותרו למזכרת המשקפיים הכהים שהוא נאלץ להרכיב כדי להגן על עיניו.

מוסר השכל כל אדם צריך לנצל גדולתו לטובה:

נמצאנו למדים את סוד ההצלחה בכל תפקיד שמקבל האדם כפי שחז"ל מראים את ההיסטוריה של העולם שכל מי שקיבל גדולה ומתגאה ומנצל אותה לרעה אחריתו מר ומפסיד את הכל, לעומת אלה אשר לא התרברבו בגדולה ואדרבא ניצלו אותה כיצד לסייע ולעזור לזולת אותה גדולה התקיימה בידם, ולכל אדם שייך בו איזה דרגה של גדולה מסוימת אחד מפאת עושרו, ואחד על אשתו, ואחד על בני ביתו, ואחד על פועליו, ואחד מכה תפקידו הציבורי ככל שיהיה, וכדומא, ושם הוא הניסיון של האדם כיצד מנצל את אותה גדולה שהקב"ה נתן לו, וכל הרוצה להצליח בדרכו ולהתקדם, חז"ל לימדו אותנו כי הדרך אדרבא לא להתרברב אלא ההפך להקטין עצמו ובשפת העם לדבר בגובה העיניים ובכבוד ולסייע ולהטיב לאחרים לפי יכולתו ואז ההצלחה מאירה לו פנים ואותה גדולה ממשיכה ליוצאי חלציו.

**החותם בברכת שבת שלום ומבורך.
הצב"י מרדכי מלכא עיה"ק אלעד**

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית

התהללו בשם קדשו

וַיִּשְׁלַח מִלְאָכָיִם אֶל בְּלָעַם בֶּן בְּעֹר (כב, ה) בלק, ובלעם, מנסים – להשמיד עם שלם. – והם כמעט מצליחים!
עם ישראל באותה שעה, היה בסכנה גדולה. מאוד. 'עמי, זכר נא מה יעיץ בלק מלך מואב, ומה ענה אותו בלעם בן בעור' (מיכה ו, ה). הפטרת פרשת בלק. ועי' ברכות ז.).
– הסכנה הגדולה ביותר שהיתה לנו אי פעם!
מיום שנברא העולם, לא היה זמן בו עם ישראל היה צריך שה' יהיה איתו – כמו אותו הזמן (עי' ז"ח בלק סו ע"א. בדפוסים אחרים זה דף צ ע"א).
לאותם רשעים, היו כוחות אדירים.
כוחו של בלעם – היה בפיו. את זה כולנו יודעים. הוא היה מקלל – ואומה שלמה היתה נכחדת.
מה שפחות ידוע לנו, זה הכוחות שהיו לבלק בן ציפור.
והיו אלו – כוחות עצומים.
– הרבה יותר מאשר בלעם!!
הוא היה חכם מאוד. הרבה יותר מבלעם. גם כח הכישוף שלו – היה הרבה יותר גדול (עיי"ש).
אבל אצל בלעם – היה ה'מפתח': ה'פה'.
– היכולת 'להוציא לפועל'.
ורק בשביל המפתח הזה, בלק היה זקוק – לבלעם.

זעם הנחש

מעשה ברבי אלעזר. בנו של רשב"י.
הוא, וחבורתו הקדושה, פגשו – בנחש ארסי.
הנחש היה בדרכו להרוג מישהו. היה זה אדם חוטא, אשר נגזר עליו בשמים דין 'מיתה'. דע עקא, שבין גזר הדין לביצוע' שלו – החוטא ההוא הספיק לשוב בתשובה.
רבי אלעזר, ידע את כל זה ברוח קדשו. הוא פנה אל הנחש, והורה לו חד משמעית – לעצור.
הנחש, אכן עצר. וכי היתה לו ברירה?
– אבל הוא לא שב אל חורו. הוא עמד במקומו, והמתין.
– למה הוא המתין?
אכן, קושיא.
אבל מה שקשה לכל אחד, לא היה קשה לרבי אלעזר. הוא – ידע.
והוא פנה שוב אל הנחש:
– אני יודע מה אתה רוצה!
ויש לי גם פיתרון לרצון הזה שלך:
במערה שלך, ישן כעת גוי אחד שעשה רע ליהודי פלוני. לך – והרוג אותו.
זה היה מספיק.
הנחש שב על עקבותיו, והרג את אותו הגוי.
זעמו של הנחש היה גדול מאוד. הוא המשיך והכיש, המשיך ונכרך סביב גופתו המתה של הגוי. עד שרבי אלעזר הגיע לאותה מערה, ועצר אותו.
למעשה הזה יש המשך, ואפשר לעיין במקורו (ז"ח שם סו ע"ב).

מאמרי הפרשה - פרשת בלק תשפ"ג

בסופו של דבר, גזר רבי אלעזר על הנחש ההוא – שלא יזיק לאף אדם. לעולם. הנחש, כך הסביר רבי אלעזר, קיבל רשות – להרוג מישהו. כעת, חייבים לתת לו 'כופר'. 'ואתן אדם תחתיך'. אחרת – זה לא יהיה אפשרי. מדובר כאן גם על נחש אחר. עליון. ה'אבא' של כל הנחשים שבעולם. וגם של כל כוחות הרע. וכשהוא מקבל מישהו 'לרשותו' – אז הוא לגמרי ברשותו. לגמרי ברשותו. וכדי להוציא אותו משם, אז גם אם הוא חוזר בתשובה – עדין צריך 'פדיון'. מישהו אחר, שממנו יוכל הנחש לקבל את חלקו.

לשאוף אויר צה

בזמן שהיה כאן 'בית' לה' יתברך, היתה גם – 'עבודת יום הכיפורים'. וכחלק מעבודה קדושה זו, יש דין – של 'שעיר לעזאזל'. – שעיר הניתן – ל'צד השני'. למי ששוכן באותו 'עזאזל'. וברור, שאסור לנו 'לתת' שם שום דבר. אפילו לא 'חוט השערה'. זו 'מתנה' לסמ"א, וזו אחת העבודות הזרות החמורות שיתכנו. אלא, שאנחנו עושים – את מצות ה'. זה הכל. ומה שהוא יעשה עם השעיר הזה, זה כבר רצונו שלו. אנחנו – לא 'שם'.

העיקרון הזה, של 'לתת' משהו, נמצא גם – ב'עבודה' שלנו. למשל. סדר א'. שמייגען 'צפוף'. לומדים, ולומדים. תורת ה' יתברך, מה יכול להיות טוב יותר. ולפעמים צריך לצאת. לרגע. להתרענן – ולשוב לגמרא 'כמו חדש'. וה'התרעננות' הזו, כוללת – כוס קפה. אולי קצת אויר צה. יש ששואפים בעת זו אויר קצת פחות 'צה'. אפרפר כזה. אבל לא ניכנס לדקויות. ננסה לשאול את זה ששואף בעת אויר:

– מי צריך את כל זה?

אז התשובה תהיה:

– מה זאת אומרת, אני!

נדייק את השאלה:

– איזה חלק באדם צריך 'התרעננות' כזו?

אם כל כולי הייתי רק – 'שכל'; אם יצרי הטוב היה מושל בכיפה, והיה מרצה את משנתו באוזני ליבי, ומידותי, ומעשי, והם היו מקשיבים לו כשקיקה – ובלי שום 'קריאות בינים' – האם הייתי זקוק לזה?

– ברור שלא.

המסקנה:

יש אצלי, בפנים, עוד 'מישהו'.

– והוא רוצה כמה דברים. וגם קורא הרבה קריאות בינים. הרבה מידי, למעמי. לפעמים נראה שהוא הנואם הראשי.

נקרא לו בשמו: 'הנפש הבהמית'.

והנפש הזו – היא חלק ממני. בין אם ארצה, ובין אם לא ארצה.

[זה לא רק 'חלק ממני', אלא – זה העיקר שעבורו באנו לכאן. יעוי' ביאורה"ג לתיקון, תחילת תיקון כ"א, ד"ה א"ל ר'. ואכמ"ל.]

ומידי פעם, צריך 'לתת' לה משהו. 'לפנק' אותה. להרגיע אותה.

– ואם לא נעשה את זה? מה יקרה?

– יקרה, שהלימוד שלנו, יהיה כולו 'מלא' – ברצון 'לצאת'. בחלומות על הקפה, ועל ה'צה' ההוא.

עדיף – שנצא, וניתן. כפי הצורך. נשקוט את הנפש. ואז נהיה 'פנויים' ללמוד.

[כמובן שאין זה בגדר 'כלל'. כי צריך לעשות זאת בשום שכל, בדעת נכונה. לחשוב האם אני באמת צריך, וכמה

אני צריך. שלא ניגרר אחרי הרצונות בלי שליטה.]

אם נשאל את ה'שכל' מה הוא צריך, אז התשובה תהיה – עצם הקיום. לא יותר.

הנפש לעומתו, זקוקה למשהו שיהיה גם טעים. ונחמד. ונעים. וכיף (עי' בעה"נ להראב"ד שער הקדושה ד"ה ואני

רואה).

מאמרי הפרשה - פרשת בלק תשפ"ג

וזה - 'עבודה'. להאכיל את הנפש הזו. 'למלא' אותה בתוכן גשמי - המתאים לה, ובתוך אותו תוכן - 'להכניס' ערך נכון. כונה נכונה. עומק נכון.
- כך זה - בכל ענייני הגשמיות.
ואם אני נותן לה - כי 'בא לי', אז ודאי שאין זו העבודה זרה החמורה דלעיל; אבל זה ממש לא נכון.
צריך לעשות את זה. לתת.
- אבל בחשבון נכון, ובכונה נכונה.
צריך - לאכול טוב. וגם טעים. עד כמה שנצרך.
אבל צריך גם לדעת - למה אנחנו אוכלים. להכניס כאן 'תוכן' אמיתי.
וכשעושים את זה כמו שצריך, ובכונה הנכונה - אז הנפש לא 'מטרידה' אותנו. היא 'מפויסת' (עי' בעה"נ שם).
יתכן, שזה דומה ל'מהלך' של הנחש דלעיל. צריך - להאכיל אותו. לתת לו משהו.
הנחש, זה כוחות הרע' שבבריאה; אבל יתכן, שגם הכוחות שעומדים 'באמצע' - אלו שצריך להטות אותם לצד הטוב - פועלים כך.
- כמו הנפש הבהמית שלנו למשל.

צדקה תציל ממוות

לשמואל, האמורא, היה - ידיד.
ולאותו ידיד, קראו - 'אבלט'. הוא היה גוי, מחכמי הגויים. הוא היה גם חוזה בכוכבים.
ופעם אחת הם ישבו ביחד, וראו קבוצת פועלים - ההולכים לעבודתם (עי' שבת קנז:).
אבלט הצביע על אחד מהם, והודיע:
הוא - לא ישוב. נחש יכיש אותו, והוא ימות.
שמואל שמע, והגיב -
אם הוא יהודי - הוא ישוב.
- וכך באמת היה. אלא מה.
אבלט לא ויתר. הוא חיפש בתרמילו של הפועל, ומצא - נחש. מת, התוך לשנים.
- היה כאן כבר מצב של 'מיתה'. אבל ברגע האחרון - גזר הדין התהפך.
מה הפך את גזר הדין?
הפועל הסביר. לאחד מאותה קבוצה לא היה באותו היום מה לאכול, והוא דאג לו. ובצורה מתוחכמת, כדי שלא לביישו (עיי"ש).
יצא שמואל, ודרש:
וצדקה - תציל ממוות. ולא רק ממיתה משונה, אלא - מהמיתה עצמה.
ואפשר, שגם כאן - זה אותו העיקרון.
יהודי התחייב מיתה. ה'צד השני' - לא מוותר עליו כל כך מהר. צריך 'פדיון'. והפדיון, במעשה זה - היתה הצדקה.
ממון - תחת נפש.

מסכת כישופים

לכאורה, יש עוד 'מהלך'.
נשוב לבלק ובלעם.
בלק, שהיה חכם הרבה יותר מבלעם - כאמור, הכין 'מראי מקומות'.
ולא. זה לא היה על 'יבמות'. גם לא על 'זבחים'.
- זה היה - על 'מסכת כישופים'.
בלעם - ידע לקלל.
- אבל הוא לא ידע להיכן 'לכוון' את הקללה. איפה זה אמור לפעול.
ובלק שלח לו - 'מלאכים'. 'זישלח מלאכים'.
- היו אלו שמות המלאכים שבהם עם ישראל 'אחוז'. שנים עשר מלאכי עליון, המתקשרים - בי"ב השבטים.
לכל עם, יש מקום עליון בו הוא אחוז. בו הוא 'נקשר'. וכשהמכשף רוצה להרע לאותו עם, יש לו 'כתובת' ברורה.

מאמרי הפרשה - פרשת בלק תשפ"ג

עם ישראל, כתב בלק, אחוזים במקום הרבה יותר גבוה משאר העמים. להלן ה'כתובת' המדוייקת. אתה צריך לפעול שם. להפעיל את הנשק האדיר שלך - שם. בלק אכן ידע. והרבה. - אבל לא את הכל. הוא לא ידע, למשל, שלחיות 'אחוז' במלאכי עליון - זו 'זכות' השמורה רק לגויים. לנו, עם ישראל, אין את הזכות הזו. הוא חשב שיש 'שוויון'. שאין הבדל בין 'דת', 'גזע', 'לאום', ושאר ירקות. - ובאמת - יש הבדל. אין שוויון. אנחנו סוג אחר. אחוזים - במקום אחר לגמרי: - בקודשא בריך הוא עצמו! ה' לא עזב אותנו למלאכים. גבוהים ככל שיהיו. הוא יתברך, 'מחובר' אלינו - בעצמו. אין אף אחד 'באמצע'. - 'כי חלק הוי"ה עמו, יעקב חבל נחלתו'. נראה, שה'נחש' בדמותו של בלק - לא היה צריך 'מישהו אחר' במקום עם ישראל. כי כשה' יתברך איתנו, זה 'מהלך' אחר לגמרי. אין כאן 'דין ודברים' מול הנחש. אין 'משא ומתן' איתו. ה' יתברך מופיע, ואז - הים ראה, ויננס; הירדן, יסוב לאחור; ההרים רקדו כאילים, והגבעות - כבני צאן. - ולמה? - מלפני אדון, חולי ארץ. הוא יתברך - 'ההופכי הצור, אגם מים'. הוא מעל הכל. הוא מעל ה'אבן' הכי קשה שיש. הוא הופך אותה - לאגם מים חיים.

ה'מהלך' של ארץ ישראל
ארץ ישראל, היא ה'מקום' - בו ה' יתברך מופיע. הלא 'כל הדר בחוצה לארץ - דומה כמי שאין לו אלוך'. שם - אין 'הופעה' של השי"ת. יתכן, שיש לזה ביטוי - בתלמוד הירושלמי. בתורה שנלמדה בארץ ישראל. בבבלי - 'צדקה תציל ממוות'. צריך להוציא ממון, כדי לפדות את הנפש מה'נחש'. בירושלמי, הדברים נראים אחרת. גם שם (שבת פ"ו ה"ט) היה פועל, שהלך לעבודתו. וגם שם - היה איזה 'חווה בכוכבים', שאמר שהפועל ההוא לא ישוב. וכשהוא כן שב, אמרו לאותו 'חווה' - שהוא בדאי. - והוא הסכים! אבל הוא הוסיף: לפני שאנחנו מחליטים שאני שקרן, ננסה לבדוק - את התרמיל של הפועל. בואו ונראה מה יש שם. אז הם בדקו, וגילו - נחש מת. התוך לשנים. - בדיוק כמו בסיפור של שמואל ואבלט. הפועל - הסביר. היה איזה עני, שהיה רעב מאוד. אני הבאתי לו - 'חצי עיגול'. חצי כיכר לחם. חצי - מהארוחה שלי עצמי. ה'חווה' ההוא שמע - והגיב: 'זמה ההוא גברא יכיל עביד דאלההון די יהודאי מתפיים בפלגיה עיגול'. מה אני יכול לעשות, שאלוקיהם של היהודים מתפיים - בחצי עיגול. יתכן לבאר. בגדר 'אפשר'. ה'דין ודברים' כאן, אינו מול הנחש. הלא זהו ה'תלמוד' של ארץ הקודש. ארצו של ה' יתברך. - אז כאן אנחנו - מול ה' יתברך. מול 'אלוקיהם של היהודים'. וכשהוא 'מתפיים' - אז הכל בסדר. לא צריך 'מישהו אחר'. נכון שגם כאן היתה 'צדקה'. אבל זה לא היה שהצדקה עצמה מצילה ממוות, כ'פדיון'; אלא היה זה - 'פיוס' כלפי השי"ת. ואז - הוא עצמו פעל. והציל. והרג את הנחש. - מהלך אחר.

בלי מלאכים

בהמשך אותו 'ירושלמי' (שם ע"ב), מובא פסוק מפרשת בלק:
'כעת יאמר ליעקב ולישראל - מה פעל א-ל'.

וכחלק מביאור פסוק זה, מובא המעשה הידוע - בחנניה מישאל ועזריה.
נבוכדנצר משליך אותם לכבשן האש. והם נותרים - בחיים.

וכשהוא מתכונן בכבשן, הוא מגלה שם - ארבעה אנשים. הרביעי, אינו מוכר לו. הוא גם נראה שונה מהשלשה.
'דומה לבר אלהיך'.

- היה זה מלאך.

בתלמוד בבלי (פסחים קיח.), מובא שהיה זה המלאך גבריאל. הוא ירד להציל אותם מן האש. הוא נשלח - על ידי השי"ת.

גם בירושלמי, מובא שהיה שם מלאך.

- אבל חנניה מישאל ועזריה - לא היו זקוקים לו.

'כעת יאמר ליעקב ולישראל - מה פעל א-ל'.

דהיינו:

המלאכים, ישאלו את עם ישראל - 'מה הורה הקב"ה'. אנחנו, נהיה 'בפנים'. המלאכים, יהיו 'מבחוץ', ביחס אלינו.
- וכך היה גם - אצל חנניה מישאל ועזריה.

הם לא היו זקוקים למלאך כלל.

'הן היו מכבשין לפניו את האור'.

- חנניה מישאל ועזריה - היו 'מפנים את הדרך' לפני המלאך!

אנחנו לא זקוקים אפילו למלאכים. אנחנו רק - עם ה' יתברך, לבדו.

'כי מלאכיו יצוה לך, לשמרך בכל דרכיך'.

- זה 'מהלך' אחד. 'מלאכיו'.

והמהלך השני:

'כי בי חשק - ואפלטתו'.

- אני בעצמי (עי' אלשיך תהלים צא).

וואף שזהו אותו מעשה ממש, וזה היה בחוץ לארץ, עדין - בבבלי לומדים את הסוגיא כפי שהיא מובנת בחוץ לארץ; ובירושלמי, כפי שזה מתבטא בארץ. רבותינו לא מספרים לנו מעשיות; הם מלמדים אותנו תורת חיים.

ושוב - הכל בגדר 'אפשר'.

מחלה - ורפואתה

יהודי בצער. זה קורה הרבה, בעוונותינו הרבים.

- ומה לנו כי נלין. הלא עוונותינו - אכן רבים.

ואנחנו מבקשים. ומתחננים. אנא. הסר מעלינו את המוות הזה.

והבקשה הזו - תמוהה.

משל לחולה, השוכב על מיטת הדר הניתוח. ומבקש מהרופא - אל נא תנתח אותי. זה כואב. תשאיר אותי ככה.

- והלא ה' מרפא את העוונות שלנו! אז למה לבקש שנישאר חולים!

לשאלה זו - תשובות רבות.

אחת מהן (נפה"ח ש"ב פי"א):

אכן - אין מקום לבקשה על הצער שלנו. יש כאן מחלה, וצריך לרפאותה.

אבל יש כאן עוד מישהו. וגם הוא - מצטער מאוד. כואב מאוד.

- השכינה הקדושה.

כשיהודי מצטער, השכינה בצער. הלא היא איתנו ממש, כואבת איתנו. נהנית - איתנו.

- והיא - באמת לא מגיע לה לכאוב כל כך.

אז אפשר לבקש - עליה. שהיא לא תהיה בצער. וממילא - גם אני.

- ומה יהיה עם העוונות?

- הם ימחקו! יעלמו!

כי כשאתה מבקש על השכינה, וכאמת כואב לך הצער שלה - אז העוונות נמחקים ממילא.

ויתכן, שגם כאן – זה אותו העיקרון.
יש 'מהלך' כזה, שהאדם מתמודד – מול ה'מהלה'. מנתחים אותו. כואב לו. אבל ה'מוגלה' – יוצאת, והוא מתרפא.
ויש מהלך אחר לגמרי. ה' יתברך – מופיע, השכינה כאן.
הלא אני מבקש למענה, מכיר בה – עד כדי שכואב לי הכאב שלה.
וה'דעת' הזו שלי – מביאה אותה באמת לכאן. מביאה את שמו יתברך, שמרפא ומתקן – למען ה'רעיה' שלו.
וכך אין צורך בכאב. וביסורים. ובניתוחים.
– הכל עובד אחרת לגמרי.

וכך מלמד אותנו אדוננו הגר"א (בביאורו לדה"א, טז ה. מובא בספר מנחת אליהו, וכן בסידור מאורי הגר"א):
'התהללו בשם קדשו. פירוש. ראוי שתתהללו על שזכיתם להזכיר שם קדשו. וכן אמר יבטח בשם ה'. ר"ל יבטח בזכות שמוזכר שם ה'... במקדש היו אומרים השם ככתיבתו והוא הנקרא שמי, אבל בגבולין אינו אלא בכינוי ואינו אלא זכר לשם. וז"ש זה שמי וזה זכרי... כי זכרון ה' גם הוא לישועה. כמו שנאמר אלה ברכב וגו' ואנחנו בשם ה' אלוקנו נזכיר וגו' וא"כ ראוי להתהלל בשם קדשו.'

כשאתה מזכיר את שם ה' – אז ראוי לך 'להתהלל' בזה. להלל את עצמך – על שזכית לזה!
– וגם – לבטוח בזכות זו!
שוב:

כשאני מזכיר את שמו (היינו זכרון שמו, כי אנחנו אומרים 'אדנות' – ומכוונים ל'הוי"ה'), אז זו זכות עצומה. והזכות הזו – יכולה להושיע. – ואפשר לבטוח בה – שהיא תושיע!!

מלחמת היצר

גם כלפי ה'יצר' שלנו, זה אותו הדבר.
אפשר – לשאת ולתת איתו. להתמודד מול ה'דרישות' שלו, ולנהל 'שיחות שלום'.
ואפשר גם – להביא לכאן את ה' יתברך. את שמו הגדול. שיכנס. שישפיע. שינקח. שיטהר.
– כמו ב'אמן יהא שמיה רבא' (עי' נפה"ח ש"א פ"כ).
שמו הגדול, 'שמיה רבא', מופיע. ב'עולם', וב'עלמי עלמיא'. עד ה'נפש' שלי. עד כל הרצונות. התאוות. ה'הימשכויות'.
וגורם בזה, להתם ולכלה כל עון וחטא אשר חטא... והיו כלא היו' (שם).
שוב. 'מהלך' אחר לגמרי.

וגם כשאני מבקש על נפשי הבהמית, שתפסיק 'להטריד' אותי כל כך; שהיא עצמה תהיה 'נמשכת' – לקדושה. אז אם אבקש בצורה הנכונה, דהיינו – ששמו הגדול יופיע כאן אצלי, למה שזה לא יעבוד. הלא כנגד כל הכוחות שבעולם – מועיל 'אין עוד מלבדו'. כידוע (נפה"ח ש"ג פי"ב).
ושמו הגדול – שם הוי"ה – הוא 'מעין' אותה מציאות עליונה (עיי"ש ש"ג פי"א).
– אז למה ששמו הגדול לא יוכל לפעול גם על ה'כוחות' – שבתוכי.
כמו שהוא ביטל את כוחו האדיר של בלק; כמו שהוא התפיים – וחתך לשנים את הנחש שכמעט הרג את אותו פועל; וכמו שהוא הציל את חנניה מישאל ועזריה מכבשן האש.
התהללו – בשם קדשו.

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית

בלעם פעל יצרא דעבירה ונסמית עינו ולא יכל לפעול לעתיד לבא

פרק כה פסוק יז. אַרְאֵנוּ וְלֹא עָתָה אֲשׁוּרְנוּ וְלֹא קְרוֹב דְרָדָּךְ כּוֹכֵב מִיַּעֲקֹב וְקַם שֶׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל וּמִחִץ פְּאֵתֵי מוֹאָב וְקִרְקַר כָּל בְּנֵי שֵׁת: איתא בסנהדרין דף ק"ה ע"ב, א"ר יוחנן מברכתו של אותו רשע אתה למד מה היה בלבו ביקש לומר שלא יהו להם בתי כנסיות ובתי מדרשות (במדבר כד-ה) מה טובו אהליך יעקב לא תשרה שכינה עליהם ומשכנותיך ישראל לא תהא מלכותן נמשכת כנחלים נטיו לא יהא להם זיתים וכרמים כגנות עלי נהר לא יהא ריחן נודף כאהלים נטע ה' לא יהיו להם מלכים בעלי קומה כארזים עלי מים לא יהיה להם מלך בן מלך יזל מים מדליו לא תהא מלכותן שולטת באומות וזרעו במים רבים לא תהא עזה מלכותן וירם מאגג מלכו לא תהא אימת מלכותן ותנשא מלכותו אמר רבי אבא בר כהנא כולם חזרו לקללה חוץ מבתי כנסיות ומבתי מדרשות שנאמר (דברים כג-ו) ויהפוך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלקיך קללה ולא קללות.

והנה כתב הרמב"ם ז"ל בהלכות מלכים (פי"א ה"א) אף בפרשת בלעם נאמר ושם נבא בשני המשיחים. במשיח הראשון שהוא דוד שהושיע את ישראל מיד צריהם. ובמשיח האחרון שעומד מבניו שמושיע את ישראל [באחרונה]. ושם הוא אומר (במדבר כד-יז) "אראנו ולא עתה" זה דוד. (במדבר כד-יז) "אשורנו ולא קרוב" זה מלך המשיח וכו'.

מבאר רבינו הרוג'ובער זצ"ל, מדיוק לשון הכתוב לחלק בין נבואתו על דוד מלך בלשון "אראנו" - ראייה של ממש, לבין נבואתו על מלך המשיח שאמר בלשון "אשורנו" - ראייה עמומה כרואה בעששית (ר"ה דף כ"ד ע"א), וראיית הלב, מתבאר גם פשר החילוק בין אותה נבואה שלבסוף נהפכה לקללה, כי פסק מלך מבית דוד (סוטה דף מ"ט ע"ב), לבין הנבואה על מלך המשיח שלא תהפך לקללה. כי "מה שראה בגדר אספקלריה המאירה^ל עקר והחריב, ומה שראה רק בנבואה דמיונית הוה אשורנו ולא פעל".

מוסיף רבינו ומבאר, ענין הראייה של בלעם "בעין שכלו וחכמתו להרע" "אשר היתה חודרת ובוקעת מסוף העולם כו' ונוקבת עד התהום" שפעל יצרא דעבירה^ל, שהוא שולט עד דורו של משיח. ומכאן זה אירע מעשה בת שבע ונתגדלו החורבנות.

והנה איתא בנדה דף ל"א ע"א, דרש רבי אבהו מאי דכתיב (במדבר כג-י) מי מנה עפר יעקב ומספר את רובע ישראל מלמד שהקב"ה יושב וסופר את רביעיותיהם של ישראל מתי תבא טיפה שהצדיק נוצר הימנה. ועל דבר זה נסמית עינו של בלעם הרשע אמר מי שהוא טהור וקדוש ומשרתיו טהורים וקדושים יציץ בדבר זה מיד נסמית עינו דכתיב (במדבר כד-ג; כד-טו) נאם הגבר שתום העין. ע"כ. ומחמת שנסמית עינו כבר לא ראה ראייה ברורה רק בגדר "אשורנו", וגם נעשה בעל מום ולא יכל להקריב הקרבנות, ולא פעל רעה וכנתבאר לעיל. ואם לא ח"ו לא היה לשונאיהם של ישראל שריד ופליט.

ואמנם גם אנשי כנה"ג שסימאו לעינו אחת (כך מבאר רבינו^ל) של יצרא דעבירה (יומא דף ס"ט ע"ב סנהדרין דף ס"ד ע"א) זהו מפני שלא יכלו לבטלו לגמרי.

אך לעת"ל שיגמר תורה שבע"פ אז יתוקן יצרא דעבירה, עיין סוכה דף נ"ב ע"ב וב"ב דף ע"ד ע"א, וזהו ענין סוכה מעורו של לוייתן (האריך בזה רבינו ואכ"מ^ל).

עוד ביאר שבנה שבעת מזבחות כנגד המזבחות שעשו ישראל ולא עשה שמיני כנגד מזבח של משיח לפי שבזה לא יכול לפעול. ובדרך דרוש ביאר, שזהו למנצח על השמינית שדרשו חז"ל (ערכין דף י"ג ע"ב) על נימא שמינית דלעתיד לבא^ל, דע"י שנסמית עינו של בלעם נצחו שלא יכל לפעול בלעתיד לבא שוהא בחינה שמינית. (מזבח שמיני נימא שמינית שבכנור). [מקורות: צ"פ עה"ת וצ"פ סנהדרין דף ס"ד ע"א ודף ק"ה ע"ב ק"ו ע"א יומא דף ס"ט ע"ב ערכין דף י"ג ע"ב ושו"ת צ"פ ורשא סי' רנ"ח וחדשות ח"א מכתבים מכתב י"ג וח"ב מכתבי' א' י"א]

לתגובות ומסירה או הודעה על חומרים כתבים אגרות תולדות מסמכים או תמונות הקשורים לרבינו יוסף ראזין - הרוג'ובער זצ"ל: tp089744873@gmail.com

^ל ראה על ענין וגדר דבר זה אצל משה ולגבי בלעם בצ"פ עה"ת עמו' רנ"ב.

^ל (כידוע עצתו להפקיר בנותיהם), ובגיטין (דף נ"ז ע"א) איתא דנידון בש"ז רותחת (צ"פ עה"ת עמו' רנ"ח).

^ל ועיין בצ"פ סנהדרין שם שביאר הא דעינו של יצה"ר.

^ל ראה עה"ת עמו' רנ"ב ובשו"ת צ"פ החדשות ח"ב מכתבים מכת' י"א.

^ל דתניא רבי יהודה אומר כנור של מקדש של שבעת נימין היה שנאמר {תהילים טז-יא} שובע שמחות [את] פניך אל תיקרי שובע אלא שבע ושם המשיח שמונה שנאמר {תהילים יב-א} למנצח על השמינית על נימא שמינית.

נגוהות בפרשה / הרב ישראל מאיר אסטריק, מח"ס יאמר ישראל, רחובות אהבת ה' לישראל

וְלֹא אָבָה ה' אֱלֹקֶיךָ לְשִׁמֵּעַ אֶל בְּלָעַם וַיַּהַפֵּךְ ה' אֱלֹקֶיךָ לְךָ אֶת הַקְּלָלָה לְבִרְכָה פִּי
אַהֲבָךָ וְגו' (דברים כג ו')

מפני מה הוצרך הקב"ה גם שלא לכעוס וגם להפוך ברכתו

בפרשתינו מתוארים ניסיונותיו של בלעם לקלל את ישראל, וכיצד הקב"ה הפר עצתו, ובמקום לקללם בירכסם. ועל החדש שעשה עמנו הקב"ה נאמר (דברים כג ו') "וְלֹא אָבָה ה' אֱלֹקֶיךָ לְשִׁמֵּעַ אֶל בְּלָעַם וַיַּהַפֵּךְ ה' אֱלֹקֶיךָ לְךָ אֶת הַקְּלָלָה לְבִרְכָה פִּי אַהֲבָךָ וְגו'". שהקב"ה מתוך אהבתו לישראל הפך את הקללה לברכה. ויש להבין, ששנינו בגמ' (ברכות ז א והובא ברש"י ותגו"י כד טז) שבכוחו של בלעם לכוון קללתו לשעה שהקב"ה כועס בה. ועל אותם ימים אמר בלעם "וּמָה אֶזְעַם לֹא זָעַם ה'" (כג ח), שהקב"ה לא כעס באותם ימים, והוא שנאמר (מיכה ו ה) "עַמִּי זָכַר נָא מָה יַעֲזֹב בְּלֶק מְלֶךְ מוֹאָב וַיָּמָה עָנָה אֹתוֹ בְּלָעַם בֶּן בְּעוֹר מִן הַשְּׁטִיִּים עַד הַגְּלָגֶל לְמַעַן דַּעַת צְדָקוֹת ה'" □ ואם באותם ימים לא כעס ה', מפני מה הוצרך בנוסף להפוך את הקללה לברכה, הרי בין כך קללתו אינה פועלת מאומה. ומאידך קשה, שאם הפך הקב"ה את קללתו לברכה, מפני מה הוצרך שלא לכעוס באותם ימים. עוד יש לדקדק, שכתוב אחד אומר שהקב"ה עשה זאת מכח מידת אהבתו לישראל, וכתוב אחר אומר שעשה זאת מכח מידת הצדקה, ויש להבין אימתי ולמה משמשת כל מידה.

שתי הכוחות של בלעם

והנראה בזה, שבלעם פעל בשני מישורים שונים. בפעמיים הראשונות שרצה לקלל את ישראל, חפץ היה לרתום כביכול את הכח וההשפעה האלוקית כדי שהקב"ה יביא עליהם קללה - או על ידי שיכוון קללתו בשעה שהקב"ה כועס, או על ידי שיקבל נבואה מהקב"ה ויפרשה באופן של קללה (יעויין במהרי"ל דיסקין מאמר לסיום התורה) והמשותף לשני כוחות אלו □ לקיחת כח אלוקי וניתובו כנגד ישראל. ובקללות אלו, הקב"ה מנע ממנו לקלל בכך שלא כעס באותם ימים, וכך שלא השפיע

עליו נבואה באופן שיכול לפרשה כרצונו אלא הניח את הברכה בפיו כמות שהיא, וכפי שכתוב "וישם ה' דבר בפי בלעם" (כג ה), וכן בנבואה השנייה נאמר (פס' טז) "וישם דבר בפיו".

אולם, כל זה היה בשתי הפעמים הראשונות שניסה בלעם לקלל, אך בפעם השלישית כשנוכח לדעת שאי אפשר לקללם באופנים אלו, ניסה דרך אחרת. וכפי שכתב רש"י (כד א) שאמר בלעם "אזכיר עונותיהם והקללה על הזכרת העבירה תחול", שבצורת קללה זו של קיטרוג על עם ישראל והזכרת עונותיהם, אין הקללה פועלת על ידי לקיחת ההשפעה האלוקית לקלל את ישראל, אלא חוק הוא שקבע הקב"ה בבריאה שקיטרוג [אמיתי] גורם קללה על אותו שמקטרגים עליו וכפי שהביא החפץ חיים (שמיה"ל שער הזכירה ב) בשם הזוהר (פרשת פקודי) שהסיבה שהקפידה התורה ביותר על לשון הרע לפי שעל ידי שמקטרג על חבירו למטה מתעוררת מלמעלה רוח בשם סכסוכא "וגורמת בזו ההתעוררות של לשון הרע מות וחרב והרג בעולם" יעו"ש עוד. ובאופן זה של השפעת קללה, אי אפשר למנוע את הקללה כבפעמים הקודמות [שבאותו זמן לא יכעס ה' ולהשפיע נבואה באופן שלא תהיה תלויה בדעתו של בלעם] ולכן הקב"ה התערב ברצונו של בלעם וכפי שנאמר (כד ב) "וַתְּהִי עָלָיו רוּחַ אֱלֹקִים" וביאר רש"י "עלה בלבו שלא יקללם", שהקב"ה לקח מחשבתו הרעה והפכה לטובה.

הקב"ה פעל שתי טובות לישראל

ונמצא לפי זה שהקב"ה שמר על עם ישראל בשתי דרכים, האחת בשתי הברכות הראשונות שלא נתן לבלעם את הכלים לקלל את ישראל, וכנגדם נאמר בנביא (מיכה ו ה) שעשה כן "למען דעת צדקות ה'", מכח מידת הצדקה והחסד. אך בברכה השלישית, שרצה בלעם לפעול מכח חוקי הבריאה שחקק ה' בעולם, כאן אין מועיל מידת הצדקה שיש לה גבול ומידה לשנות את כח הבחירה של ברואיו, ובשביל כך היה צריך את מידת ה"אהבה" שלמידה זו אין גבול ככתוב (שיר השירים ח ז) "מִיָּם רַבִּים לֹא יוֹכְלוּ לְכַבֹּת אֶת הָאֱהָבָה", והוא שנאמר (דברים כג ו) "ויהפך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה כי אהבך".

וכנגד שתי טובות אלו נאמר (יהושע כד י) "וְלֹא אָבִיתִי לְשִׁמְעַ לְבַלְעָם וַיְבַרְךְ בְּרוּךְ אֲתָכֶם וְאַצֵּל אֶתְכֶם מִיָּדוֹ", שכנגד שתי הברכות הראשונות נאמר "ולא אביתי לשמוע" שהקב"ה מנע ממנו לקלל, אך כנגד הברכה השלישית שבה רצה בלעם להשתמש בכח הטבעי לקללם נאמר "ואציל אתכם מידו", שנצרכה הצלה מיוחדת כדי שקללתו לא תפעל.

ועל פי זה יש לבאר מדוע בשתי הברכות הראשונות נאמר לבלעם "שוב אֵל בְּלֶק וְכֹה תִדְבֵר" (כג ה, טז) שכיון שרצה בלעם להשתמש בכח האלוקי לקלל את ישראל, רצה הקב"ה להוכיחו שכח הנבואה אינו ברשותו, ולכן הכריחו לילך לבלק ולהראותו שנבואתו נשלטת על ידי הקב"ה, ולכן בשתי נבואות אלו בלעם מזכיר בתחילת דבריו שאין הקב"ה חפץ שהוא יקלל את ישראל [מָה אָקֵב לֹא קִבָּה אֵל וּמָה אֶזְעַם לֹא זָעַם ה'"] (פס' ח) "לא אִישׁ אֵל וַיִּכְזֹב" (פס' יט יעויין ברש"י), אולם בפעם השלישית לא נאמר לו לשוב לבלק ולומר לו את הנבואה, כיון שבה לא רצה בלעם לפעול בכח אלוקי, אלא דרך כוחות הטבע, ובהם יש לאדם בחירה כיצד לנהוג, אלא שמאהבת ה' אלינו הפך הקב"ה את ליבו וגרם לו לברכנו.

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

אשר בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל לשון - וקדשנו במצותיו

וַיבֹּא אֱלֹהֵינוּ וְהִנֵּנוּ נִצָּב עַל עַלְתּוֹ וְשָׂרֵי מוֹאָב אֶתוֹ וַיֹּאמְרוּ לוֹ בְּלֶק מַה דְּבַר ד'. וַיִּשָּׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר קוֹם בְּלֶק וּשְׁמַע הַאֲזִינָה עָדֵי בְּנוֹ צֶפֶר.

וברש"י, מה דבר ה', (במ"ר) לשון צחוק הוא זה - כלומר אינך ברשותך.

תמוה ביותר מהו הצחוק בזה, הלא אדרבה ואדרבה, מה יותר טוב לאדם מאשר לשמוע בקול השם, והלא אנו מתגאים על זה הרבה פעמים ביום ואומרים, אשר קדשנו במצותיו וציונו - כך - וכך - וכך, כי באמת אשרינו מה טוב חלקינו ומה נעים גורלינו ומה יפה ירושתינו. ומה יש לו לבלק ללגלג על בלעם, שאף שלא זכה לקבל תרי"ג מצוות כמו עם ישראל, לפחות יש לו לבלעם הזכות הנפלאה לקבל הוראות באופן ישיר ממש מהקדוש ברוך הוא, ויש לו הזכות האושר וההנאה שאין דומה לה כלל, לקיים מצוותיו, ומהו הצחוק המשונה של בלק.

והנה חכמים אמרו גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה, וכל שכן וכל שכן שהוא גדול ממי שאינו מצווה ואינו עושה.

ובאמת כל ימיו של אדם לא יספיקו למלאות חיובו, להודות להשם ולזמר לשמו כי נעים, כי יעקב בחר לו קה ישראל לסגולתו. ואשר נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכינו.

ואמנם איננו הראשונים לבקר ולתמוה על צחוקו המוזר של בלק, כי כבר בלעם עצמו הוכיחו על כך על פניו. וַיֹּאמֶר - קוֹם בְּלֶק וּשְׁמַע הַאֲזִינָה עָדֵי בְּנוֹ צֶפֶר.

וברש"י, קום בלק, כיון שראהו מצחק בו - נתכוון לצערו, עמוד על רגליך אינך רשאי לישב ואני שלוח אליך בשליחותו של מקום.

כלומר אין לך על מה לצחוק, כי אם להיפך, יש לך לקום על רגליך, ולכבדיני על כך שהנני שלוח אליך בשליחותו של מקום.

והנה לנו ויכוח מעניין בין בלק לבלעם, האם כבוד הוא לאדם שמקבל מצוות מהבורא, ומקיים, או חם ושלום להיפך. כי הנה בלק מזלזל בבלעם על כך שאינו ברשות עצמו כי אם ברשות השם, ואילו בלעם מצדו טוען להיפך, שיש לכבד שלוחי השם שזכו שהשם נותן להם תפקיד לקיום רצונו יתברך, והם הם גיבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו.

אולם למרות שטענתו של בלעם צודקת ביותר, וכתוב בתהילים קי"ב, אֲשֶׁרֵי אִישׁ יֵרָא אֶת ד' בְּמִצְוֹתָיו חָפִיץ מְאֹד. אבל בלעם לשיטתו הבזויה, אינו יכול לבא בטענה זו, שהרי כל

עצמו מנסה הוא לקלל את ישראל, אף שידוע היטב שזהו נגד רצונו יתברך. ואכן זו בעצם דרכו של בלעם הרשע, לדרוש ולנכס לעצמו כבוד שמים, וכמובן אך ורק מאחרים, ואפילו לדרוש תשלום על כל ענין שיצליח לעשות על ידי כוחותיו הרוחניים, וזו גם

דרכם של תלמידיו ממשיכי דרכו, עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה, וסופם שיורדים לבאר שחת.

אבל אנחנו עמך בני בריתך, – תלמידיו של אברהם אבינו עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה, – מקשטים עצמן ואחר כך מקשטים אחרים, – והם אוכלין בעולם הזה ונוחלין העולם הבא, וטוב להם כל הימים.

והנה בלעם הרשע ברשעתו מדמה בנפשו, שהוא יותר גדול מכל שלשה האבות יחד... שהוא הקריב לבדו יותר קרבנות ממה שהקריבו כולם. והרי זה מביא לידי גיחוך, שאם נקח רק את אילו של יצחק, שאפרו צבור על גבי המזבח עד היום הזה, ולמה נקרא אילו של יצחק, שהוא התחליף ליצחק, כלומר, שמילא את מקומו של יצחק שכבר היה עקוד במזבח אבניו, וכמעט רגע היה הופך לעולה תמימה, לולא המלאך שנשלח משמים לאמר לאברהם אבינו, אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה... וכי בלעם – לעומתם – הקריב משהו מן המשהו מתאוותיו הנלוזות למען שמו יתברך באהבה? וכי הוא עשה איזו הנהגה מהנהגותיהם או איזה מעשה ממעשיהם של אבותינו אברהם יצחק ויעקב? והלא היה חכם מחכמי האומות, ומה ראה לשטות זו להשוות עצמו לאבות הקדושים, אחרי שכל עצמו הוא מתפלל למות מות ישרים.

אמנם בלעם לשיטתו חשב – כנכרי המסיח לפי תומו וטפשותו – שכביכול הקב"ה זקוק לקרבנות, ולכן התיימר לחשוב עצמו תורם מכובד יותר מאברהם יצחק ויעקב... שהרי הוא הביא יותר קרבנות מכל האבות יחד. ולא ידע, או שלא רצה לדעת, כי הנה שמוע מזבח טוב, להקשיב מחלב אילים.

ובכן, הבה נשנן לעצמינו חזור ושנן, כי האושר הגדול לאדם, כאשר הוא זוכה לקיים מצוותיו יתברך. ואם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת השם ודעת אלקים תמצא... והנה האף אמנם כי בלק מרוב רשעותו ואוילותו כי רבה, הושב שלהיות ברשות ד' זו חולשה ולא גבורה, אמנם בסופו של דבר גם הוא זכה זכות גדולה לנצח, להביא גאולה לעולם, שהרי אמרו בניזיר דף כ"ג ע"ב, לעולם יעסוק אדם בתורה ומצוות שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה, שהרי בשכר מ"ב קרבנות שהקריב בלק, זכה ויצאה ממנו רות, עי' שם.

והנה עד כדי כך השכר הזה גדול, שגורם ומסייע לגאולת ישראל, ומי המרויח הגדול אם לא אנו בית ישראל לדורותיהם, שמצפים לגאולה בקרוב, וגם בלק עצמו זוכה בכך. והסוד שלמדים אנו מכאן, שכל מעשה טוב שאדם עושה יש לו השפעה טובה במקום הנכון, ורק התורה מלמדת אותנו אורחות חיים, וסודות החיים.

וכמה עלינו להודות להשם יתברך שמו, שכביכול הושב מחשבות שמכל מאורע שהוא, אנחנו נצא עם הריוח הגדול, וגם כאשר אויבינו יש להם זכות כלשהי, היא מובילה בסוף כל הדורות להביא עלינו את כל הטובה, שאנו מצפים לה, מזה דורות.

אשר בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל לשון – וקדשנו במצוותיו

פניני פז / הרב אברהם נח זלצמן, מח"ס 'אדני פז' על סוגיות הש"ס

חטא בני ישראל בבנות מואב

- א. הטעם שישראל חטאו בבנות מואב, ושלא היה מי שימחה בעד החוטאים
- ב. הטעם שפינחס קיבל את הגדולה.
- ג. האם אדם מוכרח לחטוא

במדבר פרק כה פסוק א - ה (פרשת בלק)

(א) וישב ישראל בשטים ויחל העם לזנות אל בנות מואב: (ב) ותקראן לעם לזבחי אלהיהן ויאכל העם וישתחוו לאלהיהן: (ג) ויצמד ישראל לבעל פעור ויחר אף יקוק בישראל: (ד) ויאמר יקוק אל משה קח את כל ראשי העם והוקע אותם ליקוק נגד השמש וישב חרון אף יקוק מישראל: (ה) ויאמר משה אל שפטי ישראל הרגו איש אנשיו הנצמדים לבעל פעור: (ו) והנה איש מבני ישראל בא ויקרב אל אחיו את המדינית לעיני משה ולעיני כל עדת בני ישראל והמה בכים פתח אהל מועד: (ז) וירא פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן ויקם מתוך העדה ויקח רמח בידו: (ח) ויבא אחר איש ישראל אל הקבה וידקר את שניהם את איש ישראל ואת האשה אל קבתה ותעצר המגפה מעל בני ישראל:

א.

מדוע בני ישראל חטאו בזנות מה שלא קרה במצרים

בפרשה זו יש להבין כמו"כ דברים, דהנה במדרש מבואר שאחר שבלעם לא הצליח לקלל את עם ישראל, הריהו ייעץ לבלק להחטיא את בני ישראל בעוון הזנות, ועי"ז ימותו במגפה. ודבר זה צ"ב מדוע סבר שיועיל נסיון זה, והרי במצרים עמדו בני ישראל בנסיון הזנות, שמצרים היתה 'ערוות הארץ' הארץ הכי טמאה ואעפ"כ 'אחד חטאה ופרסמה הכתוב' שהיו גדורים בעריות, ומדוע סבר שכעת כן יצליחו להחטיאם.

איך נפלו ישראל מהר כ"כ

ובהמשך הפרשה יש להבין ג"כ שאחר שהתחיל החטא, אמר הקב"ה מה לעשות בכדי לעצור זאת להקיא את החוטאים ובמגביל לזאת לוקח ראש שבט את כזבי בת צור וחוטא בא לעיני שבטו, והם מגינים עליו, ולא מובן איך בזמן כ"כ מועט ירדו עם ישראל לכזה שפל, שזמן קצר קודם כשבא בלעם לקללם לא מצא בהם כל נדנדוד חטא, והיו טהורים בתכלית, ותכף ומיד שבט שלם כן נראה בווער בו היצר ומגן על הנשיא שחוטא בפרהסיה.

מדוע דווקא פינחס היה זכאי לאותה גדולה

כן צ"ב מדוע דווקא פינחס לקח על עצמו את התפקיד להרוג את זמרי בן סלוא. והנה דלכאורה הטעם לכך משום שמשם שכת את ההלכה שקנאין פוגעין בו, ובמפרשים מבארים שעשה זאת הקב"ה בכדי שיטול פינחס את גדולה של כהן גדון, ויש להבין מה הסיבה שפינחס צריך להתייחס יותר משאר בני אלעזר ואיתמר שדווקא הוא יזכה באותה גדולה.

מדוע עם ישראל לא עשה כל מעשה

כמו"כ יש להבין מה שכתוב מה שנאמר 'והם בוכים פתח האוהל' ובמפרשים מבארים שבני ישראל שלא חטאו בכו, על מה שכעת נעשה בעם ישראל. ועדיין לא מובן מדוע לא עשו כל מעשה, שאע"פ שלא ידעו שעפ"י דין יכולים להרוג את החטוא, סוכ"ס לצעוק או למחות, או אפילו להפרישם בפועל גם בלא להורגם זה כן יכלו, ואת"ל שאחר שהיה מוגן בשבטו לא יכלו, הרי בשעה שהביאה לפני מש"ר וטען שהיא מותרת, בשעה זו לא היה עם בני שבטו ומדוע אז לא ניסו לעשות מעשה.

ב.

ושמא אפשר לבאר בזה עד כמה שהדעת יכולה להשיג במעשה זה, שהרי אין לנו הבנה לא בעבירות של דור המדבר ובוודאי לא במצוות שלהם, וע"ד משל ואפשרות נראה להציע ביאור בדברים.

החטא היה עם כוח כישוף שהחטיא אף גדולים

ונראה שאכן החטא לא היה באופן רגיל, כלומר זה לא היה בצורה של תאוה, וטומאה, אלא בלעם הכניס כוח כישוף עז שעזמו יוכל להחטיא את בני ישראל, ואכן בזוהר הקדוש ובמפרשים מבארים שכזבי בת צור יועדה להחטיא את משה רבינו,

וזמרי בן סלוא רצה להציל את משה ומסר עצמו לכך. וזה הטעם שבני ישראל נפלו מה שלא קרא במצרים. וזהו ג"כ הטעם שהיו בוכין בפתח האוהל ולא היה אף אחד שהעז להפרישם, משום שפחדו מכוח הטומאה שהיה דבוק בהם, שכמעט ולא היה דרך להינצל מכך.

אכן שא"כ הדבר טעון ביאור מדוע אכן ניתנה הרשות לגרום להחטיא את בני ישראל. ואולי אפשר לומר שזאת בכדי 'שיטול פינחס הגדולה' כלומר שיטול את הכהונה וברית שלום.

בפינחס היה סערת הנפש וכוח קדושה

ומה התייחד כ"כ בפינחס שהיה סיבה שיזכה בגדולה, אולי אפשר לומר מצינו שהשבטים היו מזלזלים בפינחס כדאיתא במדרש 'בשעה שנדקדק זמרי עמדו השבטים עליו ואמרו ראיתם בן פוטיאל זה שפיטם אבי אמו עגלים לעבודת כוכבים הרג נשיא מישראל', לפיכך ייחסו הכתוב לאהרון להורות שעשה זאת מתוך קדושה.

ועדיין יש להבין מדוע באמת נשא אלעזר בן אהרון אישה מזרע בנות יתרו, שהייחוס שלהם אכן היה ממי שפיטם עגלים לע"ז, ולא חיפש ייחוס למשפחות אחרות.

ואפשר לומר בזה דהנה כתב רש"י על הפסוק 'מבנות פוטיאל - מזרע יתרו שפטם עגלים לעבודה זרה. ומזרע יוסף שפטם ביצרו', ומבארים המפרשים שאבי אשתו היה מזרע יוסף ואימו מזרע בנות יתרו.

ואפשר לומר שחיפש לייקח לו אישה שהייחוס שלה מושתת מצד אחד על סערת הנפש, שיש מי שמנצל זאת לפטם ע"ז, ויש מי שמנצל זאת לקדושה. ומצד שני על כוח קדושה שנוצר מחמת מאבקים, שע"ז יהיה לבניו מצד אחד סערת הנפש אך לא יהיה להם סיכון שזה יתפשט למקומות אחרים אלא יוכלו לתעל זאת לקדושה.

ואכן זה מה שמצינו בפינחס, שמצד אחד היה לו סערת הנפש, שכאשר אף אחד לא העז לעשות דבר, משום שפיחדו מלהיטמא בכוח הכישוף שהיה לבנות מואב, אך לו היה סערת הנפש למנוע זאת ויהי מה, ומצד שני אכן היה לו את ההגנה הנדרשת זו שגרמה לו להבין שיש ביכולתו לגבור על היצר.

ולפיכך רצה הקב"ה שהוא יטול את הכהונה, שיוכל להשפיע על ישראל מסערת הנפש שלו ומכוח הקדושה שבו.

ג.

ומצינו למדים מכך כמו"כ דברים, א' מה חומרת חטא הזנות, שיכול להפיל אף גדולים מישראל, וכאשר דבר זה מתחיל להתפרץ א"א כמעט לעוצרו זולת סערת הנפש.

ודברים אלו היו כביכול שווים שימותו בשביל זה מבני ישראל, שידעו להאריך ולדעת את חומרת חטא הזנות והפגם בקדושה. ועוד מצינו בפרשה זה, שכאשר האדם אכן כבר לא מסוגל להילחם ביצרו הוא צריך את עזרת הצדיק שלו יש את הכלים והיכולת להושיעו.

ד.

האם יש מצב שבו האדם מוכרח במעשיו, ובהכרח יחטא

ומ"מ יש להבין האם שייך שהאדם יחטא בלא שיהיה לו דרך להינצל מכך, שלכאורה מפרשה זו כך הדבר נראה שכוח הטומאה היה חזק כ"כ שנשיא שבט נכשל בכך, ועם ישראל לא היה בוש מלחטוא, ולאמור זה היה שווה כביכול בכדי שיטול פינחס גדולה, אכן הדברים טוענים ביאור האם הדברים הם אכן כך.

ושמא יש לומר שאכן מצינו כדברים האלו, כדברי הגמ' (ע"ז ד ע"ב) לא חטא דוד אלא להורות תשובה ליחיד, וכן מצינו ביהודה שבא על תמר, שכתוב בספרים הקודשים, שהיה אנוס במעשיו שבא מאלך ודחפו לכך. והיינו שיש מצבים שהאדם מוכרח כביכול במעשיו.

ואומנם אין בתובנה זו כדי להכשיר לאדם לעשות ככל העולה על רוחו, בטענה שהוא במצב של 'מוכרח במעשיו', אך לאחר שדבר נעשה האדם צריך לדעת שלכל דבר יש תכלית, וגם הרע בא מהקב"ה, [כמש"כ הבעש"ט על הפסוק 'חסד הוא' שאמור בבא על אחותו, שמבואר מכך שאהבה היינו בחינת חסד יכולה או להביא לחטא או למצוות וחסדים, והכל מגיע מאותו שורש בנשמה השאלה להיכן האדם מנווט את מעשיו ורגשותיו], וצריך האדם לבחון בעצמו איך הוא מתעל את מה שנעשה לכיוון רוחני, ולא לנפילת רוח ועצבות.

דברי הבאר מים חיים, ששבח הקב"ה הוא מהאנשים הקטנים קרוצי החומר

ואכן כתב הבאר מים חיים בפרשת בהעלותך 'ואכן הנה אלהינו יתברך שמו ח"ו אינו מלך כמלכי ארץ לומר זה ראוי לשמשני וזה אינו. כי במקום גדולתו שם ענותנותו אשר את דכא ישכון ושפל רוח להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים כי טוב ומיטיב הוא יתברך וכו' ועל כן במקום גדולתו שם ענותנותו להשתמש בכלים שבורים לגמרי להראות על רוב גודל ענותנותו ולהראות אשר אף הגדולים כקטנים יחשב אצלו והוא המשפילי לראות בשמים ובארץ. לכן נאה לפניו להשתמש בקטנים יותר מבגדולים שלא יראה כי הם הראויים לאותו איצטלא', עיי"ש בהמשך דבריו.

אפ"ל שיש אנשים שזה תפקידם במצבים מסוימים

מאמרי הפרשה - פרשת בלק תשפ"ג

והיינו שמשבחה גדולת ה' זה להשתמש גם בכלים שבורים היינו באנשים פחותים, שיש בהם חטאים, ושיש בהם פגמים, שהם מתומדדים, ואכן הם ייענשו, אך זהו כביכול תפקידם בעולם להיות 'הקטנים' שמשמשים את הקב"ה, והם אלו שנותנים לו את 'התהילה' שהוא אינו כמלך בשר ודם שמקבל תהילה גם מן הקטנים, אין ספק שהם היו מעדיפים להיות מן הגדולים, אך זהו תפקידם.

כלומר יש מצב שהאדם כביכול חוטא, אך יש לכך תפקיד, שגם ממצב זה הוא ישבח את ה', וכאמור חשבון זה הוא לאחר החטא ולא לפניו.

מעתה אכן יש מצב והבנה כזו, שעם ישראל היה כעין מוכרח במעשיו, זה היה תפקידו באותה תקופה, לחטוא בבנות מואב, וזאת למה, שידעו לדורות מה קורה כאשר פוגמים בקדושה אזי מיד באים עונשים, וגן בכדי שיטול פינחס את הגדולה. יעזרנו ה', לנצל כל זמן וכל עת, לעבודת ה', את הזמנים המאירים לחיזוק ולהתענג בה', והזמנים הנמוכים ליתן שבח ותהילה לקב"ה ממצב זה.

פרחים לתורה - כיצד מחנכין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

לראות רק את הטוב

"לא הביט און ביעקב, ולא ראה עמל בישראל" - כיון שמדרך הטוב להיטיב, מסתכל הקב"ה רק על הזמנים בהם ימצא זכויות

לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל (כג, כא)

בקובץ "דרש משה" (דרושים נחמדים המיוסדים על אמרות טהורות של רועי החסידות) כתב: נראה לומר בדרך רמז רעיון עמוק הנמצא בפסוקים אלו.

הקב"ה רואה וצופה ויודע כל העתידות, כי אין דבר נעלם ממנו ואין נסתר מנגד עיניו, אך למרות זאת מצינו שהנהגתו משתנה מאדם לאדם, הכל כפי הענין.

יש מי שנמצא במצב ירוד, ולפעמים במצב שפל מאוד, וקשה למצוא לו זכויות. אזי ממידת הטוב והחסד צופה הקב"ה ומסתכל על עתידו, וכאשר רואה שבעתיד ייטיב הלה את מעשיו, מחשב לו הקב"ה כעת את הזכויות העתידות לבוא.

"בהוציאך את העם ממצרים" - יציאת מצרים בזכות קבלת התורה בעתיד

כך מצינו ביציאת מצרים, כאשר היו בני ישראל שקועים במ"ט שערי טומאה ולא הייתה בידם זכות להיגאל, הוציאם הקב"ה על פי העתיד, כי עתידים לקבל את התורה הקדושה.

וכן מפורש בתורה הקדושה, שמשו רבינו תמה ושאל להקב"ה (שמות ג, יא-יב) "מי אנוכי כי אלך אל פרעה, וכי אוציא את בני ישראל ממצרים", וכ' רש"י: "מה זכו ישראל שתעשה להם נס ואוציאם ממצרים". והקב"ה השיבו:

"בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה", וכ' רש"י: "ששאלת מה זכות יש לישראל שיצאו ממצרים, דבר גדול יש לי על הוצאה זו, שהרי עתידים לקבל התורה על ההר הזה לסוף שלשה חדשים שיצאו מצרים".

למדנו מכאן כי לפעמים מחשב הקב"ה את הזכויות העתידות לבוא.

אין הקב"ה מסתכל על עתיד של נפילות וירידות ח"ו

לעומת זאת, לפעמים יהודי נמצא בדרגה נעלית מאוד וכל דרכיו ומעשיו מתוקנים וישרים, אך הקב"ה שהכל גלוי לפניו, יודע כי עתיד הוא ליפול ממדרגותיו, ולפעמים יודע כי יכשל ח"ו בדבר עבירה. לגביו אין הקב"ה מסתכל כלל על העתיד, כי דרך הטוב להיטיב, והקב"ה רואה אצלו רק את ההווה הטוב ולא את העתיד.

שיטת רבי יודן - הבטתה מקרוב וראיה מרחוק

במסילה נעלה כעת לבאר את הפסוקים שלפנינו בהקדם מחלוקת שמצינו במדרש אודות לשון 'הבטה' ולשון 'ראיה', וז"ל (איכה רבתי ה, א): "רבי יודן אמר, הבטה מקרוב וראיה מרחוק, הבטה מקרוב שנאמר (מלכים א, יט) 'ויבט והנה מראשותיו עוגת רצפים', וראיה מרחוק שנאמר (בראשית כב, ז) 'וירא את המקום מרחוק'. רבי פנחס אומר, הבטה מרחוק... וראיה מקרוב..."

לדברי רבי יודן, 'הבטה' משמע מקרוב, ואילו 'ראיה' הכוונה לראיה מרחוק.

"לא הביט און ביעקב" - השרוי במצב שפל אין הקב"ה מביט על ההווה שלו

יומתק לפרש על פי הקדמות אלו מקראי קודש שלפנינו: "לא הביט און ביעקב", כי שם 'יעקב' מורה על מדרגה פחותה, וכאמור לעיל - על הנמצאים במצב ירוד אין הקב"ה מביט על ההווה הלא טוב, אלא רואה את עתידם ומחשב את הזכויות העתידות לבוא, וזהו: "לא הביט און ביעקב", אין הקב"ה מביט בהבטה' מקרוב על ההווה, אלא מסתכל מרחוק על העתיד הטוב.

"ולא ראה עמל בישראל" - השרוי במצב נעלה מביט הקב"ה על ההווה שלו

וממשיך הכתוב ואומר: "ולא ראה עמל בישראל". שם 'ישראל' מרמז על מדרגה נעלית. הנמצאים במדרגות נעלות, אף שיתכן שבעתיד יכשלו, אין הקב"ה מסתכל על עתידם, וזהו: "ולא ראה עמל בישראל", הקב"ה אינו רואה ב'ראיה' שהיא למרחוק, אלא מביט על ההווה הטוב והמשובח.

ומכאן לענייננו:

מאמרי הפרשה - פרשת בלק תשפ"ג

האב, המורה או המחנך – מופקד על נשמות טהורות, לגדלם ללמדם ולחנכם. כאן מורה לנו התורה את המבט הנכון על כל בן, תלמיד או חניך. אם נכשל כעת, אל תקבע את מצבו כ'כושל'! תתבונן על עתידו! בעתיד ייתכן ויצמח לאילנא רברבא! תתנהג אליו כמוצלח ועולה ומתעלה!

[וכבר אמר מורי ורבי המשגיח רבי דב יפה זצ"ל שאמר לו החזון איש: כל תלמיד ישיבה – יש ספק אולי יזכה ויהיה גדול הדור!]

ולהיפך, מי שכעת משגשג ועולה במעלות רמות, אך ידוע לך שייכשל וימעד – אל תתחשב בכך! במקרה זה תקיים את הכתוב "ראה אלקים את הנער באשר הוא שם"!!!

שבת שלום ומבורך!

לתגובות: blu.israel@gmail.com

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מאנשעסטער

'א-ל מוציאם ממצרים כתועפות ראם לו' – שפורחים באויר כעוף

איתא במדרש (ילקוט"ש ח"א תשסח) עה"פ "א-ל מוציאם ממצרים כתועפות ראם לו" (במדבר כג, כב), "כך הוא מדתו; חטאו קמעא - מורידן כעוף, שנאמר (הושע ט, יא) "אפרים כעוף יתעופף". זכו - מרומם אותם למעלה כעוף, שנאמר (ישעיה ס, ח) "מי אלה כעב תעופנה", עד כאן.

וכן כתב שם רש"י "אתה אמרת הנה עם יצא ממצרים, לא יצא מעצמו, אלא האלהים הוצאם, כתועפות ראם לו - כתוקף רום וגובה שלו וכן וכסף תועפות לשון מעוז המה. ואומר אני שהוא לשון ועוף יעופף. המעופף ברום וגובה ותוקף רב הוא זה".

ודברי רש"י עולים בקנה אחד עם דברי התרגום יהונתן עה"פ (שמות יט, ד) "ואשא אתכם על כנפי נשרים" "וטענית יתכון על ענן ה' כעל גדפי נשרין מן פילוסין ואובילית יתכון לאתר בית מקדשא למעבד תמן פסחא, ובהוא ליליא אתיבית יתכון לפילוסין".

מי אלה כעב תעופינה

וכן איתא במדרש תהלים (מזמור מח) "אמר רב נחמן, (קהלת א, ט) מה שהיה הוא שיהיה. כשם שנטל הקב"ה את ישראל ממצרים בענני כבוד ונשאם, שנאמר (שמות יט, ד) ואשא אתכם על כנפי נשרים. כך הוא עושה להם, שנאמר (ישעיה ס, ח) מי אלה כעב תעופינה".

הרי שפסוקים אלו מדמים כלל ישראל לעוף, שאם אנו זוכים יכולים אנו לעוף בשמים, והמהר"ל ביאר מדרש זה בספרו נצח ישראל (פרק יד) וז"ל: "ועתה ראה והבן כי המשיל ישראל לעוף, כי העוף אינו כל כך חומרי, שאין לו עבות החומר, שאילו היה בעל חומר לא היה פורח באויר, שהרי מעכב עליו כבידות החומר. אבל אין העוף כל כך חמרי, ודבר זה בארנו בכמה מקומות. ובשביל זה בעצמו יש לישראל שתי בחינות; שאם הם עושים רצונו של מקום, מצד שיש לישראל מדריגה נבדלת עליונה - שאינם חומריים - ראויים לרוממות. ואם חטאו קמעא, הרי כבר אמרנו כי הצורה כאשר אין בה השלימות אשר ראוי אל הצורה כאילו היא בטילה, כי לא שייך חסרון מה בצורה. הרי על ידי זה נחשב הצורה כאילו אין לה מציאות כלל, ואז מורידן כעוף, כי העוף שייך בו ירידה, מה שלא שייך בשאר בעלי חיים, והבן הדברים האלו מאוד" עכ"ל המהר"ל:

וזהו בבחינת "משפיל גאים מגביה שפלים" דאותם שזוכים עולים מעלה מעלה, ואותם שאינן ראויים מורידים אותם מטה מטה.

ויש להסביר דברי המהר"ל על דרך דברי מסילת ישרים - פרק ו - בבאור מדת הזריוות "ותראה כי טבע האדם כבד מאד, כי עפריות החמירות גס, על כן לא יחפוץ האדם בטורח ומלאכה. ומי שרוצה לזכות לעבודת הבורא יתברך, צריך שיתגבר

נגד טבעו עצמו ויתגבר ויזדרז, שאם הוא מניח עצמו ביד כבודו, ודאי הוא שלא יצליח. והוא מה שאמר התנא (אבות פרק ד): הוי עז כנמר, וקל כנשר, ורץ כצבי, וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים. וכן מנו חכמים ז"ל (ברכות לב:): בדברים הצריכים חיזוק, תורה ומעשים טובים. ומקרא מלא הוא (יהושע א) חזק ואמץ מאד לשמר לעשות ככל התורה אשר צוך משה עבדי, כי חיזוק גדול צריך למי שרוצה לכפות הטבע אל הפכו".

שמאבר עשה לעצמו כנפים לעוף בשמים

ובספר פעולת צדיק לחיים מהגאון רבי חיים פלאגי זצ"ל ביאר לפי מה שאמרו רבותינו והביאו רש"י בחומש על פסוק (בראשית יד, ב) עשו מלחמה את ברע מלך סדום וכו' שמאבר מלך צביים וכתב רש"י "שם אבר לעוף ולקפוץ ולמרוד בהקב"ה". וביאר שם השפתי חכמים "ר"ל דעשה לו כנפים לעוף". ואם כן מדה טובה מרובה שתהיה קל כנשר לעוף ולקפוץ כדי לעשות רצון אביך שבשמים וקל להבין.

ובמדרש רבה (רות פרשה ז פסקה ח) איתא "ובועז עלה השער וישב שם והנה הגואל עובר אשר דבר בעז מה לאחורי תרעא הוה קאים א"ר שמואל בר נחמן אפילו היה בסוף העולם הטיסו הקב"ה והביאו לשם כדי שלא יהא אותו צדיק יושב ומצטער מתוך ישובו". וכן מובא לגבי דוד המלך (מדרש רבה בראשית פרשה נט פסקה יא) "באותה שעה אמר דוד הלואי הוה לי חד מן בני אחתי דייתי וסייעני מיד ויעזר לו אבישי בן צרויה לאחורי תרעא הוה קאים אתמהא, רבנן אמרי אפילו היה בסוף העולם הטיסו הקב"ה והביאו בהרף עין שלא יהיה אותו צדיק עומד ומצטער".

כשיבא משיח יהיו הצדיקים פורחים באויר

ובספר חסד לאברהם (מעין שלישי נהר כב) מובא שכן יהיה לעתיד לבוא שאנשים יטיסו לעוף בשמים וז"ל: "דע כי מסורת קבלה בידינו כי באותו יום כשיבא משיח עם קיבוץ גליות לארץ ישראל, באותו יום ימצא בארץ ישראל שבעת אלפים מבני ישראל כולם בריה חדשה גוף רוחני וישוטו כולם באויר מעופפים כנשרים וכל זה לעיני אנשי קיבוץ גליות. וכישראל בני קיבוץ גליות יראו שאחיהם נעשו בריה חדשה ופורחים באויר ללכת לדור בגן עדן תחתון ללמוד תורה מפי השי"ת אזי יתקבלו בני קיבוץ גליות דאגה בלבם ודאבון נפש ויתרעמו לפני מלך המשיח ויאמרו וכי אין אנו בני ישראל כמותם מאין זכו הם להיות רוחניים בגוף ונפש משא"כ אנו ולמה נגרע?"

ואומר להם מלך המשיח כבר נודע ומפורסם שכל מידותיו של הקב"ה הם מדה כנגד מדה, אותם שהיו בחו"ל והשתדלו לבא בארץ כדי לזכות לנפש טהורה ולא חשו על ממונם ולא על גופם ובאו בים וביבשה, ובעבור שעשו העיקר מרוחם ומנפשם ולא מגופם וממונם לכן חזרו רוחניות מדה כנגד מדה אבל אתם שהייתם יכולים לבוא בארץ כמותם ונתרשלתם לבא מחמת חמדת הממון לכן נשאתם גשמיים מדה כנגד מדה".

ובנועם אלימלך פר' קדושים ד.ה. וכי תזבחו מביא את זה בלשון אחר קצת וז"ל כתב בספרים שלעתיד כשיבא משיח צדקנו יקבץ את העם המפוזרים והצדיקים יהיו סמוכים אצלו תמיד. ואותם אנשים שהתנהגו בזה העולם בגלות כשורה אך לא היה להם שכל של אמת לעבוד את הבורא ברוך הוא בכל האופן והיו אוהבי ממון רק ששמרו עצמם מן החטא לפי שכלם, אז משיח מביא אותם אל הים אוקייאנוס ופותח להם האוצרות הגנוזים שם ומלא שם אבנים טובות וכסף וזהב הרבה מאד ונוטלין משם כל חפצם והולכים לביתם ברב בצע כסף והון רב.

וכשמשיח פורח לגן עדן בקדושתו הגדולה אז הצדיקים שבדור פורחים אחריו לגן עדן בכח קדושתן ופרישותן הגדולה ואותם אנשים שקבלו טובתם ורצונם באוצרות הזהב כשרואים הגדולה הזאת הם רוצים גם כן להעשות כן ולפרוח ביניהם ואינם יכולין מחמת כובד משאם גשמיותם שדבקו עצמם בכסף וזהב".

לעתיד לבוא נזכה לכנפים ושטיץ על פני המים

וכנראה שמקור מסורה זו מיוסד על פי דברי הגמרא סנהדרין (צב:) "אותן שנים שעתיד הקדוש ברוך הוא לחדש בהן את עולמו שנאמר ונשגב ה' לבדו ביום ההוא, צדיקים מה הן עושין, הקדוש ברוך הוא עושה להם כנפים כנשרים ושטיץ על פני המים שנאמר 'על כן לא נירא בהמיר ארץ במוט הרים בלב ימים' ושמה תאמר יש להם צער, תלמוד לומר 'וקווי ה' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים ירוצו ולא ייגעו ילכו ולא ייעפו'".

הרי שהגמרא הדגיש שיהיו "שטיץ על פני המים" והיינו כדברי הנועם אלימלך שמלך המשיח מביא כולם אל ים אוקייאנוס ומשם פורחים למעלה לגן עדן, והצדיקים שלא לקחו הכסף וזהב אין להם לירא ולא ייגעו.

צדיקים שעמדו באויר

וכן קרה לבני קרח וכדכתיב בספר תהלים (מו א) "למנצח לבני קרח על עלמות שיר וגו' אלקים לנו מחסה ועוז וגו' על כן לא נירא בהמיר ארץ ובמוט הרים בלב ימים" ופירש שם רש"י ז"ל "בהמיר ארץ לעתיד לבא שנבלעו כל סביבותיהם והם עמדו באויר ואמרו לישראל ברוח הקדש שכדוגמת הנס הזה יהיה עשוי להם לעתיד". וכן איתא במדרש תהלים שם.

וידועים דברי הדגל מחנה אפרים עה"פ "כי במקלי עברתי את הירדן הזה" וז"ל עוד יש לפרש על דרך שסיפר אא"ז נ"ע זללה"ה (הבעש"ט) שפעם אחת עבר ה(נהר) נעסטר בלי שום שם, רק היה מניח חגורו ועבר עליו, ואמר שבאמונה גדולה הוא שעבר, וזה יש לומר שרימוז יעקב אבינו ע"ה במקלי גימטריא יעקב היינו בשמו שהוא יעקב מידת אמת והיינו לגודל אמונה שלו בזה עברתי את הירדן והבן".

והרה"ק ר' נחום מרדכי מטשארטקוב זצ"ל (דורש טוב אחרון של פסח, תש"א) ביאר דזהו דוגמא ממה שיהיה לעתיד לבוא כדכתיב (ישעיה מג, ב) "כי תעבור במים אתך אני ובנהרות לא ישטפוך", והבעש"ט הק' מרוב דביקותו ואמונתו בהשי"ת זכה למדריגה זו שתהיה לעתיד לבוא, "ושטיץ על פני המים", והיה מושגח מהשי"ת למעלה מדרך הטבע.

והס"ק מרוזין סיפר (הובא בספר תפארת ישראל להחסיד המופלא ר' שלמה טלינגטר זצ"ל) ביומא דהילולא הראשונה של אביו הרה"ק ר' שלום מפרוהיבשט זצ"ל שראה את אביו ר' שלום "פליהעץ ווי א שרף וכמה נשמות של צדיקים זענין נאך גיפלויגען" (מעופף כמו שרף וכמה נשמות של צדיקים מעופפים אחריו).

וגם בדורות האחרונים היו צדיקים שהיו יכולים לעוף ולעמוד באויר בלי ליפול, והדבר מבואר בספר דברי חיים מהרה"ק מצאנז זצ"ל (ריש פר' צו) שכתב בזה הלשון "והנה אנחנו רואים באדם שהוא חומר אינו יכול לעוף באויר כי החומרי גובר להורידו מטה ואפ"ה ראינו בני אדם אשר נדבקו במחשבתם בחכמה יוכל לילך באויר כאשר שמענו כמה פעמים רק שהחכם בעסקו בעומק החכמה בלא דעת הולך באויר כי נתגבר עליו כח רוחניותו ולא נמשך למטה לחומר.

ואכן הרה"ק ר' משה מקוזניץ זצ"ל בספרו דעת משה (פרשת בשלח ד"ה דבר אל בני ישראל) מביא בשם אביו המגיד מקאזניץ זי"ע "סיפר לי הרה"ק אאמו"ר זצלה"ה על צדיק אחד בהיותו עסוק בעיון הלכה במחשבותיו מאוד והלך מן השבכה שעל הגג באויר הנה והנה ולא נפל ארצה". וכן ביאר התפארת ישראל (יכין, תמיד, א, א) שצעירי הכהנים היו נקראים "פרחי כהנים", מלשון פורחים באויר, שמרוב זריזותם היו נראים כפורחים באויר, ולכן נקראו פרחי כהנים.

וכזה מסופר אודות הרה"ק האבני נזר בספר אביר הרועים (אות קנז) "הייתי פ"א ראיתי דבר פלא בשעת אמירת הלל של ראש חודש בבית המדרש, ועמדתי שם ונתתי עיני ולבי ברבינו הקדוש זצ"ל לראות דביקתו העצומה והנפלאה בשעת ההלל, הנה ראיתי פתאום איך שכל גופו הקדוש והטהור עם שתי רגליו שתיהן יחדיו כמו שעמד במקומו נישאו למעלה והיה מוגבה בהאויר כל גופו הקדוש ותחתיו בין גופו להארץ היה המקום נראה פנוי ועמד כך באמצע האויר איזה זמן ואח"כ ירד גופו למטה וכמדומה לי שזה היה בעת שאמרו הקהל הפרק בצאת ישראל ממצרים ואמר רבינו הקדוש ההרים רקדו כאילים וגו' זי"ע.

המנורה הכבידה הרימה עצמה מעל השולחן

וכזה היה מספר הגאון ר' מרדכי הרלינג זצ"ל שהיה בן אחות הגר"מ שפירא מלובלין ומחשובי תלמידיו, שהוא היה נוכח פעם בעת הסדר אצל האדמו"ר רבי ישראל מטשארטקוב זצ"ל, וסיפר שהיה מונח על השולחן פטומות כסף גדולה וכבדה מאוד, וכאשר הרבי אמר את הקטע "בצאת ישראל ממצרים", והגיע להמילות "מלפני אדון חולי ארץ" אמרם כדיבקות גדולה ועצומה, ודפק בטבאק פושקא בחזקה על השולחן, והנה לפתע המנורה הכבדה הזו הרימה את עצמה כחמשה סנטימטרים למעלה מהשולחן ועמדה ככה תלוי באויר לכמה רגעים ואח"כ ירדה מעצמה למקומה בשולחן.

וכשהיה הגר"מ הרלינג מספר עובדא זו היה מוסיף ואומר שהוא יודע שאנשים יסרבו לקבל ולהאמין את דבריו ורק ילעגו עליו, אבל הוא יודע מה שהוא אומר ושכך ראה בעצמו, ואינו נמנע מלספר הדבר הגם שיודע שאנשים לא יאמינו אותו וישחקו עליו.

ואכן בספר פרקי תשובה וגאולה מהרה"ג ר' שלום שכנא זאהן זצ"ל (בפרק פתגמים ומאמרים מגדולי בעלי המוסר אות עא, ונדפס בהסכמת הגה"צ ר' אליהו לאפיאן ורבי יחזקאל לעווינשטיין זצ"ל ועוד) מביא בשם הגה"צ רבי ישראל סלאנטר זצ"ל שהיה אומר "אז מ'דערציילט מיר נפלאות אויף ר' זעלמעלא, איז אז איך וויל קען איך גלויבען, און אז איך וויל, - ניט. אבער אז מ'וועט מיר דערציילן אויף דער חבורה פון די רייסינער חסידים אפילו אז זיי זענען געפלויגן אין דער לופטען וועל איך אויך גלובען". (כשמספרים לי נפלאות על רבי זעלמעלא (מוואלאזין זצ"ל), אם אני רוצה יכול אני להאמין, ואם אין אני רוצה - לא אאמין. אבל אם יספרו לי על החבורה של החסידים מרייסיין אפילו שהם עפו באויר אני גם אאמין).

והנה אין דרך צדיקים לעשות נס גלוי ללא צורך, ויש לומר דענין זה של הרמת המנורה יש לה גם זכר ליציאת מצרים וכמו שהבאנו למעלה מדברי הפסוק (במדבר כג, כב) "א-ל מוציאם ממצרים וכתועפות ראם לו", וכמו שיהיה לעתיד לבוא כנ"ל, ומעתה מבואר פעולת האדמו"ר מטשארטקוב שבזה שהמנורה הכבידה הגביה את עצמו לאויר, היה בזה חיזוק שכן יהיה לעתיד לבוא "מה שהיה הוא שיהיה", שאין הבטחת "ואשא אתכם על כנפי נשרים" רק איזה משל ומליצה טובה, אלא שכן יהיה לעתיד לבוא.

לעתיד לבוא העבים באין וטוענים אותם

וזהו מה דכתיב (ישעיה סו, כג) "והיה מדי חודש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחות לפני אמר ה'" ואמרו רבותינו (פסיקתא רבתי פרשה א) "והיאך אפשר שיבא כל בשר בירושלים בכל חודש ובכל שבת, א"ר לוי עתידה ירושלים להיות כארץ ישראל וארץ ישראל ככל העולם כולו והיאך הם באין ראש חודש ושבת מסוף העולם אלא העבים באין וטוענים אותם ומביאין אותם לירושלים והם מתפללים שם בבוקר והוא שהנביא מקלסן מי אלה כעב תעופנה" וגו'.

יהודה בן תימא אומר הוי קל כנשר

ובזה יש לפרש המשנה "יהודה בן תימא אומר הוי עז כנמר וקל כנשר ורץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים" (אבות ה, כ). וכתב הרע"ב ביאר "וקל כנשר לחזור אחר תלמודך ולא תיגע כדכתיב (ישעיה מ, לא) יעלו כנשרים ירוצו ולא ייגעו".

הרי שמוטל עלינו לבוא למדריגת "וקל כנשר", וכפשוטו הדבר צ"ב דבשלמא שאר המעלות המנויות שם "עז" "רץ" "גבור" הם כולם מעלות שיש לנו איזה שייכות עמהם, ויכול המשנה לזרז אותנו שנהיו יותר עזים ויותר גבורים ונרוץ עוד יותר מהר, אבל להיות "קל כנשר" הכי שייך לנו להגביה את עצמינו ולעוף בשמים כנשר עד כדי שנצטוינו להשתדל להיות קל כדוגמת הנשר ובמה יש לנו להידמות אליו. ואם הכוונה היא שנלמוד מהנשר ששט לשעות ארוכות ולא ייגעו, הלא כבר הזהיר החכם מכל אדם (משלי ו) "לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם" שיש לנו ללמוד מהנמלה לא להתייעף.

וכן איתא במדרש רבה (דברים ה, ב) "מה ראה שלמה ללמד לעצל מן הנמלה, רבנן אמרי הנמלה הזו שלשה בתים יש לה ואינה כונסת בעליון מפני הדלף ולא בתחתון מפני הטינה אלא באמצעי ואינה חיה אלא ששה חדשים למה שמי שאין לו גידים ועצמות אינה חיה אלא ששה חדשים, וכל מאכלה אינה אלא חטה ומחצה והיא הולכת ומכנסת בקיץ כל מה שמוצא חטין ושעורין ועדשים. א"ר תנחומא וכל חייה אינה אלא חטה ומחצה והיא כונסת את אלו ולמה היא עושה כן שאמרה שמה יגזור עלי הקב"ה חיים ויהיה לי מוכן לאכול. אמר רבי שמעון בן יוחאי מעשה היה ומצאו בבור שלה שלש מאות כור מה שמכנסת מן הקיץ לחורף לפיכך אמר שלמה לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם אף אתם התקינו לכם מצות מן העולם הזה לעולם הבא" עיי"ש עוד.

ואם כן צ"ב למה מידה זו לא להתייעף ילפינן דייקא מהנשר, ובפרט שקשה להבין איזה דמיון יש לנו להנשר, שאנו גרים על האדמה והנשר שט בשמי שמים.

אמנם לפי כל הנ"ל מבואר שפיר הדמיון בינינו להנשר, דכאשר האדם זוכה לחזור תמיד על תלמודו ומקיים אזהרת "וקל כנשר", אז לעתיד לבוא יזכה פשוטו כמשמעו להיות "בריה חדשה ופורחים באויר", כנ"ל, ויקויים בו דברי רבותינו (סנהדרין צב:): "והקדוש ברוך הוא עושה להם כנפים כנשרים ושטין על פני המים שנאמר 'וקווי ה' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים ירוצו ולא ייגעו ילכו ולא ייעפו".

ביאור החתם סופר על המשנה 'או יפרח באויר'

ובזה מבואר דברי חכמים במשנה (כתובות פ"ג, יג, ז) "מי שהלך למדינת הים ואבדה דרך שדהו אדמון אומר ילך לו בקצרה, וחכמים אומרים יקנה לו דרך במאה מנה או יפרח באויר": וכפשוטו מבינים "שיפרח באויר" דאין לו טענה עליהם שיתנו לו דריסת רגל לשדהו.

אבל החתם סופר עה"פ (במדבר כ, כא) "וימאן אדום נתן את ישראל עבור בגבולו", ביאר ש"ויפרח באויר" היינו כפשוטו, וז"ל שם: שמעתי אומרים בשם מדרש 'ואימתי יעברו בגבולו כשיקויים קרא (דניאל ז' י"ג) 'עם ענני שמיא כבר אנוש אתה וקדמוהי הקרבוהי'. וצ"ע מ"ש הך קרא, הל"ל לימות המשיח ועלו מושיעים בהר ציון וגו'.

הנה יל"ד טובא בהני קראי דכל הפרשה, ולקצר אני צריך ואומר דקיי"ל אי יש ברירה האחיך שחלקו וכא בע"ח ונטל חלקו של אחד מהם צריך הוא לסייע בתשלומי חוב אביו משא"כ אי אמרינן אין ברירה ה"ל כלקוחות שלא באחריות ואינו צריך לשלם לו, עיי' ב"ק ט' ע"א וב"ב ס"פ בית כור, עוד יש נפקותא דכשהן לקוחות אין להם דרך זה על זה וכשהן יורשין יש להם דרך, ולדינא קיי"ל ספיקא דדינא וה"ל פלגא יורשין ופלגא לקוחות כדמסקינן פ' יש בכור, ודעת כמה פוסקים דהך ספיקא איננו מחמת חסרון ידיעתינו ההלכה כמאן, אלא כך הדין בכל דיני ברירה שהוא ספק אם הוברר כך או לא.

ונבוא אל המכוון דישראל טענו כה אמר אחיך ישראל ר"ל אחים אנחנו ויצא עלינו שט"ח ופרענו השטר לבדו בשיעבוד מצרים כפירש"י, וא"כ מעתה כבר עשינו עצמנו כלקוחות שלא באחריות מצד אחד, ע"כ יהיה עכשיו עלינו דין יורשין לענין הדרך שתעברנו בגבולך אל ארצינו שהרי הדין מחצה יורשין ומחצה לקוחות, ולא רצה עשו לשמוע לדין תורה ואמר שיצא בחרב לקראתם.

והנה אם נאמר נמי שאין להם דרך זה על זה, הדין הוא יקח לו דרך במאה מנה או יפרח באויר (ב"ב ס"ד:) וע"כ אמרו ישראל במסלה נעלה ואם מימיך נשתה ונתתי מכרם קאי גם אהמסלה אתן לך מאה מנה 'רק אין דבר ברגלי אעבורה' ר"ל אל תפרחני באויר כ"א ברגלי בעד מאה מנה וגם בזה מיאן, ואמר המדרש מתי יעברו ע"י הפרחת אויר לעתיד לבוא כשיקויים עם ענני שמיא כבר אנש אתה והוא יפרח באויר באמת ועוד הארכת וק"ל".

שמחת אלעזר / בעקבות הגאון רבי שמחה (בן הגה"ק רבי אלחנן הי"ד) וסרמן זצ"ל, ראש ישיבת אור אלחנן, מגדולי דורו וממעוררי תנועת התשובה.

בעריכת ה' מ'צ גולדבאום, עורך ספרי קובץ פרשיות, קובץ מאמרים ושמחת אלעזר

עם לבדד

הָן עִם לְבָדָד יִשְׁפָּן וּבְגוֹיִם לֹא יִתְחַשֵּׁב (כג, ט)
עַל שְׁלֹשִׁים וְעַל רַבְעִים

מצד אחד: "אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵל קָנָא פֶקֶד עֲוֹן אָבֹת עַל בְּנֵים עַל שְׁלֹשִׁים וְעַל רַבְעִים לְשָׁנָא" (שמות כ, ה).

מאידך: "וְעֵשָׂה חֶסֶד לְאֶלְפִים לְאֶהָבִי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתַי" (שם, ו).

מדוע הקב"ה פוקד עוון אבות על בנים – רק עד לדור הרביעי? פשוט, כי אחרי ארבעה דורות, אנשים שעזבו את התורה אינם עוד יהודים. לא נשאר את מי להעניש.

התבוללות בגרמניה ובצרפת

בגרמניה הייתה התבוללות רבה, והרבה מאוד נישואי תערובת. במשך זמן-מה חש היהודי המתבולל שהוא גרמני לחלוטין, והוא ניסה לשכוח שהוא יהודי. היטלר יימח שמו בא והזכיר לו שהוא יהודי, ובצורה האכזרית ביותר. הוא תר אחרי אנשים שכבר עזבו את יהדותם והתבוללות שלושה וארבעה דורות קודם לכן.

לפני שהתבוללות החלה בגרמניה, היא כבר היתה לתופעה בצרפת. עד למהפכה הצרפתית, העולם כולו התייחס אל היהודים כאל זרים. היהודים הוחזקו בגטאות, סבלו התעללויות, וההתייחסות אליהם הייתה כאל אנשים חסרי זכויות בסיסיות. האשם העיקרי לכך בימי הביניים היה הכנסייה הנוצרית. היו תקופות בהן גם האסלאם רדף את היהודים.

ואז הגיעה המהפכה הצרפתית והומות הגטאות נפרצו. יהודים רבים, שלא היו מחוברים בחוקה לשורשים היהודיים שלהם, השתכרו מהחופש הזה. זה היה דומה לסיר לחץ שהתפוצץ. הרבה יהודים פנו אז לכיוון השני והתבוללו. לאחר שהגיעו לתחושה שהם צרפתים בלי שום זהות נוספת, פרצה "פרשת דרייפוס" והזכירה להם שהם עדיין יהודים.

המתיוונים

בימים קדומים יותר, לפני קרוב לאלפיים שנה, גם היו מתבוללים בעם היהודי. אלה היו המתיוונים. אבל בימי הביניים, התבוללות, בקנה מידה רחב, התחילה רק במהפיכה הצרפתית בסוף המאה ה-17. ואז הנורמות הישנות של הקהילה היהודית נשחקו במהירות גדולה.

מצב היהדות מקדם

מסופר במדרש (עיין רות רבה ג): "אנדריאנוס יישחקו עצמותיו (לשון קללה) שאל את רבי יהושע בן חנניה, ואמר לו: 'אני טוב יותר ממשך רבך'."

אמר לו רבי יהושע, 'למה?'

ענה לו אנדריאנוס, 'כיוון שאני חי והוא מת, וכתוב (קהלת ט, ד) 'כי לכלב חי הוא טוב מן האריה המת'.

אמר לו רבי יהושע, 'יכול אתה לגזור שלא ידליק אדם אש שלשה ימים?'

אמר לו הקיסר, 'כן!'

בעת שהעריב היום קמו ועלו שניהם על גג הארמון. ראה עשן עולה מרחוק. אמר לו, 'מה זה? והרי ציווית שלא ידליק אדם אש

שלשה ימים וכיצד זה הודלקה האש?'

מאמרי הפרשה - פרשת בלק תשפ"ג

אמר לו הקיסר, 'כנראה דוכס אחד חלה ובא רופא וביקר אותו ואמר לו עד שתשתה מים חמים לא תתרפא'.
אמר לו רבי יהושע, 'טיפח רוחו (כלומר, טיפח רוחך), עוד בחייך בטלה גזרתך. ומשה רבינו, משעה שגזר עלינו 'לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת' (שמות לא), לא מדליק יהודי אש בשבת מימיו, ועדיין לא נתבטלה גזירתו מכמה שנים עד עכשיו, ואתה אמרת כך שאתה טוב ממנו?"
באותה נקודה בהיסטוריה, רבי יהושע היה יכול להצהיר בבטחה שאף יהודי מעולם לא הצית אש בשבת. ברור אפוא שהנורמות של הקהילה היהודית היו שונים ממה שהם היום.

הצדוקים

בתקופת בית המקדש השני, היו כמה יהודים שלא קיבלו את סמכות התורה לגמרי – הצדוקים. הם הצהירו שהם כפופים לתורה-שבכתב, רק לא את התורה-שבעל-פה. זה היה חסר כל משמעות כי התורה-שבכתב ללא התורה-שבעל-פה אין בה תועלת.
בלאו הכי הרמב"ם אומר שהם שיקרו – בעצם הם לא האמינו אף לא בתורה-שכתב. אלא מה? המון-העם היו רוגמים אותם באבנים אילו היו מצהירים בריש-גלי שהם כופרים בתורה לחלוטין. לכן הם העמידו פנים שהם מאמינים. ובאמת שהשקר שלהם לא הגבילה אותם כלל, כי ברגע שהם לקחו לעצמם את החירות לפרש את המקרא כרצונם, לא היתה להם כל מניעה להתאים את הפרשנות כך שהיא תתאים לתאוות ולרצונות שלהם. ככה זה, אדם תמיד יכול למצוא את הפרשנות שמתאימה לנוחיות שלו עצמו ולטעון: "אני כן מקיים את תרי"ג המצוות. איך? בדרך שלי... עם הפרשנות שלי...". [וזה לשון הרמב"ם (אבות פרק א משנה ג) אודות הצדוקים: "וכאשר לא היו יכולים לקבץ קהילות לפי מה שהגיע להם מן האמונה, שזאת האמונה הרעה תפריד הנקבצים, כל שכן שלא תקבץ הנפרדים, נטו להאמין הדבר שלא יכלו לכזבו אצל ההמון, שאילו היו מוציאים אותו מפיהם היו הורגים אותם, רוצה לומר דברי תורה, ואמר כל אחד לסיעתו שהוא מאמין בתורה וחלק על הקבלה שאינה אמיתית, וזה לפטור עצמם מן המצוות המקובלות והגזירות והתקנות, אחר שלא יכלו לדחות הכל – הכתוב והמקובל. ועוד (שהתרחק) [שהתרחב] להם הדרך לפרוש, כי לאחר ששב הפירוש בבחירתם היה יכול להקל במה שירצה ולהכביד במה שירצה, כפי כוונתו, אחר שאינו מאמין כלל בעיקר, ואמנם בקשו דברים המקובלים אל קצת בני אדם..."].

רפורמות ביהדות אינן מצליחות

הגישה הזאת מאפיינת קבוצות רבות ביהדות בתקופתנו. הן מנסות להעניק פרשנויות משלהן לתורה. הם מקיימים את התורה "בדרך שלהם" אך בעצם הם יוצרים דת חדשה שאין לה שום קשר ליהדות אוטנטית.
וככה זה נראה היום. ילד מציין את יום הולדתו השלש-עשרה בטקס שנקרא "בר-מצווה". הסבא המסורתי מבקש שנכדו יניח תפילין, לפחות ביום הבר-מצווה שלו, אך אותה דמות עילגת שהם קוראים לו 'רב' מסרב לשומע מזה. הוא מציע הצעה חילופית: "נערוך טקס גדול. האמא תוציא את ספר התורה מהארון. היא תעביר את הספר לסבתא שתעביר אותו ל...".
הרבה אנשים טועים לחשוב שהם יכולים לשחק עם הדת היהודית, ולהכניס כמה חידושים, רפורמות, לטובת הדת. אך זה לא מצליח! לאחרונה כתב אחד מהמנהיגים שלהם, לא אורתודוקסי, שנראה שהם לא השיגו דבר עם כל "החידושים" האלה. להפך, ככל שיש יותר "חידושים" ורפורמות, כך האנשים מתנכרים יותר ויותר ליהדותם.

הכבלים התפקעו

אבל באותם הימים בגרמניה ובצרפת, כאשר יהודים זכו סוף-סוף לזכויות אזרחיות, היה זה כאילו התפקעו בפתע פתאום כל הכבלים. פתאום, במקום להיחשב כאזרחים סוג ב', ג' או ד', הם הפכו לאזרחים שווים זכויות. הרבה יהודים התחילו להתחכך עם הגויים ואף להעריץ אותם. לדאבון לב, רבים מהם השתמדו. אחרים החליטו שהם צריכים להיראות כמו הגויים ולא להתבלט יתר על המידה. במקום לקרוא לבית התפילה 'בית כנסת', הם התחילו לקרוא לו 'מקדש'. חלק מהמצוות הנוגעות ליחסים בין יהודים לגויים הפריעו להם, אז הם התחילו בפעילויות "כירורגיות" – כאשר הם משליכים את היהדות מאחורי גוּם שלב אחר שלב.
שלב נוסף היה כאשר יהודים התחילו להתעסק ב"ביקורת המקרא". "ביקורת המקרא" החלה דווקא אצל האנטישמים הגרמנים שרצו

מאמרי הפרשה - פרשת בלק תשפ"ג

להרוס את סמכותה של "הברית הישנה". עד היום יש יהודים שלומדים "ביקורת המקרא". הם נשענים על תיאוריות שקריות, ללא ביסוס מדעי וללא הוכחות.

האנטישמיות לא נעלמה

במשך הזמן קבוצות הרפורמה וההשכלה השתלטו על הקהילות היהודיות, והוכרו על ידי הממשלות כמייצגים הרשמיים של היהדות. כל יהודי היה חייב להשתייך לקהילה, והייתה לקהילה את הכוח לאכוף גזירות. הפיכת יהודי לגרמני הפך להיות האידיאל שלהם. הם היו מוכנים להקריב את כל יהדותם כדי להפוך להיות גרמנים. זה לא עזר להם. האנטישמיות לא נעלמה, היא צצה והפתיעה את כולם.

יהדות רוסיה ותנועת העבודה

היהודים במערב אירופה סבלו מאנטישמיות אך לפחות הם זכו לסוג של הכרה רשמית כאנשים שווים. ברוסיה הצארית זה לא היה המצב. רוב העם היהודי חי ברוסיה. התגוררו שם מיליוני יהודים. הסביבה היחידה ברוסיה בה התייחסו אל יהודים כאל בני אדם היתה בין המהפכנים, במחלת הקומוניסטית. המהפכנים העריכו את התועלת של "המוח היהודי". בלעדי היהודים, הקומוניסטים לא היו מצליחים להשתלט על רוסיה. הצאר נהג לשלוח אותם לסיביר. היו יהודים שהצליחו להימלט מרוסיה ולהגיע אל חופי אמריקה. מהגרים אלו הקימו את תנועת העבודה באמריקה. הם הקימו גם את תנועת העבודה בארץ ישראל. כאשר אני הגעתי לאמריקה ב-1938, בתי הספר היהודיים בעלי ההשפעה הגדולה ביותר היו בתי הספר המשויכים לתנועת העבודה. הייתה להם מערכת חזקה מאוד, עם רשת של בתי ספר שהיתה פרושה בכל רחבי ארצות הברית. אך מבחינתם, ההיסטוריה היהודית התחילה בסופרים בשפת בידיש מזן מאוד מסויים, שחלקם היו מאוד אנטי-דתיים.

כור ההיתוך

כור ההיתוך האמריקאי היה טעות גדולה. כשאנשים חיים ביחד, זה לא אומר שהם צריכים למחוק את זהותם. להפך, כל אדם צריך לדעת, 'אני מה שאני, ואתה מה שאתה, ואנחנו מכבדים אחד את השני. אבל אני לא צריך למחוק את עצמי. אנחנו צריכים לחיות ביחד ולכבד אחד את השני, אבל אנחנו לא צריכים להתמזג. לכל אומה יש תרומה! הרעיון של כור ההיתוך באה כריאקציה למצב, ולעתים קרובות ריאקציות הן קיצוניות. כאשר אמריקה התחילה להתיישב, במדינות רבות בעולם היה אי-שוויון גדול בין אנשים. אנשים הגיעו לאמריקה כדי לזכות בשוויון. אך התגובה לחוסר-השוויון – שוויון לכל – הרחיקה לכת ומחקה כל תכונה אינדיבידואלית. זאת היתה חזרה על מה שקרה בזמן המהפכה הצרפתית. גם אז היהודים זכו בשוויון זכויות, והם מיהרו כל כך אל עבר הגוים תוך שהם טעו לחשוב שצריכים למחוק משהו מהיהדות כדי להתקרב אל הגוים.

"הן עם לבדד!"

אבל העם היהודי הוא לא עם ככל העמים. "הן עם לְבַדְדִּי וְבְגוֹיִם לֹא יִתְשָׁב". קורות ימי עם ישראל נעות במסלול שונה מההיסטוריה של שאר אומות העולם. אנחנו שונים! ובכל פעם שאנחנו מנסים להיטמע, זה לא מצליח. גם היום יש כאלו שעדיין חיים באשליה של מורשת "כור ההיתוך". יש עדיין יהודים שרוצים להפוך להיות אמריקאים במאה אחוז. הם לא יודעים מה הערך האמיתי של מורשתנו היהודית, ולכן הם לא מוכנים לשלם את המחיר. לכן הם שואפים להידמות לגויים. לעתים מדי קרובות קיים אצל יהודים תסביך נחיתות.

שלא עשני גוי

זה לא מחויב המציאות.. בכל יום אנו מברכים ומודים להקב"ה "שלא עשני נכרי" או "גוי". חז"ל אומרים (עין יבמות דף סב ע"א) שיש להקב"ה אוצר של נשמות. כל נשמה מגיעה לאותו זוג הורים המיועדים עבורה. יכולתי להיוולד למישהו אחר. אבל אני יודע את הערך של היותי יהודי, ואני אסיר תודה להקב"ה על כך שנולדתי יהודי.

ממלכת כהנים

בימי בית המקדש רק לכהן היה מותר לאכול תרומה. תרומה אסורה לזרים (לישראל). אני אינני כהן, אני ישראל, ולכן אסור לי לאכול תרומה, אני נחשב זר! עם ישראל נקרא "ממלכת כהנים" (שמות יט, ט). הוי אומר, היחס שבין כהן לבין ישראל, הוא היחס

מאמרי הפרשה - פרשת בלק תשפ"ג

שבין ישראל לבין אומות העולם. אדם שמברך "שלא עשני נכרי" עם המודעות שהוא ככהן ביחס לעולם, לא סובל מתסביך נחיתות כלפי הגוים. [גם אין לו תסביך של התנשאות, כפי שלא אמור להיות לכהן תסביך של התנשאות כלפי אחיו. פשוט, לכל אדם נועד תפקיד אחר עלי-אדמות].

אני מאוד אוהב ומכבד אנשים, אבל היום ישנם כמה אנשים שאינני רוחש כלפיהם שום רגש של כבוד. ואין זה בגלל שאני מרגיש שאני נעלה עליהם מעצם טבעי, אלא בגלל שבכל הנוגע למוסריות, הם מיקמו את עצמם במרתף – במקום הנחות ביותר. פעם סברתי שבכך שאני לא מתאים את עצמי לדברים שאינם מוסריים, אנשים מכבדים אותי. היום כבר אינני בטוח שזה נותר כך... אבל אני כן בטוח שאין לי שום ענין להיות מקובל ומכובד על ידי חברה שפשוט מאבדת כיוון ומאבדת את עצמה לדעת.

🔗 מצב החינוך באמריקה

במהלך ארבעים השנים שהתגוררתי באמריקה, הייתה לי ההזדמנות להתבונן מקרוב בחינוך היהודי. אבל למעט הישיבות ובתי הספר המתנהלים על טהרת הקודש, יש מעט מאוד תוצאות חיוביות מהחינוך הזה. הצעיר האמריקאי הטיפוסי מועמד לנישואי תערובת רחמנא ליצלן כי אין לו רקע יהודי אמיתי. אין דבר שמונע בעדו ליפול אל נישואי תערובת.

🔗 תפוח אדמה סינטטי

יש סיפור אודות שני חקלאים שהולכים לקנות תפוחי אדמה למטרת זריעה. איכר אחד מגיע לשוק ורואה על המדף את תפוח האדמה המרשים ביותר. זה נראה מושלם, והוא קונה אותו. הוא לא מבין שזו ההמצאה החדשה ביותר: תפוח אדמה סינטטי, שנראה נהדר ואף טעמו ערב ביותר, אך חיסרון אחד יש לו: הוא אינו יכול לשחזר את עצמו ולהתרבות, הוא לעולם לא יביא עוד תפוח אדמה לעולם. כאשר האיכר השני מגיע לשוק הוא כבר לא מוצא תפוח אדמה כל כך מושך עין. בלית ברירה הוא רוכש תפוח אדמה עלוב למראה ומכוסה באדמה.

כחלוף שנה, מי יזכה ביבול גדול? זה שקנה את תפוח האדמה העלוב למראה. לשני לא יהיה יבול כלל.

זה קרה בכל רחבי אמריקה בתחום החינוך היהודי. עד שלא נוסדו בתי ספר על טהרת הקודש זה היה כמו אנשים שמבשלים עם סירים ריקים שלא הכילו דבר. הם בישלו ובישלו, ושום דבר לא יצא מזה. בני הנוער באמריקה יצאו מבתי הספר "היהודיים" בלי שום ידיעה יהודית – בדיוק כפי שהם שנכנסו. בתי ספר אלו לא העניקו לתלמידיהם שום השראה יהודית ושום התקשרות ליהדות אוטנטית. הם שתלו שדות של תפוחי אדמה סינתטיים שלא הניבו שום יבול.

🔗 ואתם הדבקים בה' אלוֹקֵיכֶם חיים כולכם היום

תפוחי האדמה הסינתטיים לא הניבו דבר. השדה מוזנח ושורצים עליו חיות טרף – "וְשָׁן בְּהֵמַת אֲשֶׁלַח בָּם עִם חֲמַת זֶהְלִי עֶפֶר" (דברים לב, כד). קבוצות של יהודים שמטרתם היא לרוקן את היהודים מהיהדות ואת היהדות מהיהודים הם "חיות טרף" שרומסים את שדה-היהדות.

אולם "חיות" אלו אינם יכולים להזיק היכן שיש השכלה יהודית טהורה ולימוד התורה. במקומות אלו אין להם גישה. אין לנו בעיה עם הילדים שלומדים בבתי ספר ובישיבות המתנהלים על טהרת הקודש. ילדים אלו ישרדו. משה רבנו הבטיח לנו את זה: "וְאַתֶּם הַדְּבָקִים בְּה' אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כְּלַכֶּם הַיּוֹם" (דברים ז, ד).

🔗 עצת בלעם – אב טיפוס לכור-ההיתוך

ויש לזה תקדים בתורה. המואבים והמדיינים קראו לבלעם על מנת שיקלל את ישראל. הוא לא הצליח. או אז יעץ בלעם למלך מואב להכשיל את ישראל עם בנות מואב. כתוצאה מכך עשרים וארבעה אלף איש מתו מישראל. האנשים האלה רצו להתערבב עם הבנות – להתבולל עם בנות מואב, אז הם המציאו אב-טיפוס לתיאוריית כור ההיתוך. הם כאילו באו ואמרו שלעם היהודי יש ייעוד להיות אור לגויים. "כיצד נעורר השראה ונשפיע על אומות אם נרחק מהן? אנחנו צריכים להתבולל".

לאחר מכן אמר משה רבנו אמר לעם שלא נפגע מהמגפה, "תראו מה קרה. התורה הזהירה שלא להתערבב עם הגוים. אנשים אלו חשבו שהם יותר חכמים מהתורה ושהם אלו שיגרמו לעם ישראל למלאות את יעודם. לא נשאר מהם זכר! אולם אתם, שלא סרתם

מדרך התורה כלל ועשיתם בדיוק כפי שנצטוויתם, אתם אלו ששורדים וקיימים".

תאיר נרי / הרב חיים מאיר נריה

צירוף החטאים שגרם למגפה

וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּשֵׁטִים וַיַּחַל הָעָם לְזָנוֹת אֶל בָּנוֹת מוֹאָב (כה, א)
בגמ' בסנהדרין (קו.) שבלעם אמר לבני מואב "אלוהיהם של אלו שונא זימה הוא וכו'", ומבואר שהחטא שבגללו נכשלו בני ישראל הוא חטא הזימה.

ושמעתי להקשות¹⁷ דלכאו' מבואר בפסוקים בכמה וכמה מקומות לא כן, דכתיב (כה, ג) "ויצמד ישראל לבעל פעור ויחר אף ה' בישראל", וכן בתחילת פרשת פינחס (כה, יח) "כי צררים הם לכם בנכליהם אשר נכלו לכם על דבר פעור וכו' המכה ביום המגפה על דבר פעור", וכן בפרשת מטות (לא, טז) "הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם למסר מעל בה' על דבר פעור". ומבואר להדיא שחרון האף היה על חטא הע"ז ולא על חטא גילוי העריות.

ובאמת הסברה הפשוטה היא שהעונש בא על החטא החמור יותר שהוא חטא הע"ז, שהרי כתיב "אחורי ארי ולא אחורי אשה, אחורי אשה ולא אחורי בית ע"ז" וכן בסדר העבירות קודמת ע"ז לג"ע, ובסדר הפסוקים קודם "אחרי לבבכם" ל"אחרי עיניכם". ואיכא עוד כמה ראיות שחטא ע"ז הוא חמור יותר.

ובפרט שבמקרה של בנות מואב לא היה חטא גילוי העריות מעריות המפורשות בתורה ואינו אלא מגזירת בי"ד של שם על ביאת גויה בפרהסיא (ואף שכתב הרמב"ם בפ"ב מאיסורי ביאה שאיכא בבוועל נכרית כרת מדברי קבלה ומקרא ד"יכרת ה' וכו'" מ"מ וודאי אין העוון חמור כע"ז עצמה שיש בה מיתת בי"ד) וא"כ צ"ע מדוע הוזכר בגמ' חטא הג"ע שהוא חמור יותר.

אמנם באוה"ח הקדוש, על הפסוק "הן הנה היו" ביאר שהייתה תביעה מיוחדת על בנות מדין שנצטוו מאבותיהם ובעליהם על הזנות, ומדעתן הוסיפו להכשיל את בני ישראל בעבודה לפעור. עיי"ש. ולדרכו יש ליישב אף את יתר הקושיות, אם נאמר שאכן אף בלעם לא התכוון לחטא פעור אלא לחטא הזימה בלבד.

אמנם בפשטות הגמ' בסנהדרין לכאורה נראה שהכל היה בכלל עצת בלעם. ונראה לבאר שהיתה עצת בלעם בחכמה עמוקה להרע.

הנה אמר בלעם (לעיל כ"ג, כ"א) "לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה' אלוקיו עימו ותרועת מלך בו". ופי' רש"י שאין הקב"ה מדקדק להסתכל באון של עם ישראל כשהם עוברים על דתו ואף כשמכעיסים וממרים לפניו אינו זז מתוכם, ומבואר שחיבת הקב"ה לישראל היא אף כשחוטאים בדרך של הכעסה והמראה, ואף במצב זה אינו זז מתוכם. והנה בפירוש הלשון "און" שבפסוק נראה באונקלוס שהכוונה היא לחטאי הע"ז (וכנראה טעם הדבר הוא משום שפי' המילה און הוא שקר, וכמו שכ' הרמב"ן, ואין לך שקר גדול מע"ז), ויש לומר שאף לפירוש רש"י י"ל שחיבת הקב"ה לישראל היא אף כשעובדים ע"ז (וכמו שמצינו בדורו של אחאב), ואף במצב זה אינו זז מתוכם.

ובדברי הח"ח בכמה מקומות מבואר שכאשר השכינה שורה בישראל אינה מסתלקת ע"י עבודה זרה. ובספר שמירת הלשון (שער הזכירה פ"ב בהגה"ה) כתב בפירוש הפסוק "לא הביט און ביעקב וכו' ה' אלוקיו עימו ותרועת מלך בו" שדוקא כאשר יש השראת השכינה ו"ה' אלוקיו עימו" אז אין הקב"ה מביט באון, אבל כשהשכינה מסתלקת מביט הקב"ה באון¹⁸.

אך מצינו שישנם חטאים שאמרה התורה להדיא שהם מביאים לריחוקו של הקב"ה מעם ישראל, והם חטאי הערוה, וכדכתיב "ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך". ואם כנים הדברים נמצא שאף שחטא ע"ז הוא חמור יותר מ"מ חטא ג"ע גורם לסילוק השכינה.

וכעין זה מבואר במד"ר פ' בראשית עה"פ "ויראו בני האלהים את בנות האדם וכו'", דאיתא התם "על הכל הקב"ה מאריך אפו חוץ מן הזנות".

¹⁷ מגיסי הגרמ"א פטרוף שליט"א

¹⁸ ובוזה ביאר שסילוק השכינה הנגרם ע"י לשון הרע גורם לכך שהקב"ה מעניש על כל החטאים.

ונראה שעצת בלעם היתה לצרף ביחד ב' החטאים – חטא ע"ז וחטא ג"ע, וכיון שהקב"ה שונא זימה ממילא ימאס בעם ישראל ולא יתנהג עימם במידת הרחמים, וכשיעבדו ע"ז יעניש אותם בכל חומר הדין כראוי לחטא חמור זה.

ועפ"ז מיושב הכל; המגיפה אמנם באה על חטא הע"ז, ולכן הוזכר חטא זה בפסוקים כסיבת המגפה, אך עונש זה לא היה יוצא אל הפועל לולי הענין שאלוהיהם של אלו שונא זימה. ויש להעמיק עוד בענין זה, ולבאר מדוע חטא הע"ז חמור יותר אך אינו גורם לסילוק השכינה ומאיך חטא ג"ע פחות בחומרתו אך גורם לסילוק השכינה.

ונראה לומר שע"ז היא טעות גדולה מאד ומשנה את צורת המבט הנכונה ואת כל צורת הקשר בין האדם לקב"ה, אך אין חטא הע"ז משנה את האישיות ויש לשכינה מקום לחול על האדם הנגוע בע"ז. אך זימה היא שינוי בצורת האישיות והפיכת האדם לבהמה, ואין קדושת הקב"ה חלה על בהמות. ובאמת חטא הע"ז הוא החמור יותר כיון שהוא שיבוש יסודי יותר, אך בצורת השראת השכינה והידמות האדם לבוראו (שהיא ע"י קדושה וכמבואר בפסוקים "והתקדשתם וכו' כי קדוש אני") גילוי העריות מגרע יותר. ואולי אפשר לומר חילוק זה בהגדרה זאת: ע"ז מנתקת את הקשר בין האדם לבוראו, ג"ע משחיתה את צורת האדם עצמו.

והנה כתב האלשיך (איכה פ"א פס' ז') בביאור הפסוקים "על מה אבדה הארץ וכו' על עזבם את תורת", שנמשל ענין זה לנגנו של המלך שאף שחטא בכמה דברים שהיה ראוי עליהם לעונש לא הענישו המלך כיון שנהנה מנגינתו, וכמו כן כשישראל למדו תורה לא שלטה בהם מידת הדין. וכידוע בג' עמודי העולם ג"ע עומד כנגד התורה, וכשם שהתורה גורמת לקרבה מהקב"ה כן ג"ע גורם לריחוק וכעס.

ובאמת יש להוסיף בזה, שבלעם ידע ענין זה מנסיונו, כיון שכבר רצה להזכיר חטא ע"ז בישראל, כמש"כ "וישת אל המדבר פניו", והוא חטא העגל, ולא עלתה בידו, כיון שראה את ישראל שוכנים לשבטיהם, ואין פתחיהם מכוונים, ואמר שראויים אלו שתשרה עליהם שכינה (כמבואר בגמ' בב"ב ס.ד), וע"כ א"א לגרום להם כליה ע"י חטא ע"ז. והענין שאין פתחיהם מכוונים הוא לכאורה משום מעלת הצניעות והשלום, וע"כ יעץ להחטיא את בני"ז בזימה ולהסיר מהם את השראת השכינה, ושוב ינגפו בחטא ע"ז.

* * *

איתא בשילהי מסכת סוטה מט. "ואלא עלמא אמאי קא מקיים אקדושה דסידרא ואיהא שמיה רבא דאגדתא". וכתב רש"י ד"ה אקדושה דסידרא "וכיון שנוהג בכל יום בתלמידים ובעמי הארץ ויש כאן שתיים קדושת השם ותלמוד תורה חביב הוא וכן יהא שמיה רבא מברך שעונין אחר הגדה שהדרשן דורש וכו' ויש כאן תורה וקידוש השם". ויתכן לבאר את החביבות בצירוף התורה וקידוש השם, שבכך העולם מתקיים, שמעלת קידוש השם היא משום מטרת העולם היא לגלות את כבוד ה', ו"כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא אלא לכבודו" ומעלת התורה היא שלומד התורה הוא בן חביב לקב"ה, וישנה מעלה מיוחדת למי שמקיים את הדבר שעבורו נברא העולם בשעה שהוא חביב לקונו, ומרובה מידה טובה, וכיון שאהבה מכסה על כל פשעים, על אחת כמה וכמה שתגדיל ותעצים את מעלת המעשים הטובים.

ולכשתימצי לומר, ענין זה הוא ממש ע"ד מה שנתבאר על עומק עצת בלעם בעוון פעור ובנות מואב, ושם היה רצונו של בלעם לגלות את הכעס בשעת סילוק השכינה, וכאן רצונו להרבות את הריצוי בשעת האהבה.

תא שמע / הרב שמעון גרינפעלד, הר יונה

להקדים קריאת שמע כל מה שיוכל

הָן עִם פְּלִבְיָא יְקוּם וּכְאָרִי יִתְנַשָּׂא לֹא יִשְׁפָּב עַד יֵאכֹל טָרְף וְדָם חֲלָלִים יִשְׁתָּהּ. (כג, כד) וברש"י, 'כשהן עומדין משנתם שחרית, הן מתגברין כלביא וכארי, לחטוף את המצות, ללבוש ציצית, לקרוא את שמע ולהניח תפילין'.

'יש להקדים לקרותה' דווקא בקר"ש ולא בתפלה

הנה איתא בשו"ע (סימן נח ס"ב), 'אם לא קרא אותה קודם הנץ החמה, יש לו להקדים לקרותה במהרה כל מה שיוכל'. ובמשנה ברורה כתב הטעם (סק"י) 'דזריזין מקדימין למצוות'.

ולכאורה יש לתמוה, מדוע נאמר דין זה דווקא הכא לענין קריאת שמע, ולא כתב המחבר כן גם לענין תפלה, שיש להקדים להתפלל כל מה שיוכל, משום זריזין מקדימין למצוות.

תפלה בעי ציבור ודוחה לזריזין מקדימין

והיה מקום לומר, דקריאת שמע לא בעינן דווקא ציבור, ולכן יש להקדים משום זריזין מקדימין למצוות, משא"כ תפלה דבעינן רוב עם, ובמקום שאין לו רב עם אלא באיחור, עדיף רוב עם יותר מזריזין מקדימין למצוות, ולכן בתפלה לא נאמר להקדים, כיון דשייך בתפלה רוב עם. וכבר דנו בזה הפסוקים טובא אי רוב עם עדיף או זריזין מקדימין עדיף (עי' תורת משה להחת"ס, פורים קטן ד"ה תנן), ולכאורה אפשר להוכיח הכא דרוב עם עדיף טפי. וכן הוא הכרעת המשנה ברורה בברכת החמה (עי' סימן רכט שעה"צ סק"א). ברם יש לדחות, דדווקא בתפלה בעינן דווקא תפלה בציבור, ולא דמי לשאר מצוות דרוב עם הוא הידור בלבד.

אכן אי אפשר לומר דזהו סברת החילוק בין קריאת שמע לתפלה, שהרי כתב המשנה ברורה (שם) וז"ל, ומכל מקום אין צריך להתפלל עבור זה ביחידי או לקרוא בלא תפילין, הרי דגם בקריאת שמע שייך דין ציבור, עד שהך דינא דזריזין מקדימין נדחית לפנייה, ועל כרחך דכל דין המחבר נאמר רק למי שבלא"ה צריך לקרוא ביחידי, או כשיש לפניו מניין הקורא עתה ומניין הקורא באיחור, שיש להעדיף לקרוא עם הציבור הקורא מוקדם. ואם כן שוב קשה למה לא נאמר דין זה גם תפלה, שיעדיף להתפלל עם מניין המקדימין ולא עם המאחרין משום זריזין מקדימין.

גם בדרבנן מצינו דזריזין מקדימין למצוות

ואין לומר דתפלה שאני דהוא דרבנן ולכן לא נאמר גבה דין זריזין מקדימין רק במצוות דאורייתא, דלהדיא מצינו גם במצוות דרבנן דאמרינן זריזין מקדימין, עי' סימן רצט ס"ק טז גבי הבדלה ועוד.

מדין ותיקין להקדים כמה שיוכל סמוך להנץ החמה

והנראה לומר טעם אחר לדין המחבר שיש להקדים לקרוא ככל מה שיוכל, שמקורו בדברי תלמידי רבינו יונה (ד: ד"ה ומצינו), והיינו לשיטתו (ט:): שנקט כדעת רש"י (י: ד"ה דכתיב) ביסוד דין תפילת ותיקין דהיינו כדי לקרוא קריאת שמע לפני הנץ החמה, ומפרש הכתוב 'ייראוך עם שמש' דקאי על קריאת שמע [ולאפוקי מדעת התוס' (יומא לז: ד"ה אמר), דייראוך עם שמש קאי על תפלת שחרית].

והנה כמו כן דרשינן בגמ' (כט:): 'ולפני ירח דור דורים' שיש להסמיך תפלת מנחה לסוף היום, אלא דלייט עלב אביי מחשש שמא יתאחר ולא יוכל להתפלל. ושם כתב הפרי מגדים (סימן רלב א"א סק"ו) דאף שאין יכול להתפלל ממש בסוף היום, מכל מקום יש לאחר ככל שיוכל, וכבר הארכנו במק"א, דכיון דמטעם לפני ירח' קאתינן, אם כן כל כמה שיוכל לקרבה אל סוף היום עדיף טפי, ואפילו שאינו מתפלל בסוף היום ממש, מכל מקום שייך דין זה בכל קצת שמאחר יותר.

ואם כן פשיטא דהכי נמי גבי ייראוך עם שמש, שאין כאן דין רק לקרוא בזמן זה לפני הנץ החמה ותו לא, אלא כל כמה שיוכל לקרב הקריאה אל הנץ החמה טפי עדיף, וכל זה בכלל חובת ייראוך עם שמש לקרב הקריאה יותר אל זריחת השמש.

ומעתה למה שנתבאר דדעת רבינו יונה דייראוך עם שמש קאי אקריאת שמע, אם כן גם חוב ההקדמה הכלולה בזה קאי אקריאת שמע, אבל בתפלה לא מצינו כלל דין הקדמה, כיון שאין בזה חובת ייראוך עם שמש כבקריאת שמע.

והמשנה ברורה מיאן לפרש כן, כיון דהמחבר נקט (סימן פט ס"א) כפירוש התוס' דייראוך עם שמש קאי אתפלה, ועל כרחך דהך דהכא מטעם זריזין מקדימין. אכן ביארנו דמקור דין זה הוא מדברי רבינו יונה דאזיל בשיטת רש"י, דקאי על קריאת שמע.

סמך למנהג לקרוא קר"ש מוקדם בלא תפילין וביחיד

אלא דלפי זה שמטעם ייראוך עם שמש נגעו בה, אם כן דין זה דוחה חיוב ציבור וכן תפילין כמו שכתב הביאור הלכה (ד"ה ומצוה), ובדוחק אפשר לומר דרק כשמקיים דין ותיקון כתיקונה הרי זה דוחה, ואילו לאחר מכן אה"נ שחייב להקדים אבל לא סגי בהכי לדחות חיוב ציבור ותפילין, אך לא מסתבר כל כך לחלק כן. ונראה שמכאן סמך למה שנהגו רבים לקרוא קריאת שמע מיד בבוקר ומקובל כן מכמה צדיקים זי"ע לנהוג כן, אף שהוא ביחיד ובלא תפילין, והיינו מטעם האמור שיש חיוב להקדים קריאת שמע כמה שיותר להנץ החמה, וחובה זו דוחה ציבור ותפילין. ועי' בית יוסף (סוף סימן מו).

ומעתה מיושב מה שלא הזכיר רש"י רק ציצית, קריאת שמע ותפילין, ואילו תפלה לא קאמר, דבשלמא ציצית ותפילין החיוב היא על כל רגע ולכן צריך להקדים לקיים כמה שיותר, אבל בתפלה אין הכרע דווקא להקדים, ולא דמי לקריאת שמע שיש להסמיך להנץ החמה כמה שיותר, וכדעת רש"י דייראוך עם שמש קאי אקריאת שמע.

ולפי זה מיושב קושיית העולם למה הקדים רש"י קריאת שמע לתפילין, שהרי הך חיוב למהר להקדים קריאת שמע הוא מדין ייראוך עם שמש, נמצא שאין להתעכב עבור חיוב תפילין כאמור.

[עוד יש לומר הא שהקדים קריאת שמע לתפילין, משום דקריאת שמע תדיר דשייך גם בשבת ויו"ט, יותר מתפילין דלא שייך בשבת ויו"ט, ואף אי לעניין קיום יש להקדים תפילין משום כל הקורא קריאת שמע בלא תפילין וכו', מכל מקום הקדים בזכירה. ולפי זה נתיישב מה שעמדו בסה"ק מדוע לא נזכר בכל דברי בלעם עניין שבת קודש, ולהאמור נרמז כאן בהקדמת קריאת שמע לתפילין].

תבונות שורש □ הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד

'איתן מושבך'

מה בין 'חמור' ל'אתון' | למה משיח רוכב על 'חמור' ועל 'עיר' ועל 'בן אתונות' | הענין של 'רוכבי אתונות צחורות' | מה בין 'אתון' ל'איתן' | למה אברהם אבינו נקרא 'איתן' | מהו ה'איתן' של בני יתרו וכיוצא בהם | 'ירח האיתנים' | לברוח מספיקות ולהשתעשע בענינים ברורים

ויקם בלעם בפקר ויחבלש את אתנו (כב, כא).

ויקרא את הקיני וישא משלו ויאמר איתן מושבך ושים בסלע קנף (כד, כא). שמעו הרים את ריב ה' והאתנים מסדי ארץ (הפטרת הפרשה - מיכה ו, ב).

בפרשה יש עסק גדול עם ה'אתון' של בלעם, והנה בפרשת לך לך (בראשית יב, טז) נאמר: "ולאבך הטיב בעבורה ויהי לו צאן ובקר וחמרים ועבדים ושפחות ואתנת וגמלים", וסגנון הפסוק תמוה כי מפצל בין הצמד של 'חמורים ואתונות', ומכניס ביניהם 'עבדים ושפחות', ונראה מזה שאברם הקפיד שהעבדים יתעסקו עם חמורים, והשפחות עם אתונות, ולכן מסמיך את העבדים לחמורים, ואת השפחות לאתונות. ורואים שכך הוא הסגנון של אנשים צנועים ומכובדים, (וכמבואר גם כן במסכת עבודה זרה פרק אין מעמידין מצד ההלכה), וממילא רואים כאן את השפלות של בלעם שבחר לעצמו אתון ולא חמור.

אך אם כן לא מובן הפסוק הנאמר בשירת דבורה (שופטים ה, ט): "רכבי אתונות צחורות ישבי על מדין והלכי על דרך שיחו", ודרשו חז"ל (עירובין נד, ב) "רוכבי אתונות אלו תלמידי חכמים שמהלכין מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה", ומבואר שתלמידי חכמים בוחרים לעצמם 'אתונות' ולא חמורים, ולמה אינם נוהגים כאברהם אבינו?

העתקנו גם את 'איתן מושבך', ואת הפסוק מההפטרה 'והאתנים מוסדי ארץ', והנה הענין של 'איתן' אינו אותו שורש של 'אתון', כי 'אתון' הוא שורש 'אתן', ו'איתן' הוא שורש 'אית', אך היות והתיבות קרובות זו לזו, וגם אמרו בתיקוני זוהר (תיקון כ"א - מ"ג, ב): "והאיתנים מוסדי ארץ אליו אינון תנאים", ומבואר שכמו שיש שייכות בין אתונות לתלמידי חכמים, כך יש גם קשר בין איתנים לתלמידי חכמים - תנאים, ובהמשך המאמר שם בתיקונים נזכר גם הפסוק של איתן מושבך, לכן נראה בס"ד כיצד מתקשרים הענינים והשורשים זה לזה, ומה אפשר ללמוד מזה למעשה.

ה'חמור' וה'אתון'

נראה שיש חילוק מהותי בין 'חמור' ל'אתון', כי ה'חמור' מיוחד בנשיאת משאות כבדים, אבל באמצע דרכו יכול לפנות לצדדים וללכת לכיוון שמוצא חן בעיניו, ולכן ה'חמר' המנהיג אותו צריך לכוון אותו ללכת דוקא בדרך הישרה, ונמצא שהמשתמש בחמור, מועיל לו שאינו צריך לסחוב משאות כבדים, אבל מצד שני צריך כל הדרך להשגיח על החמור שלא יסטה מהדרך –

ולעומתו ה'אתון' המיוחדות שלה היא בזה שהולכת דרך ישרה שאינה פונה לצדדים, וכמו שרואים בפרשה שהאתון אמרה לבלעם 'ההסכן הסכנתי לעשות לך כה?!'

ולכן בלעם בחר לעצמו 'אתון' כי לא היה זקוק לשאת משאות כבדים, ומצד שני היה חוקר ומעמיק, ולא רצה שבדרך יצטרך להסיח דעתו ממחשבותיו ולהתעסק עם מישהו שיפתל את דרכו.

ולכן, אצל אברהם אבינו שהיו הרבה עבדים ושפחות והיה מי שיכוון את כולם בדרך, היושר הוא שהעבדים יהיו עם החמורים, אבל תלמידי חכמים ההולכים מעיר לעיר, וצריך לרכוב על משהו, עדיף להם אתונות שילכו בדרך הישרה, ולא יזדקקו להתעסק עמם, ובהמשך נבאר באופן אחר.

חמורו של משיח...

והפסוק (זכריה ט, ט) אומר: "גִּילֵי מָאֵד בַּת צִיּוֹן הָרִיעִי בַּת יְרוּשָׁלַם, הִנֵּה מְלֶכֶךְ יָבֹא לָךְ, צִדִּיק וְנוֹשֵׁעַ הוּא, עֲנִי, וְרֹכֵב עַל חֲמֹר וְעַל עֵיר בֶּן אֶתְנֹת" ועיין באבן עזרא שכתב שיש מפרשים על משיח בן דוד ויש מפרשים על משיח בן יוסף [ועי"ש עוד פירוש].

ואפשר לומר שהפסוק רומז על שניהם, וזה פשר הכפילות בפסוק, כי שניהם בחינת 'עני', אלא שמשח בן אפרים רוכב על חמור, ומשיח בן דוד רוכב על עיר, שהוא חמור קטן המתרועע, כי ביארנו לפני כמה שבועות (בפרשת בהר בחוקתי) שמשח בן יוסף יש לו שאיפות למהפכות גדולות, בחינת 'בית יוסף להבה', אבל הוא מקדים אפרים לפני מנשה, כי יודע ששאיפות גדולות מצוי שלבסוף הם בחינת 'מנשה' – כי נשני אלקים את כל עמלי – שרואה שלא הגיע ליעד שרצה להגיע מתוך כל העמל שלו, ולכן למרות שיש לו שאיפות, מקדים את 'אפרים' – כי הפרני אלקים בארץ עניי – לפני השאיפות של מנשה, משתדל לעשות פירות ולהביא הצלחות פשוטות וקטנות בתוככי הענין ששואף בו לגדולות, וכמו אדם שרוצה להדליק עץ גדול ועבה, לעשות ממנו להבה, אך אינו מחפש להשיג אש גדולה שתדליק את כל העץ, אלא מדליק אש קטנה מצד זה ומצד אחר, ומקוה שבהמשך תאחז האש בכל העץ.

ולכן המשיח הזה 'רוכב על חמור', אינו רוכב על סוס מהיר וכובש, אלא על חמור של עני, המתקדם במהירות שלו ללא מרוצה, אבל הוא גם 'חמור' הנושא עמו הרבה חכמה וידיעות ועומק, ההשקעה שלו היא להוסיף עוד חכמה ודעת ועוד מצוות ומעשים טובים שאפשר לעשות גם בזמן העוני של הגלות, ולא דוקא להיות כבר בסוף הדרך בגאולה השלימה.

ולעומתו 'משיח בן דוד', כתבנו שאינו פועל מתוך שאיפות, אינו מתעסק דוקא עם משהו שיש לה עשירות גדולה בסוף הדרך, אלא מוכן להתעסק עם כל דבר טוב, עם כל מה שצריך, הריהו כמו 'עני' שאין לו משהו מיוחד להשקיע בו, ולכן מחפש בכל דבר טוב שמבין או מרגיש שראוי לו להתעסק בזה - את חלק השעשוע והשמחה של מצוה, מבקש להרגיש את הטעם הטוב שיש בכל דבר טוב, וזאת היא הבחינה של 'רוכב על עיר', כמו נער המשתעשע ברכיבה על עיר צעיר.

וכל יהודי צריך את שני הבחינות הללו, כי כל יהודי יש לו תפקיד מיוחד עם הצלחה מיוחדת השייכת רק לו, ובזה צריך להתנהל כמו 'משיח בן יוסף', אבל כל אחד זקוק גם לקיים את כל המצוות, ולפעמים נראה לו שהם מפסידים ממנו את ההתקדמות בשאיפה שלו, ובזה צריך את משיח בן דוד, המוכן לוותר על כל הצלחה אנוכית בכדי לעשות את רצון ה', ויודע ומאמין שגם באותה עבודה ימצא טעם טוב ושמחה של מצוה וכו'.

ואומר הפסוק שה'חמור' הוא 'בן אתונות', וכן ה'עיר' הוא 'בן אתונות'. כי היכולת הזו להיות 'עני' המוכן לקבל את מה שה' הכין והזמין לו ללא להיות להוט אחר כל מיני הצלחות אנוכיות מהירות, מגיע מלהיות 'בן אתונות' שמתחנך ומתגדל בין ה'אתונות' ולומד מהם ללכת בדרך ישרה וחלקה, ללא לבקש קונצים וקיצורי דרך, וללא לתור אחר העינים והלב, זוכר שהמטרה לא מצדיקה ולא מקדשת את כל האמצעים.

חמורו של איתן האזרחי

והנה ידוע שהחמור של משיח הוא חמורו של אברהם אבינו שהלך עמו לעקדה, ולכאורה היכן הוא 'עיר' של משיח?

אך הנה אברהם אבינו הוא המכונה 'איתן האזרחי', וכבר כתבנו ש'איתן' הוא שורש אחר מהשורש של 'אתון' –

ולמשל, 'וישב הים לפנות בוקר לאיתנו' – הכונה שהים שב לתנועה הקבועה והבטוחה שלו, לא למצב שנסוג ומתבקע. וכן 'נחל איתן' לפי הרמב"ם הוא המקום שנחל שמרוצתו חזקה, והיינו, שהתנועה בטוחה וזורמת, אינה רפויה או מכזבת. וכן 'ותשב באיתן קשתו' הכונה שהיעדים של מלכותו היו ישובים ויציבים ופועלים בקביעות ובטיחות –

ולכן החילוק בין 'אתון' ל'איתן' הוא ש'אתון' הטבע שלה להתקדם ישר ובבטחון לא כמסופק המביט לכאן ולכאן וכו', ו'איתן' הוא מישהו שיתכן אצלו רפיון וספיקות וחוסר בטחון, אך בכל זאת מתנהג כמו 'אתון' – מתגבר ממשיך ומתקדם ישר, בבהירות ובטחון –

וזה היה כוחו של אברהם אבינו, למרות שהיו לו נסיונות, וגם כשהלך עם החמור לעקידה היה במצב של שאלות וספיקות וה'חמור' שלו העמוס בכל כך הרבה ידיעות וחקירות פילוסופיות היה יכול לפנות לכאן ולכאן... בכל זאת המשיך בדרכו כמו 'אתון', המשיך בדרך ישרה כלפי המקום אשר אמר לו האלקים... ועל כן חמורו של אברהם אבינו היה 'בן אתונות', למד ללכת בדרך ישרה, וחמור ההולך בדרך ישרה יודע גם להתנהג כמו 'עיר'!

תלמידיו של אברהם אבינו...

וכידוע יש תלמידיו של אברהם אבינו, ויש תלמידיו של בלעם הרשע, והמשנה אומרת שתלמידיו של אברהם אבינו יש להם 'עין טובה רוח נמוכה ונפש שפלה' והם נוחלי העולם הבא, ותלמידיו של בלעם הרשע יש להם 'עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה' ויורדין לבאר שחת.

כי תלמידיו של אברהם אבינו מוכנים להיות 'עני ורוכב על חמור', מוכנים לקחת עול תורה ולהעמיס על עצמותם, ובכל זאת עושים את זה מתוך רוח נמוכה ונפש שפלה, מוכנים גם להשתעשע עם מצוות אחרים, יש להם 'עין טובה' גם כלפי כל דבר טוב, ולכן הדרך שלהם ישרה, מתקדמים כמו אתונות, והחמורים שלהם הם בחינת 'רוכבי אתונות צחורות' –

אבל תלמידיו של בלעם הרשע, לא לוקחים על עצמם את העול של העבודה עכשיו, אלא מביטים כלפי איזה שאיפה רחוקה משהו שהרוח גבוהה והנפש רחבה חומדים אותם, ועם ה'עין רעה' שלהם מוכנים לחסל בדרך את כל מי שיפריע להם, אבל משום מה הם מצהירים שה'ישר' זהו הסמל שלהם, הוא רוכב על 'אתון', ומצהיר 'לא אוכל לעבור את פי ה' אלקי לעשות קטנה או גדולה'... אבל בסוף כאשר רואה את השקר שלו, ורואה את הבאר שחת שהכין לעצמו, מבקש 'תמות נפשי מות ישרים' – יודע היכן נמצאים הישרים האמתיים –

ולכן כאשר רואה את הקיני נענה ואומר 'איתן מושבך', ופירש רש"י: "נסתכל בגדולתן של בני יתרו שנאמר בהם 'תרעתים שמעתים שוכתים' [ואמר] איתן מושבך - תמה אני מהיכן זכית לכך הלא אתה עמי היית בעצת 'הבה נתחכמה לוי' ועתה נתישבת באיתן ומעוז של ישראל", הביע בזה את קנאתו ביתרו שלא רכב על 'אתון', אלא הפך להיות 'איתן'.

לברוח מהספיקות

והנה יתרו היה לו כנראה חקירות וספיקות באמונה עד שאמר 'עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים', ואמרו שלא הניח עבודה זרה שבעולם שלא עבדה, ועזב את כל החקירות והספיקות הללו, ובחר באמונה ברורה ופשוטה, וכך גם בניו, בתחילה ישבו בתוך עמלקי, שהוא כידוע גמטריא 'ספק', ובחרו ללכת בדרך ברורה וישרה, להתעסק עם דברים ברורים ולא לבזבז זמן על ספיקות, וסרו מתוך עמלקי, והיו 'תרעתים' שישבו בלשכת הגזית שהוא מקום של הלכה ברורה, וגם התוארים 'שמעתים ושוכתים' רומזים על יכולת לשמוע שמיעה ברורה.

וזהו היסוד של 'איתן' – 'שים בסלע קנד' להיתפס במשהו חזק ויציב, וזהו גם הענין של 'האתנים מוסדי ארץ' שהם התנאים, כי התפקיד של תנאים הוא להורות הלכה ברורה, שהארץ תהא מיוסדת על סלע ללא ספיקות, המשנה אמורה לפשוט את כל הספיקות של האמוראים, והאריז"ל (שער מאמרי רשב"י הוצאת ברנדויין דף ד') כתב ש'נביאים' הם בחינת 'תנאים', ו'כתובים' שהוא ענין רוח הקודש הוא בחינת 'אמוראים', ואולי הרמז בזה הוא, ש'רוח הקודש' נותנת כל מיני ידיעות וסברות נכונות, אבל לפעמים הספיקות מגיעים מתוך רוב הידיעות, כמו שהאמוראים יש להם ספיקות לאיזה משנה דומה השאלה שלהם, ולכן צריך לכתוב של נביאים שאומרים דבר ברור ומוחלט, והם 'מוסדי ארץ'.

*

והלימוד לנו מכל זה הוא, שלפעמים מצד הרגש של האדם רואה כל מיני מעלות והצעות המעוררים בו שאיפות ומדמים בעיניו שהוא מסוגל גם לזה וגם לזה וכו', וכבר מתכנן בהם תכניות וחווה עתידות, ובינתיים עוזב לימודים ומעשים טובים ופשוטים המזומנים לפניו, אינו מייחס להם חשיבות, ואף אם פונה להתעסק עמהם אינו עושה את זה בשלמות ובשמחה ובישוב הדעת, עמוס במחשבות כמו חמור, והדרך לא ברורה לפניו, ואינו תופס שבינתיים מזומן לפניו לרכוב ולהשתעשע בקלילות על 'עיר'... והכל מחמת שחושב

שעליו למצוא את סוף הדרך הישרה של ה'אתון', אינו תופס שיהודי יכול לחשוב על שאיפות טובות, ולנסות ולהשתדל ולהתקדם, אבל אם מוצא את עצמו בספיקות ותהיות, זהו דבר פסול שצריך לסור ממנו, צריך לחפש איזה סלע יציב המזומן כעת, לעשות ולהשקיע ולשמוח במה שכבר ברור שזה נוגע אליו וחשוב ונחוץ לפניו, ומזומן לפניו בהשתדלות קלה ופשוטה, כל הדברים הזמינים הללו הם בחינת נבואה, מה שה' הכין והזמין לך בצורה פשוטה וברורה, צריך להיאחז בדברים הללו במקום להתעסק עם הספיקות, כך נעשים 'איתן' – 'בן אתונות'.

*

והנה בחוץ לארץ קוראים השבוע גם פרשת חוקת, ולכן נזכיר שבתיקוני זוהר שם ממשיך בענין ה'סלע' שרומז לסלע שהכה משה, ואומר שם שאם לא היה מכה את הסלע היתה התורה זורמת לישראל בלא טורח – 'הוה נפיק מיא בלא קושיא ומחלוקת ופסק', ואילו במצב של עכשיו יוצאים מהסלע 'טיפין טיפין זעיר שם זעיר שם, וכמה מחלוקות על אלן טיפין', עיין שם, ונראה הרמז בזה, שבני ישראל באו במצב של ספיקות 'מורים את מוריהם', ומשה שהיה נביא היה צריך להשמיע דברים ברורים, לא להיגרר אחר הספיקות, והכל חוזר לענין אחד, שצריך לברוח מהספיקות בשעה שאפשר להתעסק ולהשתעשע עם דברים וענינים ברורים ויציבים, ואף שמרגישים צער וויתור על הרעיונות הגדולים, ומרגיש עני ודל, הרי סוף כל סוף כך מגיע הגואל.

אורו של משיח

ועומדים אנו לפני ימי 'בין המיצרים' ומקווים שיהפכו לששון ולשמחה, ומובא מהמהרש"א שג' השבועות הללו הינם כנגד ג' השבועות של המועדים אשר ב'ירח האיתנים' [-חודש תשרי], ולפי המבואר לפנינו הנה ב'בין המיצרים' מתאבלים על שלא נאחזו וסמכו על דברי הנביאים, הן בפחד של המרגלים, והן במה שנאמר בסוף ספר דברי הימים שהחורבן היה על שהיו "מלעיבים במלאכי האלקים ובוזים דבריו ומתעתעים בנביאיו", ולכן התיקון של זה הוא 'ירח האיתנים' שבו מאיר לכל יהודי שיש תכלית וחובה בעולם, צריכים להיות איתן ולשמור על החיים ופקודתם, לא להיגרר אחר כל מיני 'עדי שקר ויפח כזב', לזכור שה'אחת שאלתי שלי ליכל ימי חיי הוא 'לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו! אפשר להאיר ל'בין המיצרים' את האור הזה, אורו של משיח!

תשובות הגר"ח □ פנינים מתורת רבינו מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זיע"א (חלקם טרם נדפסו) / הרב אהרן הלוי גרנרש מח"ס תשובות הגר"ח

שו"ת בפרשת בלק

[א] ש. בלק כ"ב כ"ג. כתב בבעה"ט וז"ל, ויך בלעם את האתון. ולא קלל אותה לפי שהיה דעתו לקלל את ישראל ואין ב' קללות ביום אחד דכתיב לא אוסיף לקלל ולא אוסיף עוד להכות אי נמי מפני שלא הגיע אז הרגע של הזעם עכ"ל, יש לשאול דבשלמא לקלל את ישראל הוצרך לכיין לרגע של הזעם אבל כדי לקלל הבהמה למה הוצרך לקלל ברגע של הזעם דוקא.

ת. אחרת חוזרת הקללה אליו כמש"כ רש"י בסנהדרין. ל"ט *

[ב] ש. בלק כ"ב כ"ט. פרש"י וז"ל, לו יש חרב בידי. גנות גדולה היה לו דבר זה בעיני השרים זה הולך להרוג אומה שלימה בפיו ולא אתון זו צריך לכלי זיין עכ"ל, הנה בבעה"ט כתב דלא קלל את האתון כי אין ב' קללות ביום אחד א"נ מפני שלא הגיע אז הרגע של הזעם וכנ"ל, וכיין שכן, למה הי' לו זה גנות גדולה וכנ"ל ברש"י שהרי במכוון לא קילל את האתון ולא מפני שבאמת לא הי' יכול.

ת. בושה גדולה בשבילו. מ *

[ג] ש. בפ' בלק. נשאלתי, איתא בחז"ל (הוריות י' ב') דבזכות מ"ב קרבנות של בלק זכה ויצא ממנו רות, וקשה הרי בלק מנסיכי מדין היה כדפרש"י ריש פ' בלק.

(חשבתי שאולי י"ל, דלכאורה למה הוצרכו מואב לקחת נסיך מדין עליהם והרי היה להם ליקח מישהו חשוב משלהם – מואב, ועל כרחך שלבלק היה יחוס מואבי ולכן לקחוהו, ואם כנים הדברים, ניחא הק' הנ"ל שיצא ממנו רות כיון שביחוס באמת היה מואבי).

ת. אמו היתה ממואב. *

[ד] ש. בהנ"ל. לכאורה תמוה, שהרי כונת בלק היתה כונה רעה, ואיך מכונה רעה מקבל שכר ולא עוד אלא שכר כזה עצום. (חשבתי אולי ליישב, שבאמת אין הכונה שכר כפשוטו רק הכונה שכר עבירה (כדאיתא באבות) והיינו שבלק רצה לכלות את בני"ו ומן שמיא הראו לו שבפעולותיו היינו הקרבנות הביא קיום עצום לבנ"י והיינו רות שממנה יצא דוד המלך ע"ה ומשיח בן דוד שיבוא בב"א, ולא עוד אלא שכל זה מזהעו של בלק עצמו, וצ"ב).

ת. מצוה שלא לשמה ג"כ מצוה. *

[ה] ש. בלק. כתב החתם סופר (שו"ת יו"ד תשובה שנו"ו) וז"ל, נחזור להנ"ל כל התורה כולה ראינו בעינינו חוץ מפ' בלעם מי הגיד לנו מה היה בין מלך מואב ובין קוסם אחד בלעם שבא אליו אל ארצו ולמה בא ומי הביאו ומי ידע שבנה מזבחות ושרצה לקלל ונהפך לברכה מי בא בסודם וישראל היו שרויים במדבר ואם הם עמדו בארץ מואב בראש הפסגה וראו למטה אל מדבר למרחוק מאין ידעו יושבי מדבר שמביטים עליהם מראש ההר הזה ושמנחשים עליהם ואפילו מרע"ה לא ידע ורק מפה הקב"ה ית"ש נכתבו הדברים והנביא צווח זכר נא מה יעץ בלק כו' והנה כו' *

ל"ט מ"ט א'. הנה שו"ת זה הביאוהו בספר דעת נוטה פרשת בלק תשובה ל"ז, וע"ש הערה 48 מה שביארו בזה בתשובת מרן זצ"ל. מ בשבילו דייקא כי הם לא ידעו שא"א לקלל ב' קללות ביום אחד. וזהו ל' רש"י 'בעיני השרים' כי לא ידעו כנ"ל.

מאמרי הפרשה - פרשת בלק תשפ"ג

עכ"ל. ומבואר דבשעת מעשה משה רבינו וכל בני ישראל לא ידעו מכל מה שהי' עם בלק ובלעם עד שמשה רבינו כתב התורה מפי הקב"ה שאז נודע לו כל זה. ולכאוי' יש להעיר ממה שפרש"י בפ' מטות (ל"א ח') וז"ל, בחרב. הוא בא על ישראל והחליף אומנתו באומנותם שאין נושעים אלא בפיהם וע"י תפלה ובקשה ובא הוא ותפש אומנתם באומנות האומות שבאין בחרב שנאמר ועל חרבך תחיה עכ"ל ומבואר שידעו מכל זה דאל"כ למה באו עליו בחרב וממה שבאו עליו בחרב מהטעם שפרש"י מבואר שידעו מזה. (ועכ"פ ידעו קודם שנכתבה בתורה לכאוי', כי הפרשה כאן דכתיב נקם נקמת בני ישראל לכאוי' היה סמוך למעשה דבלק ובלעם).

ת. זכר נא כתוב ולא שידעו.

*

[ו] ש. משלי י"ג י"ז. מלאך רשע יפל ברע וציר אמונים מרפא. פרש"י וז"ל, מלאך רשע יפול ברע. כגון בלעם שאמר לו הקב"ה לך עם האנשים והרשיע להשיא עצה לבלק עצה רעה לכך נפל בחרב עכ"ל, מלשון רש"י לכאוי' משמע, דזה שהלך עם האנשים לא הי' עליו טענה רק הי' עליו טענה בזה שהרשיע לבלק עצה רעה והיינו פעור כדפרש"י פ' בלק כ"ה א', וצ"ב דהא מיד שהלך עם האנשים עוד קודם שהשיא העצה הי' עליו טענה כדכתיב שם כ"ב כ"ב ויחר אף אלקים כי הלך הוא וגו'.

ת. הי' עליו טענה אבל עונש קבל עבור העצה.^{מא}

*

[ז] ש. משלי ט"ו ח'. זבח רשעים תועבת ה' ותפלת ישרים רצונו. פרש"י וז"ל, זבח רשעים תועבה [לכאוי' צ"ל: תועבת ה', כדכתיב בקרא] בלק ובלעם עכ"ל, בהוריות י' ב' אמרי' דבשכר מ"ב קרבנות שהקריב בלק זכה ויצאה ממנו רות (והיינו דמצוה שלא לשמה ג"כ מצוה היא), ולכאוי' כיון דקרבנות אלו היו תועבה להשי"ת א"כ איך זכה.

ת. מ"מ כיון להקריב.

*

[ח] ש. משלי כ"ז י"ד. מברך רעהו בקול גדול בבקר השכים קללה תחשב לו. פרש"י וז"ל, מברך רעהו. כו', ועוד יש במדרש רבי תנחומא כנגד בלעם שהיה מברך את ישראל בקול רם שנאמר וישא משלו וגו' ל' נשיאות קול וסופו יעץ להחטיאם עכ"ל, ולכאוי' צ"ב דמה שבירך את ישראל לא הי' זה מרצונו רק בעל כרחו נהפך קללה לברכה וא"כ גם הקול רם הי' בעל כרחו (כי בשלמא אם הי' מתכוין לברך הי' ניחא לומר דלכן אמר בקול רם, אבל מאחר שלא נתכוין לברך רק לקלל א"כ איך אפ"ל שאמר בקול רם מצד שבירך. ואדרבא מאחר שאמר בקול רם ונתכוין לקלל א"כ מוכח שנתכוין לקלל בקול רם) ומשא"כ מה שיעץ להחטיאם הי' מרצונו ומדעתו עצמו, וכיון שכן צ"ב מה הראי' מבלעם. ולכאוי' צ"ב.

ת. זה רמז מבלעם שהזיק העין רעה.

*

לתגובות: A0548408381@gmail.com

בעזה"י, ניתן להשיג ספרי תשובות הגר"ח בכתובת הנ"ל.

^{מא} והיינו, שהי' עליו טענה כבר בזה שהלך וכדכתיב ויחר אף אלקים כי הולך הוא וכנ"ל, אבל העונש שקבל שנפל בחרב זה הי' על העצה שהשיא לבלק ולא על מה שהלך.

(ג.ב. בגיטין נ"ז א' מבואר שנידון בש"ז רותחת יעו"ש, ולכאוי' צ"ל דהעונש בעוה"ז הי' חרב, והעונש למעלה הוא ש"ז רותחת).

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ', מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

מה חשף האדמו"ר על משגיח הישיבה?

אברך שפך מר ליבו לפני הרבי ה'נתיבות שלום' מסלונים "כמה קשה לי! יצר הרע אורב להפיל ולייאש אותי. בכל יום אני מקבל על עצמי 'התחלה חדשה' בעבודת ה', אך היצר מתחדש ומתגבר, ואני אנה אני בא? מדי בוקר אני בטוח "היום אצליח", ובערב אני שוב שבור ורצוף, עוד יום של כישלון... לאחרונה עברתי בבית העלמין והרהרתי "על קברו של אדם חורתיים מעלתו, מה פעל ואיזו מורשה הנחיל. ומה יכתבו על מצבתי? 'פה נטמן בעל השאיפות והנפילות'...?".

מחייך הרבי הק' 'אמון פדגוג' ומעודדו, "אוי! קבר כזה ייהפך לתל תלפיות! המונים יתפללו ואף ייושעו על קבר זה! הרי אין דבר חשוב בשמים כמו רצון ושאיפה! אין מעריכים הצלחות אלא שאיפות ורצונות, למרות הנפילות הרבות! ילד בת"ת רוכש לו 'דרך חיים', ועל המחנכים להקנותו 'כלים' שיעמדו לו בהמשך דרכו הארוכה. רגילים לומר לתלמיד "נסה!" והוא משיב, ביבשות ובעייפות החומר "כבר ניסיתי הרבה פעמים". 'כולו' ילד לפני בר-מצוה והוא כבר מיואש... ניסה ולא הצליח... רבותינו 'אנשי כנסת הגדולה' דורשים מאתנו 'והעמידו תלמידים הרבה'. לא ללמדם בלבד, אלא להעמידם, לבנות יציבותם. ידעו שהצלחה לא בא בקלות. יתכוננו מראש ל'נפילות', לא לברוח מהן אלא להתמודד!

צדיקים דרשו את דברי דוד המלך 'מאיבי תחפמי מצותך' שיש ללמוד חכמה ודעת, דרכי עבודת השם, אף מאויבנו. הבה נבחין כמה 'נפילות ושאיפות' יש בפר' בלק! ומה גויי הארצות 'מנסים ומנסים', ק"ו אנו, בדרך העולה בית ה'. שרי בלק באים להזמין את בלעם, והוא דוחה אותם. בלק אינו מוותר. הוא משגר שליחים נוספים, כוחות מתוגברים, שְׂרִים רבים וְנִכְבְּדִים מְאֹדָה. בלעם יוצא לדרך וחש קושי, האתון סרה מן הדרך, שוב ושוב הוא נאלץ לְשַׁרְה, גם כשלא הולך – הוא הולך! בלק לוקח את בלעם: ויעלהו בְּמֹת בַּעַל וַיִּרְא מִשֶׁם קִצָּה הָעָם, אך בלעם אינו מצליח לקלל... מנסים שוב, לְכָה נָא אֶתִּי אֶל מְקוֹם אַחֵר... וַיִּקְחֵהוּ שָׂדֵה צִפִּים אֶל רֹאשׁ הַפְּסָגָה. אך עדיין 'לא הולך'. אינם מתייאשים! לְכָה נָא אֶקְחֶךָ אֶל מְקוֹם אַחֵר... וַיִּקַּח בָּלַק אֶת בַּלְעָם רֹאשׁ הַפְּעֹר הַנִּשְׁקָף עַל פְּנֵי הַיְשִׁימֹן... בכל מקום סוחבים סלעים ובונים מזבח נוסף, מקריבים שוב ושוב פרים ואלים, ו'כשלא הולך' בקללות – עובר בלעם לעצות, תכסיסים, איך להחטיא את העם. 'ההתמודדות' היא חלק מרכזי 'בסיפור'! אם בדרך להִרְע מתקשים, ק"ו בדרך להטיב, וזה האתגר!

עלינו ללמד תלמידינו שלא 'מרימים ידיים' אחרי קושי. נְרָאָה להם שמאמינים בהם! הם לומדים ממעשינו הרבה יותר מאמירותינו ודברינו, 'לא המדרש העיקר אלא המעשה'. כשתלמיד חש ש'הרבה' מיואש ממנו, לא יעזרו לו שיחות מוטיבציה. תלמיד מקבל כוח והעצמה כששומע מפי רבו 'אני לא מוותר עליך', ולא מפיו בלבד, אלא מליבו, באמת!

הג"ר יצחק הוטנר מבאר כי שָׁבַע יְפֹל צִדִּיק וְקָם (משלי כד), שהנפילות הרבות והתקומות שלאחריהן - הן הן שִׁיָּצְרוּ את הצדיק! חישלו וחיזקו, לימדו והעשירו! שמחים מול התמודדויות! כאשר תומאס אדיסון המציא נורת חשמל לפני כ-150 שנה, ניסה ונכשל, ניסה ונכשל. הקושי היה מציאת תיל מתאים, הסיב פנימי, בו יאחז האור. עוזרו האישי פלט בתסכול "אדוני, כבר ניסית אלפיים (!) חוטים ולא הצלחת! כישלון ענק!". השיב אדיסון "לא נכשלת! למדתי שאלפיים חוטים אלה אינם עובדים! אני ממשיך לחפש את החוט המתאים! חיפש וחיפש עד שהקב"ה 'האיר' עיניו, 'יהי אור'!

חז"ל לימדו (מגילה ו') יגעתי ומצאתי - תאמין! דרש רבינו הק' מקוצק – 'תאמין שעצם היגיעה היא המציאה!'. להפנים אמונה כי מטרתנו בעולם היא להתייגע, להשתדל, לנסות שוב ושוב. שמעתי מ'כלי ראשון' על בחור 'מסובך' שנכנס לרבינו ה'פני מנחם' וטינה בפניו "המשגיח אומר עלי שאין לי סיכוי בישיבה". השיב לו הרבי בלחש "המשגיח חשף את היכולות שלו – לא את היכולות שלך, תוכיח שָׁכַן יש לך סיכוי"... והבחור הוכיח בס"ד! ביודעי ומכירי קאמינא!

אמר החכם "לא ניתן לסתת אבן בלא חיכוך, ולא אדם בלא ניסיונות". אך דרוש יהלום כדי לשייף יהלום...! תלמיד חש את אמון הצוות ביכולותיו, ומגיב בהתאם. מהיכן לומד פעוט את שָׂמו? מגיל רך אוזניו קולטות – הוא שומע קול אביו ואמו קוראים לו בשם, מדברים אליו בשם, הוא מבין ומאמין להם שזהו שמו! כך, כשילד שומע מילות הערכה, עידוד להתרומם מעל אכזבות, חיזוק להתנער אחרי נפילות, הוא שומע שמאמינים בו – והוא מאמין להם ולומד להאמין בעצמו, כדברי 'רבי צדוק הכהן' (צדה"צ ק"ד) "כמו שיהודי מאמין בה' כך עליו להאמין בעצמו"!

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ'

123ymim@gmail.com

פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא יסור שבט מיהודה'

חידה בפרשת השבוע!

להזמנת ברכות מחורזות ניתן לפנות דרך מערכת אספקלריא (לבקש עריכת 'פתשגן
הכתב')

הוא רשע וגם עכשיו חטא
ובכל זאת נזהרים בכבודו
עד כדי כך שבגללו הרגו אותה
כי היא גילתה את סודו

*

פתרון חידת 'פתשגן הכתב'

הפתרון: האתון של בלעם

בלעם רשע וגם במקרה הזה חטא

כב, לב- לג ורש"י שם

*

חס הקב"ה על כבוד הבריות, גם רשעים

רש"י כב, לג

*

ולכן המלאך הרג את האתון

רש"י שם

*

כי היא הוכיחה אותו וגילתה את סודו ולא הצליח לענות

רש"י שם וב- כב, ל

חידה / הרב יצחק קלונימוס פריד, קריית גת

חידה לפרשת בלק

מן סוכה מתכסה
מן חוכה ומנסה
לא הסכינה סוכנת
לא הסתכנה רוכנת
האיש המקלל מתנכל
מכיש מתעלל במקל
ומחמת פערה מבלי חוק
בחמת גערה עלי שחוק
לו זינו בַּאֲזֵנו, נרגז
זונתו הזינו, או אז
ובזו שאמר ונטש
בה נגמר ורוטש

קבל מבולבל את פניו
עם עמלק בעור שיניו
אין שלום אמר ה' לרשעים
עליהם משמים ירעים

חומש קודם למדון
כזב נשא כאדון
עזב אכזב שמר

ומצא ממוות מר

הפתרון:

מן סוכה מתכסה – מבלעם הצופה התכסה המלאך
 מן חוכה ומנסה – השלוח מאת השם המחכה לראות אם יחזור בו ומנסהו
 (אמנם מאידך גיסא גם ההבא ליטמא פותחין לו, אבל גם זה היה בשלבים
 מסויימים, יעויין ברש"י)
 לא הסכינה סוכנת – לא היתה רגילה לראות מלאכים, האתון ה'סוכנת' של
 בלעם.
 לא הסתכנה רוכנת - פשוט
 האיש המקלל מתנכל - פשוט
 מכיש מתעלל במקל – מכיש את האתון שנאמר עליה 'כי התעללת בי'
 ומחמת פערה מבלי חוק – בגלל שפערה פיה מעבר לחוקי הטבע
 בחמת גערה עלי שחוק – בכעס גער בה 'כי התעללת בי', והתרגום – חייכת
 בי.
 לו זינו בַּאֲזָנוּ, נרגז - לו יש חרב בידו. אזנו – מל' ויתד תהיה לך על אזנך –
 בין כלי זינך.
 זונתו הזינו, או אז – היה מזין את החרב מזונתו – האתון. מצינו לשון מזון
 בחרב. (וחרבי תאכל בשר. אשכיר חיצי מדם)
 ובזו שאמר ונטש – בחרב שהזכיר, אך נטש את אומנות אבותיו לקלל בפה
 בה נגמר ורוטש – את בלעם בן בעור וכו' הרגו בחרב .
 קבל מבולבל את פניו – קב"ל מבולבל – בלבב את אותיות קבל ויצא בלק –
 את פניו. ורמוז בזה הווארט הידוע כי תחילת בלק ובלעם זה בלבב, והסוף זה
 עמלק.
 עם עמלק בעור שיניו – לפני שברח למקומו נשא משלו על עמלק בעור
 שיניו... ומרומז גם כן על בנו בעו"ר, וגם על 'עם' של עמלק שטמון במילת
 בלע"ם.
 אין שלום אמר ה' לרשעים – בלק ובלעם שלא הצליחו להזדווג באמת
 עליהם משמים ירעים – ונהרגו כשנפלו מהאוויר בזמן המלחמה.
 ממדיין קודם למדון – בלק היה ממדיין והמליכוהו מואב לצורך קרב
 כזב נשא כאדון – כזבי נשא בזכות, ולכן הומלך – לפירוש אחר.
 עזב אכזב שמר – עזב את בלעם המאכזב שחיכה לו
 ומצא ממוות מר – ואת מה שביקש מצא באשתו שהכשילה רח"ל, ומוצא אני
 מר ממות את האשה.

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת

הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב

דף מה: ס"ת שכתבו מין ישרף עובד כוכבים יגנו. במין ישרף משום דכותב לשם ע"ז והחיוב שריפה כתב החת"ס שזהו מצד ואבדתם את שמם מכיון שנכתב לשם ע"ז, ובגוי שאינו כותב לשם ע"ז פסול מצד או מצד שחסר בלשמה או מצד דאינו בר קשירה, וצ"ב למה יגנו ולמה אינו יכול ללמוד בו שלא בתורת ס"ת ועי' בט"ז ובש"ך יו"ד סי' רפא'. ובחת"ס כתב שכיון שדברים שבכתב אסור לאומרו בעל פה א"כ ספר תורה שיש דינים היאך לכותבו אז אם כתבו שלא כדין נחשב כקורא בעל פה ומש"ה צריך גניזה, ועוד כתב דבר חידוש דמה דאיתא דמומר ומוסר נחשבים לאינן בקשירה ופרש"י דהרי פרקו מעליהן עול ולכאו' צ"ב דהא מצווין לקיים כל מצות רק דאינן מקיימים וכתב דבר חידוש דיש כח ביד חכמים להוציא המורדים מכלל האומה של כלל ישראל וכדכתיב בעזרא יחרם כל רכושו והוא יבדל מקהל הגולה, ועי' בש"ך ביו"ד סי' ב' לענין שחיטת מומר וברעק"א שם דמשמע שמה"ת נחשב לבר זביחה וכן הרמ"א שם הביא שני דיעות לענין שחיטת מסור אם כשר אם נחשב לבר זביחה ולדברי החת"ס לכאו' בשניהם יהא פסול מה"ת מכיון שהוציאו אותו מכלל ישראל, ועוד צ"ב לדבריו אם מומר קידש לא יהא קידושין קידושין ובשו"ע אהע"ז סי' קנז' נפסל שאפילו אשתו זקוקה ליבום וצ"ב בכל זה.

דף מז: והכא במאי עסקינן בדלא כפליה לתנאיה. ופרש"י שלא אמר לה אלא הוי יודעת שמשום איילנות אני מוציאך, וצ"ב דא"כ למה לעיל יכול לקלקל דגם שם לא אמר לה רק משום שם רע אני מוציאך [ועי' בתוס' לעיל ע"א] ובביאור שי' רש"י נראה עפ"י מה שכתב האבני מילואים בנוי על יסודו של הר"ן בחי' דכל תנאי דלעבר לא בעינן הלכות תנאי ובפשטות זהו מדין מקח טעות ואין צריך לחידוש של תנאי [ועי' בשו"ת רעק"א מהדו"ת סי' נא' דנקט דכל מקח טעות בנוי על פרשת תנאי והיכן שלא מהני תנאי ליכא דין מקח טעות אבל זה דלא כדברי הר"ן] וממילא לעיל דהביטול הוא מכח העבר לא בעינן חידוש תנאי וסגי בגלוי דעת דנעשה עי"ז מקח טעות [ואולי אפילו כפליה למלתיה א"צ מכיון דהוי מדין מקח טעות וזה דלא כדברי הר"ן ועי' בקו"ש בב"ב תלח'] ומש"ה אם אומרים לה שלא יחזיר ואעפ"כ מסכים אז בטל הגלוי דעת ואינו רוצה שיבטל המקח וכמו שפרש"י לעיל אבל זהו דוקא לעיל אבל איילנות סובר רש"י דשייך בה רפואה ואולי נתרפאת עכשיו וא"כ אין זה תנאי דלעבר אלא תנאי על לעתיד שאם יתרפא אח"כ שרוצה לבטל הגט ומש"ה לשי' ר"מ דבעינן תנאי כפול אינו יכול לקלקל לה מכיון שלא כפליה ומש"ה תחזיר ור' יהודה לשיטתו דחולק על ר"מ דלא בעינן תנאי כפול ומש"ה יכול לקלקל, ובזה מובן דברי רש"י בד"ה ר' יהודה שביאר שהקלקול ואם ידעתי שלא תשובי אם יהא לך בנים והיינו מכיון ששייך שנתרפאת רק לאחר מכן, ולפ"ז מה שר"י אומר שתיקותיך יפה לך מדיבוריך והיינו שאם תתבע כתובתה יכול לומר אדעתא דהכא לא גרשתיך הגם שלא גילה דעתו בכלל צ"ל דהוי אומדנא גמור דא"צ להתנות וא"כ גם לחכמים הדין יהא כן ועי' ברש"ש.

דף מז. נהי דמפקרא אדעתא דישראל אדעתא דעכו"ם מי מפקרי. ולכאו' צ"ב דהא הוי הפקר מטעם שהתורה הפקירה הלקט שכחה ופיאה ומכח זה כתב המ"ל בפ"ב תרומות דאינו נעשה ממון עניים רק אימת שזכו בהן וצ"ל לדבריו דהדרש יצאו אלו שיש לו נחלה וחלק עמך הכוונה שאם זוכה מצד שיש לו זכות לזכות אז פטור מן המעשר והפטור אינו חל רק לאחר שזכה וממילא כאן שגוי זכה בהן לא חל מעולם פטור על תבואה זה, אלא שצ"ב דא"כ למה הוצרך הגמ' דהוא מפקר רק אדעתא

דישראל ולא אדעתא דגוי דאינו תלוי בכלל בדעתו וצ"ל שכיון שכהיום התורה אמרה שנעשית הפקר והוא יודע את זה א"כ מסתמא גם הוא מפקירו [ויכול להפקירו מכיון שלדברי המ"ל עדיין הוי ברשותו כל זמן שלא זכו העניים] וא"כ יהא פטור מצד הפקר ועי' בתוס' בב"ק דף כח. שזהו פטור אחרת וילפי' מדכתיב תבואת זרעך מש"ה הוצרך הגמ' דהוי הפקר בטעות דאם ידע שהגוי יזכה בה לא היה מפקירו ועי' בתוס' ד"ה אדעתא, ולפ"ז לכאור' אין נוגע מה שכתב המ"ל דאינו נעשה ממון עניים רק כשבא לידם דהא בין כך הוי גם הפקר ונוגע רק בסוגין וע"ע בקה"י מה שכתב בזה.

דף מח: מפני תיקון העולם. ופרש"י דאכולהו קאי. ועי' ברשב"א שהקשה על הדין דאין נפרעין מנכסים משעובדים במקום שיש בני חורין דהוי תקנת חכמים וכמבואר לקמן נ: תקנת לקוחות, ולכאור' מדינא הדין כן דכל מה שנכסים משעובדים היינו מצד ערבות דנכסוהי דאיניש אינון ערבין ליה ולענין ערב קי"ל דאין נפרעין מן הערב תחלה אלא אם אין ללוה לשלם, וכתב לתרץ דהטעם דאין הולכים לערב תחלה דדעת המלוה מעיקרא היה על הלוה ורק אם אין לו ילך לערב, אבל כאן מכיון שתקנו חכמים שדינו בבינונית א"כ דעתו היה על אותו קרקע ואם הלך ומכרו והשאיר אצלו רק זיבורית אז מדינא היה יכול ללילך ללקוחות אי לאו התקנה, והנה לענין הלואה מבואר בתוס' בב"ק דף ט. דהא דיכול לגבות קרקע היינו רק אם אין לו מעות אבל אם יש לו מעות אינו יכול לפרוע מן הקרקע והנה מיניה דידיה אפשר לגבות מצד שעבוד הגוף ואין חילוק בין קרקע למעות ומשמע שבהלואה מכיון שהלוה לו מעות אז דעתו היה שיחזור לו מעות ומש"ה אם יש לו מעות צריך לפרוע מעות, אבל בניזיקין יכול לשלם או מעות או קרקע וכמבואר בב"ק דף ט. או כסף או מיטב אבל מדברי רש"י ד"ה מן העידית מבואר שגם בניזיקין אם יש לו מעות אינו יכול לשלם קרקע ועי' ברשב"א שהקשה מדברי הגמ' אבל בנמק"י שם דף ז: לומד שרב פפא חולק על זה וסובר שאם יש לו מעות אינו יכול לשלם מן הקרקע וצ"ב טעם הדבר ואולי דזה הוי בכלל מה שחידשה התורה בניזיקין שגובה מעידית ומעות אצל קרקע הוי ג"כ עידית.

דף מט: ותיפוק ליה דערב דכתובה לא משתעבד. והנה יש ג' סוגי ערב ערב סתם דאין גובין מן הערב תחלה, ערב קבלן היינו שקיבל על עצמו שיהא ערב קבלן ואז הדין דיכול לילך תחלה להערב, נשא ונתן ביד דאז אין לו כולם על הלוה, והנה מה שכל ערב מתחייב ע"י דיבורו בפשטות מבואר בב"ב דף קעג: דבהוא הנאה שמחזיקים אותו לאיש מהימן שמלוה ומוציא מעות רק על סמך פיו גמר ומשעבד נפשיה, ובמחנ"א הל' ריבית הוסיף עוד מהלך שכיון שהמלוה הוציא המעות רק על פיו של הערב אז נעשה אחראי על אותן מעות, וממילא בערב דכתובה ליכא הנך שני טעמים וזהו כוונת רש"י בסוף העמוד דערב בעלמא הוא והיינו שאין כאן בההיא הנאה וגם אין כאן הוצאת ממון שיהא שייך טעם הב', ולקמן בגמ' איתא עוד טעם שהערב עושהו לשם מצוה שרוצה שיתחתנו ולא גמר דעתיה וזהו להסביר גם אותו מ"ד דאפילו קבלן דכתובה לא משתעבד, והנה רש"י לומד בת' הגמ' שאירי בקבלן דאירי שהאב לקח אותן משכונות שהבעל נתן להאשה שתהא מובטח לקבל הכתובה והחזירן לבנו או כהגרסא ברש"י שהוא החזירן לה ואמר לה שיכולה למסור לבנו ואין לה לדאוג שהוא אחראי על הכל עי' במהרש"א ומהר"ם שיף, ומה שלא רצה ללמוד כפשוטו דקבלן היינו שקיבל על עצמו שיהא ערב מבואר בדברי הרשב"א שסובר שבכתובה לא היה מהני מה שאומר שהוא קבלן מהנך טעמי שכתב רש"י דכתובה גרע ורק בנשא ונתן ביד אז חל החיוב, ולפ"ז אפשר ליישב קושית התוס' דהקשו מה שכתב רש"י דאירי דלא היה נכסים לבן דאל"כ לא היה יכול לילך להערב והקשו דבקבלן יכול לילך תחלה לערב אבל למ"ש ניחא דכאן כל הקבלנות אינו רק לענין שיהא יכול לחול החיוב ואין ראייה שקיבל על עצמו שיהא יכולים לילך להערב תחלה.

דף נ. לא מאי עידית שפאי עידית. ופרש"י שהגם שכתב לו עידית אבל מכיון דשפאי אז מה"ת דינו בזיבורית וכמו כן בניזיקין אם שפאי עידית מה"ת דינו בזיבורית ומפני תיקון העולם תיקנו שיהא

בבינונית, והנה הרמב"ן הקשה ע"ז דהא בתורה כתיב מיטב שדהו ועכשיו זהו מיטב שלו ועי' ברעק"א בב"ק דף ח. שדן אם החיוב מיטב חל בשעת הנזק או בשעת התשלומין [ונ"מ אם קנה שדה לאחר מעשה ההיזק] ואם נימא שחל בשעת הנזק אז מובן שי' רש"י, ולענין הלואה פשוט שתלוי בשעת הלואה דרק על מה שסמך דעתו עליו נעשה ערב וזהו שהדגיש רש"י כאן לבאר דהנכסים נעשה ערב לו, וע"ע בתוס' שהקשו על פרש"י דהדין שגובה עידית אינו שגובה רק עידית רק שיש לו זכות אפילו לעידית אבל בודאי יש לו גם זכות על בינונית וא"כ למה מדינא אם שפאי עידית אינו יכול לילך להשדה שאחריו ובחיל' ר' נחום בב"ק שם ביאר שי' רש"י דמה שיכול ליקח בינונית היינו מצד דמשאיר לו העידית ונותן לו את זה במקומו שנוטל הבינונית אבל כאן ששפאי עידית דאינו יכול ליתן לו העידית במקומו אז אבד זכותו וממילא דינו בזיבורית ורק מפני תיקון העולם תיקנו בבינונית וביתומים אוקמהו אדינו בזיבורית.

דף נא: אלא בדרכה קמיפלגי. והנה לרש"י איירי בטוענו קטן ומש"ה קרא ליה טענת עצמו דאין טענת קטן נחשב לטענה ומאי דמקשה הגמ' דאין נשבעין על טענת קטן על זה מתרץ רש"י דהך כללא הוא דוקא כשבא בתביעת עצמו אבל כאן שבא מכח תביעה של גדול ליכא הך כללא [והתוס' הקשו על זה דא"כ עיקר חסר מן הספר דהך יסוד לא נזכר בכלל בגמ'] ומחלוקתם הוא שייך כאן מיגו ותלוי אם מעיז בבנו או לא, ולפי רש"י מתרץ הגמ' דכמו כן ר' יצחק סובר כראב"י ומש"ה מחייבו שבועה היכן שטוען בודאות דמצא שנים, ועי' במהרש"ל שנתקשה דממה נפשך אם איירי בטוענו טענת ברי שראה היאך מגביהו א"כ למה פטור בשני שוורים ואם לא ראה ויודע רק מכח שהוא הודה שמצא א"כ הוי משיב אבידה, ובמהר"ם כתב שראה שהגביה או מצא האבידה אבל לא ראה כמה היו שם ורק טוען שאם מצאת אבידה שלי היה שם שנים אבל לשונו של רש"י בד"ה שני שכתב ואעפ"י שלא ראה כשמצאם משמע שלא ראה בכלל ואולי אפשר לומר שבודאי הוא לא ראה בעצמו אבל אחרים ראה והוא שמע מאחרים ומכח זה באה ואומר לו שני כיסין מצאת והלה מודה שמצא אחד וכיון שרואה אחד מהן בידו אז עכשיו יש לו כבר טענת ברי שבודאי מצאת שנים מכיון שהיו קשורים ויכול לחייבו שבועה, ומה שהגמ' מדמה לראב"י ורבנן היינו אם נחשב משיב אבידה שהיה יכול לכפור ולומר שלא מצא בכלל מכיון שאינו יודע מכח עצמו רק מה שמע מאחרים וזהו ממש דומה לקטן שבא מכח ששמע מאביו.

בומרנג - דרמה סוחפת בהמשכים בעלת מסר חד ביותר / הרב חנוך חיים וינשטוק

פרק י"ז "דודי נדרש לוותר לנחומי,,, היהיו לו את הכוחות?"

הקדמה תמציתית:

דודי מתנסה כבר בחמש שנים של ציפייה לשידוך, השנים הראשונות לא הטרידו אותו במיוחד, הוא חשב, כך דרכו של עולם שהשידוכים לא אצים, ישנם כאלו שצריכים לעבור בסך תקופה מסוימת, גם בקריעת ים סוף היו י"ב שבילים, שבילים קצרים וארוכים וזה חלק מהדמיון של זיווג לקריעת ים סוף.

אבל כאשר השנים נוקפות והולכות ואין משהו רציני ברקע, מתחילה להיכנס מועקה קשה בלבו, לצירוף יש את הסיפור הקשה של הוצאת השם הקשה שעבר [על מחלה מסתורית שמנסים להסתירה] שגרמה שהמניות שלו ירד כמעט עד עפר, שידוכים לא הגונים החלו להגיע למשפחה והם גורמים להורים לחוש את עצמם בשפל המדרגה.

כמו כן עבר דודי השפלה קשה, כאשר חבר שפוגש בדרך לישיבה מחליט להאיץ בו לעשות לעצמו תיקון כדי שהישועה תתקרב, אלא שהוא לא בוחל במילים ופוגע בו בגסות, עד ששבר את רוחו לחלוטין.

דודי מגיע לבית פגוע לחלוטין, כל החשק שלו ללמוד ירד, הוא מבקש מאביו עצה מה לעשות. אביו שמע על הצדיק מבנימינה שמחולל מופתים, הוא מחליט לנסוע אליו ולבקש ישועה, הם נכנסו לצדיק שקיבל אותם במאור פנים מיוחד, לאחר ששמע את כל הפרטים נכנס לחדרו ושהה שם זמן ניכר, לאחר מיכן יצא עם שתי קמיעות, קמיע אחת נתן לדודי כדי שיענוד על גופו כל הזמן, רק בעת רחצה או טבילה יוריד את זה מעל גופו.

את הקמיע השני ביקש שיצמידו אל מעל הדלת למנוע ממזיקים להיכנס לבית ולהזיק. הוא סיפר להם שהוא ראה את הזיווג של דודי והיא עומדת להתגלות בקרוב ואין להצטער על הזמן שחיו כי אין מתאימה לו יותר ממנה, דודי מתעודד ומקוה בכל לבו שהזיווג שלו יגיע בזמן הקרוב ביותר.

האולטימטום של החברותא:

השינוי שחל לאחר ההבטחה של הצדיק הורגש לא רק אצל דודי שחזר ללימוד במלוא הברעון, גם אצל האבא רב אברהם חל שינוי מבורך, הוא קיבל מצב רוח מרומם יותר ממה שהיה לו עד עתה, הוא למד בכולל עם פרישקייט (רעננות) מיוחדת, כאילו הוא אברך בתוך השנה הראשונה.

החבורתא ר' ישראל מאיר הבחין בזה היטב, הוא לא רצה לתחקר אותו על מה ולמה העליצות, אבל זה נתן לו את האומץ לשוב ולהציע את השידוך לנחומי.

לפני שעזבו את הכולל אמר לרב אברהם: רציתי לומר שיש לי "דד ליין" (תאריך סופי) להצעה, בן דודי פנה אלי ושאל אותי אם עשיתי בעניין, כשראה שאני מתחמק ממנו,

אמר לי בזה הלשון: זמני קצר, יש לי עוד ארבע הצעות טובות ביותר, אמנם הייתה לי עדיפות להצעה זו, עובדה המתנתי בסבלנות כחצי שנה, אבל בתי לא נהיית צעירה ואנשים מחזרים אחרי ברצינות רבה, עשיתי לאחרונה חושבים שאני מבזבז את זמני לריק, החלטתי שאני יורד מהסיפור.

אבל... אני נותן לך צ'אנס אחרון, תיגש אליו ותאמר לו שיש אורכה של שבוע אחד בלבד, אם ייגש אל ההצעה יקבל עדיפות כלפי יתר ההצעות, אבל לאחר מיכן "גיים אובר" (תם זמן המשחק).

רב אברהם שומע את דבריו והוא נרעד בכל גופו, הוא הבין היטב את משמעות הדבר, לאבד אוצר בידיים, האם יש לו את היכולת לעשות זאת, להפסיד בידיים כזו הצעה טובה שלא בכל יום מזדמנת לו?

אבל מנגד צפה השאלה, איך עושים את זה לדודי? עתה כשב"ה חל בו רוגע, להרוס לו את הכל בידיים?! אמנם ישנה הבטחה מהצדיק שהשידוך יבוא בקרוב, אבל זה לא כמו להיות מאורס, אין ספק שכאשר יבוא אליו עם הצעה כזו, יחוש איך האדמה נשמטת מתחת לרגליו, מי יודע לאן זה עלול להוביל אותו?

מה עושים? צריכים כאן לחוות דעת של אדם גדול שיחתוך את הדברים עם דעת התורה שבו. הבעיה הקשה שלו, אין לו מושג למי בדיוק לפנות, יש ב"ה רבנים רבים בירושלים, כולם אהובים כולם ברורים, ומכולם הוא מחזיק, אבל לאף אחד לא הייתה לו נגישות בשאלות של מה עושים בחיים?

הצרה הגדולה של ר' אברהם הייתה שלא עשה לעצמו את הכלל החשוב לכל יהודי "עשה לך רב"

אם היה לו רב שהיה מפנה אליו את כל השאלותיו, לא היה לו לרגע ספק שאליו יפנה, אבל בחלק הזה הייתה אצלו חולשה קשה. הוא היה מאותם "אויבערחכמים" ששואלים את הרב בהלכות שבת ועירובין כמו בענייני בשר וחלב שביעית ומראות, אבל מעולם לא ניגש לשאול מה עושים בשאלות של חיי היום יום. את זה תמיד השאיר לבורא אליו היה פונה בתפילה, אבל שכח את עבדיו הנביאים.

הוא סיפר לר' ישראל מאיר ברנר על הנסיעה שלהם לצדיק מבנימינה ואת ההבטחה שלו על שידוך קרוב, עיניו הביעו תחנונים כשאמר לו: אולי כדאי להמתין בסבלנות עוד מעט, כדי לא להרוס לדודי את כל התדמית בעיני עצמו?"

"אדרבה אני חושב הפוך ממך, השיב לו החברותא בהתלהבות שדכנית, אם תעשה את השידוך הזה כעת תיכנס לבראנז'ה של המחותנים, אינו דומה מי שלא עשה שידוך למי שכבר עשה שידוך, יש לך מחותן מכובד ביותר ששמח להשתדך עמך, זה נותן מבט אחר על כל המשפחה, לא אחת ולא שתיים נשמע שברגע שכבר הצליחו לשבור צלחת נעשה המצב שונה לחלוטין, יש כבר אצל מי להתעניין על המשפחה, אנשים רוצים לדעת איך היה בשידוך הקודם וזה משליך על העתיד, זה רק יעזור לך עם יתר הילדים".

הוא ממשיך תוך שהוא חובק את כתפו של חברו שלא יברח ממנו.

ר' אברהם אתה לא תצטער אם תעשה את השידוך הזה, ולגבי מה שאתה חושש מדודי, אני חושב שלאחר שקיבל את ההבטחה מהצדיק מבנימינה הוא יקבל את זה ביתר קלות, הלא השידוך שלו ממש בקרוב יגיע, הוא לא יתפעל ממה שיאמרו ברחוב, כי הישועה מגיעה עוד מעט, הוא גם יבין אותכם על הלחץ כי כזה שידוך לא בכל יום מזדמן, אני מאמין שלא יקנא בנחומי בשל מידותיו הנאצלות" סיים בהתלהבות של ממש.

"הלוואי ויכולתי לדעת את העתיד, איך דודי יקבל את הדברים, עלי לעשות על כך שמוע'ס שלם עם רעייתי, המתן לי עוד יום, אולי תהיה לי תשובה יותר בהירה".

האם הבטחת הצדיק מספיק חזקה כדי לסמוך עליה?

ר' אברהם שב לבית, הוא חיכה לרגע המתאים שיוכל לשבת על כך עם רעייתו, הוא רמז לה שיש לו שיחה חשובה ביותר לנהל איתה, אך כשראו שניהם שהבית חוגג החליטו לצאת לאיזה סיור סביב השכונה, כדי שיוכלו לדבר על כך בשקט ובזהירות, שאיש מהשכנים לא ישמע ויחגוג.

כשמצאו פינה רחוקה בה כמעט אנשים אינם מהלכים, מצא ר' אברהם את הרגע הנכון לפתוח בשיחה: "ברוריה אני חושב שעלינו לשמוע את ההצעה של החברותא שלי, זמנו של בן דודו מתקצר, אין לו את הסבלנות להמתין לנו יותר, יש לו עוד כמה וכמה הצעות, אם לא נזדרז לענות לו תשובה חיובית הוא יפנה לשידוכים אחרים. האם לא חבל שנפסיד במו ידינו שידוך מיוחד?"

ברוריה מסתכלת עליו וסימני שאלה גדולה ניבטים על פניה, האם לא דיברנו על זה כבר, מה נשתנה מאז?

"אני חושב שכעת זה אחרת, הרי קיבלנו הבטחה מהצדיק מבנימינה שהשידוך קרוב אז למה לדאוג?"

"אברהם אני לא מכירה אותך כחסיד שרוף, עד עתה לא חיית עם מושגים כאלו, אמנם תמיד האמנת בצדיקים, אבל לא היית כמו חסיד שברגע שמקבל הבטחה, אין לו כבר שום שאלות, הכל ברור וחלק. אתה לא חונכת ולא חינכת את הבית בצורה כזאת, באת מבית שמאמינים לדברי חכמים, אבל לא רצים לשאול אותם בכל דבר, גם לא נושמים את זה חזק לריאות, כדוגמת השכן ר' נפתלי ברנדווין [חסיד סטערטין] שאין אצלו אף פעם שאלות, אחרי ששמע מפי הצדיקים מה צריך לעשות, זה אצלו כהלכה למשה מסיני".

"אני נעלב קשות מדבריך, יש לי אמונת צדיקים אמיתית, אמנם איני רץ לשאול בכל דבר, כי אני לא בא מבית חסידי שם הרבי הוא במרכז הוויית החיים, אבל ברגע שקיבלתי הבטחת צדיק, זה משהו אחר בכלל, חייבים להישען על כך, כי אם לא, חלילה וחס אנו חיים על קרקע תלושה".

אבל את זוגתו שהיא ברת דעת לעצמה, הוא לא יכול לשכנע לחלוטין.

"אברום שכחת פרט חשוב ביותר, עד עתה לא שמענו על הצדיק מבנימינה שבשל זה נהיה בטוחים עד כדי שהשידוך כבר נעשה, ברגע של חולשה שלפת את השם כי שמעת עליו תמול שלשום, אני לא שמעתי עליו לא תמול ולא שלשום, האם עלי להכניס מודעה עם חצי השם של החתן לבינתיים בלי הכלה?" חתכה עם נימה טבולה בסרקזם חריף (אימרה שמביעה לעג שנון).

"השאלות שלך נכונות מאד, אבל יש לך טעות, הצדיק מבנימינה אינו אדם אנונימי, באים אליו מכל קצווי הארץ, בשעת הביקור ראיתי עשרות אנשים שזורמים אליו מכל מיני מקומות, הצד השווה שבכולם, כולם צריכים לישועה, בין לבין שמעתי על כל מיני מופתים שסיפרו עליו, אומרים עליו שנהירים לו כל ספרי הקבלה והוא יודע ברזי התיקונים, הוא עושה קמיעות מיוחדות עם שמות קדושים ועזר לכל מיני נשמות אומללות להגיע למנוחתם, זה שאת לא שמעת עליו אינו מוריד מגדולתו בכי הוא זה".

"אז למה לא הלכת אליו לפני כן? אנו טובלים בים של צרות, יכולת ללכת אליו כמה חודשים לפני כן" הביעה עליו תרעומת.

"קודם כל באמת לא שמעתי עליו עד לאחרונה, שנית המרחקים עושים את שלהם, אבל יש מושג שנקרא "הקש ששבר את גב הגמל" כשחשתי את צערו הגדול של דודי לא יכולתי לעמוד מנגד, חשבתי אנו לא נוסעים לחוץ לארץ, אפשר לנסות ואני רוצה לתלות תקוות בהבטחות שנתן שהשידוך כבר קרוב, אין לי מושג עד כמה, אני מקוה שלא מדובר בעוד חצי שנה או יותר".

"ועם תקוה זו אתה הולך לעשות צעד שלא ראוי להיעשות, לעקוף אח מבוגר ולשכנע אותו כי השידוך שלו אט אט בפתח, לא יודעת מה לומר, אולי חסר לי באמונה הזו שאתה כל כך מפגין כעת?"

"ברוריה הבאת את ר' נפתלי ברנדווין שכננו כדוגמא לחסיד מאמין שדבק ברבותיו עד לאחת, אני רואה שהוא רק הרוויח חיים, תמיד הוא חי בטוח ומרגיש טוב עם עצמו, אין לו אף פעם לבטים וספיקות, לא ראיתי שעשה שטויות וטעויות, אז למה לי להיות החכם בעיני עצמו שתמיד יודע ומבין ופועל רק על דעת עצמו ומרוויח רק ספיקות וחרדות ולילות לא רגועים, לעומתו הבוטח והמאמין רק מרויח. לעומתו מי שלוקה בחוסר אמונה בדברי חכמים רק מפסיד. הוי אומר, עושים חשבון של רווח והפסד".

"אז מה אתה אומר? שנבקש את רשות בנו, נציג בפניו את הלבטים שלנו ונבקש את רשותו, אם יסכים נעשה ואם לא... נמתין?" שאלה ברוריה בזהירות.

"הוצאת לי את המילים מהפה, את זה בדיוק ביקשתי לשאול אותך, אם את מרשה לי לדבר איתו, ברחל בתך הקטנה, נציג בפניו את כל הצדדים וכפי שיענה כך נפעל".

"אני לא יודעת, למה אני רועדת, כשאני מדברת איתך על הנושא, לבי עדיין איננו שלם עם הנושא, אולי נמתין עוד יומיים שלשה?" מנסה האמא לחמוק מההכרעה כהרגלה.

"ברוריה זה לא טוב שאין לך כושר החלטה, זה ממש גורם לנו לתקיעה, אל תשכחי שאחרי נחומי יש לנו את אלי, הוא גם כבר לא ילד, הוא בן 21 ועד שמתחילים ועד שעושים עוברת לה עוד שנה ואולי יותר. אחרי כן יש לנו את שבי ומירי התאומות היקרות בנות 19 וחצי ועד אז מי יודע בנות כמה תהיינה, בכל מקום חושבים עליהן ככלות, בפרט שהן תאומות, איך את מסכימה לשבת ברוגע עם פקק כזה כבד?"

אנחנו עומדים כל הזמן במקום אחד, תחשבי שוב על כך שנחומי היקר מתקרב עוד מעט לשנת ה-23, החברים שלו חלקם הגדול מאורסים, ישנם כמה ברי מזל שנשואים, רק הוא תקוע חזק בשל הגיבנת שלו, האם זה הוגן לעכב את נחומי בגיל כזה, האם עליו לסבול את סבל אחיו לשוא?

בפרט כשמדובר בהצעה כה טובה כפי שהחברותא שלי מציע, ידוע לי שהם לא יערימו קשיים בענייני ממונות ובשום פרט נוסף, הם שמו עין על נחומי כבר לפני חצי שנה, עד עתה לא העזו לחשוב בגלל דודי, רק עתה לאחר צפיה של חצי שנה שלחו את בן דודם כשדכן, האם יש לדודי זכות לעכב את נחומי גם עכשיו?"

"אברום מה אתה ממהר בעניינים קריטיים ביותר? אמרת שיש לנו את ההבטחה של הצדיק אז נמתין עוד קצת, הוא יהיה בקרוב חתן ואז לא נסבול את הבושה, לעקוף אח מבוגר בהרבה". מנסה ברוריה להפוך את הקערה על פיה.

"את ממש אשת חיל אמיתית, יכולת להיות למדנית מהקלאסה הראשונה, בזה שאת יודעת להפוך כל דבר לטובתך, אבל אני חושב שהפעם זה לא נכון, המשפחה הקציבה לנו רק שבוע בלבד, הם כבר לא יחכו לנו עד שנעשה את השידוך עם דודי בפועל.

"אז מה אתה מציע הלכה למעשה?" שואלת שוב ברוריה כשהרעד מורגש באויר.

"עלינו לדבר עם דודי ולהכין אותו למצב שאנחנו חייבים לשמוע לנחומי הצעה ריאלית שעומדת על הפרק, אחרת נתקע גם עם אלי ועם מירי ושבי התאומות, בכל מקום כבר מחתנים אותם, רק לנו יש בית של זקנים, האם נהיה משפחת רובין נוספת, ה' ירחם?" מנסה אברהם לזרז אותה.

"אברום אתה מצער אותי מאד עם השיחה הריאלית שלך, אתה מדבר אמנם בצורה ריאלית מאד, אך היא חסרת קורטוב רחמים, תן לי לעכל את הנתונים הקשים הללו, אני חייבת לישון על כך מספר ימים".

"ברוריה את חייבת לי תשובה היום בלילה, כשהבית יהיה רגוע לחלוטין נעשה שיחזור לשיחה ואני רוצה לשמוע ממך תשובה ברורה, מה אני משיב לחברותא שלי, אני כבר לא יכול לדחות אותן יותר". סגר אברהם את השיחה.

ברוריה לא ענתה היא ידעה שידה על התחתונה, אבל הסכימה לעשות שיחה מסכמת באישון לילה, כאשר הבית יהיה שקוע בשינה, כך הרוויחה עוד כמה שעות של בריחה מההכרעה.

המאזין המסתורי:

כשהתקיימה השיחה השניה לא ידעו ההורים שדודי מקשיב לשיחה מתחת לוויילון, הוא כבר למד לדעת שאת השיחות הכי טעונות ההורים עורכים בשעות הלילה המאוחרות, הייתה לו פינה נסתרת שיכול היה להקשיב להם בלי שידעו על כך. המידע סייע לו לדעת היכן הוא נמצא בעולם, כל אימת שיכל הסתתר שם והתעדכן בכל הנוגע אליו.

היה לו נס שהגיע בעת הנכונה ממש דקות ספורות אחרי ששיחת השחזור החלה. הוא שמע את אביו ואמו משוחחים על לא פחות ולא יותר הצעת שידוך לנחומי, הוא החזיק את לבו חזק, לא לגנוח לרגע אחד. הוא שומע איך אבא מבקש ממנה לענות חיובית על הרעיון של החברותא (דודי שמע היטב על בן דודו) שחפץ מאד בנחומי, הבירורים מעלים כי בתו היא יקרת המציאות, שידוך כזה עוד לא הגיע אליהם מעולם הם חפצים בנחומי זמן רב כחצי שנה ומצפים שהעגלה תתפנה ויוכלו להציע לנחומי את השידוך הלז רק עתה שראו שדודי לא מתארס הם מבקשים רשות לעקוף אותו.

דודי נעלב עד לעמקי נשמתו, אוי ואבוי לא חושבים לרגע אחד עליו הבכור, כי הוא כמצורע ה' ירחם, רק על נחומי שלא מתקרב אל קצה זרתו בלימוד ובהבנה, כי הוא יותר גבוה ועושה רושם חיצוני יותר טוב ואולי מנסה גם להרשים את הזולת טוב יותר ממנו.

ומעל לכל, איש לא ניסה לרכל עליו כי הוא מסתיר מחלה מסתורית. עתה הוא שומע את ההורים שהם שרויים בדילמה חזקה מאד, איך מסבירים לדודי כי עליו לוותר לנחומי.

דודי מרגיש איך לבו דופק בחזהו כאלו הקישו על גבי תופי ה"טם טם" בעת ריקוד הצלייה של המנגל הקניבלי, בנס שההורים לא שומעים את תגובות הלב. מתגלה לו עתה שעומדים להסיטו מקדמת עגלת השידוכים, הוא כבר לא מועמד יחיד יש לו כבר מתחרה כבד.

אם עד עתה סבור היה שהוא היחיד בבית שנמצא בשוק השידוכים, עתה מתברר לו שהזמן אץ טס, נחומי התבגר וכבר מציעים לו הצעה ריאלית והוא נושף בעורפו...תכריע כבר. ההורים מספרים שגם אלי שמתחתיו קצר סבלנות ואסור לשכוח את הבנות התאומות, להן עוד יותר מסוכן שתתקענה בפקק.

הוא שומע את השיחות בין ההורים ומבין שלא יעברו ימים והוא יתבקש להכריע בשאלה הקשה, לפנות מקום לאח הצעיר כדי שהעגלה תתחיל לזוז, כלל לא ברור לו שהוא זה שיעשה את השידוך השני, אולי רק את השלישי או הרביעי, מכרסם החשש בלבו.

אבל מנגד עוברת מחשבה בראשו שמנסה להשליט רוגע.. מה הדאגה? יש לך הבטחה מהמקובל הקדוש מבנימינה ואתה מצויד בקמיע שלו, ממה עליך לפחד?

אבל הצרה שעדיין אין לו אמונת חכמים חזקה למדי, שתעזור לו להתמודד עם הפחד הנורא שנחומי יעקוף אותו ואולי אף אלי והתאומות.

לשמחתו הוא שומע את אמו מתחילה לבכות בכי חרישי, זו תשובתה לבקשה של האבא התכליתי.

אבא מחליט לעשות פסק זמן, אסור לקבל החלטות תחת לחץ, השיחה נסגרה בצורה שלמעשה שום דבר לא הוכרע.

דודי חש שחרור מהלחץ, הפעם הוא שמח מאד בעמדה של אמא, הוא מונעת ממנו להכריע בהחלטה כה קשה. אבל הוא יודע שאבא עקשן נורא, ברגע שהוא סגור על משהו, לבסוף יביא זאת בדרכים שלו.

הוא חייב לתת תשובה לשדכן חסר הסבלנות ולאבא יש "אינטרס על" להיכנס למסגרת המחנותנים, פעם אחת ולתמיד לקבל את הלחיצות שנותנים לאבא שמארש בשעה טובה ומוצלחת את בנו הראשון, אין שמחה יותר גדולה מזו, אבא כבר שבוי בקסם הזה, הוא לא יניח לעגלה שתהיה תקועה זמן רב. הוא הניח לאמא ברגע המשבר, אבל בשקט הוא יתמיד את הלחץ, עד שלבסוף לא תהיה לאמא ברירה אלא לתת את האוקי.

דודי מתבקש לוותר לנחומי:

עוברים יומיים שלושה וממה שחשש ביותר הגיע עד לפתחו.

ערב אחד קראו לו הוריו לשיחה מלב אל לב.

האבא מסתכל על אמא כמה פעמים, כמבקש ממנה רשות לשאת דברים, האמא משפילה את עיניה ומהנהנת בראשה לאות כן.

האבא כחכח בגרונו מספר פעמים מרוב מבוכה, לקחו לו מספר רגעים עד שהצליח להוציא מפיו את המילים.

"דודי היקר אתה לא יודע עד כמה אתה יקר לנו, מה לא היינו עושים כדי לראותך עם טלית לראשך, אבל מה לעשות, שעון הזמן רץ, הוא לא מיטיב עמנו, נחומי מתקרב אט אט לגיל 23 יש לנו כעת הצעה מצוינת עבורו שדחינו אותה עד עתה, אבל עכשיו שההצעה נשמעת רצינית ביותר וגם מוקצב לנו זמן קצר לענות, עלינו לשקול אותה היטב ולא לדחותה, כי זו הצעה טובה ביותר, אנו מבקשים את רשותך ואנו בטוחים שזה יהיה לך למליץ יושר שבקרוב תקבל את זיווגך.

דודי רוצה לשאול אותם: "למה לא עשיתם די בשבילי, הרי הזנחתם את ההצעות שלי כל כך הרבה שנים, אם לא הבררנות הרבה שלכם לא הייתי מגיעי למצבי כיום. הרי פעם נחשבתי לעילוי של הישיבה הגיעו שידוכים מעולים ובגלל כאלו וכאלו תירוצים כולם נדחו עד לאחרון שבהם. אם הייתי מתחתן לפני שנה ויותר לא היו מוציאים עלי שם רע בישיבה, לא הייתי מסתבך עם אותו רשע שנוקם בי כפול שמונה".

אבל הוא בעל ערכים נכונים ומידות נאצלות, הוא לא מתווכח עם ההורים שהשקיעו בו כל כך הרבה, אבל הוא חש כאוב מאד, הפחד הגדול שלו, איך יראה בעיני כולם כאשר נחומי יעקוף אותו, אולי זה לא יהיה בשידוך הראשון, לא תמיד שידוך ראשון נסגר, יש שני צדדים וכשנפגשים שומעים כל מיני דברים ולא תמיד הדעות עולות בקנה אחד, לא אחת שידוך שהיו בטוחים שכבר מונח בכיס לא נסגר, כי הכל תלוי ביד מסבב כל הסיבות, אנחנו רק משחקים בנדמה לי.

אבל המצב משתנה, ברגע שהריצו את נחומי בעגלת השידוכים הוא מקבל שם של מועמד רציני, אם השידוך הראשון לא ייסגר יבוא אחריו אחר, לנחומי אין כתם כשלו, עליו לא הלעיזו ששכב בבית חולים במצב אנוש, מטבע הדברים, יעשה שידוך בקרוב.

ואילו הוא... צריך להאמין שהשידוך שנועד בשבילו, כבר מתקרב לפתח ולכן גם הוא מסודר.

דודי חש כאילו חותכים בסכין קצבים את בשרו, אם עד עתה היו מספיק בעיות שהפריעו לו, עתה כאשר אח קטן עוקף אותו, זה יכול להשליך על עתידו... שכנראה הוא סחורה סוג ג' או ד' אם לא יותר מזה.

הוא לא ידע מה לעשות? זוהי גבורה עצומה לבקש דבר כזה מבחור שמתקשה כל כך בשידוכים, לתת לאח שיעקוף אותו עכשיו.

מה יאמרו ברחוב? אם רציתם הוכחה מוחצת שלדודי יש בעיה קשה, הנה לכם הראיה, המשפחה עצמה נותנת לאח הקטן לעקוף אותו.

הוא מתחיל לדמיין את המצב, הוא רואה בעיני רוחו את כל החברים של נחומי מגיעים לשמחת האירוסין שנערכת אי שם, את חלקם הוא מכיר, הם מתחילים לרקוד עם נחומי שכולו שופע עליצות, הוא לא טעם את חיבוט הקבר של השידוכים, אולי זה לא יהיה אפילו חודש אחד, רק הציעו ובוים שבירת צלחת, הוא לא עבר טלטלה אחר טלטלה עם הצעות שמהתלים בו פעם אחר פעם.

הוא מדמה כי הוא רואה את אביו ואמו זורחים מאושר עד שכביכול מאפילים על זריחת השמש, שנים הם מצפים שיקראו להם מחותנים, כל אימת שנדמה שהשם הזה ניתן להם, הם מתבשרים שזה רק חלום מתוק שנמוג ברגע אחד. אבל עתה הגיע הרגע, הפעם כבר איש לא מהתל בהם, הם קיבלו את המתנה הזו ברגע אחד, נחומי הצליח להרשים את המשפחה של הכלה עד שנתנו את האוקיי כבר ברגע הראשון.

באותו רגע חש דודי כאילו לבו נקרע לגזרים, הוא מדמיין את עצמו עומד מהצד כאבל בין חתנים, הוא יצטרך לשוב עם כולם כשלבו בל עמו, איך ישמח בשמחת הזולת, כשלו אין אפילו קורטוב של שמחה?

"רבש"ע מה עושים? האם אני חייב לוותר? ואולי לא..?"

גם לנחומי מותר קצת לטעום את הטעם של "עמו אנוכי בצרה". מי אומר שחייבים לתת תשובה מיידית למשפחת ברנר, אם הם כל כך רוצים את השידוך שימתינו עוד מעט, הכלה עוד לא בת 20 היא עוד לא סיימה את הסמינר, וודאי שלא הלבינו שערותיה.

רחל אשת רבי עקיבא מוכנה הייתה להקריב רבות בשביל לזכות בתנא רבי עקיבא, הקרבות שלא ניתן להעלות על הדעת.

מותר לשני הצדדים לאזור מעט את מידת הסבלנות, אם כה חפצים הם בשידוך. אולי עד אז הוא יהיה מאורס עם השידוך שממתין לו בפתח, כדברי הרב מבנימינה.

לפתע הוא חש גלים חשמליים עוברים בתוכו, גלי קור וחום יחד זורמים במהירות מאך 2 (מעבר למהירות הקול) מערבולת רגשות קשה אוחזת אותו עד שהוא כמעט מתמוטט ארצה, התמודדות קשה ביותר.

אבל עיניהם של ההורים שנעוצים כל הזמן בבנם נראות כבויות לחלוטין, הם יושבים ומחכים לשמוע מה הוא יאמר כעת וההחלטה תלויה בידיו.

"אוי כמה קשה להיות בזירה הזאת".

סיפור / מתוך המדור 'אמונה ובטחון' באספקלריא

הנוכחי

"אין עוד מלבדו" □ סיפורי הצלה בכח סגולת רבי חיים מוולוז'ין זי"ע

ידוע מה שכתב הנפש החיים (שער ג', פרק י"ב) לבאר דברי הגמ', שהכוונה בזה דר' חנינא □ "נפיש זכותי", שלא סמך על זכויותיו ותורתו ומעשים טובים שעשה, רק משום שדיבק עצמו במחשבתו לבעל הכחות כולם - אדון יחיד הממלא כל עלמין ואין שום שליטה ומציאות כח אחר. לכן היה נכון לבו בטוח שלא ישלטו עליו הכשפים הנמשכים מכחות המרכבה הטמאה.

מעשה נפלא:

יש להביא כאן מעשה נפלא בענין הסגולה של "אין עוד מלבדו". פעם הגיע בבהלה לביתו של רבי יוסף דב סלובייצ'יק, אחד הסוחרים שבעיר, וכה אמר: "המשטרה המקומית עורכת עתה חיפושים אחר סחורה מוברחת. קבוצות שוטרים עוברות מחנות לחנות ובודקות את הסחורה הנמצאת בה. איש אשר בחנותו תימצא סחורה מוברחת צפוי לגלות לסיביר. מכיון שכך" - אמר הסוחר □ "גדול פחדי, שכן חנותי מלאה סחורה מוברחת ומה אוכל לעשות כעת?"

מששמע רבי יוסף דב את הדברים, הוציא מהארון את ספר "נפש החיים" והחל ללמוד עם האיש את "הסגולה הנפלאה". לאחר שעתיים רצופות של לימוד הופיעה בבית הרב אשת בעל החנות ובפיה בשורה: "ניצלנו" - אמרה האשה □ "השוטרים סיימו זה עתה את בדיקת החנויות באזורנו ועל החנות שלנו דילגו".

וכך היה המעשה: בהגיע עת הצהרים סיימו השוטרים לבדוק את החנות הסמוכה לחנות שלנו, ואז החליטו לעשות הפסקה במלאכתם. כדי שידעו היכן להמשיך לאחר ההפסקה, עשו סימן על חנותנו. משנגמרה ההפסקה, התעורר ויכוח בין השוטרים אם הסימן מציין את המקום שבו סיימו את מלאכתם לפני ההפסקה, או שמא זהו סימן של החנות אשר ממנה עליהם להתחיל את המלאכה אחר הצהרים. לבסוף הוכרע הויכוח כדעת האומרים שחנותנו כבר נבדקה, ובדרך זו עזרנו ה' וניצלנו, סיימה אשה. [מורשת אבות פרשת נח]

עוד סיפור נפלא:

סיפר הרב מבריסק, שבשעת בריחתו מוורשא לווילנא בעת סערת מלחמת העולם השנייה, כשהגרמנים כבשו כבר את מחצית פולין והדרכים היו מלאות רוצחים נאצים, לא פסק בנסיעתו מלהגות בסגולה הנפלאה. כאשר פעם הסיח דעתו, מיד הופיע נאצי ונטפל אליהם. מיד חזר הרב להגות בדברי ה"נפש החיים" וניצל!

נסים רבים קרו לו בנסיעה זו. פעם נכנסה עגלתו בלילה לעיירה שהנאצים הכריזו בה על עוצר לילי. נוסעי העגלה המשיכו לנסוע לתומם, מבלי שידעו שכל מי שנמצא בחוצות בשעת העוצר נורה מיד למוות. כך המשיכו לנסוע. הבתים היו סגורים ומסוגרים ולא הייתה אפשרות לשאול ולברר היכן הם נמצאים ומהי הדרך שבה עליהם לעבור.

באופן זה עברו מרחוב לרחוב ומסימטה לסימטה תוך סכנת מוות בלי לדעת על כך. פתאום ראו גרמני זקן שהחל לצעוק עליהם כיצד הם מסתובבים ברחובות בשעת העוצר כאשר הם עלולים לההרג בכל רגע. לטובתם, ציווה עליהם להסתלק תיכף ומיד. ואכן ברחו ליער שמחוץ לעיירה וכך ניצלו! [שם]